

SATA NUORTA, SATA POLKUA AIKUISUUTEEN

Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa

KAISA VEHKALAHTI, SINIKKA AAPOLA-KARI
& PÄIVI ARMILA (TOIM.)

SATA NUORTA, SATA POLKUA AIKUISUUTEEN

Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa

SATA NUORTA, SATA POLKUA AIKUISUUTEEN

Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa

KAISA VEHKALAHTI, SINIKKA AAPOLA-KARI
& PÄIVI ARMILA (TOIM.)

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkojulkaisuja 175

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

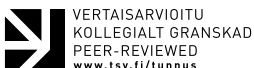
Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kansikuva: Anni Riikonen

Taitto: Tanja Konttinen

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi:
Käännöstoimisto Bellcrest Translations Oy

Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 175, sarja: *Tiede*

ISSN 1799-9227

ISBN 978-952-372-041-1

2022. Painettu kirja on julkaistu 2021.

Julkaisujen tilaukset: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Sisällys

Johdanto <i>Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari</i>	9
Luku 1 Laadullinen seurantatutkimus nuorista: tutkimusasetelma, menetelmät ja aineistot <i>Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari</i>	25
Luku 2 Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan <i>Tarja Tolonen, Sinikka Aapola-Kari, Jenni Lahtinen & Matilda Wrede-Jäntti</i>	57
Luku 3 Arkea ja ajankäyttöä. Turboahdetuista illoista oleilevaan palautumiseen <i>Antti Kivijärvi, Päivi Armila, Mari Käyhkö, Ville Pöysä & Matilda Wrede-Jäntti</i>	81
Luku 4 Toiveita ja tulevaisuuksia. Nuorten koulutukselliset jatkumot ja säröt toisella asteella <i>Tarja Tolonen, Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari</i>	109
Luku 5 Uusiin suuntiin. Nuorten muuttoliike peruskoulun ja toisen asteen opintojen välisessä nivelvaiheessa <i>Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila</i>	151

Luku 6	
Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla <i>Päivi Armila, Mari Käyhkö & Ville Pöysä</i>	175
Luku 7	
Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta <i>Jenni Lahtinen & Tarja Tolonen</i>	195
Luku 8	
Avatut salatut elämät. Nuoruutta varjostavia suruja, huolia ja ongelmia <i>Mari Käyhkö & Päivi Armila</i>	223
Luku 9	
”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä <i>Mari Käyhkö & Päivi Armila</i>	245
Epilogi	
<i>Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Vehkalahti</i>	271
Kirjallisuus	277
Kirjoittajat	303
Tiivistelmä	306
Sammandrag	308
Abstract	310

Polku

alkaa siitä

mihin tie loppuu.

Harhaan astumalla

löytää suunnan.

Johdanto

Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari

Nuoret ajassa on Suomessa harvinaislaatuinen laadullinen nuorten seurantatutkimus, jossa seurataan noin sadan vuonna 2000 syntyneen nuoren elämänpolkua peruskoulusta kohti aikuisuutta. Tutkimushankkeen tavoitteena on tuottaa pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista tietoa nuorten elämänculusta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Seurantatutkimus käynnistyi lukuvuonna 2015–2016 viidellä tutkimuspaikkakunnalla, tuolloin peruskoulun yhdeksännellä luokalla olleiden nuorten kanssa. Tutkimuksen aikajänteeksi suunniteltiin rohkeasti kymmenen vuotta: asetimme tavoitteeksemme seurata sadan eri puolilta Suomea, eri kokoisilta paikkakunnilta ja erilaisista sosiaalisista taustoista tulevien nuorten elämänpolkua 15-vuotiaista aina 25-vuotiaiksi nuoriksi aikuisiksi saakka. Miten nuoret katsoivat maailmaa aikuistumisen eri vaiheissa? Millaiset tekijät vaikuttivat heidän valintoihinsa? Mihin nuoret päätyisivät kymmenen vuoden kuluttua?

Tässä teoksessa saattelemme tutkimukseen osallistuneet nuoret aikuisuuden kynnykselle. Teos kokoaa yhteen laajan tutkimuksen kolmen ensimmäisen seurantavuoden aikana esiin nousseet keskeiset teemat ja tulokset. Kerromme nuorten elämän monenlaisista ulottuvuuksista: iloista ja suruista, tärkeistä ihmissuhteista, vapaa-ajasta ja opiskelusta, isoista ja pienistä muutoksista heidän elämäncpoluillaan.

Miksi näin vaatava ja kunnianhimoinen, työläs ja tulevaisuuteen kurottava seurantatutkimushanke käynnistettiin? Pitkittäistutkimuksen tavoitteena on aina näyttää ajassa tapahtuvia prosesseja tai ainakin luodata eri ajankohtien välissä tapahtunutta kehitystä ja etsiä yhteyksiä elämän varrella tapahtuneiden asioiden välillä. Nuorisotutkimuksen – samoin kuin yleisesti ihmistieteiden – piirissä tehdään useimmiten ajallisesti rajattuja, pistemäisiä kurkistuksia tutkittavien elämään tiettyinä ajankohdina. Usein tutkimukset ovat myös temaattisesti rajattuja, minkä vuoksi ei saada kovin kattavaa tietoa elämän kokonaisuuksista. Varsinkin nuorten elämässä tapahtuu usein lyhyessäkin ajassa merkittäviä muutoksia, joita ei tavoiteta yksittäisen ajankohdan tutkimuksissa.

Tätä ongelmaa oli jo pitkään pohdittu Nuorisotutkimusverkostossa. Verkoston silloinen tutkimusjohtaja (vuoteen 2016) Leena Suurpää halusi käynnistää nuoria koskevan seurantatutkimushankkeen, jossa heidän elämäänsä lähestyttäisiin kokonaisvaltaisesti, pitkän aikavälin kehityskulut ja nuorten elämässä läsnä olevien erilaisten tekijöiden yhteenkietoutuneisuus huomioiden. Tutkimuksen tarpeesta keskusteltiin opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön edustajien kanssa, ja he suhtautuivat hankeideaan myönteisesti. Hankkeen toivottiin tuottavan laadullista tietoa nuorten elämästä Nuorisotutkimusverkoston jo pitkään toteuttamien säännöllisten kvantitatiivisten tiedonkeruiden, *Nuorisobarometrin* ja *Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen*, rinnalle. Seurantatutkimuksen avulla haluttiin myös nostaa laadullisen tiedon arvostusta nuorisoalan päätöksenteossa.

Seurannan keskeisen ytimen muodostaa nuorten elämänpolkujen rakentumisen sosiaalisia konteksteja sekä eriarvoisuutta koskeva kysymyksenasettelu. Tavoitteenamme on ollut analysoida eri puolilla Suomea elävien ja erilaisista taustoista tulevien nuorten valintoja jäsentäviä rakenteellisia ja yksilöllisiä tekijöitä, sekä nuorten elämän eri alueille sijoittuvien tekijöiden yhteenkietoutuneisuutta heidän arjessaan. Tutkimuksessa tarkastellaan niin nuorten arkielämän rakentumista, sosiaalisia suhteita, koulutusvalintoja, omaa toimintakykyä ja hyvinvointia kuin sosiaalisen eriarvoisuuden taustoja ja syntymekanismeja. Tarkastelemme nuorten institutionaalisia kiinnityksiä, yhteisöllisiä jäsenyyksiä ja niihin liittyviä jännitteitä. Pohdimme paikoin myös, millaiset tekijät suojaavat nuoria ja millaiset taas altistavat heidät sosiaalisille ongelmille, sekä sitä, miten nuorten oma toimijuus ja erilaiset neuvottelut muotoilevat heidän elämänpolkujaan. Tutkimuksen viitekehys on rakentunut monitieteisen nuorisotutkimuksen, sosiologian ja laadullisen pitkittäistutkimuksen yhdistelmästä, kuten luvussa 1 tarkemmin kuvaamme.

TUTKIMUSPAIKKAKUNNAT JA MUKAAN KUTSUTUT NUORET

Valitsimme seurattavaksi ikäluokaksi Millennium-vuonna 2000 syntyneet nuoret. Tutkimus käynnistyi heidän ollessaan peruskoulun viimeisillä

luokilla, jolloin lähes koko ikäluokka oli mahdollista tavoittaa vielä koulun kautta. Tutkimuksen aloittaminen peruskoulun loppuvaiheessa oli tärkeä tutkimuksellinen valinta, sillä halusimme seurannan kattavan oppivelvollisuuskoulun ja toisen asteen opintojen nivelvaiheen. Sillä, että tutkimuskohteeksemme valikoitui ensimmäinen 2000-luvulla syntynyt ikäluokka, oli myös hienoista symboliarvoa. Ikäluokan syntyessä uuden vuosituhannen ensimmäiset lapset saivat paljon huomiota mediassa, ja heidän varttumisensa herätti kiinnostusta.

Tutkimuksemme nuoret syntyivät vuosituhannen vaihteen taloudellisessa noususuhdanteessa, Nokian ja suomalaisen teknologiateollisuuden huippuvuosina, joita kuitenkin varjostivat monin tavoin 1990-luvun alun laman jäljet. Lamavuodet ja niiden aikana toteutetut lapsi- ja perhepalvelujen leikkaukset heijastuivat esimerkiksi tuloerojen kasvuun, lapsiperheköyhyyteen ja lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tuolloin puhuttiin paljon niin julkisuudessa kuin tutkimuksessa nuorten polarisaatiosta yhtäältä suureen enemmistöön, jolla meni elämässään kaikin tavoin hyvin, ja toisaalta vähemmistöön, jonka elämässä erilaiset huono-osaisuuden riskitekijät kasautuivat (esim. Satka ym. 2002; Eräranta & Autio 2007; Sauli ym. 2011). Köyhissä perheissä elävien lasten määrä lähes kolminkertaistui lukumääräisesti talouskasvun vuosina vuodesta 1995 vuoteen 2007, jolloin lapsiköyhyysaste oli Suomessa korkeimmillaan (13,8 prosenttia) (Salmi ym. 2016). Talouden noususuhdannetta jatkui vuonna 2008 alkaneeseen kansainväliseen taantumaa asti, jonka seuraukset tuntuivat Suomessa vahvasti vielä seurantatutkimuksemme käynnistyessä.

Vuosituhannen alun voi jälkeinpäin todeta olleen Suomessa varsin vilkasta perhepoliittisen keskustelun ja uudistusten aikaa. Nuoret ajassa -nuorten syntymävuonna 2000 muun muassa astui voimaan Suomen perustuslain (731/1999) 6. pykälän kirjaus, joka mukailee kansainvälistä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklaa. Sen mukaan lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Nuoret ajassa -nuorten lapsuusvuosiin sijoittuu myös useita muita merkittäviä lasten ja nuorten elämään vaikuttaneita poliittisia päätöksiä. Lastensuojelulaki uudistettiin vuonna 2007 (417/2007), jolloin Millennium-vuonna syntyneet aloittivat koulutiensä. Nuorisolain uudistuksen vuoro oli vuonna 2016 (1285/2016), jolloin he täyttivät 16 vuotta. (Esim. Ristikari ym. 2018.)

Tavoitteenamme oli, että seurattavien nuorten kirjo olisi lähtökohdaisesti mahdollisimman heterogeeninen. Halusimme tavoittaa nuoria, jotka tulisivat kulttuurisesti ja sosiaalisesti vaihtelevista taustoista. Tutkimukseen valikoitui viisi paikkakuntaa, jotka sijaitsevat eri puolilla Suomea ja ovat erilaisia paitsi kooltaan, myös nuorisokulttuurisilta piirteiltään. Tutkimuspaikkakuntamme ovat Helsinki, Oulu, keskisuuria suomalaiskaupunkeja edustava kaupunki Länsi-Suomesta sekä pienehköjä maaseutukuntia edustavat paikkakunnat Keski- ja Itä-Suomesta. Suurimpien kaupunkien osalta voimme kertoa paikkakuntien nimet, mutta muiden paikkakuntien nimet olemme salanneet tutkimukseen osallistuvien nuorten anonymiteetin turvaamiseksi. Kyseisten paikkakuntien ikäluokat ovat pieniä ja nuoret saattaisivat siksi olla liian tunnistettavia. Samasta syystä emme nimeä kouluja, joista nuoret on rekrytoitu, isommissakaan kaupungeissa. Esittelemme paikkakunnat tarkemmin kirjan ensimmäisessä luvussa.

Nuoret rekrytoitiin mukaan tutkimukseen peruskoulujen kautta. Osaan tutkimukseen valikoituneista kouluista Nuorisotutkimusverkoston tutkijoilla oli jo aiempia tutkimuskontakteja, mikä edisti tutkimusyhteistyön aloittamista. Kustakin koulusta mukaan valikoitui luokka, jota opettava opettaja oli kiinnostunut tutkimusyhteistyöstä. Halusimme mukaan niin sanottuja tavallisia luokkia, eli ei painotettua opetusta saavia oppilasryhmiä. Näin mukaan valikoitui Helsingistä kaksi luokkaa suomenkielisestä peruskoulusta ja yksi luokka ruotsinkielisestä peruskoulusta, yksi luokka Länsi-Suomen rannikkoseudun pienehkön kaupungin keskuksen ruotsinkielisestä peruskoulusta, yksi luokka Oulun seudun lähiöalueen peruskoulusta, keskisuomalaisen pienehkön maaseutuvoittoisen kuntakeskuksen peruskoulun yksi luokka sekä itäsuomalaisen pienen kyläkeskuksen koululuokka.

Tutkimuspaikkakuntamme ovat todella erilaisia kasvuympäristöjä nuorille, ja nuoret myös asennoituivat omiin kotipaikkakuntiinsa eri tavoin riippuen niiden sijainnista ja tarjoamista mahdollisuuksista. Kaikille oma kotikunta, lähiö tai kaupunginosa oli kuitenkin tärkeä ympäristö, johon oli totuttu ja jonka ihmiset olivat tulleet tutuiksi. Tutustuimme paikkakuntiin vaihtelevin tavoin riippuen siitä, miten tuttuja ne olivat tutkimustiimille ennestään. Pääkaupunkiseudulla asuvat tutkijat toki tunsivat seutua, mutta tutkimuskoulut ja niitä ympäröivät kaupunginosat eivät olleet heille aiemmin erityisen tuttuja.

TUTKIMUS KÄYNNISTYY

Tutkimus käynnistyi keväällä 2015 Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnalla. Itä-Suomen yliopiston tutkijatiimi vieraili yhdessä seurantatutkimusta koordinoineen Sinikka Aapola-Karin kanssa peruskoulun kahdeksannen luokan tunnilla esittelemässä tutkimushankkeen tarkoitusta ja kutsumassa nuoria mukaan hankkeeseen. Samalla vierailulla toteutettiin ensimmäiset aineistonkeruuseisot nuorten kanssa ryhmähaastattelujen muodossa. Hankkeelle suosiollinen ja nuorille läheinen luokanvalvoja oli tärkeässä roolissa hankkeen hyvän liikkeellelähdön suhteen, sillä hän kannusti nuoria osallistumaan tutkimukseen. Itä-Suomen tutkimuspaikkakunta toimi koko hankkeelle pilottina, jossa kokeiltiin ensimmäiseksi hankkeen tutkimusmenetelmiä ja luotiin kontakteja nuoriin. Mukaan lähti tältä paikkakunnalta kahta nuorta lukuun ottamatta koko tutkimusluokka. Heidän vaiheitaan on seurattu Itä-Suomen yliopiston tutkijatiimin toimesta tiiviisti, noin puolen vuoden välein tehtävillä seurantahaastatteluilta.

Syksyllä 2015 tutkimushankkeen tutkijat jalkautuivat Helsingin, Keski-Suomen ja Länsi-Suomen tutkimuskouluihin, keväällä 2016 myös Ouluun. Helsingissä tutkijat pääsivät tutustumaan kahden rinnakkaisluokan oppilaisiin. Heille järjestettiin ensin lyhyt esittely Helsingin kaupungin Hyvä vapaa-aika -hankkeen (ks. Anttila 2017) tilaisuuden yhteydessä ja lisää esittelyä oppituntien yhteydessä. Ensimmäisillä vierailuilla pyrimme tekemään tutkimuksen tavoitteita selväksi nuorten näkökulmasta ja kertomaan, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoitti nuorille; että osallistuminen oli vapaaehtoista ja että tutkimuksesta voi myös irrottautua koska tahansa haluaa. Kerroimme, että tavoitteenamme oli kuitenkin seurata heidän elämänpolkujaan kymmenen vuoden ajan. Tämä herätti nuorissa usein suurta hämmästyä ja ihmetystä, epäuskoakin.

Pitkittäistutkimuksen ideaa selvennettiin muun muassa videoklipillä, jossa keski-ikäinen toimija pääsi haastattelemaan omaa nuorempaa itseään eli tekemään eräänlaisen aikamatkan.¹ Ajatus oli, että osallistumalla hankkeeseen nuori myös voi tutkijoiden kautta tavallaan kerryttää ajan mittaan aineistoa omasta elämänpolustaan ja omien ajatustensa muuttumisesta

1 A Conversation With My 12 Year Old Self: 20th Anniversary Edition: <https://youtu.be/XFGAQrEUaeU>

matkan varrella ja myöhemmin palata näihin tutustumalla tutkimusaineistoon. Selvästi osa nuorista koki tämän ajatuksen kiehtovaksi. Toisaalta monet nuoret totesivat, että he eivät ole mitenkään kiinnostavia, eivätkä siksi omasta mielestään sovi tutkimukseen. Pyrimme vakuuttamaan, että jokainen nuori oli meidän näkökulmastamme mielenkiintoinen ja että olimme kiinnostuneita erilaisista nuorista erilaisissa tilanteissa. Se, mikä nuoresta voi tuntua itsestään selvältä, tavalliselta ja tapahtumaköyhältä arjelta, oli tutkijoiden silmissä mielenkiintoista ja ainutlaatuista. Pyrimme myös tekemään eroa koulun ammattilaisiin ja totesimme, että tutkijoina meillä ei ole mitään erityistä agendaa tai suuntaa, johon olisimme ohjannut nuoria, vaan halusimme tutustua siihen, mitä he ajattelevat asioista.

Tutkimuksen alkuvaiheessa, lukuvuonna 2015–2016 tutkimushankkeeseen rekrytoitiin 136 peruskoulun 9. luokalla ollutta nuorta, joista useimmat olivat syntyneet vuonna 2000. Tyttöjä ja poikia oli suurin piirtein saman verran: 61 tyttöä ja 75 poikaa. Tutkimukseen osallistuvien nuorten taustat olivat moninaiset, ja he edustavat monia äidinkieliä, uskonnollisia ja etnisiä taustoja. Valtaosa haastattelemistamme nuorista oli äidinkieleltään suomenkielisiä, mutta joukossa oli myös merkittävä vähemmistö ruotsinkielisiä nuoria (32) sekä 19 nuorta, joiden äidinkieli oli jokin muu. (Ks. myös Armila ym. 2018; Aapola-Kari & Tolonen 2019.)

Seurattavien nuorten joukon moniäänisyydestä huolimatta ei voida puhua edustavasta otoksesta, jonka perusteella voisimme yleistää tutkimuksemme tuloksia tilastotutkimuksellisessa mielessä. Voidaan kuitenkin todeta, että tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat keskenään hyvin erilaisia, ja siksi tutkimus tuottaa tietoa monenlaisissa elämäntilanteissa elävistä nuorista ja heidän valinnoistaan. Näemme sen moniäänisyyden tutkimuksellisena rikkautena, sillä useimmissa nuorisotutkimuksissa kohderyhmät ovat tarkemmin rajattuja.

HANKKEEN TUTKIJATIIMI

Keväällä 2014 Nuorisotutkimusseura rekrytoi sosiologian dosentti Sinikka Aapola-Karin käynnistämään ja koordinoimaan nuoriin kohdistuvaa seurantatutkimushanketta. Useille maantieteellisesti etäällä toisistaan sijaitseville

tutkimuspaikkakunnille jalkautuneen tutkimuksen toteutus on nojannut alusta lähtien verkostomaiseen useiden toimijoiden ja tutkijoiden yhteistyöhön. Monitieteisessä tutkijaryhmässä on ollut Nuorisotutkimusverkoston lisäksi tutkijoita myös Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoista, myöhemmin myös Oulun yliopistosta. Aapola-Kari on koordinoanut Nuoret ajassa -hankkeikonaisuutta sen koko elinkaaren ajan ja osallistunut aineistonkeruuseen kaikilla tutkimuspaikkakunnilla varsinkin hankkeen alkuvaiheessa. Lisäksi aineistonkeruu on toteutunut paikkakuntakohtaisissa tiimeissä seuraavasti:

- Helsingin suomenkieliset nuoret: yliopistonlehtori Tarja Tolonen (Helsingin yliopisto), tutkija Antti Kivijärvi (Nuorisotutkimusverkosto / Helsingin yliopisto), tutkija Sanna Aaltonen (Nuorisotutkimusverkosto, mukana 2017–2019) ja väitöskirjatutkija Jenni Lahtinen (Nuorisotutkimusverkosto, mukana 2018–).
- Helsingin ruotsinkieliset nuoret: tutkimusjohtaja Leena Suurpää (Nuorisotutkimusverkosto, mukana 2015–2016) ja tutkija Matilda Wrede-Jäntti (Nuorisotutkimusverkosto / Helsingin yliopisto)
- Itä-Suomi: yliopistonlehtori Päivi Armila, yliopistonlehtori Mari Käyhkö ja väitöskirjatutkija Ville Pöysä (Itä-Suomen yliopisto)
- Keski-Suomi: tutkimuspäällikkö Kaisa Vehkalahti (Nuorisotutkimusverkosto/Oulun yliopisto)
- Länsi-Suomi: yliopistonlehtori/tutkija Matilda Wrede-Jäntti (Helsingin yliopisto/Nuorisotutkimusverkosto)
- Pohjois-Suomi: vastaava tutkija Tomi Kiilakoski (Nuorisotutkimusverkosto, mukana 2015–2016)

Tutkimusryhmä muotoutui tutkijoiden jo olemassa olleiden yhteistyösuhteiden, tutkimuksellisen kiinnostuksen ja alueellisen paikallistuntemuksen pohjalta. Taustalla vaikutti myös pyrkimys saada mukaan tutkijoita, joilla oli omassa organisaatiossaan pitkäaikaisen tutkimustyön mahdollistava pesti, jotta ajallisesti poikkeuksellisen pitkäkestoiselle hankkeelle saataisiin ulkopuolisesta rahoituksesta riippumatonta jatkuvuutta. Tutkimusryhmässä on tapahtunut sen elinkaaren aikana myös muutoksia. Myöhemmin mukaan tutkijatiimiin liittyi Nuorisotutkimusseuran tutkija ja sittemmin väitöskirjantekijä Jenni Lahtinen, joka on jo pitkään huolehtinut tutkimuksen aineistonhallinnasta. Tutkimusjohtaja Leena Suurpää, jonka

aloitteesta idea nuorten laadullisesta seurantatutkimuksesta oli syntynyt ja joka oli keskeinen toimija tutkimuksen perustamisvaiheessa, jättäytyi pois hankkeesta siirryttyään Suomen Punaisen Ristin nuorten turvatoimien johtajaksi. Tutkimuksen alkuvaiheessa aineistonkeruuseen osallistuneet tutkijat Tomi Kiilakoski ja Sanna Aaltonen ovat jättäytyneet pois tutkimusryhmästä työtehtäviensä muuttuessa.²

Lähes kaikki Nuorisotutkimusseuran ulkopuoliset tutkijat ovat osallistuneet hankkeeseen vapaaehtoisuuden pohjalta, ilman erillistä korvausta ja osana omaa työtään yliopistoissa. Tutkijoiden hankkeeseen liittyvistä haastatteluista koituneet matka-, majoitus- ja tarjoilukulut on korvattu heille, ja Nuorisotutkimusseura on huolehtinut aineiston litteroinnista aiheutuneista kustannuksista. Tutkimuksessa on toiminut vuosien aikana useita tutkimusavustajia, jotka ovat olleet useimmiten Nuorisotutkimusseurassa toimineita harjoittelijoita eri yliopistoista. He ovat tehneet muun muassa haastattelujen litterointia ja aineiston anonymisointia. Lisäksi hankkeen aineistosta on syntynyt pro gradu -töitä, joiden tekijöiden kanssa on tehty sopimus tietyn osa-aineiston hyödyntämisestä opinnäytteessä. Vastapalvelukseksi he ovat tehneet hankkeelle aineistonkäsittelyä kuten litterointia tai anonymisointia.

Seurantakokonaisuuden koordinaattorina Nuorisotutkimusverkosto on vastannut hankkeen yhteisestä aineistopankista, johon on koottu eri tutkimuspaikkakuntien tutkimusaineistot. Vähitellen aineistot anonymisoidaan ja siirretään tutkimuslupien mukaisesti Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, jolloin ne vapautuvat myös jatkotutkimuskäyttöön. Tämä tapahtuu kuitenkin vasta, kun hankkeen tutkijat ovat itse päättäneet aineistojen kanssa työskentelyn.

2 Tutkimusryhmän affiliaatiot ovat myös muuttuneet tutkimuksen edetessä. Nuorisotutkimusverkoston tutkijana ryhmässä aloittanut Antti Kivijärvi on myöhemmin siirtynyt Helsingin yliopiston tehtäviin, mutta jatkanut Nuoret ajassa -tutkimusryhmässä. Kivijärvi toimii tämän teoksen valmistuessa jälleen Nuorisotutkimusverkoston tutkijana. Nuorisotutkimusverkoston tutkimuspäällikkönä tutkimusryhmässä aloittanut Kaisa Vehkalahti on jatkanut tutkimusta akatemiatutkijana Oulun ja Jyväskylän yliopistoissa. Sanna Aaltonen toimi aiemmin erikoistutkijana Nuorisotutkimusverkostossa mutta on sittemmin siirtynyt Itä-Suomen yliopistoon yliopistonlehtoriksi. Matilda Wrede-Jäntti oli aluksi Nuorisotutkimusverkoston tutkijana mutta toimii teoksen ilmestyessä myös yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa.

Nuoret ajassa -hankkeen rahoitus on perustunut merkittävältä osaltaan Nuorisotutkimusseuran opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksiköstä saamaan yleisavustukseen, jolla seuran tutkijoiden palkkaus on toteutettu. Nuoret ajassa -seurantakokonaisuudelle on matkan varrella monesti haettu ulkopuolista projektirahoitusta. Kansainväliset arvioijat ovat kyllä ilmaisseet pitävänsä tällaista seurantatutkimusta sinänsä arvokkaana, mutta merkittävä rahoitus laajan ja moniulotteisen tutkimushankkeen toteuttamiselle on jäänyt saamatta. Yksittäisille tutkijoille on kuitenkin löytynyt rahoitusta, ja jonkin verran hankkeen aineistoa on hyödynnetty osana Valtioneuvoston kanslian rahoittamaa Purkutalkoot-hanketta, jossa tarkasteltiin nuorten koulutusvalintoja, kuitenkin vain myös Nuoret ajassa -hankkeessa mukana olevien tutkijoiden hyödyntämänä (Lahtinen toim. 2019). Ulkopuolisen rahoituksen vähäisyys on merkinnyt sitä, että mahdollisuudet toteuttaa haastatteluja ja analysoida aineistoa ovat olleet rajallisia, koska tutkijoiden työpanos on suuntautunut pääosin muihin työtehtäviin kuten opetukseen tai hallintoon. Erityisesti nuorempien tutkijoiden on ollut yleensä mahdollista toteuttaa tutkimusta vain siltä osin kuin sille on ollut erikseen rahoitusta.³

Tutkijatiimin työskentely on ollut kollektiivista ja perustunut paitsi itsenäiseen tutkimustyöhön eri tutkimuspaikkakunnilla, myös yhteisesti pidettyihin säännöllisiin hanketapaamisiin, joissa on käsitelty hankkeen ajankohtaisia asioita ja päätetty muun muassa seuraavien haastattelukierrosten teemoista ja menetelmistä. Hankkeella on ollut oma internet-sivu Nuorisotutkimusseuran verkkosivuston yhteydessä sekä Facebook-kanava. Hankkeen tutkijoilla on ollut myös aktiivista kansainvälistä yhteistyötä varsinkin pohjoismaisten laadullista pitkittäistutkimusta tekevien tutkijoiden kanssa, mutta myös laajemmin Euroopassa, ja yhteyksiä on ollut myös Australiaan.

On selvää, että tutkijoiden sosiaalinen, maantieteellinen ja ikästatus ovat olleet hyvin erilaiset verrattuna tutkimukseen osallistuviin nuoriin. Tutkijatiimin jäsenet ovat olleet useita vuosikymmeniä vanhempia kuin

3 Nuoret ajassa -kokonaisuuteen liittyy osaotoksia ja tutkimuksia, jotka ovat saaneet ulkopuolista rahoitusta. Itä-Suomen yliopiston väitöskirjatutkija Ville Pöysä on tehnyt tutkimustaan Olvi-säätiön, Alli Paasikiven säätiön ja Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahaston tuella. Kaisa Vehkalahti jatkaa Maaseutukunnasta kotoisiin olevien nuorten tutkimusta Suomen Akatemian akatemiaturkijana.

tutkittavat nuoret (lukuun ottamatta väitöskirjatutkijoita Ville Pöysää ja Jenni Lahtista) ja korkeasti koulutettuja. Lisäksi ruotsinkielisten nuorten haastatteluja ovat toteuttaneet osittain myös tutkijat, joiden äidinkieli ei ole ollut ruotsi, ja maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat puolestaan joutuneet tutkijoiden kanssa pääsääntöisesti käyttämään suomea, joka ei ole heidän äidinkieltensä. Nämä sukupolvien väliset kulttuuriset ja sosiaaliset erot ovat vaikeuttaneet välillä kommunikointia tutkijoiden ja nuorten välillä.

On ollut tilanteita, joissa nuoret ovat nauraneet katketakseen tutkijoiden hassuille kysymyksille, ja toisia, joissa on vallinnut syvä hiljaisuus nuorten taholla, yritti tutkija kysyä sitten mitä ja miten tahansa. Onneksi kuitenkin olemme useimmiten päässeet meitä erottavien tekijöiden ylitse, ja on syntynyt hyviä keskusteluja, joissa nuoret ovat kertoneet arjestaan ja elämästään, ja tutkijat ovat aidosti saaneet kurkistaa nuorten kokemuksiin ja ajatuksiin. Samalla nuoret ovat saaneet tutkijassa kiinnostuneen kuulijan ja mahdollisuuden jakaa elämänsä erilaisia ulottuvuuksia neutraalin mutta empaattisen aikuisen kanssa.

Laadullisen seurantatutkimuksen tekeminen on ollut erittäin mielenkiintoinen ja tutkijoille pääosin hyvin palkitseva ja mielekäs kokemus, kun nuoriin on voinut tutustua pitkän ajan kuluessa syvällisesti. Yhteen haastatteluun ei tarvitse yrittää mahdollistaa kaikkia kysymyksiä, koska saman nuoren tapaa uudelleen. Myös nuorelle haastattelutilanne on ollut luultavasti mielekkäämpi, kun tutkija on voinut viitata aiempiin keskusteluihin ja kysyä asioita monista näkökulmista. Toisaalta seurannan tekeminen on ollut myös haastavaa, koska tutkijan pitää yrittää muistaa, mitä nuori on kertonut aiemmin, ja suhteuttaa nykyisiä kysymyksiään hänen kertomiinsa elämänkänteisiin.

Kaiken kaikkiaan voi kuitenkin todeta, että Nuoret ajassa -hanke on ollut jo ensimmäisten vuosien osalta hyvin ainutlaatuinen kokemus niin tutkijoille kuin varmasti mukaan lähteneille nuorillekin. Olemme tutkimukseen osallistuneille nuorille syvästi kiitollisia kaikesta siitä, mitä he ovat jakaneet meidän kanssamme ja miten kärsivällisesti he ovat yleensä suhtautuneet tutkijoihin. Olemme saaneet kurkistuksia nuorten elämän moniin osa-alueisiin, arjen iloihin ja harmituksiin, joskus myös isompiin murheisiin.

NÄKÖKULMIA NUORTEN ELÄMÄNPOLKUJEN MONINAISUUTEEN

Kirjan kokonaisuus muodostuu yhdeksästä luvusta, joista rakentuu mosaiikkimainen kuva peruskoulun ja toisen asteen välistä nivelvaihetta elävien nuorten arjesta. Teksteissä käsitellään nuorten arjen rakentumista kaupungeissa ja maaseudulla, ajankäyttöä, vapaa-aikaa, sosiaalisia suhteita, koulutuspolkuja, niin ilonpitoa kuin myös huolia ja murheita. Nuoret elävät hyvin erilaisissa oloissa eri puolilla Suomea ja saman kaupungin sisälläkin, innostuvat erilaisista asioista ja rakentavat itselleen erilaisia elämänpolkuja ja tulevaisuuksia. Lyhyenkin ajan sisällä heidän elämässään voi tapahtua isoja muutoksia. Yhteisiäkin nimittäjiä toki löytyy – kuten koulunkäynti, perhesuhteet tai ystävät. Yksi teoksemme keskeisistä tavoitteista on kuitenkin tuoda esiin sitä moninaisuutta, josta kuva suomalaisista nuorista muodostuu. Seurantatutkimusasetelma ja monipaikkaisuus luonnehtivat molemmat tutkimustamme yhtä paljon. Osassa analyyseista päähuomion kohteena on nuorten elämässä ajallisesti tapahtuva kehitys, osassa taas nuorten samanaikaiset mutta erilaiset tilanteet eri paikkakunnilla.

Kirjan runot ovat erään Nuoret ajassa -tutkimukseen osallistuvan nuoren kynästä ja julkaistaan hänen luvallaan.

Laajan tutkijatiimin ansiosta olemme voineet toteuttaa Nuoret ajassa -tutkimuksessa erilaisia tutkimuksellisia painotuksia. Kaleidoskoopin tavoin nuoruuden liike pysäytetään kussakin teoksen luvussa erilaiseen asentoon, ja nuorten elämää valaistaan aina uudesta kulmasta, erilaisten teoreettisten ja metodisten linssien läpi. Näin esiin kääntyy kussakin luvussa hieman erilaisia ilmiöitä ja keskusteluja. Tutkijat ovat käyttäneet analyyseissaan erilaisia käsitteitä ja teoreettisia viitekehyksiä, joita ei ole pyrittykään yhtenäistämään. Joissakin luvuissa käsitteelliset ja teoreettiset keskustelut nousevat kaleidoskoopin keskiöön, toisissa taas jäävät reunoille empiiristen aineistojen ja nuorten kokemusten noustessa etualalle. Useissa luvuissa, kuten nuorten koulutuspolkuja tai kaupunkitilassa liikkumista käsiteltäessä, on sovellettu bourdieu'läistä analyysia (Bourdieu 1986; 1990), jossa tarkastellaan nuorten erilaisia pääomia ja niiden vaikutuksia heidän elämässään. Osa teoksen analyyseista nojaa vahvasti humanistisen maantieteen (mm. Relph 1976; Tuan 1977; Massey 1994; Tani 2015) tapaan lähestyä paikkoja ja tiloja sosiaalisesti muotoutuvina, jatkuvasti

neuvoteltavina tiloina, jotka samaan aikaan mahdollistavat nuorille erilaisia asioita ja joita nuoret itse merkityksellistävät. Nämä eivät kuitenkaan ole teoksen ainoita teoreettisia viitekehyksiä. Kunkin luvun teoreettista lähestymistapaa avataan tarkemmin kyseisessä luvussa.

Kaikki kokemuksemme laajasta seurannasta eivät mahdu yhden kirjan kansiin. Aineiston laajuuden vuoksi kaikki nuoret ja kaikki paikkakunnat eivät ole mukana jokaisessa luvussa. Tavoitteena on kuitenkin ollut sisällyttää kokoomateokseen analyyseja kaikilta tutkimuspaikkakunnilta ja tutkimuksen kannalta keskeisistä teemoista. Jokaiselta paikkakunnalta ja kaikilta tutkimusluokilta kerättyä aineistoa on hyödynnetty ainakin jossain kirjan luvussa. Useimmissa luvuissa analyysi perustuu kahdelta tai kolmelta tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevien nuorten haastatteluihin. Kirjan aihepiireistä ja osa-aineistojen rajauksista on sovittu tutkimusryhmän yhteisissä keskusteluissa. Kunkin paikkakunnan tutkijatiimi on tehnyt yhteistyötä muiden paikkakuntien tiimien kanssa tuottaakseen rikkaita kuvauksia nuorten vaihtelevista todellisuuksista eri elämänalueilla.

Kirjan luvut täydentävät toisiaan ja ovat luettavissa parhaiten osana kokonaisuutta. Yksittäisiä tekstejä voi kuitenkin lukea myös itsenäisinä kokonaisuuksina. Tällöin on syytä huomata, että kuvauksia seurantatutkimuksen perustiedoista kuten tutkimusmenetelmistä, aineistonkeruun yksityiskohdista ja tekemistämme tutkimuseettisistä ratkaisuksista ei toisteta jokaisessa luvussa erikseen, vaan kuvaamme näitä ratkaisuja kootusti teoksen ensimmäisessä luvussa. Siinä Kaisa Vehkalahti ja Sinikka Aapola-Kari avaavat Nuoret ajassa -hankkeen luonnetta seurantatutkimuksena ja esittelevät tutkimusasetelman, aineiston ja tutkimuspaikkakunnat pääpiirteissään. Luvussa kuvataan, millaiset tekijät vaikuttivat tekemiimme tutkimuksellisiin ratkaisuihin, kuten paikkakuntien valintaan, ja millaisia aineistonkeruumenetelmiä tutkijat ovat käyttäneet seurannan eri kierroksilla. Luvussa kerrotaan myös tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämäntilanteista seurannan lähtötilanteessa, jolloin ensimmäistä kertaa tutustuimme heihin. Luvussa kuvataan lyhyesti nuorten vaihtelevia perhetaustoja, kielellisiä ja kulttuurisia taustoja, harrastuksia ja vapaa-ajan viettoa tutkimuksen käynnistymisvaiheessa. Lopuksi esitellään nuorten peruskoulun viimeisellä luokalla tekemät toisen asteen koulutusvalinnat. Näitä teemoja ja niihin liittyviä muutoksia nuorten elämässä lähdetään seuraamaan kirjan seuraavissa luvuissa.

Luku ”Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan” sijoittuu Nuoret ajassa -seurannan alkuvaiheeseen, jolloin tutkimukseen osallistuvat nuoret olivat peruskoulun viimeisellä luokalla. Luvussa analysoidaan kaupunkimaisissa ympäristöissä asuneiden nuorten tapoja hyödyntää kaupunkitilaa ja löytää omia paikkoja ja toimintoja asuinalueiltaan. Aineistona on hyödynnetty kolmella eri paikkakunnalla, pääkaupunkiseudulla, Oulussa ja Länsi-Suomen rannikkokaupungissa tehtyjä haastatteluja. Tekstin keskiössä ovat nuorten kuvaukset lempipaikoistaan ja toisaalta vältetyistä vaaran paikoista kaupungeissa, ja esiin nousevat nuorten sukupuolittuneet kokemukset. Myös äidinkieli, etnisuus ja rodullistaminen määrittelevät nuorten tapoja liikkua kaupungissa. Tarja Tolosen, Sinikka Aapola-Karin, Jenni Lahtisen ja Matilda Wrede-Jäntin kirjoittama luku on aiemmin julkaistu artikkelina *Nuorisotutkimus*-lehden kaupunki-teemanumerossa vuonna 2018.

Luku ”Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla” keskittyy vastaavasti pienellä paikkakunnalla asuneiden nuorten tapoihin ”irrotella” ja rakentaa keskinäisiä hauskanpidon tapoja, tiloja ja yhteisöjä peruskoulun lopussa ja toisen asteen opintojen alussa. Päivi Armilan, Mari Käyhkön ja Ville Pöysän kirjoittaman luvun keskiössä on Itä-Suomen tutkimuspaikkakunta, jolla asuvat nuoret antoivat kotipaikkakunnalleen tässä tutkimuksessa peite- tai hellittelynimien *Käpykylä*. Kyseinen taajama koostuu harvaanasuttujen kylien ympäröimästä keskuksesta, jossa sijaitsee koulu ja rajallisia kaupallisia palveluja. Armila, Käyhkö ja Pöysä kuvaavat, miten, missä ja kenen kanssa paikkakunnan nuoret pitivät hauskaa ja juhlivat. Haastatteluissa nuoret kertovat, mistä he ottavat tilan tällaiselle tekemiselle ja mitä se merkitsee osana heidän elämäkokonaisuuttaan.

Luvussa ”Arkea ja ajankäyttöä” Antti Kivijärvi, Päivi Armila, Mari Käyhkö, Ville Pöysä ja Matilda Wrede-Jäntti kuvaavat kahden valikoidun, hyvin erilaista arkea eläneen nuorten ryhmän vapaa-aikaa eri puolilla Suomea toisen asteen ensimmäisen vuoden aikana. Toiset nuoret asuivat pääkaupunkiseudulla, kävivät lukiota, asuivat kotona ja hyödynsivät pääkaupungin tarjoamia mahdollisuuksia lähes maksimaalisesti täyttäen vapaa-aikansa ohjatuilla harrastuksilla, suhtaten paikasta toiseen hyvin toimivilla julkisilla yhteyksillä. Hyvin toisenlaista arkitodellisuutta edustavat Itä-Suomesta pieneltä paikkakunnalta kotoisin olevat nuoret, joiden kotipaikkakunnan tarjonta nuorille oli

hyvin rajallista ja välimatkat pitkiä. Nuorten siirtyessä toiselle asteelle opinnot veivät heidät pitkän matkan päähän lähimpään kaupunkiin. Tämä tarkoitti, että monet heistä joko asuivat viikot kaupungissa asuntolassa tai itsekseen. Jos he asuivat kotona, koulupäivät venyivät usein niin pitkiksi, että heille jäi arkipäivisin käytännössä vain vähän omaa aikaa ja energiaa harrastamiseen.

Luvussa ”Toiveita ja tulevaisuuksia – Nuorten koulutukselliset jatkumot ja säröt toisella asteella” Tarja Tolonen, Kaisa Vehkalahti ja Sinikka Aapola-Kari ottavat tarkastelun kohteeksi nuorten koulutuspolkujen muotoutumisen peruskoulun päättymisen jälkeen. Miten eri tavoin tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat opintonsa toisella asteella ja olivatko he tyytyväisiä peruskoulun viimeisellä luokalla tekemiinsä koulutusvalintoihin? Tarkastelu perustuu kolmelta tutkimuspaikkakunnalta – pääkaupunkiseudulta, Keski-Suomesta ja Oulusta – kotoisin olevien nuorten kanssa tehtyihin seurantahaastatteluihin. Kirjoittajat lähestyvät nuorten kuvauksia koulutuksesta *biografisen jatkumon* käsitteen avulla, jolla viitataan nuorten tapoihin kertoa itsestään ja tekemistään valinnoista sekä luoda jatkuvuuksia elämäntarinaansa. Luvussa kuvataan, millaisia jatkumoa, haasteita ja säröjä nuorten koulutustarinoissa ilmenee ja millaisia pääomia ja resursseja heillä oli käytössään haasteiden voittamiseksi. Osaa nuorista tavoiteltu ammatipäämäärä kannatteli läpi raskaiden lukio-opintojen, osalla unelmat vaihtuivat matkan varrella ja osa löysi uuden vaihteen opiskeluihin väli vuoden tai siltaopintojen kautta. Tutkimuksessa ilmeni, että kaikki eivät olleet saaneet opintoihinsa sellaista tukea ja ohjausta kuin he olisivat tarvinneet.

Luku ”Uusiin suuntiin – Nuorten muuttoliike peruskoulun ja toisen asteen opintojen välisessä nivelvaiheessa” kertoo seurannan pienimmiltä tutkimuspaikkakunnilta kotoisin olevien nuorten varhaisista muutoista pois lapsuudenkodeistaan toisen asteen opintojen alkaessa. Kaisa Vehkalahti ja Päivi Armila kuvaavat nuorten siirtymiä uusille opiskelupaikkakunnille ja erilaisiin asumisjärjestelyihin sekä sitä, miten he vähitellen totuttelivat uudelleenlaiseen arkeen. Itäsuomalaisen ja keski-suomalaisen nuorten haastatteluista ilmenee, miten monenlaisia muutoksia nuorten asumisessa tapahtui toisen asteen aikana ja mitä haasteita kotoa muuttamiseen nuorella iällä sisältyy. Luvussa on kuvattu niin asumista

oppilasasuntoloissa, vanhempien sisarusten ja seurustelukumppaneiden kanssa, sukulaisten luona kuin itsenäisesti yksin omassa asunnossa.⁴

Luvussa ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta” nostetaan keskiöön ammatillisissa opinnoissa opiskelevien nuorten sosiaaliset suhteet. Jenni Lahtinen ja Tarja Tolonen analysoivat kolmelta tutkimuspaikkakunnalta lähtöisin olleiden ja vaihtelevilla opintolinjoilla opiskelleiden nuorten ystävyksiä ja perhesuhteita toisen asteen opintojen aikana. Tutkijat jäsenivät nuorten erilaiset sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet kaverisuhteita ja perhesuhteita kuvaavaan koordinaatistoon. Koordinaatistosta muodostui sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia kuvaava nelikenttä, jonka kentät nimettiin kaveri- ja perhesuhteiltaan *vahvoiksi* tai *ohuiksi* sekä *kaveripainotteisiksi* ja *perhepainotteisiksi* suhteiksi. Lahtinen ja Tolonen toteavat, että erilaiset suhdekokonaisuudet vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet nuorilla on päästä käsiksi erilaisiin resursseihin ja saada tukea. Tiiviit ja läheiset suhteet perheeseen ja kavereihin avasivat mahdollisuuksia yhteenkuuluvuuteen, tukeen ja voimavaroihin. Tällä oli merkitystä esimerkiksi nuorten opintojen ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Myös sukupuolella oli vaikutusta siihen, millaisiksi sosiaaliset suhteet nuorten elämässä muotoutuvat.

Luvussa ”Avatut salatut elämät. Nuoruutta varjostavia suruja, huolia ja ongelmia” Mari Käyhkö ja Päivi Armila tarttuvat aiheisiin, jotka kestoltaan lyhyemmissä tutkimuksissa jäävät helposti piiloon ja huomauttamatta. Seurantatutkimusasetelman myötä olemme olleet läsnä nuorten elämässä myös sellaisina hetkinä, jolloin kaikki ei ole mennyt niin kuin piti. Pitkäaikainen tutkimussuhde on tarjonnut nuorille mahdollisuuksia kertoa tutkijoille turvallisesti myös erilaisista vaikeuksista ja huolta aiheuttaneista asioista. Käyhkö ja Armila ovat valinneet analyysiinsa sellaisia nuorten elämän haasteita, jotka ovat vaikuttaneet heidän elämässään pitkäkestoisesti ja kuvaavat nuorten vaikeita kokemuksia ja tuntemuksia hienovaraisesti. Käyhkön ja Armilan analyysi perustuu useilta paikkakunnilta kotoisin olevien nuorten haastatteluihin. Luvussa

4 Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnan esimerkkien osalta luku pohjautuu aiemmin Eeva Jokisen juhla kirjassa *Arjen säikeet* (2019) julkaistuu Itä-Suomen tutkijatiimin tekstiin, ollen kuitenkin itsenäinen uusi kokonaisuus. Keski-Suomen tutkimusmerkit ja analyysi, samoin kuin kokonaisaineistoa koskeva analyysi eivät sisällyneet vuoden 2019 julkaisuun.

on pyritty tarkoin häivyttämään paikallinen konteksti ja keskittymään nuorten elämäntilanteen haasteisiin paljastamatta liikaa yksittäisten nuorten elämästä. Luku kertoo siitä, että nuorten elämäntilanteet vaihtelevat merkittävästi ja osalla nuorista voimavaroja menee selviytymiseen raskaista elämäkokemuksista. Useimmiten nämä kokemukset liittyvät raastaviin perheen sisäisiin ihmissuhdeongelmiin tai omiin ja läheisten (mielen)terveyshaasteisiin ja toimeentulovaikkeuksiin, joilla on monenlaisia yhteiskunnallisia kytköksiä. Nuorten ja vanhempien suhteisiin kytkeytyy monesti jännitteitä, jotka liittyvät näkemyseroihin ja erimielisyyksiin nuoren elämään liittyvistä asioista, kuten seurustelusta. Nuoret kertoivat myös ongelmallisesta päihteidenkäytöstään ja erilaisista kahnauksista, joihin he olivat joutuneet. Käyhkö ja Armila toteavat, että nuorten erilaiset ongelmat ruokkivat usein toisiaan, mutta ongelmien vakavuus vaihtelee nuorten elämässä, ja moni nuori on vaikeuksien jälkeen päässyt elämässään tasapainoisempaan vaiheeseen.

Luvussa ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne’. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä” Mari Käyhkö ja Päivi Armila kirjoittavat romantiikasta ja seurustelusta harvaanasutulla seudulla lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa viettäneiden tyttöjen elämässä. Luvussa tuodaan esiin, miten seurustelusuhteiden ja -kulttuurin luomisen tilat ja mahdollisuudet ovat hyvin erilaisia väkirikkaissa kaupungeissa kuin vähäväkisissä ja niukkojen liikenneyhteyksien syrjäkylissä. Tutkijat pohtivat romanttisia suhteita ja niiden merkityksiä elämänvaiheessa, jossa tyttöjen arkinen elinympäristö opiskelujen myötä vaihtui enemmän sosiaalisia mahdollisuuksia tarjoavaan kaupunkitilaan. Luku on toinen teokseen sisältyvä, aiemmin *Nuorisotutkimus*-lehden (1/2021) artikkelina julkaistu teksti, joka julkaistaan uudestaan lehden myöntämällä uudelleenpainatusluvalla.

Teoksen päättävässä epilogissa pohdimme, mitä tutkimuksemme antaa yhteiskunnalliseen keskusteluun nuorista ja nuoruudesta. Lisäksi kerromme lyhyesti, miten tutkimus on jatkunut tässä teoksessa tarkastelujen haastattelujen jälkeen ja mitä tutkimukseen osallistuneille nuorille kuuluu nyt, tämän teoksen kirjoittamishetkellä.

Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Rural Generations on the Move. Cultural History of Rural Youth, 1950–2020 (SA 323105, Vehkalahti, Oulun yliopisto).

Luku 1

Laadullinen seurantatutkimus nuorista: tutkimusasetelma, menetelmät ja aineistot

Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari

Tässä luvussa kuvaamme Nuoret ajassa -tutkimuksen lähtökohtia ja luonnetta laadullisena seurantatutkimuksena. Pitkittäistutkimukset, joissa seurataan samojen henkilöiden elämää usean vuoden ajan, ovat nuorisotutkimuksessa edelleen harvinaisia. Ajallisesti pitkäkestoisen tutkimusasetelman rakentaminen ja ylläpitäminen on monin tavoin haasteellista, ei vähiten aineistonkeruun työläyden ja hitauden sekä laajojen aineistomassojen hallinnan vuoksi. Tutkittavien motivoiminen pysymään mukana aineistonkeruusta toiseen on oma haasteensa. Seurantatutkimus edellyttää aikaa ja rahaa, eivätkä asetelmat istu helposti nopeampaa tutkimus- ja julkaisusyikliä suosiviin tieteen rahoitusjärjestelmiin (esim. Helve 2005, 69; Pearson 2016, 125–131).

Seuraavassa esittelemme, miten seurantamme tutkimusasetelma on kokonaisuutena rakentunut ja millaiset tekijät ovat vaikuttaneet tekemiimme ratkaisuihin. Luonnehdimme kootusti mukaan valittuja tutkimuspaikkakuntia ja niiden erityispiirteitä. Kuvaamme, millaisia aineistonkeruumenetelmiä olemme käyttäneet seurannan eri kierroksilla ja millaista aineistoa tutkimus on tuottanut kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Olennainen osa seurantatutkimuksen luonnetta ovat myös tutkimuseettiset ratkaisut, jotka pitkäkestoisessa hankkeessa vaativat erityistä pohdintaa.

Luvun lopussa kuvaamme tiivistetysti tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämäntilanteita seurannan lähtötilanteessa peruskoulun lopulla, jolloin tutustuimme heihin ensimmäistä kertaa: Millaisista perhetaustoista tutkimuksemme nuoret tulivat, millaisia kielellisiä ja kulttuurisia taustoja heillä oli, mitä he harrastivat ja miten viettivät vapaa-aikaansa? Lopuksi esittelemme nuorten peruskoulun viimeisellä luokalla tekemät toisen

asteen koulutusvalinnat. Näihin teemoihin palaamme kirjan myöhemmissä luvuissa, joissa lähdemme seuraamaan nuorten elämässä kolmen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia.

NUORTEN LAADULLISEN SEURANTATUTKIMUKSEN ESIKUVAT

Mistä puhumme, kun puhumme pitkittäistutkimuksesta tai seurantatutkimuksesta? *Seurantatutkimukseksi* (engl. *longitudinal study*) voidaan laajimmillaan määritellä mikä tahansa tutkimusasetelma, jossa seurataan tietyssä tutkittavien joukossa tapahtuvia muutoksia systemaattisesti ja määrättyllä aikavälillä. *Kohorttitutkimuksesta* puhutaan silloin, kun tutkittavien joukko on syntynyt tietyn tutkimuksellisesti määritellyn aikajakson puitteissa, esimerkiksi samana vuonna tai samassa kuussa, useimmiten myös tietyllä maantieteellisesti rajatulla alueella. (Elliott ym. 2008, 228, 230; Samet & Muñoz 1998.) Tämä erottaa kohorttitutkimuksen paneelitutkimuksesta, jolla tarkoitetaan tietylle kohderyhmälle toistettavaa tutkimusta. Paneeli on kohderyhmästä valmiiksi rekrytoitu, edustava joukko, joka vastaa säännöllisesti tai toistuvasti erilaisiin tutkimuksiin. (Elliott ym. 2008, 228.)

Erilaisia seurantatutkimuksen muotoja ja menetelmiä sovelletaan tänä päivänä useilla tieteenaloilla. Seurantatutkimusten tausta on kuitenkin vahvasti lääketieteessä, jossa seurantatutkimuksen metodeja on kehitetty 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien kansanterveydellisten ja väestöllisten tavoitteiden ohjaamina. Laajat lääketieteelliset seurantatutkimukset ovat olleet poliittisesti ja yhteiskunnallisesti vaikuttavia, ja niiden tuottama tieto esimerkiksi lapsuusajan terveyden erilaisista riskitekijöistä on vaikuttanut päätöksentekoon eri maissa. (Samet & Munoz 1998; Pirus ym. 2010; Pearson 2016.)

Myös yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisesti suuntautuneet lasten ja nuorten seurantatutkimukset ovat painottuneet kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin ja aineistoihin, kuten rekisteritietoon. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kansalliset syntymäkohortti 1987- ja 1997-tutkimukset kattavat kaikkien Suomessa kyseisinä vuosina syntyneiden lasten seurannan sikiökaudelta lähtien. Seurantojen tuottama tieto lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista, terveydestä ja palveluiden käytöstä perustuu kansallisista viranomaisrekistereistä koottuun

tietoon. (Ristikari ym. 2016, 12; Merikukka 2020, 47–48.) Suomessa viranomaisrekisterien tarjoama tieto on monella tapaa luotettavaa ja kattaa eri elämäntilanteita. Sen avulla voidaan tutkia isossa mittakaavassa monia rakenteellisia ja institutionaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten arkeen. Kuten kansallisten syntymäkohorttitutkimusten tutkijat toteavat, kaikista lasten ja nuorten elämään ja hyvinvointiin keskeisestikin vaikuttavista tekijöistä ei kuitenkaan kerry tietoa viranomaisrekistereihin. Esimerkiksi nuorisotyö, kulttuuripalvelut sekä vapaaehtois- ja järjestötoiminta eivät kerrytä rekisteritietoja. (Ristikari ym. 2018, 3, 9.) Lasten ja nuorten elämän moninaisuuden näkökulmasta rekisteritieto avaa heidän elämäntilanteisiinsa aikuis- ja viranomaisvälitteisen näkökulman. Ulkopuolelle jäävät monet lapsille ja nuorille itselleen merkitykselliset ulottuvuudet, vaikkapa ystävyysuhteet.

Suomalaisen käyttäytymistieteellisen seurantatutkimuksen kansainvälisesti tunnetuimpia edelläkävijöitä on psykologian professori emerita Lea Pulkkisen väitöstutkimuksesta vuonna 1968 Jyväskylän yliopistossa käynnistynyt *Lapsesta aikuiseksi* -tutkimus. Pulkkinen valitsi tutkimukseensa satunnaisesti 12 jyvässkyläläistä kansakoululuokkaa (369 oppilasta). Lapset olivat tutkimuksen alkaessa noin 8-vuotiaita, minkä jälkeen Pulkkinen tutkimusryhmineen on seurannut heitä 14, 20, 27, 36, 42, 50 ja 60 vuoden iässä. Seurannan päähuomio oli erityisesti tutkimuksen alkuvaiheissa aggressioiden tutkimuksessa. (Pulkkinen 1996; Pulkkinen 2017.)

Pulkkisen tutkimuksessa oli kyse *prospektiivisen* seuranta-asetelman luomisesta. Prospektiivisessä tutkimuksessa samoilta tutkimushenkilöiltä pyydetään uusia poikkileikkaushetken tietoja yhä uudelleen, ja ajallisen muutoksen osoittava data kumuloituu tutkimuksen edetessä vähitellen. Seurantatutkimus voisi olla luonteeltaan myös *retrospektiivinen*, jolloin tutkittavilta pyydetään jälkeinpäin tietoja heidän elämässään aikaisemmin tapahtuneista asioista. Kuten brittiläiset nuorten seurantatutkimuksen menetelmiä kehittäneet Jane Elliott, Janet Holland ja Rachel Thomson huomauttavat, erityyppisten retrospektiivisten pitkätaimaineistojen kerääminen on tavanomainen menetelmä monissa niin kvantitatiivisissa kuin kvalitatiivisissa tutkimuksissa ilman, että kyse on varsinaisesta seurantatutkimuksesta. Myös prospektiivisten ja retrospektiivisten menetelmien yhdistäminen on tavallista. Esimerkiksi osana prospektiivista seurantatutkimusta tutkittavia voidaan pyytää kertomaan

elämähistorioistaan myös takautuvasti, ajalta ennen seurannan alkua. (Elliott ym. 2008, 229.)

Laadullisen nuorisotutkimuksen piirissä varhainen avaus prospektiivisen seurantatutkimuksen metodien hyödyntämiseen Suomessa oli nuorisotutkimuksen professori emerita Helena Helveen tutkimus nuorten maailmankuvista ja niiden muotoutumisesta. Helveen vuonna 1987 ilmestynyt väitöstutkimus *Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista* perustui monimuotoiseen aineistoon, jonka ensimmäiset haastattelut Helve oli toteuttanut jo maisteriopintojensa aikana vuonna 1976. Tutkittavat lapset olivat tuolloin 7- ja 11-vuotiaita (s. 1965 ja 1968). Kaikkiaan viisi aineistonkeruukierrosta (1976, 1982–1983, 1984–1985, 1991–1992, 1996–1997) käsittäneessä seurantatutkimuksessa oli mukana 125 helsinkiläislasta, joista 76 osallistui vielä kahdenkymmenen vuoden kuluttua, noin 30-vuotiaina, toteutetulle viimeiselle seurantakerrokselle (Helve 1993; 2002). Helve yhdisti tutkimuksessaan alusta lähtien sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja, kuten kyselylomakkeita, sana-assosiaatio- ja kuvatestejä sekä yksilö- ja ryhmämuotoisia haastatteluja (Helve 2005, 59–60). Kuten Helve on myöhemmin kuvannut, kvalitatiivisilla ja kvantitatiivisilla aineistoilla oli seurannassa toisiaan täydentävä tehtävä: kvantitatiivisten aineistojen avulla hän vertaili ja tyyppitteli nuorten maailmankuvia, kun taas laadullisten haastatteluaineistojen tavoitteena oli tuottaa syvempää ja kokonaisvaltaisempaa tietoa nuorten maailmankuvien yksilöllisestä muotoutumisesta. (Helve 2005, 60–61.)

Sekä Helveen että Pulkkinen urauurtaville tutkimuksille oli yhteistä, että ajan saatossa pitkäkestoisiksi muodostuneet hankkeet käynnistyivät alun perin yksittäisen tutkijan henkilökohtaisena väitöskirjahankkeena. Esimerkiksi Lea Pulkkinen on kuvannut, kuinka hänen tarkoituksenaan oli alun perin koota poikkileikkausaineisto väitöstutkimustaan varten, mutta tutkimuksesta kasvoi myöhemmin useita seurantavaiheita ja laajan tutkimusryhmän käsittänyt kokonaisuus, jonka eri vaiheet ovat saaneet rahoitusta eri lähteistä (Pulkkinen 2017, xx, 9–10). Helve ja Pulkkinen ovat myöhemmissä julkaisuissaan viitanneet pitkän ajallisen keston mukanaan tuomiin metodisiin ja tutkimusasetelmallisiin haasteisiin. Teoreettisten näkemysten muuttuessa ja tutkimusmetodien kehittyessä pitkän seurannan alkuvaiheissa tehdyt tutkimukselliset valinnat voivat

muodostaa seurannalle eräänlaisen pakkopaidan, sillä alussa tehtyjä valintoja ei voi myöhemmin korjata eikä aineistoa kerätä uudestaan. Kuten Helena Helve kirjoittaa, laadulliset tutkimusmenetelmät ovat usein kuitenkin määrällisiä menetelmiä joustavampia. Niiden avulla oli mahdollista ottaa huomioon joustavasti esimerkiksi tutkittavien aikuistumisen mukanaan tuomat vaatimukset. (Helve 2005, 69; Pulkkinen 2017, XVIII.)

Vaikka Nuoret ajassa -seurannan kaltaiselle laadulliseksi nuorisotutkimukseksi poikkeuksellisen laajalle seurannalle ei juuri ollut kotimaisia esikuvia, kansainvälisestä tutkimuksesta löytyy kuitenkin muutamia esikuvia eri puolilta maailmaa. Kaikkein tärkeimpänä benchmarking-projektina Nuoret ajassa -tutkimukselle on toiminut professori Janet Hollandin johtaman tutkimustiimin toteuttama innovatiivinen nuorten aikuistumista brittiläisessä kontekstissa tarkastellut *Inventing Adulthoods* -tutkimus. Tutkimuksessa seurattiin 121 nuoren aikuistumista viidellä erilaisella, maantieteellisesti Ison-Britannian eri osiin sijoittuvalla paikkakunnalla 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa. Tutkimuksessa selvitettiin laajasti muiden muassa nuorten aikuistumiseen, arvoihin ja sosiaaliseen pääomaan liittyviä kysymyksiä sekä sitä, millainen merkitys sosiaalisella ja materiaalisella kasvuympäristöllä on nuorten identiteeteille. Menetelmällisesti tutkimuksen rungon muodostivat elämäkerralliset haastattelut, joiden ohella tutkimuksessa hyödynnettiin esimerkiksi fokusryhmähaastatteluja, kirjoitettuja omaelämäkerrallisia aineistoja, elämänjanapiirroksia ja kyselyaineistoja (Henderson ym. 2007).

Inventing Adulthoods -projektin aineistot on myöhemmin sisällytetty osaksi laajempaa *Timescapes*-tutkimuskokonaisuutta, joka oli ensimmäinen laaja, lähtökohtaisesti nimenomaan kvalitatiivisille tutkimusmenetelmille perustuva seurantatutkimushanke Isossa-Britanniassa (Holland 2011; Thomson & McLeod 2015). Kyseinen tutkimushanke oli toiminnassa vuodesta 2007 vuoteen 2012, ja sen tutkimusaineistot muodostavat edelleen saatavissa olevan tutkimusarkiston Leedsin yliopistossa (*Timescapes. An ESRC Qualitative Longitudinal Initiative 2021*). Hyödynsimme brittitutkimuksen kokemuksia erityisesti suunnitellesamme Nuoret ajassa -seurannan tutkimusasetelmaa, kuten valitessamme tutkimuspaikkakuntia ja pohtiessamme nuorten rekrytointia, mutta myös tehdessämme tutkimuksen teoreettisia ja metodisia valintoja. *Inventing*

Adulthoods -tutkijoilla Janet Hollandilla ja Rachel Thomsonilla on jo pitkään ollut tiivistä tutkimusyhteistyötä suomalaisiin feministisiin kasvatus- ja koulutustutkijoihin, erityisesti professori Tuula Gordonin ja professori Elina Lahelman vetämiin tutkijaverkostoihin (ks. esim. Gordon ym. 2000; Tolonen 2001; Metso 2004), joten heidän puoleensa on ollut luontevaa kääntyä myös Nuoret ajassa -hankkeen aikana.

TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Nuoret ajassa -tutkimuksen viitekehys on rakentunut monitieteisen nuorisotutkimuksen ja laadullisen pitkittäistutkimuksen yhdistelmänä. Tärkeän perustan tutkimukselle on muodostanut nuorten paikkasuhteen huomioiminen. Tutkimusasetelmaamme yhdistävä tekijä on ollut näkemys, että ”nuoruuksia eletään elämiksi hyvin erilaisissa maantieteellisissä, materiaalisissa ja sosiokulttuurisissa paikoissa”, kuten Mari Käyhkö ja Päivi Armila kiteyttävät tähän teokseen sisältyvässä luvussaan ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä” (ks. myös Armila 2018). Ymmärrämme paikan humanistisen maantieteen mukaisesti relationaalisena ja sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksessa muotoutuvana, neuvoteltavana tilana (Relph 1976; Tuan 1977; Massey 1994; Tani 2015). Tiloilla voi olla myös poliittisia, paikallisia ja globaaleja ulottuvuuksia (Massey 1994).

Näin tutkimuksemme asettuu siihen viime vuosina vahvistuneeseen nuorisotutkimuksen traditioon, jossa huomio on kiinnittynyt yhtäältä paikan merkitykseen keskeisenä nuoruuksia mahdollistavana ja ehdollistavana ulottuvuutena (esim. Massey 1998; Farrugia 2014; Cuervo & Wyn 2012), ja toisaalta siihen, miten nuoret neuvottelevat ja omalla toiminnallaan merkityksellistävät erilaisia ympäristöjä ja rakentavat niistä omiaan. Nuorten arjessa merkityksellisiksi nousevat usein nuorisokulttuurisesti luodut, rajatut ja määritellyt kokoontumispaikat: itselle merkitykselliset mikroterritorit (esim. Shildrick 2006; Harris & Wyn 2009; Kuusisto-Arponen & Tani 2009; Skelton & Gough 2013; Ponto 2017). Näiden näkemysten ohjaamana rakensimme tutkimusasetelman, johon pyrittiin sisällyttämään keskenään mahdollisimman erilaisia tutkimuspaikkakuntia, joilla nuorten elämää kehystäisivät erilaiset puitteet.

Paikan lisäksi nuorten elämäntilanteen reunaehdoja määrittelevät myös monet muut sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, joista olemme olleet kiinnostuneita Nuoret ajassa -seurannassa. Seuranta on rakentunut näkemykselle, että sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja muut sosiaaliset taustatekijät sekä näihin kytkeytyvät erilaiset kulttuuriset merkitykset ja resurssit muotoilevat nuorten siirtymää (Gordon ym. 2000; Gordon & Lahelma 2003; Henderson ym. 2007; Skeggs 2004; Henderson ym. 2007). Henkilökohtaiset kokemukset nivoutuvat yhteiskunnallisiin rakenteisiin, ja yksilön suhde itseensä rakentuu yhteiskunnallisten käsitysten kautta. Subjektit paitsi uusintavat, myös muokkaavat ja vastustavat yhteiskunnallisia ajatusrakenteita ja käytäntöjä omassa elämässään. (Haug ym. 1987.) Eri taustoista tulevat nuoret voivat myös hahmottaa 'hyvän elämän' hyvin eri tavoin, ja heihin voi kohdistua hyvin erilaisia odotuksia. (Vrt. Käyhkö 2008, 256.)

Oletamme nuorten erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen resurssien ja elämäntilanteiden kytkeytyvän toisiinsa, kuten monet muutkin nuorten elämäntilanteita (esim. Wierenga 2009) tai merkittäviä käännteitä ja tapahtumia (mm. Holland & Thomson 2009) aiemmin tutkineet ovat todenneet (ks. myös Henderson ym. 2007; Zeller ym. 2009; Walther ym. 2005; Leccardi 2006). Seurantatutkimusta suunnitellessamme olimme siten kiinnostuneita siitä, miten erilaiset nuorten elämässä läsnä olevat sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät kietoutuvat yhteen – ja erityisesti siitä, miten niiden väliset yhteydet muuttuvat ajassa nuorten varttuessa. Niinpä olemme seurannan edetessä keskustelleet nuorten kanssa toistuvasti muutamista keskeisistä teemoista (esim. sosiaaliset suhteet, perhe, koulutus, tulevaisuuden suunnitelmat, arjen rakentuminen), mutta pitäneet tutkimusasetelman samalla avoimena nuorten itsensä esiin nostamille uusille näkökulmille.

Nuoret ajassa -tutkimuksessa ei ole kyse varsinaisesti elämäntilanteen tutkimuksesta tai iän sosiologiasta (vrt. Hunt 2005; Bytheway 2011). Elämäntilanteen tarkastelu on kuitenkin ohjannut analyysin etene- mistä erityisesti silloin, kun huomiomme on kohdistunut kysymyk- siin siirtymistä, jatkuvuuksista ja katkoksisista (esim. Elder ym. 2003; Rantamaa 2001) sekä yhteiskunnan rakenteellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista konteksteista. Nuoret ajassa -seurannassa nuorten elämä nähdään kokonaisuutena, kumuloituvana prosessina, jota kukin säätelee omien mahdollisuuksiensa ja historiallisen aikakauden määrittämässä puitteissa. Elämäntilanteeseen liittyvät myös sosiaaliset verkostot, jotka

välittävät sosiaalisia ja historiallisia vaikutuksia. (Häkkinen ym. 2013, 13–14.)

Näin tutkimuksemme liittyy osaltaan sosiaalitieteellisiin iän ja elämäntalon tutkimuksen keskusteluihin, joissa on pohdittu elämäntalon pirstaloitumista ja irtoamista lineaarisen elämäntalon malleista, joissa erilaiset siirtymät elämänvaiheiden välillä ovat (olleet) selkeitä ja vakiintuneita (ks. esim. Arnett 2000; Jokinen 2014; Tagliabue ym. 2016). Yhteiskunnalliset muutokset ovat mahdollistaneet yksilöllistyviä elämäntalokujia, ja toisaalta elämän eri vaiheet saattavat olla nykyään vähemmän erillisiä; sen sijaan ne voivat limittyä toisiinsa. Myös nuoruuden ikävaihe on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana, ja polut aikuisuuteen saattavat olla hyvin moninaisia. (Ks. esim. Aapola & Ketokivi 2005/2017, 7–32; Sankari & Jyrkämä toim. 2001) Aikuistumisen käsite on tutkimuksessamme tarpeen voidaksemme tarkastella nuorten elämäntalossa tärkeää siirtymävaihetta, joka kuitenkin voi näyttäytyä hyvin erilaisena eri elämäntaloluokilla (ks. Aapola 2002). Haluamme nimenomaan tuoda esiin samanikäistenkin nuorten välillä ilmenevää vaihtelua. Sama institutionaalinen siirtymä tai ikävaihe voi merkitä nuorelle aivan erilaisia asioita riippuen hänen elinympäristöstään, ihmissuhteistaan ja erilaisista hänen käytössään olevista resursseista, kuten tämän kokoelman eri tutkimuslukuista ilmenee.

Useissa tämän teoksen luvuissa erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksiä ja yhteenkietoutumista nuorten elämässä analysoidaan soveltaen Pierre Bourdieun (1986; 1990) käsitteellistyksiä kulttuurisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta pääomasta, joita kerryttämällä yksilö saavuttaa toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Nuoret ajassa -tutkimuksen asetelma ei rakennu lähtökohtaisesti Bourdieun käsitteellistyksille, mutta nuorisotutkimuksen piirissä käyty keskustelu erityisesti kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta on tarjonnut analyysivaiheessa välineitä useille tämän teoksen luvuille. Bourdieun 'aikuismaailmaa' kuvaavia käsitteitä on tarkasteltu nuorisotutkimuksessa kriittisesti, ja käsitteille on myös luotu nuorisotutkimukseen soveltuvia vastineita (ks. esim. Skeggs 1997; Bullen & Kenway 2004; Henderson ym. 2007; Tolonen 2007; Korkiamäki 2013; Tolonen ym. tässä teoksessa). Virginia Morrow (1999, 747) on huomauttanut, että nuoret eivät vain passiivisesti kerrytä, vaan myös luovat pääomaa. Tutkimusryhmästämme Tarja Tolonen on aiemmassa tutkimuksessaan (2007) muotoillut käsitteen

alakulttuurinen sosiaalinen pääoma, joka ilmenee sosiaalisissa suhdeverkostoissa ja jonka voima rajoittuu tietyn nuorisoryhmän sisälle. Tämän teoksen luvussa ”Miten kaupungista tulee oma?” Tolonen, Aapola-Kari, Jenni Lahtinen ja Matilda Wrede-Jäntti kehittelevät kaupunkipääoman käsitettä, jolla he viittaavat nuorten kerryttämiin tietoihin ja taitoihin nimenomaan kaupunkitilan käyttämisestä. Kaupunkipääomaan kietoutuvat kulttuurisen pääoman lisäksi myös nuorten sosiaaliset elämänpiirit ja materiaaliset suhteet. Nuorten koulutuspolkuja käsittelevässä luvussa ”Toiveita ja tulevaisuuksia” Tolonen, Vehkalahti ja Aapola-Kari puolestaan kiinnittävät huomion kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman tuottamiseen ja siihen vetoamiseen nuorten kertomuksissa koulutuspoluistaan.

Osassa luvuista nuorille avoinna olevia mahdollisuuksia ja mahdollisuuksien suhdetta rakenteellisiin tekijöihin analysoidaan hyödyntäen Ani Wierengan (2008; 2009; Lahtinen & Tolonen tässä teoksessa) käsitteellistyksiä resursseista. Wierenga jakaa nuorten elämässä merkitykselliset resurssit käytännöllisiin, symbolisiin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin. Käytännölliset resurssit ovat konkreettisia ja materiaalisia (esim. koulutus, toimeentulo ja asuinpaikka). Symboliset resurssit liittyvät Wierengan ajattelussa esimerkiksi kykyyn sanoittaa kokemuksiaan ja käsityksiin itsestä, omasta yhteisöstä ja ”muista”. Tapoina ja käytäntöinä ilmenevät resurssit ovat esimerkiksi tapoja kuvata itseä ja maailmaa.

Tutkimusasetelmaamme yhdistää myös tapa lähestyä aineistojamme, jotka koostuvat pääosin nuorten haastatteluilta. Lähestymme vuorovaikutuksessa syntynyttä haastattelupuhetta elämäkerrallisina tarinoina (Hyvärinen 2014; Walther ym. 2015), joista on tunnistettavissa samoja piirteitä kuin muussa omaelämäkerrallisessa kerronnassa. Kerronnassa ovat läsnä nuoren henkilökohtaiset tulkinnat oman elämänsä tapahtumista, mutta kerronta tapahtuu aina sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä tietyssä ajassa ja paikassa, historiallisessa kontekstissa. Kerrontaa muovaavat erilaiset kulttuuriset konventiot, kuten kohteliaisuussäännöt, oletukset siitä, millaisia asioita elämään pitäisi eri ikävaiheissa kuulua tai muut omasta elämästä kertomisen konventiot (vrt. Hyvärinen 2008; Pöysä 2015, 79; Abrams 2010, 38–42; Vehkalahti & Suurpää 2014). Kertomus omasta itsestä voi myös rakentua enemmän tai vähemmän tietoisena vastakerptomuksena, jota jäsentää kertojan oletus siitä, millaista tarinaa tutkijat odottavat. Nuoret ajassa -seurannan edetessä saatoimme huomata, että

nuoret myös tottuivat kertomaan itsestään, ja seurantaan alkoi rakentua sen omia, sisäisiä konventioita. Seuranta-asetelmassa tuotettu kertomus minästä rakentuu dialogisesti eri aikatasoilla liikkuen: mennyttä reflektoiden, nykyhetkeä aprikoiden ja tulevaisuuteen kurkottaen (vrt. Pöysä 2015, 79–83; Vehkalahti & Suurpää 2014).

Mitä tällainen laadullinen, monipaikkainen seurantatutkimus antaa tutkimuksellisesti? Aineistojemme perusteella emme voi esittää kattavia yleistyksiä nuoruudesta Suomessa tai edes eri paikkakunnilla asuvista nuorista, toisin kuin (tietyt ehdot täyttävissä) tilastollisissa tutkimuksissa, mutta voimme tarjota jotain muuta: rikasta ja nuorten omaa ääntä korostavaa tietoa erilaisten nuorten tavoista hahmottaa omaa elämäänsä ja sen erilaisia ulottuvuuksia. Tutkimuksemme ei kilpaile erilaisten kvantitatiivisten tutkimusten kanssa vaan pyrkii tarjoamaan niitä täydentävää ja syvälleluotaavaa, holistista tietoa nuorten elämäntilanteista. Tapaamalla samoja nuoria useita kertoja olemme voineet sekä seurata heidän elämässään tapahtuvia prosesseja että kontrastoida erilaisissa tilanteissa elävien nuorten tilanteita keskenään. Tutkimuksemme kokonaisuus on kuin värikäs mosaiikki, jonka palaset eivät ehkä näy erillään kovin ihmeellisiltä, mutta yhdessä niistä muodostuu kirjava ja laaja tiedollinen kokonaisuus, joka rikastaa kuvaa Suomessa elävistä nuorista.

TUTKIMUSPAIKKAKUNNAT

Nuoret ajassa -tutkimuksen tutkimuspaikkakunnat on valittu mukaan niin sanotun teoreettisen otannan perusteella, jossa pyritään maksimoimaan otoksen sisäisiä eroja (ks. esim. Charmaz 2015; Aapola-Kari & Tolonen 2019, 70). Tavoitteenamme oli, että seurattavien nuorten kirjo olisi lähtökohtaisesti mahdollisimman heterogeeninen. Halusimme tavoittaa erityyppisiltä alueilta kotoisin olevia nuoria, jotka tulisivat kulttuurisesti ja sosiaalisesti vaihtelevista taustoista. Samaan tapaan kuin *Inventing Adulthoods* -tutkimushankkeessa (vrt. Henderson ym. 2007), päädyimme viiteen tutkimuspaikkakuntaan eri puolilla Suomea. Tutkimuspaikkakuntien valinnassa kiinnitettiin huomiota erityisesti paikkakuntien maantieteelliseen sijaintiin ja asukaslukuun sekä muihin alueellisiin erityispiirteisiin, kuten elinkeinorakenteeseen ja kielellis-kulttuurisiin piirteisiin. Lisäksi kiinnitimme

huomiota paikkakuntien nuorisokulttuuriseen erilaisuuteen ja toisen asteen koulutuksen saatavuuteen. Näin mukaan valikoitui paikkakuntia, joilla on nuorille tarjolla kaikki koulutusasteet korkeakouluopintoihin saakka, ja paikkakuntia, joilla valinnanmahdollisuudet ovat niukat.

Tutkimamme nuoret ovat kotoisin Helsingistä, suuria ja keskisuuria suomalaiskaupunkeja edustavista kaupungeista Oulusta ja Länsi-Suomesta, sekä pienehköjä maaseutukuntia edustavilta paikkakunnilta Keski- ja Itä-Suomesta. Tutkimuspaikkakuntien keskeiset piirteet on tiivistetty seuraavaan taulukkoon 1, joka kuvaa Nuoret ajassa -tutkimuksen käynnistymisvaihetta vuonna 2015.

Pääkaupunkiseudulta mukaan valikoitui kaksi koulua, joista toinen, suuri yhtenäiskoulu sijaitsi monikulttuurisessa lähiössä ja toinen, pienempi yhtenäiskoulu kantakaupungin liepeillä. Molemmille kouluille oli tunnusomaista, että niihin tultiin oppilaiksi paitsi lähialueelta, myös

Taulukko 1. Tutkimuspaikkakunnat 2015.

Paikka-kunta	Asukas-luku	Työttömyys-aste (%)	0–14-vuotiaiden osuus väestöstä / yli 64-vuotiaiden osuus (%)	Alueelliset erityispiirteet	Toisen asteen koulutuksen saatavuus
1. Helsinki	630 000	10.0	13.9 / 16.4	Suurkaupunki, monikulttuurinen lähiö ja keskiluokkainen asuinalue	Kaikki koulutus-asteet
2. Länsi-Suomi: Rannikko-kaupunki	n. 15 000	6.9	16.6 / 23.8	Pikkukaupunki lähellä maakuntakeskusta; ruotsinkielisten osuus väestöstä yli 50 %	Lukio, joitain ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoja
3. Itä-Suomi: Käpykylä	alle 1 500	16.8	14.4 / 19.2	Harvaanasuttu alue; taantuva teollisuuspaikkakunta; n. 50 km maakunnalliseen keskuskaupunkiin	Ei toisen asteen koulutusta
4. Keski-Suomi: Maaseutu-kunta	alle 5 000	16.9	16.5 / 27.0	Harvaanasuttu alue; maa- ja metsätalouden osuus merkittävä; n. 150 km maakunnalliseen keskuskaupunkiin	Lukio
5. Oulu	n. 200 000	15.6	19.3 / 14.0	Maakunnallinen keskuskaupunki; monikulttuurinen lähiö	Kaikki koulutus-asteet

kauempaa. Varsinkin ruotsinkielisille yläasteille matkustetaan pääkaupunkiseudulla pitkiäkin matkoja, sillä ruotsinkielinen kouluverkko on melko harva. Suomenkielisessä koulussa oli lähes aina vilinää ja vilskettä, oppilaita tuli ja meni, ja opettajakunta oli suuri. Meihin suhtauduttiin pääsääntöisesti varsin ystävällisesti, ja varsinkin koulun opinto-ohjaaja ja yhteiskunta-aineiden opettaja järjesti meille haastattelutilaisuuksia. Ruotsinkielisessä koulussa oli yleensä kodikas ja rauhallinen tunnelma, ja oppilaat tuntuivat olevan opettajien tarkassa seurannassa. Saimme järjestää haastatteluja muun muassa koulun kirjastotilassa.

Aivan toisenlaiseen ympäristöön kuuluu tässä tutkimuksessa *Käpykyläksi* kutsumamme paikkakunta Itä-Suomessa, jolla sijaitsee tutkimuksemme pienin tutkimuskoulu. Käpykylä on tutkimukseemme osallistuvien nuorten itse kotipaikkakunnalleen antama peitenimi. Tutkimuskoulumme on niin sanottu yksisarjainen koulu, jossa jokaista luokka-astetta on vain yksi luokallinen, ja vaihtuvuutta oppilaskunnassa on vähän. Etäisyyttä lähimpään kaupunkiin on noin 50 kilometriä ja oman paikkakunnan taajama on pieni. Sen tarjoamat palvelut on nopeasti nähty: urheilukenttä, pieni nuorisotila ja pari kauppaa sekä pieni kahvila. Moni nuori kulki kouluun koulukuljetuksilla pitkien matkojen päästä pieniltä kyliltä. Moni alueen asukas työllistyi läheisessä teollisuuslaitoksessa, niin myös monien tutkimukseen osallistuvien nuorten vanhemmat. Koulussa meihin suhtauduttiin erityisen ystävällisesti, ja tutkimusluokan luokanvalvoja kannusti vahvasti nuoria lähtemään mukaan tutkimukseen.

Keski-Suomen tutkimuspaikkakuntaa kutsumme tässä tutkimuksessa *Maaseutukunnaksi*, sillä se sijaitsee keskellä maalaismaisemaa kaukana isoista kaupungeista. Sen taajamassa on jonkin verran kunnallisia ja yksityisiä palveluja huoltoasemasta kauppoihin, kirjastoon ja terveysasemaan, ja pieni nuorisotilakin löytyy. Tutkimuskoulumme oli suurehko yhtenäiskoulu, jonka yläkouluun tuli oppilaita myös kuntakeskuksesta etäällä sijaitsevista kylistä. Osa heistä oli käynyt ala-asteen sivukylissä sijainneilla ala-asteilla. Rinnakkaisluokkia oli useita. Paikkakunta on elinkeinorakenteeltaan tutkimuspaikkakunnista kaikkein maa- ja metsätalousvaltaisimman. Nuoret ovat tottuneet lähtemään paikkakunnalta muualle töihin ja opiskelemaan. Koulun parkkipaikalla näkyi traktoreita, mopoja ja mönkijöitä, joilla nuoret kulkivat kouluun. Jälleen meille löytyi yhteistyökumppaniksi tutkimuksesta kiinnostunut opettaja. Luokka oli suu-

rehko ja ensivaikutelmaltaan meluisa. Meihin suhtauduttiin ystävällisesti ja hieman uteliaasti, sillä koululla ei näkynyt vierailijoita kovin tiheään.

Rannikkoseutua tutkimuksessamme edustaa pienehkö, isomman kaupungin lähellä sijaitseva pikkukaupunki. Suomen- ja ruotsinkielisiä asukkaita on paikkakunnalla melko tasaiset määrät. Kutsumme sitä *Rannikkokaupungiksi*. Pikkukaupungin keskusta näyttää melko tavalliselta suomalaiselta paikkakunnalta kirkkoineen ja kauppoineen, tosin moni liiketila oli tutkimuksemme käynnistyessä tyhjillään. Yritteliäisyyttä alueella esiintyy runsaasti, ja alueella toimii suuria liikeyrityksiä ja maatiloja. Meri ja saaristo ovat vahvasti läsnä ja tarjoavat vapaa-ajan mahdollisuuksia myös nuorille, joista osa asui keskustan ulkopuolella. Ruotsinkieliseen yhtenäiskouluun kuljettiin kauempaakin, ja paikkakunnan nuorilla tuntui olevan runsaasti harrastusmahdollisuuksia musiikista urheiluun. Moni nuorista tuli kaksikielisistä perheistä, mutta paria poikkeusta lukuun ottamatta he identifioituivat selkeästi ruotsinkielisiksi.

Pohjoisin tutkimuspaikkakuntamme on Oulu. Tutkimuskouluksi valikoitui jonkin matkan päässä kaupungin keskustasta sijaitsevan lähiön suurehko koulu. Lähiössä oli ollut sosiaalisia ongelmia, ja kaupunki oli pyrkinyt kehittämään sitä erilaisin keinoin. Lähiössä oli rajalliset kaupalliset palvelut ja perustavanlaatuiset julkiset palvelut. Tutkimusluokkamme oli suuri ja monikulttuurinen. Osa oppilaista oli osan opetusajasta erityisopetuksen ryhmässä. Moni oppilaista asui lähellä koulua, ja heillä oli varsin voimakas alue- ja ryhmäidentiteetti oman lähiön asukkaina. Koulun pihassa tavattiin iltaisinkin, osin siksi, että nuorisotiloihin olisi pitänyt lähteä naapurilähiöön. Oppilaat vaikuttivat jakautuneen niihin, jotka harrastivat aktiivisesti, ja niihin, jotka viettivät vapaa-aikansa kaveriporukoissa.

Kun tulimme ennestään vieraalle paikkakunnalle tai alueelle, pyrimme tutustumaan siihen etnografisen tutkimuksen keinoin havainnoimalla, kiertelemällä alueella ja käymällä paikallisissa liikkeissä, kahviloissa ja ruokapaikoissa sekä muilla julkisilla paikoilla. Kyselimme myös nuorilta, missä he viettivät aikaansa, ja joillain paikkakunnilla he opastivat meitä kävelyhaastatteluisia. Nuorten lisäksi haastattelimme kaikilla paikkakunnilla myös oppilaitosten aikuisia ammattilaisia, kuten opettajia, rehtoreita, kuraattoreita, erityisopettajia, psykologeja. Olemme keskustelleet myös nuorisotyöntekijöiden kanssa ja vierailleet esimerkiksi paikkakuntien

seurakuntien työntekijöiden luona ja jututtaneet tapaamiamme aikuisia heidän näkemyksistään. Näiden taustakeskustelujen avulla olemme kontekstoineet eri paikkakuntiin, oppilaitoksiin ja asuinalueisiin liittyviä erityisiä tekijöitä, esimerkiksi jatko-opintovalintoihin liittyviä piirteitä, tai paikkakunnan harrastusmahdollisuuksia. Useimmiten vierailimme tutkimuskouluissa ja muissa kohteissa tutkijapareina tai isommissakin ryhmissä, jakautuen välillä eri paikkoihin. Tutkimuspäivän jälkeen pyrimme keskustelemaan tutkijoina tekemistämme havainnoista ja saamis-
tamme vaikutelmista, eli teimme alustavaa esianalyysia aina heti kentällä. Kirjoitimme myös ajatuksiamme omiin tutkimuspäiväkirjoihimme.

AINEISTONKERUUN VAIHEET JA TUTKIMUSAINEISTOT

Nuoret ajassa -seurantatutkimuksessa on hyödynnetty erilaisia laadullisia ja osallistavia menetelmiä aineiston painopisteen ollessa erityyppisissä haastattelussa. Seuraava taulukko kuvaa aineistonkeruun eri vaiheiden etenemistä.

Taulukko 2. Aineistonkeruun vaiheet.

Ajankohta	Paikkakunnat	Aineisto	Aineistomäärät
Kevät 2015, esitutkimus	Itä-Suomi	Haastattelut; kirjoitelmat kotipaikkakunnasta	13 ryhmähaastattelua
Lukuvuosi 2015–2016	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Teemahaastattelut (pienryhmissä); karttapajat (pienryhmissä); elämän- janahaastattelut (yksilö- tai parihaastatteluina)	75 yksilöhaastattelua 69 ryhmä- tai parihaastattelua 41 karttapajaa
Lukuvuosi 2016–2017	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Seurantahaastattelu 1 (yksilö- tai parihaastatteluina)	71 yksilöhaastattelua 10 ryhmä- tai parihaastattelua
Lukuvuosi 2017–2018	Helsinki, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Keski-Suomi, Oulu	Seurantahaastattelu 2 (yksilö- tai parihaastatteluina)	36 yksilöhaastattelua 9 ryhmä- tai parihaastattelua

Tutkimuksen pilottivaiheessa, peruskoulun 9. luokalla lukuvuonna 2015–2016 tapasimme ja haastattelimme nuoria useita kertoja. Kaikilla tutkimuspaikkakunnilla ensimmäinen tutkimushaastattelu oli luonteeltaan usein pienryhmämuotoisena toteutettu teemahaastattelu, johon nuoret saivat tulla itse valitsemassaan ryhmässä, parin kanssa tai yksin. Keskustelimme vapaamuotoisesti nuorten arkeen liittyvistä asioista, kuten vapaa-ajasta, harrastuksista, ystäväistä, perheestä, koulusta tai kotipaikkakunnasta sen mukaan, mitkä asiat innostivat nuoria. Tärkeänä tavoitteena tämän vaiheen tapaamisille oli tutustua toisiimme ja luoda pohjaa seuraaville tapaamisille. Pääosa haastatteluista on seurannan kaikilla kierroksilla ollut teemahaastatteluja: olemme noudattaneet löyhästi teemoiteltua haastattelurunkoa, mutta antaneet nuorille tilaa määrittellä itse, mistä he kulloinkin haluavat puhua. Nuoret ovat saaneet myös vaikuttaa tapaan, jolla he osallistuivat tutkimukseen. Halutessaan nuoret saivat tulla haastatteluun joko yksin tai yhdessä toisen nuoren kanssa. Merkittävä osa haastatteluista onkin toteutunut myös seurantakierroksilla parihaastatteluina. Nuoret saivat myös päättää, halusivatko he osallistua tai olla osallistumatta tutkijoiden tarjoamiin osallistaviin ja visuaalisiin aineistonkeruun menetelmiin.

Myöhemmin yhdeksännellä luokalla toteutimme osassa tutkimuskouluista (Helsinki, Keski-Suomi, Länsi-Suomi, Oulu) karttatyöpajoja, joissa nuoret sijoittivat elämässään keskeisiä paikkoja karttasovellukselle. Keskustelimme näiden karttojen pohjalta heille merkityksellisistä paikoista ja tiloista. Myös karttatyöpajoihin nuoret osallistuivat itse valitsemiensa kavereiden kanssa. Yhdeksannen luokan tutkimusvaihe päättyi kevään lopulla toteutettuihin elämäkerrallisiin haastatteluihin. Näissä haastatteluissa käytimme keskustelun virittäjänä elämänjana-metodia (ks. esim. Henderson ym. 2007, 24–29; Elliott ym. 2008; Worth 2011; Thomson ym. 2013). Nuoret kertoivat elämänsä tärkeistä tapahtumista piirtämällä aluksi puhtaalle paperille elämänjanan, jolle he merkitsivät oman elämänsä keskeisiä tapahtumia. He saivat rakentaa oman elämäntarinansa ilman tarkkaa ohjausta siitä, millaisia asioita janalle tulisi merkitä. Alun hiljaisen työskentelyvaiheen jälkeen elämäntarinasta keskusteltiin tutkijan kanssa. Nuorille merkityksellisinä oman elämäntarinan jäsentäjinä nousivat esille esimerkiksi monet perheeseen, kuten perhetapahtumiin, muuttoihin ja sisaruksiin liittyvät käänneet, mutta myös kouluun, ystäviin ja harrastuksiin liittyvät asiat.

Tärkeän keskusteluteeman elämänjанаhaastatteluissa muodostivat nuorten tulevaisuuden toiveet: minne he halusivat opiskelemaan ja missä he haluaisivat asua noin viiden vuoden kuluttua. Toisena virikkeenä käytimme elämäkerrallisissa haastatteluissa valokuvia. Pyysimme nuoria tuomaan haastatteluun heille merkityksellisiä valokuvia, jotka kertoivat heidän arjestaan tai elämästään. Osa nuorista toi haastattelutilanteeseen esimerkiksi perhealbumin, osa näytti kännykältään kuvia heille tärkeistä tilanteista ja ihmisistä tai rakkaista lemmikeistä. Valokuvien tuominen tutkimustilanteisiin oli vapaaehtoista, samoin kuin elämänjanan piirtäminen. Kaikki nuoret eivät halunneetkaan osallistua näihin visuaalisiin menetelmiin, ja heidän kanssaan keskustelimme elämän käännekohdista ja merkittävistä asioista pelkästään haastattelun keinoin. Elämäkerrallisista haastatteluista pääosa oli yksilöhaastatteluja, mutta myös tälle kierrokselle sisältyi merkittävä määrä parihaastatteluja.

Yhdeksännen luokan loppuessa halusimme tarjota tutkimusluokille eräänlaisena palkintona mahdollisuuden osallistua luokka- ja kaverikuvaukseen ammattilaisvalokuvaajan toteuttamana. Ajatuksena oli erilainen, osallistava luokkakuva, jossa nuoret saisivat valita toteutuspaikan ja sen, millaisia kuvia otettaisiin. Kuvaukset toteutettiin toukokuussa ulkona koulun lähialueella oppituntien ulkopuolella. Tutkijat olivat paikalla kuvia otettaessa ja saivat samalla tilaisuuden seurata sitä, miten nuoret hyödynsivät kuvausta ja ketkä ottivat yhdessä kaverikuvia. Panimme merkille, että kaikki nuoret eivät osalla paikkakunnista halunneet osallistua luokan yhteiskuvaukseen. Tällainen kuvaus saatiin toteutumaan Oulussa, Keski-Suomessa ja Itä-Suomessa. Kuvat jaettiin oppilaille salasanalla suojatulla internet-alustalla, jolta he halutessaan pystyivät tulostamaan kuvia itselleen.

Peruskoulun päättymisen jälkeen seuranta on toteutunut noin keran vuodessa toteutettuina seurantahaastatteluina. Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnalla, Käpykylässä, tutkijat ovat tavanneet nuoria muita paikkakuntia tiheimmällä seurantatahdilla, noin puolen vuoden välein. Ensimmäisen seurantakierroksen (lv. 2016–2017) keskeisenä teemana olivat nuorten elämässä peruskoulun päättymisen jälkeen tapahtuneet muutokset, erityisesti toisen asteen opintojen aloittaminen ja nivelvaiheeseen mahdollisesti liittyvät muut muutokset, kuten muutokset ystäväpiirissä ja harrastuksissa. Toisen seurantakierroksen (lv. 2017–2018) keskeinen

teema oli lähestyvä täysi-ikäistyminen. Molemmilla seurantakierroksilla keskusteltiin kuitenkin vaihtelevin painotuksin samoista keskeisistä teemoista, joita oli kosketeltu ensimmäisiä kertoja jo 9. luokan kohtaamisissa: nuorten arki, vapaa-aika, ystävyys-suhteet, perhesuhteet, opiskelu, työkokemukset, toimeentulo ja tulevaisuuden suunnitelmat. Eri teemojen painottuminen yksittäisissä haastatteluissa vaihteli sen mukaan, mitkä asiat olivat tutkimuksemme nuorten elämässä ajankohtaisia ja mistä he halusivat keskustella.

Haastattelukierrosten välillä olemme pitäneet nuoriin yhteyttä eri viestikanavien kautta: puhelimitse ja välillä myös postitse muun muassa kortteja lähettämällä. Pääsääntöisesti emme ole pyytäneet heidän yhteystietojaan muilta tai etsineet nuoria esimerkiksi sosiaalisesta mediasta, mutta joskus toiset samalla luokalla tutkimuksessa aloittaneet nuoret ovat oma-aloitteisesti kertoneet tietyn nuoren yhteystietojen muuttuneen ja ovat tarjoutuneet kertomaan meille muuttuneet tiedot.

Ensimmäiset haastattelut tapahtuivat tutkimuskouluissa ja niiden läheisyydessä sijaitsevilla nuorisotiloissa. Seurannan edetessä ja nuorten siirtyessä opiskelemaan toisen asteen oppilaitoksiin haastattelut siirtyivät yhä enemmän muihin julkisiin tiloihin, kuten kahviloihin. Myös tapaamispaikkojen valinnassa olemme kuunnelleet nuorten toiveita ja tavanneet heitä siellä, missä se nuorille on ollut kaikkein vaivattominta ja mukavinta. Myös seurantakierroksilla osa haastatteluista toteutettiin oppilaitoksissa, esimerkiksi Keski-Suomessa paikallisen lukion tiloissa. Monet seurantavaiheen haastatteluista on toteutettu nuorten omissa kodeissa tai tutkijan kodissa, mikäli se on sopinut nuorille ja mikäli sillä tavoin on parhaiten saatu toteutumaan haastattelun luottamuksellisuus. Joidenkin nuorten kanssa on toteutettu myös niin sanottuja kävelyhaastatteluja, joiden aikana he ovat esitelleet itselleen tärkeitä paikkoja omassa elinympäristössään.

SEURANTATUTKIMUSASETELMAN ERITYISPIIRTEET JA TUTKIMUKSEN ETIIKKA

Seurantatutkimuksen kaikissa vaiheissa on tärkeää huomioida aineiston laadullisuus: kaikkien nuorten kanssa ei ole keskusteltu jokaisesta teemasta

yhtä kattavasti ja samalla tavoin. Olemme kuunnelleet nuoria ja tehneet tilanteittaisia ratkaisuja siinä, kuinka paljon tai syvällisesti eri teemoja on käsitelty. Osa keskusteluista on ollut jo kestoaltaankin pitkiä, ja niissä on pohdittu luottamuksellisia nuorten elämäntilanteisiin ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä; osa taas on ollut lyhyitä tapaamisia, joissa on vaihdettu kuulumisia nopeasti. Olemme tietoisia siitä, miten me tutkijoina luomme nuorten puheelle ja osallistumiselle erilaisia odotuksia ja kehyksiä; nuorten kertomukset itsestään ja elämästään ovat rakentuneet vuorovaikutuksessa tutkijoiden kanssa. Aiemmat kohtaamiset nuorten kanssa luovat tutkimussuhteeseen omanlaisensa kehyksen ja odotuksia. Haastattelukierrosten kertyessä tutkimussuhteeseen muotoutuu omia rutiineja: vaihdetaan kuulumisia, juodaan kahvia, rupatellaan ja palataan aiempiin vuosiin. Usein keskustelu käynnistyy kuin huomaamatta sen kertaamisella, milloinkas viimeksi tavattiin ja mitä kaikkea sen jälkeen on tapahtunut.

Tutkimuseettisiä kysymyksiä olemme pohtineet tutkimuksen kaikissa vaiheissa, sillä seurantatutkimuksessa niiden suhteen on syytä olla erityisen valppaana. Osin kyse on kysymyksistä, jotka ovat läsnä kaikessa laadullisessa nuorisotutkimuksessa, osin kyse on erityisesti pitkittäistutkimukselle luonteenomaisista tekijöistä, joihin liittyy tutkimuseettisiä ulottuvuuksia (vrt. Lagström 2010; Wrede-Jäntti 2019). Olemme tukeutuneet toiminnassamme *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan* ohjeisiin hyvistä tieteellisistä käytännöistä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Alaikäisten nuorten tutkimukseen liittyy tiettyjä reunaehtoja, erityisesti silloin, kun kyse on alle 15-vuotiaista nuorista (Rutanen & Vehkalahti 2019).

Nuoret ajassa -tutkimushanke on käynyt läpi eettisen ennakoarvioinnin *Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettisessä toimikunnassa*, joka antoi hankkeen tutkimussuunnitelmasta hyväksyvän lausunnon (15.9.2015). Jokaisen tutkimuspaikkakunnan sivistystoimelta on haettu kunkin paikkakunnan omien käytäntöjen ja ohjeistusten mukainen tutkimuslupa koulussa tapahtuvalle tutkimukselle, ja lupa on pyydetty myös oppilaitosten rehtoreilta. Tutkimuslupia pyytäessämme muun muassa Helsingin kaupunki linjasi, että yli 15-vuotiaat voivat antaa suostumuksen itsenäisesti, ja samoin toimimme myös muilla tutkimuspaikkakunnilla. Jokaiselta nuorelta pyydettiin suostumus erityisellä lomakkeella, minkä lisäksi hankkeen alkaessa koulujen viestintäjärjestelmien kautta lähti

tutkimuksesta tiedote tutkimusluokkien vanhemmille. Nuoret päättivät siis osallistumisestaan itsenäisesti, mutta pidimme tärkeänä, että myös heidän huoltajiaan informoitiin tutkimuksesta.

Nuorten osallistuessa pitkällä aikavälillä useaan haastatteluun heistä alkaa kertyä runsaasti tietoa, jonka perusteella heidät voisi tunnistaa. Koska rekrytoimme tutkimukseen kokonaisia tutkimusluokkia, jouduimme myös miettimään, miten nuoret eivät tunnistaisi toisiaan liian helposti kuvauksistamme. Joskus nuoret ovat saattaneet kysellä tutkijoilta, olemmeko jo haastatelleet muita heidän kanssaan aiemmin samalla luokalla olleita nuoria. Olemme pyrkineet mahdollisimman suureen varovaisuuteen siinä, ettemme paljasta muiden nuorten osallistumiseen liittyviä asioita toisille tutkimukseen osallistuville. Nuorten yksityisyyttä on pyritty suojelemaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa mahdollisimman tarkoin. Haastattelujen litteroijat sitoutuivat säilyttämään aineiston salassa ja tuhoamaan saamansa haastatteluäänitteet. Äänitteitä ja litteroitua aineistoa on säilytetty ainoastaan salasanoin turvatuilla tietokoneilla lukituissa tiloissa, joihin ulkopuolisilla ei ole pääsyä. Yksilöivät suorat tunnistetiedot, kuten täsmälliset henkilöiden ja paikkojen nimet on poistettu aineistoista ja nuorista on käytetty julkaisuissa pseudonyymejä.

Laadullisessa seurantatutkimuksessa eettisesti kestävä kohtaaminen on paljon muutakin kuin formaaleja lupia ja tiedotteita hankkeen käynnistyessä. Seuranta-asetelman jatkuminen riippuu kokonaisuudessaan tutkijan ja tutkittavien välisestä luottamuksesta ja sen vaalimisesta. Suostumus jatkaa tutkimuksessa on tavallaan pyydettävä ja neuvoteltava uudelleen kaikissa tutkimusvaiheissa ja jokaisessa kohtaamisessa. (Elliott ym. 2008; Saldaña 2003, 27.) Jo asioiden kysymiseen liittyy eettisiä näkökohtia. Teimme aluksi melko paljon pari- ja ryhmähaastatteluja, joissa oli tärkeä asetella kysymykset sensitiivisesti niin, etteivät nuoret joutuneet jakamaan haastattelussa sellaista tietoa, jota he eivät olisi halunneet kertoa toisille nuorille. Olemme korostaneet haastatteluissa, että kaikki osallistuminen ja vastaaminen on vapaaehtoista, ja minkä tahansa kysymyksen kohdalla nuorella on täysi oikeus olla vastaamatta, mikäli kysymys tuntuu ikävältä. Olemme pyrkineet myös ottamaan huomioon tilanteita, joissa nuorella ilmenee avun tarvetta ja tarvittaessa pyrkineet ohjaamaan heitä sopivien palvelujen äärelle. Itsellämme ei kuitenkaan ole sen tyyppistä osaamista ja koulutusta, että voisimme itse auttaa nuoria heidän elämänsä ongel-

missa. Tutkimuksen kaikissa käänteissä tärkeä tuki meille tutkijoille on ollut mahdollisuus keskustella ratkaisuvaihtoehdoista ja niihin liittyvistä tutkimuseettisistä ulottuvuuksista yhteisesti tutkimusryhmässämme.

Tässä teoksessa käytämme nuorista tarvittaessa pseudonyymejä, jotka vaihtelevat luvuittain, jotta julkaistuista tiedoista ei voida yhdistellä liikaa yksittäisiä nuoria identifioivia tietoja. Samasta syystä olemme häivyttäneet haastattelulainauksista sisällön kannalta vähemmän tärkeitä yksityiskoh-
tia.¹ Osassa luvuista on tutkimuksellisesti merkittävää paikantaa, miltä paikkakunnalta kotoisin olevista tai millaisista perhetaustoista tulevista nuorista kulloinkin puhumme. Esimerkiksi kaupunkilaisnuorten suhdetta kaupunkitilaan käsittelevässä luvussa ”Miten kaupungista tulee oma?” samoin kuin nuorten koulutuspolkuja kuvaavassa luvussa ”Toiveita ja tulevaisuuksia” on tutkimuksellisesti tärkeä tuoda esille paikkakuntien välisiä eroja ja paikantaa aineistolainauksia. Mikäli analyysin kannalta ei ole ollut tarpeen tietää, miltä paikkakunnalta nuori on lähtöisin, emme ole maininneet sitä. Esimerkiksi nuorten elämässään kohtaamia huolia ja haasteita käsittelevässä luvussa ”Avatut salatut elämät” tutkimuseettinen valintamme on ollut häivyttää nuorten kotipaikkakunnat kokonaan.

MIKÄ MOTIVOI NUORIA MUKAAN TUTKIMUKSEEN?

Eri paikkakunnilla ja kouluissa nuorten suhtautuminen hankkeeseen on vaihdellut suuresti. Erityisesti pääkaupunkiseudulla monet koulut ovat usein melko vastahakoisia ottamaan vastaan tutkijoita, koska niihin kohdistuu jatkuvasti pyyntöjä erilaisista tiedonkeruista. Siksi hankkeelle olikin tärkeää tehdä yhteistyötä Helsingin kaupungin nuorisotoimen Hyvä vapaa-aika -hankkeen kanssa (ks. Anttila 2017). Sen kautta meille

1 Kirjaan sisältyvissä haastattelusitaateissa olemme käyttäneet nimien sijaan joko merkintöjä haastattelija, tyttö/poika, ryhmähaastattelutilanteessa tyttö 1, tyttö 2 jne. Vaihtoehtoisesti olemme viitanneet nuoreen hänelle kyseistä lukua varten annetulla pseudonymillä. Kohdat, joista on poistettu osa lainauksesta, on merkitty tekstiin hakasulkein [...]. Samoin tekstikohdat, joissa olemme muuttaneet liian identifioivia nimiä tai tietoja, on merkitty lainauksiin hakasulkein. Esim. oppilaitoksen tarkan nimen sijaan tekstissä voi olla merkintä [aiempi lähiöperuskoulu] ja tarkan ammatin sijaan tekstissä voi olla laajempi ammattialaa kuvaava nimitys, esim. [sosiaali- ja terveysala].

tarjoutui mahdollisuus tulla mukaan erääseen Koillis-Helsingin kouluun, jossa hankkeella oli jo meneillään yhteistyötä. Teimme enemmänkin yhteistyötä Helsingin kaupungin nuorisotoimen työntekijöiden kanssa, ja saimme tätä kautta kontaktin vielä erääseen täydentävään oppilasryhmään Itä-Helsingin alueella. Saimme nuorten rekrytointivaiheessa paljon apua tutkimuskoulujen rehtoreilta ja opettajilta ja muulta henkilökunnalta, jotka muun muassa järjestivät meille haastattelutiloja ja antoivat oppilaiden osallistua tutkimushaastatteluihin oppituntien aikana. Osa opettajista kannusti oppilaita osallistumaan, koska piti tutkimusta tärkeänä. Osa piti tutkimukseen osallistumista ja omien näkemysten ilmaisemista hyödyllisenä mahdollisuutena nuorille.

Pääkaupunkiseudulla tutkimuksen lämmittelyvaihe kesti pisimpään ja vaati melko paljon oleskelua koulussa nuorten oppitunneilla ja välitunneilla sekä useita tutustumishenkisiä haastattelutilanteita. Pääkaupunkiseudun ruotsinkielisen koulun oppilaat toivottivat tutkijat jonkin verran auliemmin tervetulleiksi. Heitä ehkä motivoi ajatus, että he voivat edustaa kielivähemmistön nuoria tutkimuksessa. Pienemmillä paikkakunnilla kauempaa tulleiden tutkijoiden kiinnostus omaa paikkakuntaa kohtaan taas koettiin usein tutkimukseen kannustavaksi tekijäksi. Esimerkiksi Keski-Suomen pienellä paikkakunnalla moni oppilas vaikutti aidosti kiinnostuneelta pitkän matkan takaa paikalle hankkiutuneista tutkijoista ja arvosti sitä, että heidän elämästään ja näkemyksistään haluttiin kerätä tietoa. Länsisuomalaisen rannikkopaikkakunnan ruotsinkielisellä luokalla tutkijat hämmentyivät saadessaan tutkimusluokalta esitykselleen spontaanit aplodit, ja kaikki oppilaat tulivat mukaan tutkimuksen alkuvaiheessa.

Emme tiedä tarkalleen, miksi nuoret ovat halunneet osallistua tutkimukseen, mutta moni heistä on useaan otteeseen todennut, että tutkimukseen osallistuminen on mieluisaa, ja he ovat myös olleet kiinnostuneita hankkeen tutkimustuloksista. Olemme alusta lähtien tarjonneet mahdollisuuksien mukaan nuorille pientä tarjoilua: koulussa toteutetuissa haastatteluissa ja työpajoissa karamelleja tai hedelmiä ja myöhemmin kahviloissa toteutetuissa tutkimustilanteissa juotavaa ja pientä purtavaa. Lisäksi olemme tarjonneet pieniä palkkioita osallistumisesta haastatteluihin, kuten lippuja elokuvateattereihin tai lahjakortteja kioskiin, josta nuoret saivat valita ostoksensa. Myöhemmin olemme antaneet nuorille

lahjakortteja lähikauppaan tai ravintolaan, josta he ovat voineet hakea ruokaa. Toiset nuoret ovat olleet enemmän kiinnostuneita palkkioista kuin toiset; heikommin toimeentulevista perheistä tulevat nuoret ovat saattaneet erityisesti kiitellä ruokalahjakortteja. Olemme kokeneet, että nuorille on kuulunut pieni kiitos heidän ajastaan, jonka he ovat tarjonneet tutkijoiden kanssa keskustelemiseen. Niin suuri palkkio ei kuitenkaan ole, että se olisi kenellekään yksinään syy osallistua tutkimukseen. Tarjosimme nuorille myös mahdollisuutta saada erityinen todistus tutkijoiden avustamisesta koulussaan, ja osa nuorista sellaisen halusikin. Todistus oli muotoiltu siten, ettei siitä käynyt ilmi nuoren osallistuminen tutkimukseen, vaan se oli ikään kuin 'työtodistus' tutkimuksen edesauttamisesta. Joitain pääkaupunkiseudulla asuvista nuorista pystyimme avustamaan lyhyen kesätyöjakson saamisessa yhteistyöjärjestöistä.

Aiempien seurantatutkimusten (mm. Henderson ym. 2007) perusteella ennakoimme, että jo pelkästään käytännöllisten ja nuorten saavutettavuuteen liittyvien tekijöiden vuoksi kaikki seurannassa aloittavat nuoret eivät tulisi pysymään mukana loppuun saakka. Tästä syystä rekrytoimme hankkeeseen enemmän nuoria kuin mitä alkuperäinen sadan nuoren tavoitteemme oli ollut. Vuonna 2018, kolmen tutkimusvuoden jälkeen, 136:sta seurannassa aloittaneesta nuoresta oli edelleen mukana 112 nuorta. Seurannasta oli jättäytynyt pois nuoria kaikilta paikkakunnilta ja tutkimusluokilta. Osa nuorista oli selkeästi ilmoittanut halustaan jäädä pois tutkimuksesta, ja tällöin näin on tietenkin tapahtunut. Heihin ei ole enää otettu yhteyttä uusilla aineistonkeruukierroksilla. Osa nuorista jäi pois siten, että tutkija ei tavoittanut heitä useista yhteydenotoista huolimatta; osa niinkin, että tutkija ja nuori eivät yrityksistä huolimatta löytäneet yhteistä aikaa haastattelulle. Tiettyjen nuorten kohdalla ilmeni jo seurannan alkuvaiheissa, että nuori ei kokenut haastatteluihin osallistumista motivoivaksi. Mukaan oli tultu kenties uteliaisuudesta tai ehkä siksi, että haastatteluun lähtiessään pääsi pois oppitunnilta. Oulussa, missä tutkimus oli käynnistynyt muita paikkakuntia myöhemmin, tutkijat eivät tavoittaneet haastatteluun tutkimusluokan poikia näiden lähdettyä peruskoulusta, vaikka yrityksiä haastattelujen järjestämiseksi tehtiinkin. Muutamaan nuoreen ei ole saatu peruskoulun jälkeen yhteyttä lainkaan. Osa nuorista on myöhemmin muuttanut kauas alkuperäiseltä tutkimuspaikkakunnalta muualle opiskelemaan tai töihin, ja heidän

haastatteluilleen oli vaikea järjestää sopivaa tilaisuutta. Osa nuorista on muuttanut tilapäisesti myös ulkomaille.

Harva tutkimuksesta pois jättäytynyt nuori kommentoi syitä, joiden vuoksi hän halusi vetäytyä seurannasta. Eräs nuori kuitenkin koki kertoneensa tutkijalle haastattelussa liian kipeitä asioita perheestään ja halusi pian sen jälkeen jäädä pois tutkimuksesta. Hän myös kielsi kyseisen haastattelun käytön tutkimuksessa. Osa pois jääneistä nuorista oli puolestaan ollut suhteellisen hiljaisia haastattelutilanteissa, ja he ehkä kokivat tutkijoiden utelut rasittaviksi. Voi olla, että tutkimuksen siirryttyä pois kouluympäristöstä ja ryhmähaastatteluista osa nuorista ei enää halunnut osallistua, koska se olisi vaatinut enemmän järjestelyjä, kuten vapaa-ajalle sijoittuvan tapaamisajan sopimisen, mutta myös henkilökohtaisempaa avautumista tutkijoille. Poisjääneiden nuorten tietoja ei ole poistettu tutkimuksesta retrospektiivisesti, vaan aiempi suostumus kattaa siihen mennessä kertyneiden aineistojen käytön. Nuorta ei kuitenkaan kutsuta mukaan enää uusiin haastatteluihin.

NUORTEN LÄHTÖTILANNE TUTKIMUKSEN ALKAESSA: ELÄMÄÄ PERUSKOULUN YHDEKSÄNNELLÄ LUOKALLA

Tutkimuksen alkaessa emme tunteneet ketään nuorta entuudestaan. Kohtasimme tutkimuskouluilla kymmeniä uusia kasvoja ja yritimme kannustaa nuoria osallistumaan tutkimukseen. Oli aina yhtä ilahduttavaa ja kiinnostavaa lähteä tutustumaan heihin. Vähitellen opimme nuorista ja heidän taustoistaan ja kiinnostuksen kohteistaan yhä enemmän. Nimet ja kasvot tulivat tutuiksi. Tutustumisen välineenä kokosimme nuorista tiiviitä profiileja, joihin pyrittiin kokoamaan nuoren taustatietoja tutustumisen helpottamiseksi: vanhempien iät ja ammatit (jos ne olivat tiedossa), sisarusten määrä ja iät, tietoa asumisesta (kenen kanssa), harrastukset, ystävyydet ja tulevaisuuden haaveita. Pian kuitenkin huomasimme, että tällaisia profiileja oli vaikea pitää ajan tasalla, ja niiden käytöstä luovuttiin. Tärkein tapa syvemmälle tutustumiselle ovat kuitenkin aina olleet nuoren haastatteleminen ja aiempien haastattelulitteraatioiden lukeminen ennen uutta haastattelua. Alkuvaiheessa litteraatioita ei ollut aina saatavilla ennen seuraavaa haastattelua, minkä vuoksi saatoimme kysellä samojakin asioita

uudestaan, mikäli tutkijakin oli eri kuin edellisellä kerralla, kuten joskus tapahtui käytännön syistä. Myöhemmissä haastatteluissa haastattelija on yleensä ollut sama, jos suinkin mahdollista. Nuoret kuitenkin suhtautuivat yleensä kärsivällisesti tutkijoiden välillä omituisiltakin tuntuneisiin kysymyksiin.

Nuorten elämäntilanteet vaihtelivat merkittävästi paitsi asuinpaikan mukaan, myös sen mukaan, millainen heidän perhetilanteensa oli. Suurin osa heistä asui ydinperheessä vanhempiensa kanssa, mutta joukossa oli myös monia vanhempien eron kokeneita nuoria, joista osa asui uusperheissä tai vuorotteli asumisessa vanhempiensa välillä. Useimmilla nuorilla oli sisaruksia, joillakin useitakin, mutta joukkoon kuului myös perheidensä ainoita lapsia. Joidenkin vanhemmat asuivat yhdessä mutta olivat keskenään hyvin riitaisia. Oli niitäkin nuoria, joiden toinen vanhempi oli kuollut. Monien vanhemmilla ja/tai sisaruksilla oli erilaisia vakaviakin terveysongelmia, jotka vaikuttivat koko perheen elämään, ja osa nuorista oli sairastanut tai sairasti itsekin. Jotkut nuoret asuivat laitoksessa, ja pari nuorta oli lapsena sijoitettu toiseen perheeseen asumaan; lisäksi joitakin nuoria asui isovanhempiensa luona. Mukana oli myös adoptoituja nuoria. Nuorten suhde perheisiinsä oli vaihteleva: osalla hyvin läheinen, osalla etäisempi. Suhde tietenkin myös muuttui ajan kuluessa. (Ks. myös Aapola-Kari & Vehkalahti 2020 sekä luku ”Avatut salatut elämät” tässä teoksessa.)

Haastattelemistamme nuorista suurin osa oli syntynyt Suomessa, jotkut heistä maahanmuuttajina Suomeen saapuneille vanhemmille. Osa nuorista oli itse muuttanut tänne vasta kouluikäisenä perheensä kanssa; muutamat heistä olivat asuneet Suomessa vasta muutamia vuosia tutkimuksemme alkaessa, joten he vielä opettelivat suomen kieltä ja kulttuuria. Maahanmuuttajataustaisten nuorten perheet olivat kotoisin monelta maailman suunnalta, pääosin eri puolilta Afrikan mannerta, mutta myös Välimeren alueelta, Venäjältä tai aiemmin Neuvostoliittoon kuuluneista maista tai Lähi-Idästä. Heidän sukulaisiaan asui eri puolilla Eurooppaa ja maailmaa. Joidenkin perheillä oli läheisiä sukusidoksia naapurimaihin tai muihin Euroopan maihin, esimerkiksi isovanhempia saattoi asua niissä. Heidän perheissään saatettiin käyttää useita kieliä.

Haastattelemiemme nuorten joukossa oli eri uskontokuntien edustajia, niin erilaisten kristinuskoon kytkeytyvien lahkojen kuin luterilaisen kirkon sisäisten suuntausten edustajia. Myös ortodoksiseen seurakuntaan ja

katoliseen kirkkoon kuuluvia nuoria tuli mukaan tutkimukseen. Varsinkin maahanmuuttajataustaisista nuorista osa oli hartaita muslimeja. Heidän kohdallaan uskonnollisen suuntautumisen näki myös tyttöjen pukeutumisesta: heistä useimmat käyttivät huivia ja pitkää hametta. Myös muita uskontokuntia oli edustettuina.

Nuorten harrastukset ja vapaa-ajan viettotavat peruskoulun yhdeksännellä luokalla olivat moninaisia. Toiset heistä – varsinkin kaupungeissa asuvista nuorista moni – olivat mukana tavoitteellisissa kilpaurheiluvälmennöksissä ja käyttivät suuren osan ajastaan tietyn lajin harjoituksissa. Toisilla oli kulttuuriharrastuksia, kuten laulu- tai soittotunteja tai teatterikerhoja. Jotkut kävivät ratsastustunneilla tai hoitamassa hevosia vapaa-ajallaan. Osa nuorista kertoi käyvänsä paikallisilla nuorisotaloilla tai pelaavansa niin sanottuja höntsäpelejä yhdessä ystäviensä kanssa paikallisissa liikuntapaikoissa. Osalla taas ei ollut erityisiä kodin ulkopuolisia harrastuksia, mutta he saattoivat lukea paljon tai esimerkiksi pelata tietokonepelejä. Joidenkin vapaa-aika kului toisia nuoria lähialueen pihilla tavattaessa. Maaseudulla asuvat nuoret hyödynsivät lähiseudun luonnon tarjoamia mahdollisuuksia ja saattoivat retkeillä, metsästää ja kalastaa. Saariston tuntumassa asuvat nuoret kertoivat veneretkistä ja kesämökkkeilystä, ja monet nuoret mopoilivat ja tuunasivat menopelejään myös huvikseen. Maaseutupaikkakunnilla nuoret mainitsivat harrastuksikseen myös 4H-toiminnan ja vapaapalokuntatoiminnan, ja seurakunnan kerhot ja isoistoiminta olivat myös suosittuja. (Ks. tarkemmin luku ”Arkea ja ajankäyttöä” tässä teoksessa.)

Eräs keskeinen havaintomme oli, että peruskoulun yhdeksäsluokkalaisista moni veti nuoremmille erilaisia kerhoja tai liikuntatunteja. Näin oli etenkin tutkimuksen pienimmillä paikkakunnilla, joilla toimi suhteellisen vähän lapsille ja nuorille vapaa-ajan toimintaa tarjonneita toimijoita. Tämän toiminnan näkökulmasta olikin vahinko, että moni näistä nuorista joutui muuttamaan toiselle paikkakunnalle opiskelemaan jo peruskoulun jälkeen. Heidän mukanaan paikkakunnalta lähti myös moni innostunut ja osaava kerho-ohjaaja. Myös kaupunkipaikkakunnilla nuoret pyörittivät harrastustoimintaa vetäjinä ja saattoivat jatkaa sitä myös toisen asteen opiskelun lomassa.

Kyselimme nuorilta myös heidän ystävyysistään, ja monesti myös haastattelimme heitä yhdessä hyvien ystävien kanssa. Luokista kaksi oli

ollut pitkään lähes samassa kokoonpanossa ala-asteelta alkaen, ja moni oppilaista oli ollut samassa ryhmässä jo päiväkodissa. Pitkä tuttavuus samojen nuorten kanssa merkitsi tiettyä turvallisuuden tunnetta, ja luokkien sisällä olikin muodostunut pitkäaikaisia ystävyyssuhteita, joilla oli omat historiansa ja käännteensä. Kaikkien tutkimusluokkien oppilailta oli keskenään monenlaisia ystävyksiä, joista useimmat rakentuivat samaa sukupuolta edustavien ikätovereiden välille. Oli kuitenkin myös sukupuolirajat ylittäviä läheisiä ystävyyssuhteita, jotka eivät olleet seurustelusuhteita. Luokilla oli pienempiä ja suurempia ryhmiä, joiden jäsenet muodostivat vaihtelevia ystävyksiä keskenään. Monet näistä ystävyysistä ovat jatkuneet tiiviinä myös nuorten siirryttyä toisen asteen opintoihin ja niiden jälkeenkin. Kiinnitimme huomiota myös niihin nuoriin, jotka näimme aina koulun tilanteissa yksinään, ilman ilmeisiä ystäviä. He olivat kysyttäessä itsekkin tietoisia omasta sosiaalisesta tilanteestaan, jonka taustalla oli joissain tapauksissa kiusaamista, toisissa tapauksissa ehkä tietoista vetäytymistä. Suurimmalla osalla nuorista oli kuitenkin ainakin yksi läheinen ystävä omassa koulussa, ja lisäksi monilla oli muita läheisiä sosiaalisia suhteita muissa yhteyksissä, kuten harrastuksissa tai naapurustossa. Eräs koulussa yksin aikaa viettävä nuori kertoi, että hänellä oli paljon kontakteja internetin erilaisilla alustoilla, ja tavallaan hän pyrki näin rauhoittamaan aikuista tutkijaa siitä, ettei tämän tarvinnut olla hänestä huolissaan.

Pieni osa nuorista seurusteli jo peruskoulun yhdeksännellä luokalla, mutta suurin osa vaikutti odottavan vielä sopivaa kumppania kohdalleen. Moni nuori totesi, ettei ehtisikään seurustella, kun oli niin paljon muuta tekemistä. Seurustelukokemukset olivat vaihtelevia: yksi haaveili jo yhteenmuuttamisesta pitkäaikaisen poikaystävän kanssa, kun toinen suri ikävästi päättynyttä seurusteluaan ja kolmas iloitsi saaneensa seurustelukumppanin myötä itselleen kuin uuden perheen. Tutkijoiden havaintojen mukaan varsinkin keskisuomalaisen koulun käytävillä kuhisi yhdeksännen luokan kevätpuolella, kun nuoret parit nojailivat toisiinsa ja kävelivät käsi kädessä. Seksi- ja seurustelusuhteista ei kuitenkaan tutkijoiden kanssa niin auliisti keskusteltu vielä tuolloin, ja varsinkaan muista kuin heteroseksuaalisista tuntemuksista tutkijoille ei juuri puhuttu.

NUORTEN KOULUTUSVALINNAT PERUSKOULUN PÄÄTTYESSÄ

Nuoret ajassa -seurannan käynnistyminen peruskoulun yhdeksännellä luokalla ei ollut sattumaa vaan huolellisen harkinnan tulosta. Peruskoulun ja toisen asteen opintojen välinen nivelvaihe on nuorten elämänsä monin tavoin kriittinen siirtymävaihe. Oppivelvollisuuskoulun päättyessä nuoret ovat merkittävien valintojen edessä. Lukio- ja ammatillisen koulutuksen välillä tehtävä valinta on tulevien työurien näkökulmasta merkittävä valinta, mutta eri puolilla Suomea nuorten valintatilannetta kehystävät erilaiset tekijät.

Nuoret ajassa -seurannan nuoret valmistuivat peruskoulusta keväällä 2016 osana ikäluokkaa, jossa koko maassa yhteensä 57 615 nuorta päätti koulunsa. He osallistuivat lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteishakuun ensimmäistä kertaa alkuvuodesta 2016. Valtakunnallisesti lukiokoulutus oli tässä ikäluokassa ammattikoulutusta suosittu ensisijaisena hakukohteena. Lukiokoulutuksen aloitti tässä ikäryhmässä suoraan peruskoulun jälkeen 53 prosenttia nuorista, kun taas 42 prosenttia heistä jatkoi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen.)

Valtakunnallisesti lukio- ja ammatillisen koulutuksen suosiossa on 2000-luvulla tapahtunut pientä aaltoliikettä. Lukiokoulutuksen suosio laski 2000-luvun alusta vuoteen 2011 saakka, jolloin alimmillaan 49,6 prosenttia peruskoulun päättäneistä valitsi lukion. Vuoden 2011 jälkeen lukion valinneiden osuus on jälleen kohonnut vuosi vuodelta päättyen lähelle 2000-luvun alun tasoa. Merkittävin muutos koulutustilastoissa on tapahtunut niiden nuorten osalta, jotka eivät ole jatkaneet tutkintoon johtaviin opintoihin suoraan peruskoulun jälkeen. Vielä 2000-luvun alussa heitä oli noin 10 prosenttia ikäluokasta, kun taas Nuoret ajassa -tutkimukseen kuuluvan kohortin valmistuessa vuonna 2016 enää alle viisi prosenttia peruskoulun päättäneistä ikäluokasta jäi tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolelle. Nämä nuoret sijoittuivat usein valmentaviin tai valmistaviin koulutuksiin tai peruskoulun lisäopetukseen (ns. kymppiluokka). Kaikkiaan 1 400 peruskoulun päättäneitä nuorta jäi koulutusten ulkopuolelle syksyllä 2016. Tutkintotavoitteisen opiskelun osuuden kasvu on vaikuttanut erityisesti toisen asteen ammatilliseen koulutukseen, jonka suosio on samaan aikaan kasvanut tasaisesti. 2000-luvun

alussa ammatilliseen koulutukseen hakeutui peruskoulun loppuessa 36 prosenttia, vuonna 2016 42 prosenttia nuorista. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen.)

Nuoret ajassa -tutkimukseen osallistuneiden kaikkien nuorten yhdeksän luokan päättyessä tekemät koulutusvalinnat myötäilevät ajankohdan valtakunnallisia jakaumia painottuen kuitenkin hienoisesti valtakunnallista tasoa voimakkaammin ammatilliseen koulutukseen. Nuoret ajassa -hankkeeseen osallistuneet nuoret suuntautuivat peruskoulun jälkeen yhtä usein lukioon (62 nuorta) kuin ammatilliseen koulutukseen (61 nuorta). Kuusi nuorta jäi tässä vaiheessa tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolelle ja hakeutui valmentavaan koulutukseen. Heidän osuutensa vastaa täsmälleen ikäluokan valtakunnallista tilastollista keskiarvoa.

Taulukko 3. Nuoret ajassa -seurannan nuorten koulutusvalinnat vuoden 2016 lukio- ja ammatillisen koulutuksen yhteisvalinnassa.

Paikkakunta	Lukio		Ammattikoulu		Ei tutkintoon		Yhteensä
	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	
Pääkaupunkiseutu I	6	9	4	9	1	3	32
Pääkaupunkiseutu II	8	6	1	1			16
Pääkaupunkiseutu III		1		6			7
Oulu	7	2	3	10			22
Länsi-Suomi	7	3	0	6			16
Keski-Suomi	4	3	3	6	2		18
Itä-Suomi	6		5	7			18
Yhteensä	38	24	16	45	3	3	
		62		61		6	129

Koko ikäluokassa on valtakunnallisesti merkittävä sukupuoliero lukio- ja ammatillisen koulutuksen suosiossa. Peruskoulunsa vuonna 2016 päättäneistä tytöistä huomattava enemmistö (63 prosenttia) haki ensisijaisesti lukioon, kun taas pojista hieman yli puolet (55 prosenttia) hakeutui ammatilliseen koulutukseen. Vastaava jakauma on löydettävissä myös Nuoret ajassa -aineistosta. Kaikista tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneista tytöistä 67 prosenttia (38) valitsi peruskoulun päättyessä

lukion ja 28 prosenttia (14) ammattikoulun. Pojista puolestaan vain joka kolmas (24) valitsi lukion, kun taas suurin osa (45 poikaa) valitsi ammatillisen koulutuksen. Mukana on myös muutamia kaksoistutkinnon valinnoita, niin tyttöjä kuin poikiakin, mutta heidän osuutensa on varsin pieni (noin kolme prosenttia).²

Kuten taulukko 3 kertoo, paikalliset erot tutkimuspaikkakuntien välillä ovat aineistossamme varsin suuria. Yhden pääkaupunkiseudun tutkimusluokan 16 oppilaasta vain kaksi ei jatkanut lukioon. Kyseinen luokka oli myös ainoa, jolla opiskelleista pojista enemmistö hakeutui lukio-opintoihin; muilla tutkimusluokilla enemmistö pojista hakeutui ammatillisiin opintoihin. Myös muilta kaupunkipaikkakuntien tutkimusluokilta hakeuduttiin vahvasti lukiokoulutukseen, kun taas pienemmällä maaseutupaikkakunnilla tutkimusluokkien nuoret suuntautuivat enemmän ammatilliseen koulutukseen.

Pienimmällä tutkimuspaikkakunnalla, Itä-Suomeen sijoittuvassa Käpykylässä, ei ollut omaa lukiota. Sekä lukioon että ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen edellytti nuorilta joko pitkiä päivittäisiä koulumatkoja tai muuttamista uuteen ympäristöön. Paikkakunnan pojista yksikään ei jatkanut peruskoulun päätyttyä lukioon (ks. Armila ym. 2018). Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalla Maaseutukunnassa oli puolestaan tarjolla lukio, mutta ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen edellytti myös Maaseutukunnassa joko muuttamista toiselle paikkakunnalle tai päivittäistä kouluun pendelöimistä kotipaikkakunnalta. Myös Keski-Suomessa erityisesti pojat hakeutuivat mieluummin ammatilliseen koulutukseen kuin lukioon, mutta merkittävä osa pojista valitsi kuitenkin lukion.

Ruotsinkielisiä tai kaksikielisiä nuoria kokonaisseurantaan sisältyy 32, joista puolet oli Helsingistä, puolet Rannikkokaupungista. Heistä valtaosa jatkoi peruskoulun jälkeen lukio-opintoihin: tytöistä 15 valitsi

2 Kaksoistutkinnon suorittaneet nuoret ovat mukana ammatillisen koulutuksen luvuissa. Kaksoistutkinto tarkoittaa, että ammatillisen oppilaitoksen opiskelija suorittaa ammatilliseen perustutkintoon vaadittujen ammattiaineiden rinnalla ylioppilastutkintoon vaaditun oppimäärän eli tutkintoon sisältyvien oppiaineiden pakolliset kurssit sekä vaadittavan (yleensä päivälukiota pienemmän) määrän syventäviä kursseja. Mikäli opiskelija suorittaa ammatillisen tutkinnon ohessa koko lukion oppimäärän ja saa siis myös lukion päättötodistuksen, kyse on kolmoistutkinnosta. (Kupiainen 2019, 184.)

lukion ja yksi ammatillisen koulutuksen. Pojista yhdeksän pyrki lukioon ja seitsemän ammattikouluun. Lisäksi seurantaamme sisältyy 19 nuorta, jotka ovat taustaltaan maahanmuuttajaperheistä ja kuuluvat kielivähemmistöihin. Heistä lukion valitsi viisi tyttöä ja viisi poikaa, ammattikoulun taas kaksi poikaa ja yksi tyttö. Tutkimukseemme osallistuneista maahanmuuttajataustaisista nuorista siis kaikkiaan hieman yli puolet päätyi lukioon, mikä noudattelee myös valtakunnallista trendiä (ks. Kalalahti ym. 2017; Kääriälä ym. 2020, 48).

Seuraavissa luvussa lähemme seuraamaan, mitä nuorten elämässä tapahtui peruskoulun päättymisen jälkeen. Mitä nuorten perhe- ja ystävyysuhteissa tapahtui heidän siirtyessään toiselle asteelle? Olivatko he tyytyväisiä peruskoulun yhdeksännellä luokalla tekemiinsä koulutusvalintoihin ja millaisia koulutuskokemuksia toisen asteen opinnot toivat tullessaan? Miten nuorten arki ja ajankäyttö muuttuivat? Tuomme esiin myös sitä, miten samanlaisia ja erilaisia kokemuksia eri paikkakunnilla asuvat ja erilaisista taustoista tulevat nuoret kohtasivat arjessaan, ja miten eri tavoin he ratkoivat elämässään ilmenneitä ongelmia.

*Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen *Lives over Time: Birth Cohort Studies as a Form of Knowledge-Production, from the Second World War to the Present* (SA 318458, Hakosalo, Oulun yliopisto).*

Kuinka voikaan rakastaa

tätä maailmaa

– sitä hiljaisuutta

joka tyhjentää pään.

Kaikkea sitä luovuutta

ja luotua

joka saa vahvimmankin

pelkäämään.

Luku 2

Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan

*Tarja Tolonen, Sinikka Aapola-Kari, Jenni Lahtinen &
Matilda Wrede-Jänntti*

Kaksi kolmasosaa Suomen nuorista asui vuonna 2016 kaupungissa tai kaupunkimaisessa kunnassa (Tilastokeskus 2018), joten useimpien suomalaisnuorten elämänpiiri muotoutuu kaupunkitilassa. Nuorten toiminta kaupungissa kytkeytyy lähihistorian yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Suomalainen kaupunkikulttuuri on nuorta; kaupungistuminen on laajentunut vasta 1960-luvulta alkaen (ks. esim. Mäenpää ym. 2000). Samaan aikaan on rakennettu (ja purettu) suomalaista hyvinvointivaltiota. Näiden prosessien tuloksena ikäryhmien, sukupuolten, luokkien ja etnisten ryhmien välisiä suhteita on määritelty Suomessa uudelleen. Eri ryhmien väliset suhteet kiteytyvät usein kaupunkitiloissa, ja niihin liittyy neuvotteluja ja jännitteitä: kenellä on oikeus käyttää kaupunkia, millä tavoin, ja kuka saa määritellä kaupungin omakseen? Nuorten asema kaupungissa ja kaupunkimaisilla alueilla on varsinkin aikuisten näkökulmasta katsoen ollut usein kiistanalainen, erityisesti kulutuksen ja vapaa-ajan osalta. (Esim. Saarikangas 2003; Kato 2009; Tani 2011.)

Tässä luvussa tutkimme nuorten suhdetta kaupunkitilaan heidän oman toimintansa kenttänä hyödyntämällä kaupunkipääoman käsitettä. Viittaamme käsitteellä nuorten kerryttämiin, omaan kotikaupunkiinsa liittyviin tietoihin ja taitoihin. Tarkastelemme nuorten elämänpiirejä ja heidän arkista suhdettaan kaupunkitilaan. Kysymme, millaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin erotteluihin ja käsityksiin nuorten elämänpiirit perustuvat ja millaisia eriarvoisuuksia ne heijastelevat.

Käsitteellistämme kaupunkitilaa humanistisen maantieteen tapaan kokemuksena ja sosiaalisesti muotoutuvana, neuvoteltavana tilana (Tuan

1977; Tani 2015; Ponto 2017, 11–13). Doreen Massey (1994) käsitteellistää tilaa valtageometriana (*power geometry*). Hän korostaa, ettei millään tilalla ole selkeää, staattista identiteettiä, vaan se muodostuu huokoisesti tilojen ja sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksessa. Yksilöt ja ryhmät asemoituvat verkostoissa ja tiloissa keskenään eri tavoin. (Massey 1994, 121; Lehtonen ym. 2008, 9.) Massey'n käsitys tilasta on relationaalinen, sosiaalisille suhteille perustuva, ja sillä voi olla poliittisia, paikallisia ja globaaleja ulottuvuuksia (ks. Massey 2005). Myös lapsuudentutkimuksessa tilaa ja lapsuutta on pohdittu relationaalisesti tarkastellen lasten oikeutta tilaan ja asemaan tilassa sekä heidän tapojaan merkityksellistää tilaa (Kullman ym. 2012, 10). Kaupunkitutkimuksessa on niin ikään kiinnitetty huomiota tilojen relationaalisuuteen ja kiistanalaisuuteen. Toisaalta on korostettu nuorten näkökulman puuttumista kaupunkisuunnittelusta ja -tutkimuksesta. (Skelton & Gough 2013.) Julkisen kaupunkitilan käyttö voidaan nähdä näin osana kansalaisuuteen liittyvää toimintaa (Gordon 2007), ja sellaisena sillä on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys.

Keskityimme analyysissämme nuorten toimintaan julkisissa ja puolijulkisissa kaupunkitiloissa, ja yksityiset tilat jäivät tarkastelumme ulkopuolelle. Osallistumme näin laajahkoon kaupunki- ja nuorisotutkimukselliseen keskusteluun nuorten suhteesta kaupunkitilaan. Esimerkiksi Caitlin Cahill (2000) on tarkastellut nuorten neuvotteluja oman kaupunginosansa tilasta ja sosiaalisista suhteista katulukutaidon käsitteen avulla, jolloin voidaan tunnistaa nuorten katutietoon ja kokemuksiin perustuvia käytäntöjä. Nuorten tilankäyttöä kaupallisissa tiloissa on tutkittu monesta näkökulmasta. Esimerkiksi Yuki Kato (2009) on analysoinut sosiaalista vuorovaikutusta ostoskeskuksessa ruumiillisuuden esittämisen näkökulmasta todeten, että nuorten identiteettityö muokkaa ja myös kyseenalaistaa aikuisten hallitsemää kaupallista tilaa.

Suomessa nuorten kaupunkitilan käyttöä ovat tutkineet Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen ja Sirpa Tani (2009, 52), jotka puhuvat hengailun maantieteestä eli nuorten sosiaalisesta yhdessäolosta, suunnittelemattomasta oleilusta, jonka kautta tilaa otetaan haltuun. Noora Pyyry (2015) liittää hengailuun myös nuorten haltioitumisen tilan kanssa sekä leikillisyyden ja osallistumisen urbaaniin elämään. Kaupunki olemisen tilana (ks. Thomson & Philo 2004) on yhtäältä kaikkien periaatteellinen oikeus, mutta toisaalta nuorten toimintaan arjen tiloissa liittyy myös valta-

asetelmia, ulossulkemisia ja kontrolloita. Kuusisto-Arponen ja Tani (mt.) toteavat, että nuorten 'hengailuun' vaikuttaa sosiaalisten tilojen väljyys tai tiukkuus. Tilat ovat väljiä, kun niitä ei määritä yhdenlainen normisto ja niissä on mahdollista tehdä useanlaisia toimintaa, esimerkiksi puistot, ja tiukkoja, kun tilaa sitovat tiukat säännöt, esimerkiksi koululuokat. Usein ostoskeskuksissa käydään kamppailua tilan tiukkuudesta ja väljyydestä, kun neuvotellaan, miten paljon siellä saa kaupallisen käytön lisäksi tehdä muuta, esimerkiksi hengailua. (Ks. Franck & Stevens 2007; Tani 2011.)

Sosiologisessa nuorisotutkimuksessa kaupunkilaisten nuorten yhteisöllisyyttä on perinteisesti lähestytty alakulttuuriteorioiden avulla (ks. esim. Clarke ym. 1986/1976; Lähteenmaa 2000) kysyen, miten nuoret rakentavat merkityksiä suhteessa julkiseen tilaan, katukulttuuriin ja ryhmissä muotoutuviin tyyliin. Tämän tutkimusperinteen puitteissa on kiinnitetty huomiota nuorten tapaan luoda uudenlaisia, kiistanalaisiakin tiloja kaupunkeihin, esimerkiksi näkyviin graffitikulttuureihin (Komonen 2012; Piispa 2012; van Blerk 2013).

Yhdistämme analyysissämme sosiologista nuorisotutkimusta ja humanistisen maantieteen perinnettä ja tarkastelemme nuorten arkea ja suhteita kaupunkitilaan erilaistuvina pääomina (ks. Bourdieu 1990; Shildrick 2006). Tutkimuksessa kysymme: miten kaupunkitilojen merkitykset muotoutuvat nuorten haastattelupuheessa, millaisia sosiaalisia ja materiaalisia suhteita, mahdollisuuksia ja jännitteitä he näkevät kaupunkitiloissa sekä missä he viihtyvät ja tuntevat olevansa kotonaan?

KAUPUNKIPÄÄOMA

Hyödynnämme analyysissa kehittämäämme kaupunkipääoman käsitettä, jolla tarkoitamme nuorten kerryttämiä tietoja ja taitoja kaupunkitilan käyttämisestä oman toiminnan kenttänä. Käsite juontaa Pierre Bourdieun (1990; 1997/1986) kulttuurisen pääoman käsitteestä, joka kuvastaa henkilön tietoja ja taitoja tietyltä kulttuurin osa-alueelta. Kaupunkipääomaan kietoutuvat kulttuurisen pääoman lisäksi myös nuorten sosiaaliset elämänpiirit (sosiaalinen pääoma) ja materiaaliset suhteet (taloudellinen pääoma). Viittaamme kaupunkipääoman, sosiaalisten elämänpiirien ja materiaalisten suhteiden käsitteillä Bourdieun kulttuurisen, sosiaalisen ja

taloudellisen pääoman käsitteisiin¹ soveltaen niitä metaforisesti, eivätkä analysoimamme nuorten pääomat ole suoraan johdettavissa Bourdieun 'aikuismaailmaa' kuvaavista pääomista (ks. myös Skeggs 1997; 2004; Tolonen 2007).

Tutkimusta nuorten resursseista ja pääomista on tehty runsaasti. Käytettyjä käsitteitä on tarkasteltu kriittisesti ja niille on luotu nuorisotutkimukseen soveltuvia vastineita (ks. esim. Skeggs 1997; Bullen & Kenway 2004; Holland ym. 2007; Tolonen 2007; Korkiamäki 2013). Nuorisotutkimuksen piirissä Sarah Thornton (1995) sekä Katrine Fangen (1999) ovat kehittäneet *alakuulttuurisen pääoman* käsitettä, joka viittaa nuorilla tietyn alakulttuurin, kuten jonkin populaarikulttuurisen ilmiön ympärille rakentuneeseen, kiinteään vertaisryhmän sisällä pätevään tietoon ja sen hyödyntämiseen. Tarja Tolonen (2007) on puolestaan muotoillut käsitteen *alakuulttuurinen sosiaalinen pääoma*, joka ilmenee sosiaalisissa suhdeverkostoissa ja jonka voima (esimerkiksi kyky kerätä ihmisiä koolle vaikkapa jengitappeluun) rajoittuu tietyn nuorisoryhmän sisälle.

Virginia Morrow (1999, 747) korostaa, että nuoret myös luovat, eivät vain passiivisesti kerrytä pääomaa. Elisabeth Bullen ja Jane Kenway (2004) puolestaan esittävät, että nuorten kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman lisäksi on tärkeää analysoida heidän suhdettaan rakenteisiin ja materiaan. Ani Wierenga (2008, 127) on käyttänyt *käytännöllisen resurssin* käsitettä, jolla hän viittaa ihmisten asumiseen, kulkemiseen ja taloudellisiin resursseihin heidän elinympäristöissään. *Tapojen resurssilla* hän puolestaan tarkoittaa lähiympäristöstä välittyneitä ruumiillista ja kulttuurista tapaisuutta ja kerrontatapoja.

Sosiaalisen ja tilallisen ulottuvuutensa lisäksi (kaupunki)elämän materiaalisuus on punottu analyysiimme kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä käytämme bourdieulaista pääoman käsitettä ja pohdimme taloudellisten resurssien kytköstä kaupunkitietouden kasvattamiseen. Toisaalta

1 Bourdieun teksteissä taloudellinen pääoma viittaa varallisuuteen ja taloudelliseen tilanteeseen. Kulttuurinen pääoma voi ilmetä ruumiillisuuden kautta, suhteessa tavaramaailmaan tai (koulutus)instituutioihin. Sosiaalinen pääoma sisältää yksilön käytettävissä olevat potentiaaliset ja aktuaaliset sosiaaliset suhteet. Pääoman eri lajit legitimoituvat merkittäviksi symbolisen pääoman kautta, joka kietoutuu yhteiskunnalliseen valtaan. Pääoman lajit tulevat pääomiksi, jos ne pystyy muuttamaan taloudelliseksi pääomaksi (Ks. Bourdieu 1997/1986; Siisiäinen 2003.)

viittaamme kaupunkiin monimuotoisena materiaana, joka tapahtuu nuorille ja jonka eri pinnoilla he liikkuvat ja oleilevat. He tuntevat, kokevat, haistavat ja syövät kaupunkitilassa. Tässä yhteydessä viittaamme Elina Pajun (2013) päiväkotitutkimukseen, jossa osoitetaan muun muassa Bruno Latouriin viitaten (1999) esineiden eli materiaaalisten puitteiden vaikuttavan tapahtumiin ja ohjaavan toiminnan kulkua. Näemme, että nuorten ruumiillisuus esitetään julkisessa kaupunkitilassa ja suhteessa siihen, ja toisaalta kaupunkitilan fyysinen luonne sosiaalisine sääntöineen ohjaa nuorten hengailua ja ruumiillisuuden esittämistä kaupunkitilassa (ks. myös Kato 2009; Tani 2011; Tolonen 2017).

Kuvaamme kaupunkipääoman käsitteellä nuorten erilaisia suhteita ja kykyjä ”lukea” kaupunkia, liikkua siellä ja tehdä siitä omansa. Tuomme esiin, miten nuoret kerryttävät kaupunkipääomaansa sosiaalisten ja materiaaalisten resurssiensa puitteissa ja miten erilaisissa ryhmissä luodut pääomat voivat vaihdella merkittävästi. Analysoimme kaupunkipääoma tarkastelemalla nuorten sosiaalisia elämänpiirejä, liikkumista ja kaupunkitilan haltuunottoa, mutta myös heidän käymiään sosiaalisia neuvotteluja ja kohtaamiaan ongelmia, kontrollia ja häirintää.

TUTKIMUKSEN TAUSTA, AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimusaineistomme koostuu ryhmähaastatteluista, jotka tehtiin Nuoret ajassa -tutkimushankkeessa peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten kanssa kolmella paikkakunnalla vuosina 2015–16. Tuotimme aineistoa yhdessä nuorten kanssa karttatyöpajoissa² koulupäivän aikana. Nuoret merkitsivät karttoihin vaihtelevasti tutkijoiden ehdottamia paikkoja: kivat ja ikävät tilat, tutut ja tärkeät tilat sekä vierailukohteet ja matkat Suomessa ja ul-

2 Karttatyöpaja on osallistava laadullinen tutkimusmenetelmä (ks. mm. Pyyry 2015), joka perustuu näkemykselle nuorista aktiivisina toimijoina. Tavoitteena on tasoittaa valtasuhteita tutkijan ja tutkittavien välillä ja tuottaa näin monipuolista vuorovaikutusta (ks. myös Ruusuvuori & Tiittula 2005). Karttatyöskentelyä on käytetty hieman eri muodoissa mm. kaupunkisuunnittelun osallisuushankkeissa (Dennis 2006) ja tutkittaessa lasten ja nuorten käsityksiä kaupungista (Morrow 2001; Stenvall ym. 2015; ks. myös kuvien käytöstä Tani 2011; kuvien ja GPS:n käytöstä Ponto 2017). Karttatyöskentelyssä käytimme aluksi paperisia, myöhemmin sähköistä karttasovellusta tablettitietokoneilla.

komailta. Ryhmähaastattelutilanteissa nuoret toivat esiin omia teemojaan ja kollektiivista ymmärrystään jututtaen näin myös toisiaan (Sulkunen 1990). Haastatteluissa käsiteltiin pääosin nuorten suhdetta omaan asuin-alueeseen ja paikkakuntaan, ja he kertoivat paikkoihin liittyviä muistojaan ja näkemyksiään. Interaktiivinen työskentely karttojen parissa edesauttoi luontevaa keskustelua niin nuorten kesken kuin myös tutkijoiden ja nuorten välillä, ja nuoret esiintyivät oman alueensa asiantuntijoina (vrt. Pyyry 2012). Tässä luvussa emme kuitenkaan käsittele karttamerkintöjä³, vaan karttoja käytetään tässä haastattelujen virikemateriaalina (ks. myös Valtonen 2005, 237; Tani 2011; Pyyry 2012). Keskustelut on äänitetty ja litteroitu. Nuoret olivat tietoisia tutkimushankkeesta, nauhoittamisesta ja haastattelujen tarkoituksesta.

Olimme kiinnostuneita erilaisten nuorten kokemusten kirjosta. Tuotimme aineistoa kolmella keskenään erilaisella paikkakunnalla, neljässä eri koulussa. Kouluista kaksi oli suomenkielisiä ja kaksi ruotsinkielisiä. Suomen- tai ruotsinkielisiä haastatteluja tehtiin yhteensä 32, ja niihin osallistui 74 nuorta ja yhdeksän vetäjää⁴. Nuorista valtaosa oli suomenkielisiä, noin kolmasosa ruotsinkielisiä ja muutamat nuoret puhuivat lisäksi äidinkielenään muita kieliä, muun muassa englantia, Välimeren alueen kieliä sekä afrikkalaisia kieliä.

Teimme tutkimusta kahdessa pääkaupunkiseudun peruskoulussa. Suomenkielinen koulu sijaitsee sosioekonomisesti ja etnisesti vaihtelevassa kaupunginosassa. Oppilaat tulevat kouluun pääsääntöisesti lähialueelta. Alueella sijaitsee useita palveluja ja oppilaitoksia, ja siellä on hyvät liikenneyhteydet ja työpaikkatarjontaa. Alle 18-vuotiaita nuoria alueen asukkaista on noin 10 prosenttia, ja vieraskielisten osuus väestöstä on noin viidennes. (Helsinki alueittain 2016). Pääkaupunkiseudun ruotsinkielinen tutkimuskoulu sijaitsee sosioekonomisesti monimuotoisella alueella, mutta kouluun tullaan pitkienkin matkojen takaa ja oppilaiden asumisalueet vaihtelevat. Osa ruotsinkielisen koulun haastateltavista on

3 Emme esitä karttakollaaseja tässä, koska se saattaisi vaarantaa nuorten anonymiteetin.

4 Karttapajoja ja niihin liittyviä haastatteluja ovat Sinikka Aapola-Karin, Tarja Tolosen ja Matilda Wrede-Jäntin lisäksi olleet toteuttamassa tutkijat Tomi Kiilakoski ja Antti Kivijärvi, ja osassa Helsingissä toteutetuissa karttapajoissa mukana olivat myös tutkija Noora Hästbacka Nuorisotutkimusverkostosta sekä Helsingin kaupungin nuorisotoimen työntekijät Anna Anttila, Jenni Kiviniemi ja Sanni Laine.

kaksikielisten perheiden lapsia, mutta he identifioituivat ruotsinkielisiksi.

Pohjois-Suomen kaupungeja tutkimuksessamme edustaa Oulun alue, jolla asuu yhteensä noin 200 000 asukasta. Tutkimuskoulumme sijaitsee suurehkoissa pääsääntöisesti vuokrataloista koostuvassa lähiössä, jonka asukas pohja on sosiaalisesti ja etnisesti monipuolinen. Alle 18-vuotiaiden osuus alueella on noin 11 prosenttia väestöstä. Asuinalueen palvelutarjonta on melko rajoittunutta, mutta siellä sijaitsee toisen asteen oppilaitos.

Toinen ruotsinkielinen tutkimuskoulumme sijaitsee Etelä-Suomen kaksikielisellä hyvinvoivalla rannikkoalueella, 15 000 asukkaan pikkukaupungissa lähellä suurta kaupunkikeskusta. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä on noin 16 prosenttia. Kaupungissa on rauhallinen pieni keskusta kauppoineen ja muine palveluineen sisältäen vapaa-ajan palvelut ja toisen asteen oppilaitokset. Kaupunkia ympäröivät laajahko haja-asutusalue ja saaristo, ja sen julkiset liikenneyhteydet ovat heikot. Koulun oppilaista monet saapuvat kouluun koulukuljetuksilla. Osa haastattelemistamme nuorista tulee kaksikielisistä perheistä, mutta he identifioituivat ruotsinkielisiksi.

Analyysissämme erityisenä kiinnostuksen kohteena olivat nuorten arjen reitit, vapaa-ajan vietto, sosiaaliset suhteet ja materiaaliset ulottuvuudet, kuten rakennettu ympäristö, luontokohteet, ruoka ja kulutustuotteet. Kokosimme keskeisimmistä teemoista paikkakuntakohtaiset raportit. Tämän jälkeen vertailimme, luokittelimme ja refleктоimme niitä kirjoittajaryhmässä kollektiivisesti (vrt. Gordon ym. 2006). Analyysimenetelmänä käytimme ensinnäkin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa aineisto tiivistetään ja jäsennetään uudestaan tulosten muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2002; Eskola & Suoranta 2005). Analyttisiksi teemoiksemme valikoituivat kaupunkipääoman muotoutumista ja kaupungin kodiksi tuntemista tukevat ja häiritsevät asiat. Analysoimme sosiaalisten elämänpiirien, liikkeen, harrastusten ja toisaalta aikuiskontrollin ja yleisen häirinnän näkymistä nuorten kaupunkisuhteissa eri tavoin, samoin kuin nuorten taloudellisia ja sosiaalisia resursseja sekä kaupunkia materiaalisena ilmiönä (kadut, rakennetut tilat, luonto, sää, esineet, ruoka). Tietomme tutkimukseen osallistuneiden nuorten perheiden varallisuudesta perustuvat nuorten haastatteluihin, joissa nuoret kertoivat perheistään ja asumisestaan, vanhempiensa ammateista sekä harrastuksistaan, matkustamisestaan ja muista kulutustottumuksistaan. Lisäksi keräsimme vertailevaa taustatietoa eri asuinalueista (ks. edellä).

Toisena analyysimenetelmänä käytimme tarina-analyysiä: kiinnitimme huomioita nuorten toisilleen kertomiin tarinoihin ja kommentteihin haastattelujen aikana. Pohdimme nuorten suhdetta kaupunkitilaan eri näkökulmista kysyen, miten he puhuivat erilaisista paikoista ja millaisia tekijöitä heidän merkityksenantoihinsa kytkeytyi sekä kenelle ja missä tarkoituksessa tarinoita kerrottiin (Plummer 1995; Hyvärinen 2014).

SOSIAALISET ELÄMÄNPIIRIT

Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten tarinoissa ja kommentteissa kaupunki avautui monista eri näkökulmista käsin. Nuorilla oli kaupungissa omat sosiaaliset elämänpiirinsä: heillä oli vaihtelevia arjen reittejä ja sosiaalisia verkostoja, jotka toistuivat samankaltaisina, mutta muuttuivat esimerkiksi kouluvaihdosten, muuttojen tai uusien ystävyyskierroksien ja harrastusten myötä. Sosiaaliset suhteet olivat nuorille tärkeitä, sillä niiden piirissä koettiin merkittäviä hetkiä ja harjoitettiin keskeisiä elämään liittyviä taitoja (ks. myös Aaltonen ym. 2011). Ystävyys- ja perhesuhteet vaikuttivat myös nuorten kaupunkisuhteeseen, ja heidän elämänpiiriensä laajuudessa ja sisällöissä oli suuria eroja. Nuorten mahdollisuudet liikkua kaupungissa ja heidän kykynsä, tietonsa ja halunsa käyttää kaupunkitilaa vaihtelivat. Kaupunkitilan käyttö limittyi vahvasti nuorten sosiaaliseen elämään ja elämänpiireihin, ja kaupunkipääoma välittyi ja vahvistui niiden vuorovaikutuksessa (ks. myös Shildrick 2006; Tolonen 2010; 2017; Aaltonen ym. 2011; Kivijärvi 2015). Lisäksi materiaaliset tilat antoivat kehyksen nuorten välisille kohtaamisille, jolloin materiaallinen ja sosiaalinen pääoma yhdessä muovasivat nuorten kaupunkitilan käyttöä (ks. Kato 2009).

Kaupunkipääoman rakentuminen alkoi nuoren oman lähialueen tuntemisesta. Oma kaupunginosa näyttäytyi nuorille tuttuna, tärkeänä ja turvallisenä (vrt. Cahill 2000). Suurten kaupunkien nuorille jo lapsuudesta tutut kerrostalojen pihat muodostivat turvallisen tilan ja edustivat nuorille omaa sosiaalista yhteisöä⁵:

5 Kaikkien nuorten nimet on muutettu. Lainauksia on osin editoitu kirjakielelle luettavuuden parantamiseksi.

Sumaya: Mä asun kerrostalossa, siellä asuu paljon lapsia, esim mun luokalta asuu siellä mun pihalla sekä toisella pihalla, ne on tosi lähekkäin ja tällai, niin mun mielestä se on tosi kiva paikka ja siel on paljon lapsia ja sit siel voi saada nopeesti kavereita ja tällai että joo, pidän siitä.
(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Monet haastatteluihin osallistuneista nuorista olivat asuneet samalla asuinalueella koko ikänsä. Omien kotipihojen lisäksi lapsuuden päiväkotien ja koulujen pihat, nuorisotalot, urheilukentät ja tyhjätkin parkkipaikat olivat heille tuttuja kokoontumipaikkoja ja sosiaalisten suhteiden näyttämöitä (ks. myös Robinson 2009). Tilat, materiaalisuus ja tunnesiteet kietoutuivat yhteen nuorten puhuessa rakennetuista materiaalisista tiloista, parkkipaikoista ja lähiseudun luonnosta tai viheralueista. Tässä yhteenkietoutumisessa vahvistuu Kim Kullmanin (2012) tulkinta, jonka mukaan lapset luovat koulumatkoillaan yhteisöllisiä suhteita kaupunkitilaan, jolloin he ikään kuin ystävystyvät kaupungin kanssa osoittaen kiintymystä ympäristöönsä kohtaan (ks. myös Ponto 2017). Nuoret puhuivat erityisesti lähiurheilukentistä vahvojen yhteisöllisten tunteiden kautta; niille kokoonnuttiin tutustumaan ja oleilemaan.

Amira: Ym, aina kesällä kaikki kokoontuu sinne.

Sumaya: Niin kokoontuu ja tällai, ku mä meen ikkunast sit mä nään sinne [nimi] kenttään asti niin sit mä oon kotona, vitsi tääl on tylsää, sit mä katon sinne, sit siel on joku mun kaveri, sit mä lähen sinne, sit me vaan leikitään siellä ja tällai.

Amira: Joo, et siel aina kaikki kokoontuu sinne ja sit kesällä on tosi paljon talvella...

Haastattelija: Okei, onks se niinku kaikki lähiseudun lapset niinku öö, myös niinku erilaiset, eri maista tulleet vai onks siel ihan niinku kaikki siitä vai onks sil väliä?

Amira: Siel on kaikki, siis eri maista....

Haastattelija: Paikallisii?

Amira: Joo tosi paljon paikallisii, et ei paljon niinku ulkoo [muilta alueilta tulleita].
(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Tietämykseen julkisista urheilu- ja oleilupaikoista liittyi tunne paikallisesta yhteisöllisyydestä ja kuulumisesta. Paikallisissa nuorten tiloissa alueen sisäiset sosiaaliset suhteet lujittuivat, ja niille oli ominaista, että eri-ikäiset ja eri taustoista tulevat pojat ja tytöt tapasivat toisiaan. Oma asuinalue nähtiin erityisenä ja sitä haluttiin myös puolustaa ulkopuolisten antamia

leimoja vastaan (Back 1996, 49; Kivijärvi 2015, 86–87). Nuorten suosimat paikalliset tilat olivat usein väljiä, puolijulkisia tiloja (Tani 2015). Niihin oli mahdollista kokoontua vailla aikuiskontrollia; kaikki tunsivat toisensa ja paikallisen kaupunkipääoman muotoutuminen oli helppoa yhteisen toiminnan kautta. Nuoret pitivät yhdistävää sosiaalisuutta kaupunginosien sisällä tärkeänä. Sosiaaliset elämämpiirit olivatkin usein asuinalueen mukaan jakautuneita (ks. myös Lindbäck & Sernhede 2013).

Haastattelija: [...] paljonko tässä on sellasta nuorten välistä yhteismininkiä, siis sellasten jotka asuu [omassa kaupunginosassa] ja sellasten jotka asuu [viereisessä kaupunginosassa]?

Juho: No ei ollenkaan.

Haastattelija: Niin et ne on niinku selkeesti eri alueita.

Juho: Selkeesti, on ihan selkeesti eri alueita.

(Oulu, lähiökoulu)

Joskus nuorten elämämpiirit kuitenkin laajenivat ja kaupunkituntemus lisääntyi, kun he (tietoisesti) lähtivät liikkeelle omalta asuinalueelta liikkuen jouhevasti eri alueilla uusia kavereisuhteita etsien ja löytäen. He saivat tietoa muiden kaupunginosien oleskelupaikoista ja palveluista, tutustuivat uusiin ihmisiin ja pystyivät vertailemaan eri alueita ja niiden palveluja.

Vera: [...] mä veän [toiminta]kerhoa [toisessa kaupunginosassa] ja sitten tota, ku mä käyn isostapaamisissa [riippikouluun liittyen], niin se on [oman kaupunginosan] ulkopuolella. Mä nään mun kavereita ulkopuolella. Mä pyrin saamaan kavereita muualta ku [omasta kaupunginosasta].

(Oulu, lähiökoulu)

Kuten aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu (mm. Kuusisto-Arponen & Tani 2009; Tolonen 2010), nuoret lähtevät useimmiten uuteen kaupunginosaan, julkisiin tiloihin ja keskustaan mieluiten yhdessä kavereiden kanssa, mikä tuo turvaa. Myös tässä tutkimuksessa nuorten sosiaalinen elämämpiiri koostui 'samankaltaisiksi' koetuista ihmisistä, joiden kanssa vietettiin aikaa luoden ja vahvistaen oman vertaisryhmän kaupunkipääomaa. Nuoret viittasivat moniin ystäviä yhdistäviin asioihin, kuten äidinkieleen, uskontoon, harrastuksiin ja tyyliin. Jotkut heistä mainitsivat myös erottavia seikkoja, kuten eroja päihteidenkäytössä tai musiikkityyleihin

perustuvia alakulttuureja (ks. myös Aaltonen ym. 2011). Tässä mielessä kaupunkipääoma voi olla myös tiettyyn ryhmään liittyvää alakulttuurista pääomaa (vrt. Thornton 1995; Fangen 1999). Lisäksi nuorilla oli tietynlaista yleistä kaupunkipääomaa eli käytännön tietoa siitä, missä heidän kaltaisensa nuoret voivat liikkua: he tunnistivat eri alueilla vaikuttavien sosiaalisten ryhmien rajat, jolloin heillä oli myös sosiaalista alakulttuurista pääomaa (ks. Tolonen 2007).

Haastattelija: Tota, minkälaisia kaveriporukoita teillä on? Onko joku tietty porukka jonka kanssa...

Sami: Aika paljon urheilijoita ja sit on aika paljon semmosia elämäntilaisia.

Haastattelija: Joo, onks ne samaa sakkia vai eri porukat?

Sami: Eri sakkia, eri porukkaa. [...] Elämäntilaisia [...] tuolla noin [omassa kaupunginosassa] ja keskustassakin löytyy aika paljon.

(Oulu, lähiökoulu)

Lähialueiden tuntemus ja yhteisöön kuuluminen oli perustavanlaatuisia kaupunkipääomaa, jota oli yleensä kaikilla samalla alueella pidempään asuneilla nuorilla. Oman alueen tuntemus ja nuorten luovuus näkyivät nuorten puhuessa rakennetun kaupunkiympäristön mahdollisuuksista erityisesti kylmän sään aikaan. Nuoret tiesivät esimerkiksi, missä paikallisessa pizzeriassa sai istua sisätiloissa, jos osasi käyttäytyä oikealla tavalla. (Ks. myös Kato 2009; Tani 2011.)

Myös pääkaupunkiseudulla eri etnisiin ryhmiin kuuluvat nuoret kertoivat tapaavansa ystäviään tiettyissä kahviloissa. He saattoivat tulla niihin kaukaakin vahvistamaan sosiaalisia suhteitaan ja tutustuivat samalla eri kaupunginosiin kartuttaen kaupunkituntemustaan eli kulttuurista kaupunkipääomaansa. Esimerkiksi ruotsinkieliset nuoret tapasivat ystäviään tiettyissä kahviloissa Helsingin keskustassa. Heidän erityiseen kaupunkipääomaansa kuului tietämys siitä, mistä voi löytää muita ruotsia puhuvia nuoria ja siten vahvistaa omaa kieli-identiteettiään, kuulumistaan ja sosiaalisia verkostoja (ks. myös Shildrick 2006; Robinson 2009).

Nora: Jojo. Nå, om man nu skulle vilja träffa ungdomar sådär allmänt, så skulle man ju kunna fara till typ just [namn på stadsdel] eller [namn på köpcentrum] eller. Men om man skulle vilja träffa just finlandssvenskar, så då ska man säkert fara; va skulle där [finnas] i stan? Vid något café liksom, i centrum [...].

Selma: Ja, och jag skulle just säga, eller där är just på [ett café]. Så när man far dit, så hör man nästan alltid finlandssvenska.⁶

(Helsinki, ruotsinkielinen koulu)

Ystävien lisäksi nuorten elämämpiirit muotoutuivat suhteessa perheeseen ja sukulaisiin. Moni kertoi liikkuvansa vapaa-ajallaan perheen kanssa vierailuilla, ostoksilla ja kävelyillä, mikä lisäsi heidän kaupunkituntemustaan. Osalla nuorista oli vanhempien eron jälkeen kaksi kotia, ja liikkuminen niiden välillä oli heille arkea. Nuoret saattoivat myös kyläillä itsenäisesti sukulaisten tai vanhempien sisarusten luona, mikä avarsi heidän elämämpiiriään ja toi lisää kaupunkituntemusta sekä mahdollisuuden tutustua eri kaupunginosiin ja niiden tarjoamiin sosiaalisiin verkostoihin.

Nacima: [Kaupunginosa], mun kaveri asuu siellä. Mä kävin viime viikolla ja sitte [toinen kaupunginosa], mun toinen kaveri asuu siellä ja mä käyn siel täl viikolla huomenna ja sitte mun sisko asuu täällä [...] sinne pääsee tol junalla [...] Ja sit autolla, ku mun serkul on auto, ni sit se vie mua sinne.

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Eräs helsinkiläinen poika puolestaan kertoi kesänvietostaan isovanhempien kanssa lähisaaristossa ja oman kaupunkitilan laajentumisesta merelliseen kaupunkiluontoon:

Markus: Mä oon ollu, mitä, kymmenen vuotta saares, sitä ei näy, se on tässä jossain [etsii paikkaa kartalta] ... meil on telta siel joka vuos. ... Se on kiva paikka. ... Ja mun ukil on vene, me mennää sillä.

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Nuorille tärkeät sosiaaliset elämämpiirit muodostuivat ystävien lisäksi naapureista ja sukulaisista, jotka tukivat nuoria ja opettivat heille 'oikeanlaista' ja turvallista kaupunkitilan käyttöä. Samalla luotiin nuorille tärkeä alusta kohdata kaupunkitila omana tilana. Toisaalta juuri perheiden tarjoamien

6 Kaksi helsinkiläistyttöä kertoo, että jos he haluavat yleisesti ottaen tavata muita nuoria, he voivat liikkua tiettyssä kaupunginosassa tai ostoskeskuksessa, mutta jos he haluavat kuulla ruotsia, niin menevät tiettyyn kahvilaan kaupungin keskustassa.

elämänpiirien eriytyminen voi lisätä eriarvoistumista nuorten kaupunkipääoman kannalta. Nuorten kertoman mukaan perheiden käytännöt vaihtelivat suuresti, ja osa perheistä pystyi tarjoamaan lapsilleen muita huomattavasti monipuolisempia kaupunkikokemuksia ja tietoa erilaisista toimintamahdollisuuksista, palveluista ja -tiloista sekä mahdollisuuksia kuljetuksiin siellä, missä ei ollut julkista liikennettä.

TOIMINTA, LIIKE JA KAUPUNKIIN KIINNITTÄMINEN

Nuoret asuvat, elävät ja liikkuvat kaupunkitilassa, joka liittyy erityisellä ja moniulotteisella tavalla heidän toimintaansa (Skelton & Gough 2013, 457). Liikkuminen on osa nuorten maailmaan kiinnittymisen prosessia (Skelton 2013, 470). Tässä analyysissä kuvaamme nuorten liikkumista paitsi liikkeenä, myös kaupunkiin kiinnittymisenä, jonka avulla kertyy tietoja ja taitoja ja kuulumisen tunnetta eli kaupunkipääomaa. Lisäksi liike tuo esiin kaupunkisuhteen sosiaalisia, materiaalisia ja emotionaalisia elementtejä (ks. Kullman 2012; Paju 2013; myös Shildrick 2006).

Edellä kuvatun ystävien ja sukulaisten tapaamisen lisäksi monenlainen toiminta ja harrastaminen sai nuoret liikkumaan ja kerryttämään kaupunkipääomaansa. Kuten aiemminkin on havaittu (esim. Myllyniemi 2009; Määttä & Tolonen 2011; Berg 2012), nuorten harrastamisessa ja toiminnassa on suuria eroja. Varsinkin tavoitteellisesti ja ohjatusti harrastavien nuorten sosiaalinen ja tilallinen elämänpiiri saattoi olla laaja, ja heidän kaupunkipääomansa vahvistui harrastusten myötä. Nämä nuoret olivat tottuneet liikkumaan harjoituksiin, peleihin tai esityksiin, ei vain omalle harrastuspaikalleen vaan ympäri kaupunkia ja muille paikkakunnille. Heille oli kertynyt runsaasti tietämystä niin julkisen liikenteen reiteistä kuin harrastuspaikoista, ja useat asuinalueet ja paikkakunnat tulivat heille tutuiksi. Liikkuminen kuului arkeen, ja asenne liikkumiseen ja kuulumiseen oli avoin. Eräs tutkimukseen pääkaupunkiseudulla osallistuneista pojista kuvasikin urheiluseuransa kotikenttää ja pukutiloja 'toiseksi kodikseen', jossa hän vietti paljon aikaa myös varsinaisten harjoitusten ulkopuolella.

Myös vähemmän päämäärätietoisesti harrastavat nuoret osasivat käyttää kaupunkia omaan toimintaansa. Esimerkiksi eräiden maahan-

muuttajataustaisten tyttöjen sosiaalinen elämänpiiri koostui laajennetun perheen lisäksi ystävistä, jotka kokoontuivat useimmiten paikallisessa kirjastossa tai ostoskeskuksessa (vrt. Isotalo 2015). Tytöt tapasivat toisiaan myös nuorisotyön piirissä sekä rennon liikunnan merkeissä liikkuen kaupunkitilassa harrastuksiinsa. Heillä oli erityistä tietoa myös juuri heille sopivista harrastusmahdollisuuksista.

Jamiila: Me mennään kaikki yhdessä, nähään [kaupunginosa], mut ku [nimi] asuu siel vieressä niin lähellä uimahallii niin me mennään, sit [nimi] tulee vaan bussilla sieltä.

Haastattelija: Tota mitä te yleensä sit teette uimahallissa?

Jamiila: No aluks meil on kylmä tietenkin siel, sit me mennään ensin sinne ja sit me alettiin heti vitsailee, me yleensä tehään niin, ja sit me aletaan uida, sit loppu aika me taas pelleillään ja vitsaillaan [...] [Käydään uimassa] usein maanantaisin, silloin on naisten vuoro.

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Monet nuorista olivat mukana eri uskonnollisten yhteisöjen toiminnassa, jotka tarjosivat omat sosiaaliset piirinsä ja tukea koulutyöhön. Jotkut nuorista kävivät esimerkiksi moskeijan yhteydessä olevassa läksykerhossa, ja toiset olivat mukana evankelisluterilaisen seurakunnan isostoiminnassa. Molemmat edellyttivät nuorilta aktiivista sosiaalisuutta ja liikkumista kaupunkitilassa, mikä osaltaan kerrytti heidän kaupunkipääomaansa.

Osalle haastattelemistamme nuorista kaupunkielämä oli jatkuvaa liikettä, matkustamista ei-minnekään (vrt. Skelton 2013, 476). He seikkailivat eri kaupunginosaan tutkimusretkille, ja osa heistä pyrki matkustamaan 'pummilla'. Alla siteeratut nuoret kuvasivat poikittaislinjojen busseja 'ilmaisiksi', koska niissä ei tarvitse näyttää matkalippua kuljettajalle. Näin he paljastivat, että heillä on kaupunkipääomaa, joka konkreetisoitui erityisenä tietona ja luovuutena kaupungin joukkoliikenteen mahdollisuuksien hyödyntämisessä.

Rani: Ne on ilmaiset, nää ruuhkalinjat on tosi hyviä. Sen takii, ettei tarvii ostaa seutulippua. Se on kallis. [...] dösäs⁷ sä et voi jäädä [kiinni], jos sä istut dösässä ja sä katot ulos ja sä näät, et pysäkil on tarkastajat, sä vaa painat stoppii ja ootat

7 Dösä tarkoittaa Helsingin slangissa bussia.

seuraavaa dösää, joka tulee viiden minuutin päästä. Se on turvallista. Junas pitää ehkä vähän olla sillee hereil. Meil on metodit kaikkeen, jos ne [tarkastajat] yllättäis. (Helsinki, suomenkielinen koulu)

Joidenkin nuorten tavoitteena oli puolestaan löytää edullisia harrastusmahdollisuuksia esimerkiksi pallotteluun tai salitreeneihin, mikä vaati heiltä omanlaistaan kaupunkipääomaa: tietoa edullisista palveluista, aikatauluista ja kuten edellä, kulkemisvaihtoehdoista. Näille nuorille kaupunkitila tuntui tarjoavan paljon mahdollisuuksia taloudellisten resurssien mahdollisesta niukkuudesta huolimatta. Usein näissä tapauksissa kyse oli nuorista miehistä. Paljon liikkuvat nuoret ottivat helpon oloisesti kaupunkitilaa haltuun liikkumalla julkisessa tilassa toteuttaen itseään ja tutustuen kaupunkiin: liikkeen avulla kaupunkiin kuulumisen alue laajentui.

Anton: Me käydään joskus pelaa siel [uimahallissa] pingistä.
Yusuf: Ja se on ilmanen se pingis, pitää ottaa vaan omat mailat mukaan. (Helsinki, suomenkielinen koulu)

Materiaalinen, rakennettu kaupunki ja vaivattoman liikkumisen mahdollistava julkinen liikenne tarjosivat oivat puitteet myös tietyille alakulttuurisille harrastuslajeille, kuten skeittaukselle (ks. Rannikko 2018). Skeittauksessa kaupunkitilaa käytetään luovasti (Harinen 2010), ja nuoret tiesivät juna- ja metroasemien seutujen olevan siihen sopivia tiloja. Tämä julkisten tilojen omaksi tekeminen teki yhtäältä kaupunkia tutuksi ja toisaalta kerrytti harrastukseen ja sen sosiaaliseen ryhmään kiinnittyvää alakulttuurista kaupunkipääomaa (vrt. Thornton 1995).

Mikael: Jo men han bor ungefär i metron, för han slipper vart som helst med metron i Helsingfors.
Tim: Och [...] med tåg. Och sedan stannar man på ungefär varje hållplats; finns [det] någonstans var man kan skeitta? Och sedan metro. Och samma sak [igen]. [...] i stan finns det ju helt jättemycket ställen.⁸
(Helsinki, ruotsinkielinen koulu)

8 Helsinkiläispojat kertovat, miten skeittaaja liikkuu laajasti ympäri kaupunkia, ja miten hän lähes 'asuu' metrossa, koska jokaisella asemalla on skeittausmahdollisuuksia.

Nuoret liikkuiivat erilaisissa kaupunkitiloissa julkisten kulkuvälineiden lisäksi myös kävellen, pyörällä, autokyydillä tai mopolla. Pääkaupunkiseudulla nuoret hyödynsivät kattavaa ja tiheää julkista liikennettä. Rakenteellisesti hajanaisemmillä paikkakunnilla pyörät, mopot ja autokyydit saivat suuremman merkityksen liikkumisen mahdollistajina. Monet pienempien kaupunkien nuorista olivat innostuneita mopoista, koska ne vapauttivat liikkumista ja erilaisten tilojen haltuunottoa. Mopoihin liittyvä tietotaito ja kaupunkialueen tuntemus voidaan myös nähdä erityisenä alakulttuurisena kaupunkipääomanaan (vrt. Thornton 1995), jota vahvistettiin omassa ryhmässä, mopoilijoiden kesken (vrt. Aaltonen 2010) ja joskus myös aikuisia ärsyttäen (vrt. Sibley 1995). Mopot toivat pikkukaupungin nuorten tilankäyttöön vapautta liikkua itsenäisesti.

Haastattelija: Är det många som har scooter här eller moped?

Ulla: Jo, nog är det ganska många.

Elin: Nog är det ju [ett] ganska behändigt sätt att röra sig utan att vara beroende av kollektivtrafik och föräldrar.

(Rannikkokaupunki, ruotsinkielinen koulu)

Myös ruoka ja siihen liittyvät palvelut houkuttelivat nuoria laajentamaan elämänpiiriään (ks. myös Pyyry 2015). Alla olevassa esimerkissä siteeratut pojat toivat esiin, kuinka he käyttivät kaupunkitilaa omiin tarkoituksiinsa matkustamalla kauemmas omalta asuinalueeltaan edullisen ja herkullisen ruuan vuoksi.

Haastattelija: Siin on [tavaratalo]. Onks siinä, mä oletan että sä et käy siellä ostelemassa huonekaluja?

Anton: Ei vaa siel on hyvä ruoka.

Haastattelija: Mitä siel on?

Anton: Hyvät mummon lihapullat.

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Nuorten sosiaaliset elämänpiirit ja harrastukset vaihtelivat, joten heidän suhteensa kaupunkitilaan muodostui erilaiseksi, jopa eriytyneeksi. Joillakin nuorilla oli mahdollisuus monipuoliseen ja päämäärätietoiseen harrastamiseen, mikä liittyi heidän perheidensä edustamaan kasvatuskulttuuriin

ja taloudellisiin resursseihin (ks. myös Berg 2012) sekä paikkakunnan harrastustarjontaan. Yhdet oppivat tuntemaan uskonnollisen yhteisönsä toimintaa, toiset tiesivät lähialueen luistinradoista ja jalkapallokentistä ja kolmannet vuorostaan ilmaisista tai edullisista sisäliikuntamahdollisuuksista. Kauempaa kouluun matkustavat nuoret liikkuvat usein kaupunkitilassa muita nuoria enemmän, mikä kartutti heidän tietoaan kaupungista ja reiteistä. Joillekin taas liike sinänsä oli tärkeää, lähes elämäntapa. Joka tapauksessa itsenäinen liikkuminen ja toiminta kaupunkitilassa kartuttivat nuorten tietämystä ja taitoa käyttää kaupunkia omien intressiensä mukaisesti lisäten heidän kuulumisen tunnettaan ja kiinnostumistaan kaupunkiin (Skelton 2013, 470).

KONTROLLOITU JA HÄIRITSEVÄ KAUPUNKI

Kaupunki voi tarjota mukavia ja kontrollivapaita tiloja nuorille, mutta se on myös erilaisten neuvottelujen areena, valtageometrinen tila, jossa erilaiset ryhmät kohtaavat ja tunnistavat toisensa (Massey 1994). Nuorilla ja aikuisilla on usein erilaisia näkemyksiä toiminnan ehdoista ja tavoista (ks. Skelton & Gough 2013; Tani 2011; 2015; Kato 2009; Tolonen 2017), ja kaupunkitilassa tämä johtaa herkästi jännitteisiin. Tällöin saatetaan käydä eräänlaista 'kenttäkamppailua' (vrt. Bourdieu 1984).

Myös tutkimuksemme osallistuneiden nuorten tarinoissa aikuiset pyrkivät rajoittamaan ja ohjailemaan nuorten tilankäyttöä, ja nuoret joutuivat ajoittain puolustamaan kuulumistaan kaupunkitilaan ja omaa tapaansa toimia siellä. He kertoivat etsivänsä mukavia ja rentoja tiloja, joissa aikuis-kontrolli on vähäistä, mutta joissa silti on turvallista. Ostoskeskukset ja nuorisotalot olivat tästä syystä nuorille erityisiä paikkoja, joissa hengailu merkityksellisesti kaupunkitilaa muovaten siitä toisinaan tiukempaa ja toisinaan väljempää (Franck & Stevens 2007; Tani 2015). Joskus hengailusta saattoi tulla kiistaa vartijoiden kanssa (ks. myös Tani 2011; Saarikkomäki 2017), toisinaan nuoret itsekin kontrolloivat toistensa toimintaa (ks. Tolonen 2017). He loivat ”meidän ja muiden” välille esimerkiksi ikään, etnisyyteen, sukupuoleen tai päihteisiin perustuvia erotteluja:

Amin: [Kertoo, miksi ei viihdy tietyssä ostoskeskuksessa] Se porukka, mikä siel on. Kaikki nää jotka polttaa röökiä, nää kolmetoistvuotiaat vallotti tän stadin ja [kauppakeskuksen].

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Yllä siteerattu nuori määritteli 'oikeanlaista' kaupunkitilan käyttöä toteamalla, että nuorempiin ikäryhmiin kuuluvat käyttivät tilaa väärin polttamalla tupakkaa ja valloittamalla oleskelutilaa. Kaikki nuoret eivät hyväksyneet päämäärätöntä oilelua julkisissa tiloissa, kuten asemilla, vaan saattoivat moralisoida toisten toimintaa (vrt. Tolonen 2017). Näin he erottautuivat 'vääränlaisista' hengailijoista ja kävivät vain päämäärätietoisesti asioilla ja ostoksilla, kuten 'tiukassa tilassa' kuuluukin (Franck & Stevens 2007; Tani 2011).

Syrjäiset parkkipaikat, puistot ja muut luontoalueet olivat tärkeitä tutkimuksemme pienemmissä kaupungeissa eläville nuorille, mutta myös pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret käyttivät niitä aktiivisesti. Joskus tällaiset katvealueet mahdollistivat kiellettyä toimintaa, kuten päihteiden käyttöä aikuiskontrollin ulottumattomissa (ks. myös Robinson 2009). Nuoret myös etsivät omaa rauhaa kaupunkiluonnon tarjoamilta katvealueilta, kuten puistoista ja rannoilta. Seuraavassa aineistoesimerkissä monilapsisen perheen nuoren kaupunkipääomaan kuului tieto rauhoittumispaikasta ilman aikuisia, kontrollia tai salaisuuksia. Kokemus suhteessa omaksi tehtyyn paikkaan määrittyi luonnonrauhan ja estetiikan kautta:

Nacima: Siel on yks paikka vähän niinku se mis oli, mut se on ihan rauhallinen paikka. Siel ei käy kukaa ja sit se on sillee meiän kodin takana. Sit siin on hieno näkymä. Siel voi istuu ja mietiskellä kesällä... kukaa ei eniten käy siellä. Joo sit siin on pikkuu.. joki siellä. Sit se on tosi hieno, ku kesäl siel on kaikki sorsat ja kaikki pikkuset siellä. Sit kaikki kukat kasvaa siel ihan vihreesti ja kaikkee. Se on hieno paikka. [...] joskus ku mä oon, ku mä haluan olla yksin mä lähen sinne yksin. Ja sitte joskus mä lähen mun pikkusiskon kaa tai mun pikkuveljen kanssa.

(Helsinki, suomenkielinen koulu)

Vaikka nuoret kokivat oman asuinalueensa yleensä turvalliseksi, kaupunkitila saattoi toisinaan näyttäytyä myös uhkaavana ja pelottavana (Cahill 2000; Koskela 2009). Nuoret kertoivatkin informatiivisia ja varoittavia tarinoita kaupunkitiloissa tapahtuneista tilanteista ja niistä selviytymisestä (ks. myös Skelton 2013, 477). Usein levottomuutta herättivät päihtyneet

aikuiset miehet, ja nämä tarinat olivat monesti sukupuolittuneita (Koskela 1999). Näiden strategisten tarinoiden (Plummer 1995; Hyvärinen 2014) avulla nuoret myös välittivät toisilleen tärkeää kaupunkipääomaa.

Sumaya: Kyl mua välillä niinku illalla pelottaa mennä kauppaan, että ku mä nään ihmisiä ja ne näyttää pelottavilta ja tällai. Eilen ku me menttiin kattoo leffaa niin sitten me vaan oltiin [kavereiden] kaa, sitten me vaan oltii siin seisomas sit yhtäkkiä yks mies vaan tulee tota niin mun takaa ja sitten vaan kysyy kavereilta jotain, ... sitten yks kaveri vaan, no nyt sä voit lähtee kävelee. Sitten myöhemmin me ollaan siel niin sitten sitä miestä pitää olik se vartijat, sit ne vie sen jonnekin. [...] must tuntuu et se oli humalassa, niin esim tommoset, kyl mua semmoset pelottaa. (Helsinki, suomenkielinen koulu)

Nuoret kertoivat myös seksuaaliseen häirintään liittyviä tarinoita (ks. myös Aaltonen 2006; Tolonen 2017). Seuraavassa aineistoiesimerkissämme tyttö kertoo käynnistään ennestään tuntemattomassa kaupunginosassa, jossa hän oli joutunut vanhempien miesten epämiellyttävän huomion kohteeksi:

Inga: Nå [stadsdel] skulle jag inte fara till om det är mörkt och gå ensam där. För att jag har varit en gång, där på kvällen och det var helt konstigt. [...] Alltså alla bara var jättekonstiga där. Och det var, jag var typ 12 [år] då. Och sedan så vad det några vuxna gubbar, som typ visade att vi skulle komma in i deras bil. ... Och sedan [--] så var det typ någon helt sådan som vi inte kände, som började ropa åt oss. Och typ säga något [--] det var sådär otrevliga saker. Och sedan var det just såhär gamla gubbar, som visla åt oss, som jag tyckte var jätteäckligt. (Rannikkokaupunki, ruotsinkielinen koulu)

Kuvauksessa tytön vapaa liikkuminen kaupungissa oli kokenut takaiskun, ja samalla hän oli kerryttänyt tietoa vältettävistä tiloista. Maahanmuuttajataustaiset tytöt puolestaan kertoivat kohdanneensa rodullistamiseen perustuvaa huutelua (ks. Rastas 2007), joka paheni kansallisina juhlapäivinä, mikä käy ilmi seuraavasta aineistoiesimerkistämme:

Vera: Tota mä oon ulkomaalainen ja sillon, ku suomalaiset juhlii jotain, niin yleensä joku kanniläiset aika paljon juo. Ja ne ostaa paljon kaljaa tuolla ostarilla. Niin yritän aina silloin vältellä sitä paikkaa. Koska ei voi koskaan tietää. Ne aina vaan huutelee jotain, että tulitte tänne meidän maahan ja teette tätä ja tätä. Niin, äiti aina varottaa, että ei mennä ostarille, ku on jotain juhlaa tai semmosta. (Oulu, lähiökoulu)

Perheen sisälläkin saatettiin näin jakaa sukupuolittunutta ja rodullistamiseen perustuvaa tietoa vältettävistä paikoista ja ajoista. Nuoret kertoivat monia tarinoita uhkaavista tilanteista tietyissä kaupunginosissa. Kertomuksissa päihytyneet, mahdollisesti aggressiiviset aikuiset miehet rajasivat – tahallisesti tai tahattomasti – nuorten tilankäyttöä ja kuuluminen tunnetta, mikä viittasi konkreettiseen kamppailuun tietyn tilan hallinnasta (ks. myös Koskela 1999). Erityisesti tytöt olivat kokeneet tällaisia tilanteita, ja he kertoivat rajoittavansa liikkumistaan tietyissä kaupunkitiloissa tai myöhään illalla tästä syystä.

Myös pojat jakoivat epämiellyttäviä kokemuksia esimerkiksi häätämistä tai ryöstön kohteiksi joutumisista. He korostivat, että on tärkeää tietää, missä voi liikkua, milloin ja kenen kanssa – eikä ainakaan yksin (ks. Skelton 2013). Tämänkaltaiset informatiiviset ja varoittavat tarinat tuovat esiin nuorten ryhmissä jaettua kaupunkipääomaa (ks. Morrow 1999). Tiedyt alueet, joilla oli nuorten mukaan yleisemminkin huono maine, koettiin ikäviksi tiloiksi. Nuorten tarinoissa jaettiin näin alakulttuurista, tiettyyn ryhmään ja alueeseen kiinnittyvää kaupunkipääomaa (vrt. Thornton 1995; Cahill 2000), joka perustui yhtäältä kokemuksiin ja toisaalta kertomuksiin, mielikuviin ja pelon ilmapiiriin (Koskela 2009). Nuoret positioivat itseään eri tarinoissa eri tavoin: varoittavissa tarinoissa yleensä joko sankareiksi, pakenijoiksi tai välttelijöiksi. Toisaalta huonomaineisissakin kaupunginosissa saattoi liikkua turvallisesti, jos tunsu paikallisia nuoria eli jos oli paikallista alakulttuurista sosiaalista kaupunkipääomaa (ks. Tolonen 2007), kuten oli alla siteeratun Miikan tapauksessa:

Haastattelija: Nii jotkut sanoo, että [tietyissä kaupunginosassa], ni vähän täytyy niinku varoo?

Sebastian: Joo no sielläki ku on porukan kaa, ni ei tartte.

Haastattelija: Nii. Onks mitään sellast (aluetta) mis teitä niinku vähän niinku arveluttais liikkuu tääl lähialueella?

Miikka: No ei porukan kaa missää, mut yksin joo.

Sebastian: Yksin joka paikas.

Haastattelija: Yksin joka paikas oikeesti?

Sebastian: No siis illal. Tai sillee yöllä. [...] Mut on rullattu [ryöstetty] kaks kertaa. Kerran asemalla ja kerran [kaupunginosassa].

Miikka: No siis sillee ulkopuolisille illal [kaupunginosassa] ni kannattais ollu kyl

porukal ei ikin yksin sillee. Mul ei oo paljoo sillee vaaraa, koska yli puolet niist tyypeist, jotka siel yleensä nykyää asemalla on, ni ne on mun vanhoi luokkalaisii. (Helsinki, suomenkielinen koulu)

Kontrollin ja häirinnän kohteiksi joutuminen kaupunkitilassa oli tuttua monille nuorille, ja he olivat kokeneet uhkaa, rajoittamista ja ulkopuolisuuden tunnetta niin muiden nuorten kuin aikuistenkin taholta (ks. myös Honkatukia & Ssynarenko 2019). Kontrolli esti toisinaan nuorten vapaata liikkumista kaupunkitilassa tehden väljästä tilasta erityisen tiukkaa (Franck & Stevens 2007; Tani 2015). Kontrolli ja häirintä myös lisäsivät helposti konkreettisesti eriarvoisuutta nuorten keskuudessa, sillä ne kohdistuivat usein erityisesti maahanmuuttajataustaisiin nuoriin (ks. Rastas 2007). Rodullistamisen lisäksi häirintä oli usein sukupuolittunutta ja rajoitti erityisesti tyttöjen liikkumista (ks. Koskela 1999; 2009). Nuoret eivät kuitenkaan avoimesti kritisoineet tai kyseenalaistaneet aikuisten kontrollia ja häirintää vaan pyrkivät pikemminkin välttelemään sitä.

KAUPUNKIPÄÄOMA NUORTEN KAUPUNKISUHDETTA KUVAAVANA KÄSITTEENÄ

Kuten aluksi totesimme, nuorten suhteita julkiseen kaupunkitilaan on kuvattu useiden käsitteiden kautta, muiden muassa katulukutaidon avulla (Cahill 2009), ruumiillisten esitysten kautta (Kato 2009) ja hengailun maantieteenä (Tani 2011) sekä tarkastelemalla kaupunkitilan käyttöä identiteetin etsinnän paikkana (Skelton 2013). Olemmekin olleet inspiroituneita sosiologisen nuorisotutkimuksen (ks. Shildrick 2006; Robinson 2009) lisäksi näistä humanistisen maantieteen tavoista käsitteellistää nuorten ja kaupunkitilan suhdetta (ks. myös Massey 1994; 2005), vaikka itse valitsimme sosiologisemman kaupunkipääoman käsitteen kuvaamaan nuorten suhdetta kaupunkiin (vrt. Thornton 1995; Skeggs 1997; Fangen 1999; Wierenga 2008; Tolonen 2007).

Kaupunkipääoman käsite (vrt. Bourdieu 1997/1986), johon yhdistimme sosiaalisten elämänpiirien ja materiaalistien suhteiden (ks. Paju 2013) analyysia, tarjosi meille mahdollisuuden tarkastella nuorten

toimintaa kaupunkitilassa moniulotteisesti. Sen avulla halusimme nostaa esiin nuorten moninaisia tietoja ja taitoja kaupunkielämästä sekä heidän suhteestaan muihin toimijoihin ja itse kaupunkitilaan. Lisäksi kaupunkipääoman käsitteen avulla pystyimme analysoimaan erilaisista taustoista tulevien nuorten vaihtelevia resursseja ja eriarvoistavia tekijöitä (ks. Wierenga 2008). Kaupunkipääoma voisi nähdäksemme toimia myös muissa tutkimuskonteksteissa sosiaalisten ryhmien välisten erojen tarkastelun välineenä.

Tarkastellessamme kaupunkipääoman käsitteen avulla nuorten moninaisia suhteita kaupunkitilaan viittasimme nuorten kerryttämiin ja luomiin tietoihin ja taitoihin, jotka liittyvät kaupunkitilan käyttämiseen 'omana kotina', toisin sanoen oman toiminnan kenttänä. Tämä pääoma muodostui nuorten arkisen toiminnan ja liikkeen puitteissa kartuttamista tiedoista ja toimintamahdollisuuksista ja välittyi kerrottujen tarinoiden välityksellä. He jakoivat tarinoiden avulla kokemuksia, keksivät yhdessä ratkaisuja, varoittivat toisiaan vältettävistä tiloista ja selviytymiskeinoista ja pyrkivät siten ottamaan haltuun kaupunkia omana tilanaan. (Ks. myös Cahill 2000; Honkatukia & Ssynarenko 2019.) Liitimme kaupunkipääoman kartuttamiseen myös nuorten sosiaaliset elämänpiirit ja materiaaliset mahdollisuudet. Sosiaalisten elämänpiirien sekä kulttuuristen tietojen ja taitojen lisäksi nuorilla oli käytössään vaihtelevia taloudellisia resursseja, joiden turvin he tekivät valintoja ja löysivät toimintamahdollisuuksia, kuten harrastuksia.

Pääoma analyttisenä käsitteenä toi esiin myös nuorten keskinäisen eriarvoisuuden, ja sen myötä heidän keskinäiset eronsa suhteessa kaupunkitilan käyttöön näyttäytyivät aineistossamme suurina. Etnisyys, äidinkieli, sukupuoli, perheen sosioekonominen asema ja muut sosiaaliset taustatekijät heijastuivat siihen, millaisena kaupunki nuorille näyttäytyi ja millaista kaupunkipääomaa heille muodostui. havaitsimme tiettyjen ryhmien tarvitsevan enemmän tietoa kaupunkinsa tarjoamista harrastusmahdollisuuksista sekä tukea niiden äärelle pääsemiseen. Tällaisia ryhmiä edustivat varsinkin sellaiset maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden perheillä oli niukat taloudelliset ja sosiaaliset resurssit sekä usein lisäksi rajalliset tiedot paikkakunnan tarjoamista palveluista ja tapahtumista. Nuorten positiivisen kaupunkipääoman syntymistä voisi usein edesauttaa melko pienillä tukitoimilla, kuten jakamalla tietoa nuorten harrastusmahdollisuuksista

nuorisoalan ammattilaisten kautta ja tukemalla taloudellisesti nuorten liikkuvuutta esimerkiksi matkalipuilla (ks. esim. Ahtee 2017).

Osa nuorista joutuikin taloudellisten resurssien vähyyden vuoksi rajoittamaan liikkumistaan kaupunkitilassa, mikä johti myös siihen, että heidän oli vaikeampi kerryttää monipuolista kaupunkipääomaa (ks. myös Wierenga 2008). Huomionarvoista oli silti myös, että raha tai sen puute ei ollut ainoa pääomaa määrittävä tekijä. Rahan lisäksi nuoret tarvitsivat myös sosiaalisia verkostoja: monet heistä olivat haluttomia liikkumaan kaupungissa yksin. Niin ikään he tarvitsivat kulttuurista pääomaa eli tietoa siitä, mitä vaihtoehtoja oli tarjolla ja miten niihin pääsi: miten löytää omia tiloja kaupungissa. Nuorten elämässä kaupunkipääoma koostuikin parhaimmillaan tasapainoisesta yhdistelmästä kulttuurista, materiaalista ja sosiaalista pääomaa.

Erilaiset kaupungit ja asuinalueet tarjosivat vaihtelevia tiloja ja toimintamahdollisuuksia nuorille, ja ne merkityksellistyivät tutkimuksemme osallistuneiden nuorten puheessa eri tavoin. Tarinoiden avulla nuoret jakoivat keskenään tietoa siitä, mitä kaupungissa tai asuinalueella tapahtuu, missä ja keiden kanssa kannattaa liikkua ja miten kannattaa toimia eri tilanteissa. Samalla he muodostivat arvottuneita käsityksiä suotavasta tai ei-toivotusta toiminnasta.

Monelle pääkaupunkiseudun nuorelle oli luontevaa viettää aikaansa sukkuloiden ympäri kaupunkia harrastuspaikoissa ja tavaten toisia nuoria kauppakeskuksissa tai risteysasemilla. Nuorten kaupunkipääoman muotoutumista edesauttoivat erilaiset avoimet ja väljät kaupunkitilat, joissa monenlainen toiminta oli mahdollista (vrt. Franck & Stevens 2007; Tani 2015). Osa haastattelemistamme kaupunkialueiden nuorista pysytteli kuitenkin pääosin lähialueellaan, mihin vaikuttivat monet seikat: vahva paikallisisidentiteetti, rahan puute, vähäiset tiedot kaupungin tarjonnasta, sosiaalisten suhteiden ohuus ja vaarojen välttely (ks. myös Shildrick 2006; Robinson 2009). Pienemmissä kaupungeissa ja eristyneemmillä asuinalueilla, joilla nuorille oli tarjolla vain vähän vapaa-ajanviettopaikkoja ja julkisia liikenneyhteyksiä (ks. myös Armila ym. 2016; Armila 2018b), he etsiytyivät kotien lisäksi erilaisille katvealueille kuten parkkipaikoille tai urheilukentille.

Nuorten suhde kaupunkitilaan oli virittynyt erilaisten neuvotteluiden kautta. Nuoret joutuvat usein huomioimaan, että aikuiset pyrkivät

kontrolloimaan heitä iän, sukupuolen tai rodullistamisen perusteella. Analyysissämme nousi esiin nuorten kokemus sukupuoleen, kieleen ja/tai rodullistamiseen liittyvä häirintä (ks. myös Aaltonen 2006; Rastas 2007). Analyysimme toi esiin myös toisten nuorten taholta tulleen kontrollin ja väkivallan. Nuoren kaupunkipääomaan kuului olennaisena tieto siitä, missä voi liikkua, mihin aikaan ja kenen kanssa. Kaupunkipääoman erittely toi esiin yhtäältä nuorten luovuuden suhteessa kaupunkitilaan ja sen, että he itse tuottivat muun muassa tarinoiden avulla pääomaa eivätkä vain 'vastaanottaneet' sitä (ks. Morrow 1999).

Nuorten hallussa olevan pääoman muodot vaihtelivat. Alakulttuurinen kaupunkipääoma (vrt. Thornton 1995) kiinnittyi tiettyyn ryhmään tai kaupunginosaan, mutta monilla nuorilla oli myös yleisempää tietoa kaupungista ja sen toiminnasta, joka oli käyttökelpoista kaupunkipääomaa laajalla alueella. Nuorten kyky hyödyntää kaupunkia oli keskeistä: sen avulla he löysivät itselleen mahdollisimman miellyttävät kaupunkitilat, kuulumisen tavat ja arkiset reitit. Nuorten yleiset tiedot kaupungista tuottivatkin kaupunkikansalaisuutta, joka ilmeni toimijuutena ja tunteena kuulumisesta kaupunkiin (Gordon 2007).

Artikkeli on julkaistu aiemmin Nuorisotutkimus-lehdessä 3/2018.

Luku 3

Arkea ja ajankäyttöä

Turboahdetuista illoista oleilevaan palautumiseen

Antti Kivijärvi, Päivi Armila, Mari Käyhkö, Ville Pöysä & Matilda Wrede-Jänntti

Suomalainen nuoruus on aikuistumista tukevien ja kontrolloivien instituutioiden raamittamaa. Pääasiassa koululaitos, mutta myös nuorisotyötä ja harrastustoimintaa tarjoavat tahot asettavat puitteita nuorten ajankäytölle. Koulun asema tässä tehtäväkentässä on ollut moraalisesti ja juridisesti vahva, ja muut toimijatahot joutuvat usein kamppailemaan nuorten huomiosta. Seurantamme edetessä Nuoret ajassa -tutkimushankkeen nuorten oppivelvollisuus päättyi, mutta lähes kaikki heistä siirtyivät toisen asteen koulutukseen, jolloin koulutusyhteiskunnan velvoitteet ovat nielleet suuren osan heidän päivittäisestä ajastaan.

Keskitymme tässä luvussa koulupäivien ja lukujärjestysten ulkopuolelle jäävään arkipäivien ”muuhun aikaan”. Tarkastelemme nuorten ajankäyttöä kahdessa luonteeltaan erilaisessa ympäristössä. Lukua varten analysoitu aineisto on koottu eri puolilla Helsinkiä asuvista ruotsinkielisten nuorten osajoukosta (n=8) ja nuorten itsensä Käpykyläksi kutsumalta itäsuomalaiselta paikkakunnalta (n=16), jossa nuoret ovat asuneet joko noin tuhannen asukkaan taajamassa tai sitä ympäröivissä muutamien talon sivukylissä. Analyysiin on valittu haastattelut, jotka on tehty nuorten ollessa 16–18-vuotiaita, jolloin valtaosa heistä suoritti opintojaan toisen asteen oppilaitoksissa. Vertailevasta otteesta huolimatta tavoittemme ei ole tuottaa jähmeitä kaupunkinuori–syrjäseutu-nuori- saati kieliryhmäperustaisia kategorioita. Kyse on erilaisten kasvuympäristöjen ja niiden tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi nuorten perhetaustoista, taloudellisista mahdollisuuksista ja yksilöllisistä valinnoista.

Nuorten koulunkäynnin ulkopuolista aikaa on tarkasteltu usein riskien näkökulmasta. Nuorten ajankäytöstä on oltu huolissaan jo teollistumis- ja kaupungistumiskehityksen alkuaajoista lähtien – ja yhä intensiivisemmin 1950-luvulta alkaen. Aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna nuorilla on verrattain paljon vapaa-aikaa, sillä erityisesti palkkatyöhön, kotitöihin sekä yhdistystoimintaan käytetty aika on vähentynyt (esim. Zick 2010). Huoli liittyykin usein nuorten omaan ja suorasta aikuiskontrollista vapaaseen aikaan. Huoli on jossain määrin nähtävissä myös nuorten ajankäyttöä koskevassa kansainvälisessä tutkimuksessa, jossa katse on tyypillisesti kiinnittynyt päihteiden käyttöön ja rikekäyttäytymiseen tai liikkumattomuuteen ja ruutu-aikaan (esim. Barnes ym. 2007; Pate ym. 2011; Brooks ym. 2016).

Tässä luvussa erottaudumme huolipuheesta ja tarkastelemme vapaa-ajan ajankäyttöä nuorten haastattelupuheen ja tavallisen arjen näkökulmista. Kaupunki- ja maaseutuymäristöissä elävien nuorten ajankäyttöä on tutkittu rinnakkain hyvin vähän, jos lainkaan. Riskinäkökulman lisäksi voi löytää väestötason tutkimuskirjallisuutta nuorten ajankäytöstä ja sitä koskevista muutoksista (esim. Gauthier & Furstenberg 2005). Suomalaisissa väestötason kyselyissä ei ole tarkasteltu niinkään ajankäyttöä, vaan nuorten harrastamista. Kaupunkiseuduilla ja ylempien tuloluokkien perheissä harrastetaan enemmän ohjatusti ja harrastusten kirjo on usein suurempi. Harvemmin asutuilla seuduilla ja alemmissa tuloluokissa omaehtoinen harrastaminen on puolestaan tyypillisempää. (Esim. Hakanen ym. 2019, 26–28; Salasuo ym. 2021, 45; ks. myös Helve 2009, 263–265; Jonsson & Wellander 2021, 12, 19–20, 36.)

Vaikka kaupunki- ja maaseutuymäristöjen nuorten ajankäyttöä rinnastavia tutkimuksia on niukasti, on kuitenkin olemassa joukko nuorisotutkimuksia, joista ammentaa. Kansainvälisessä tutkimuksessa on toistuvasti havaittu luokkaperustaisia eroja nuorten vapaa-ajan ajankäytössä ja sen merkityksissä myöhemmän elämänkulun näkökulmasta. Valtaosa tutkimuksista on toteutettu kaupunkimaisissa ympäristöissä. Karkeasti esitettynä keskiluokkaiseen ajankäyttöön on katsottu liittyvän monipaikkaisuus ja laajojen verkostojen muodostaminen, kun taas työväenluokkaista ajankäyttöä on nähty leimaavan omaan asuinalueeseen kiinnittyminen ja läheiset ystävyysuhteet (esim. Walther ym. 2005; MacDonald & Shildrick 2007; Holland ym. 2007). Samankaltaisia havaintoja on tehty myös Suomessa vertailtaessa pääkaupunkiseudun keski-

ja työväenluokkaisten sekä pienemmän itäsuomalaisen kaupungin nuorten ryhmiä toisiinsa (Tolonen 2010; ks. myös Ollila 2008; Kivijärvi 2015).

Aiemman tutkimuskirjallisuuden ”urbaanista vinoumasta” huolimatta voi olettaa, että nuorten koulupäivien ulkopuolinen ajankäyttö eroaa suurten kaupunkien ja pienten maaseututaajamien tai syrjäkylien välillä. Pääkaupunkiseudulla tarjonnasta on erityisesti suomea puhuville ja varakkaista perheistä tuleville nuorille runsaudenpulaa. Käpykylän taajama-alueella nuorille on tarjolla vähäistä harrastustoimintaa, kunnallinen nuorisotila ja itseohjautuvaan käyttöön unohtunut urheilukenttä. Paikkakunnan sivukylistä niiden liepeille pääsy on kuitenkin hankalaa, ja liikkumisen mahdollisuudet ohjaavat nuorten valintoja. Alueellisten jakojen lisäksi voi olettaa, että nuorten perheiden taloudelliset resurssit ja kulttuuriset arvostukset ohjaavat ajankäyttöön liittyviä valintoja. Uudellamaalla ja pääkaupunkiseudulla asuvat Suomen koulutetuimmat ja varakkaimmat perheet, kun taas erityisesti itäsuomalaisilla maaseutupaikkakunnilla matalat koulutus- ja tulotasot ovat tyypillisiä (esim. Tilastokeskus 2017; Tilastokeskus 2018).

Tarkastelemme seuraavaksi nuorten ajankäyttöä haastatteluaineistojen valossa. Aloitamme helsinkiläisnuorista ja erittelemme heidän kuvauksiaan arjen monenlaisista tekemisistä ja paikoista. Tämän jälkeen siirrymme Käpykylän nuorten kertomuksiin, joita leimaavat siirtymät ja uudenlaisten arjen rytmien hakeminen toisen asteen opiskelujen aloittamisen seurauksena. Lopuksi katsomme eri paikkakuntien nuoria rinnakkain pohtien arjen ajankäytön merkityksiä tulevien elämäntietojen näkökulmasta.

KAUPUNKILAISNUORTEN TURBOAHDETTU ARKI

Pääkaupunkiseutu on alue, missä erityisesti suomea puhuvilla nuorilla on periaatteessa varsin yhtäläiset mahdollisuudet hyötyä urbaanin ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista: lähellä olevista oppilaitoksista, lukemattomista harrastuspaikoista ja -yhteisöistä, kaupallisista tiloista, joukkoliikenteestä ja kavereista. Vaikka Helsingin ja muun pääkaupunkiseudun alueellinen eriytyminen on kansainvälisessä mittakaavassa vähäistä, viime vuosina on ilmestynyt kasvava joukko tutkimusraportteja, joissa osoitetaan alueiden ja koulujen välisten sosioekonomisten erojen kasvanneen (esim. Bernelius 2013; Ponto 2017). Ajankäytön näkökulmasta kyse

voi olla esimerkiksi siitä, ettei kaikilla ole varaa ohjattuihin harrastuksiin tai kulutukseen perustuvaan vapaa-aikaan, tai siitä, että kulkuyhteydet joillekin asuinalueille ovat heikommat kuin joillekin toisille.

Tarkastelemme tässä alaluvussa arjen ajankäyttöä erityisesti sellaisten Helsingissä asuvien keskiluokkaisten ruotsinkielisten nuorten näkökulmasta, jotka ottavat ”kaiken irti” pääkaupunkiseudun runsaasta tarjonnasta. Ajankäytön osalta he sijoittuvat joukkoon, jota luonnehtii kiirehtiminen harrastuksesta toiseen, opiskelun ja ansiotyön yhdisteleminen sekä tiivis yhteydenpito kavereihin. Tämänkaltaisen ajankäytön taustalla on elämäntapa, jossa monenlainen aktiivisuus on toivottavaa mutta monessa tapauksessa myös mahdollista nuorten oman ansiotyön tai heidän perheensä varakkuuden vuoksi.

Nuoret ajassa -hankkeen yhteensä kuudestatoista ruotsinkielisestä helsinkiläisnuoresta lukioon siirtyi kaksitoista. Tässä alaluvussa kuvataan kahdeksan nuoren, neljän pojan ja neljän tytön ajankäyttöä. Heistä seitsemän opiskeli lukiossa ja yksi ammatillisessa oppilaitoksessa. Nämä kahdeksan nuorta valittiin, koska heitä yhdistää monenlainen vapaa-ajan aktiivisuus, perheen tarjoamat resurssit ja avautuvien mahdollisuuksien hyödyntäminen. He toimivat esimerkkinä keskiluokkaisesta ja urbaanista ajankäytöstä (vrt. Tolonen 2010). Onkin ensisijaisen tärkeää muistaa, että he edustavat yhdenlaista helsinkiläisnuoruutta – eivät helsinkiläisyyttä, kaupunkimaista tai ruotsinkielistä nuoruutta yleisemmin.

Vaikka nuoret siirtyivätkin peruskoulun päätyttyä lähinnä lukioon keskusta-alueen ulkopuolelle, heidän muu arkinen elinpiirinsä säilyi varsin muuttumattomana. Nuorten oli mahdollista jatkaa kotona asumista, minkä johdosta heidän taloudellisessa tilanteessaankaan ei tapahtunut muutoksia. Nuorten kaveripiirit pysyivät pääosin samoina tai kasvoivat uusien opiskelukavereiden myötä. Monet jatkoivat tuttuja harrastuksiaan, usein jotakin urheilulajia. Useampi aloitti myös osa-aikaisen palkkatyönteon opintojen ohella.

Julkisuudessa on viime vuosina keskusteltu runsaasti lukio-opiskelun vaatavuudesta ja stressaavuudesta (esim. YLE Uutiset 2018; 2019a; 2019b). Useampi tämän tekstin lukioon hakeutuneista helsinkiläisnuorista kertoi, kuinka heitä oli yläkoulussa varoitettu vaatimustason noususta lukiossa. Tästä huolimatta monet heistä kuvasivat ainakin ensimmäisiä lukiovuosiaan rennoiksi ja stressittömiksi. Osa kertoi läksytaakan jopa

keventyneen yläkoulun loppuaikoihin verrattuna. Kaikkinensa nuoret kertoivat olevansa varsin tyytyväisiä omaan arkeensa, ja monet kertoivat ystävyyksien kannattelevasta merkityksestä, kuten seuraavien sitaattien kaksi lukiolaistyttöä kertovat:

Haastattelija: Vad har du för allmänna intryck av skolan?

Tyttö 1: Jag har nog bra. Liksom bara bra. Inte någö' som jag känner att skulle ha varit dåligt. Jag har ju varit den som kanske just har tagit, att jag skall ha roligt istället för att kanske öva så mycket på prov eller någö' sånt. Men jag har ju alltid kommit igenom med bra betyg, så det har liksom inte. Jag har varit en helt vanlig elev, skulle jag säga. Och jag har just kunna välja, att kanske göra någonting med mina kompisar, istället för att göra nån läxa då och då. Och det är ingenting som jag idag ångrar. Utan mera känner [jag] att jag har haft roligt, och ändå kommit igenom skolan med bra betyg. (Lukiolaistyttö)

Haastattelija: Men sen stack du till [gymnasiet] ?

Tyttö 2: Jo, ja va jätte nöjd nog, e fortfarande. [...] Liksom trivseln, jo, den är bra. Den är på riktigt bra. Men detdär, sådär akademiskt tror jag inte att det sku ha varit bästa alternativet, för en [med] allmän studieinriktning. [...] Om man går specialisering så är den jättebra, för då är det ju sådär, att du får det där liksom, som du egentligen har kommit dit för [att lära dig]. (Lukiolaistyttö)

Haastatellut helsinkiläisnuoret näyttivät suhtautuvan varsin levollisesti nuoria moniin eri suuntiin kiskoviin vaatimuksiin. Tilanne ei ole näin hyvä kaikilla ruotsinkielisillä nuorilla tai nuorilla ylipäätään. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan lukiolaisista reilut 15 prosenttia kokee koulu-uupumusta tyttöjen osuuden ollessa vielä viisi prosenttiyksikköä korkeampi. Samansuuntaisia tai korkeampia lukuja on saatu niin opetus- ja kulttuuriministeriön (2017) lukioselvityksestä kuin ruotsinkielisille nuorille kohdennetuista nuorisobarometreista (Wrede-Jäntti ym. 2018; Kepsu ym. 2020). Haastateltujen helsinkiläisnuorten puheessa uupumisesta ei kuitenkaan näkynyt merkkejä, vaikka arki olikin täynnä tekemistä. Nuoria tuntui askarruttavan lähinnä se, miten aika ja jaksaminen riittävät harrastuksiin panostamiseen nyt ja tulevaisuudessa.

Läksykuorman sijaan ohjatut harrastukset sekä palkkatyö olivat kiireisille helsinkiläisnuorille keskeinen arjen rytmejä ja liikettä määrittävä asia. Koulusta ei välttämättä menty kotiin vaan erilaisiin harrastuspaikkoihin. Useimmiten kyse oli urheiluharrastuksesta, mutta joukossa oli myös kulttuuriharrastuksia, kuten musiikkia ja kielten opiskelua. Osa nuorista käytti aikaa sekä ohjattuun ja hyvinkin kilpailulliseen harrastustoimintaan että omaehtoiseen tekemiseen. Koulupäivä ja harrastukset siirtymineen muodostivat heidän elämässään kokonaisuuden, joka haukkasi valtaosan valveillaolotunneista. Päivät matkoineen ja taukohetkineen venyivät usein yli 12-tuntiseksi, kuten seuraavan sitaatin lukiolaistytöllä:

Jag har oftast tre dagar i veckan [skola] till klockan fyra, två dagar i veckan till klockan två. Och sen det är bara en vardag som jag inte har träningar, så jag brukar fara till träningarna. Idag t.ex. börjar de klockan 16, så jag far rakt [från skolan]. Det brukar inte bli bråttom till träningarna men på det sättet är det nog lite tungt, att när man måste vakna där kring sju och sen [har en] lång skoldag, och sen fara till träningarna, och sen – de tar nu, de tar slut, om de börjar kl. 16, så tar de slut där senast kring 18. (Lukiolaistyttö)

Osa tavoitteellisesti harrastavista helsinkiläisnuorista olikin jo yläkoulun ja toisen asteen taitekohdassa joutunut pohtimaan arjen ajankäyttöään uudelleen. Tällöin vaakakuppeihin asetettiin harrastuksen jatkaminen, kavereiden kanssa oleminen ja kaikista vaatimuksista vapaa aika sekä mahdollisuus täysipainoiseen opiskeluun ilman kroonista kiireen tunnetta. Osa aktiivisesti harrastaneista päättikin lopettaa harrastuksensa ainakin toistaiseksi. Huomionarvoista on, että lopettamisen vaihtoehtona ei ollut harjoitusmäärien vähentäminen tai kevyempi harrastukseen satsaaminen. Näin voidaan päätellä, että urheiluseurat eivät kyenneet tarjoamaan ainakaan näille nuorille vaihtoehtoja sitoutuneen kilpauran tilalle. Osa nuorista valitsikin tilalle omaehtoisemman liikuntaharrastuksen, kuten kuntosalilla käymisen. Toisin sanoen helsinkiläisnuorten haastattelut tarjoavat osaselityksiä nuoruusvuosien urheiluun liittyvään drop-out-ilmiöön. (Ks. esim. Aarresola 2016.)

Så jag bestämde mig sen på sommaren att sluta med X [idrottsgrenen] helt enkelt. Det var sen hela livet. Eller det var bara skola och X. Jag visste att i gymnasiet så skulle jag ha 9 träningar i veckan [Jolloin herätys arkaamuisin aina klo 05]. Så då visste jag, att jag kommer inte att ha det där 'ideala gymnasielivet' eller liksom, 'leva min ungdom'. Jag kände att jag ville ha mera tid för, helt enkelt, kompisar och fritid, för mig själv. Så jag slutade med X och sen tog jag gymkort. (Lukiolaistyttö)

Sen vill jag satsa på den här skolan. Och den tar ganska mycket tid. Så jag väljer kanske hellre att helt och hållet hoppa ut till en stund [från träningarna. Hellre] än att sen försöka springa på träningar och sådär försöka pressa dem [studier och träningar] ihop. (Ammattiin opiskeleva poika)

Kilpaharrastusten lopettamisista huolimatta useimpien helsinkiläisnuorten harrastukset olivat toisen asteen alussa edelleen vaativia ja aikaa vieviä. Harrastukset olivat ammattimaisesti ohjattuja, ja esimerkiksi urheiluharjoituksia oli säännöllisesti useita kertoja viikossa. Viikonloppuisin oli pelejä tai kilpailuja. Tämä tarkoitti myös sitä, että harrastaminen oli verrattain kallista. Useimmiten harrastuksen kustannuksista vastasivat nuorten vanhemmat, ja joissakin tapauksissa urheiluseura on saattanut tukea lahjakasta kilpailijaa alennetuilla maksuilla. Osa nuorista rahoitti vapaa-ajan harrastuksiaan käymällä töissä koulun ohella.

Drop-out -ilmiön ohella helsinkiläisnuoret kuvasivat myös harrastamiseen ja järjestötoimintaan kiinnittäviä seikkoja. Monien haastateltujen kohdalla suhde seuraan on ollut enemmän kuin vain valmennuspalveluja ostavaa asiakkuutta. Nämä nuoret olivat sitoutuneet seuraansa myös yhteisönä ja nuorempien junioreiden valmentajina. Näin suhde lajiin ja seuraan lujittui, ja harrastuksesta muodostui myös keino ansaita rahaa.

Haastattelija: Håller du ännu de här träningspassen [för yngre idrottsutövare]?

Tyttö 1: Jo, jag har haft nu, hela året har jag haft bara en gång i veckan i fyra timmar – eller fyra timmar per vecka. Men nu har jag två gånger.

Haastattelija: Okej.

Tyttö 1: Så att det blir åtta timmar per vecka. (Lukiolaistyttö)

Haastattelija: Det är ganska mycket om man har långa skoldagar. Vad tänker du om att jobba [vid sidan om skolan]?

Tyttö 2: Jag tycker det är liksom, jag tycker det är roligt. För jag har ett jobb, som jag tycker om. Jag har ju gått i Y [idrottsgren] själv. Så jag tycker ju om att

lära ut det också. Och att hjälpa. Jag är jätteglad just att man får lön, för jag skulle nog inte klara mig lika bra om jag inte skulle få lön en gång i månaden. (Lukiolaistyttö)

Valmentajana tai ohjaajana työskentelemisen lisäksi osa helsinkiläisnuorista teki muitakin palkkatöitä. Pääkaupunkiseudun työmarkkinat näyttivät tarjoavan hyviä mahdollisuuksia osa-aikaiseen ja varsin joustavaan työskentelyyn, joka on mahdollista sovittaa yhteen kiireisen opiskelija-arjen kanssa. Joustavuus saattoi liittyä työn riippumattomuuteen paikasta ja ajasta tai siihen, että nuoren oli mahdollista työskennellä viikonloppuisin tai ainakin vaikuttaa arkipäivien työvuorojen pituuteen ja ajankohtaan. Yhdellä kyse oli myyntityöstä ja toisella kotoa käsin tehtävistä käännoistöistä. Ymmärrettävästi tämänkaltainen palkkatyö oli uutta nuorten arjessa työn luonteesta riippumatta.

Jag jobbar på café och har jobba där nu i två år. Så jag började då nångång på tvåan, i början av tvåan. Så jag har nu jobba där. Först var jag som diskare och sen så har man stigit [i rang] sådär småningom med nya [anställda] sådär. Inte så att jag bestämmer, men [jag] vet lite [om] allt. (Lukiolaistyttö)

Men jag har börjat jobba såhär på fritiden. Jag jobbar några gånger i veckan. Det känns nog som en ganska stor ändring sådär med min vardag... [...] Så jag är på jobb i medeltal 2–3 gånger i veckan. Mest på veckosluten och sen nån enstaka kvällar ibland efter skolan. (Lukiolaistyttö)

Seuratoiminnan ohella haastatellut nuoret olivat työllistyneet joko koulun työharjoittelujen, itsenäisen työnhaun tai vanhempien kontaktien kautta. Nuoret pitivät työtehtäviään mielekkäinä ja arvostivat myös niistä saatua palkkaa. Vaikka nuorilla, jotka sekä opiskelevat että käyvät töissä, kokemus vapaa-ajan niukkuudesta on yleistä (Myllyniemi 2009, 20–21), ”ylimääräinen” oma raha avasi nuorille myös uusia, kuluttamiseen liittyviä ajankäyttömahdollisuuksia. Koulun, harrastusten ja työn täyttämästä arjesta huolimatta moni haastatelluista nuorista onnistui löytämään aikaa myös ajalle kavereiden kanssa ravintoloissa, kahviloissa, kaupakeskuksissa ja elokuvateattereissa. Vaikka Nuorisobarometrin tulokset osoittavat ruotsinkielisten nuorten panostavan suomenkielisiä nuoria enemmän aikaa kavereidensa tapaamiseen ja hyvien kaverisuhteiden ylläpitämiseen (mt., 88,

122–123), osalla tämän analyysin nuorista hengaillemaan vapaa-aikaan oli kuitenkin niukasti mahdollisuuksia – tai se ajoittui lyhyisiin hetkiin arjen reittien varsilla ja julkisen liikenteen solmukohtissa esimerkiksi matkalla koulusta harrastuksiin. Toki on muistettava, että harrastaminen on kilpailemisen ohella kaverisuhteiden muodostamista ja niiden ylläpitämistä, ja monella myös osa-aikatyö tarjosi sosiaalisia kontakteja.

RUUHKABUSSIARKEA: SIIRTYMÄT JA NIIHIN KÄYTETTY AIKA

Helsinkiläisnuorten ”turboahdettu” arki oli monipaikkaista sisältäen toistuvia siirtymiä Helsingin tai laajemman pääkaupunkiseudun sisällä erotuksena vahvasta kiinnittymisestä yhteen paikkaan ja yhteisöön (vrt. esim. Thomson & Taylor 2005). Pääsääntöisesti matkoihin käytettiin joukkoliikennettä. Nuorten yksittäiset siirtymät saattoivat olla kestoltaan vaihtelevia, muutamasta minuutista kokonaiseen tuntiin, ja niitä kertyi yleensä yhdessä arkipäivässä lukuisia. Päivä alkoi matkalla kotoa kouluun. Koulupäivän päätyttyä edessä saattoi olla piipahdus takaisin kotiin, jota seurasi lähtö harjoitukseen. Harjoitukseen mennessä tai sieltä palattaessa nuori saattoi pysähtyä matkan varrella olevan kauppakeskuksen ravintolaan tervehtimään kavereitaan, minkä jälkeen oli aika taas palata kotiin – ja sieltä mahdollisesti vielä työpaikalle.

Edellä kuvattu arkipäivä sisältää helposti kaksi tuntia matkustusaikaa. Matkustamiseen käytettyyn aikaan vaikutti tietenkin olennaisesti kotien sijainti suhteessa kouluun ja harrastuspaikkoihin.

Poika 1: Jag kommer hit med buss, eller jag hamnar byta, men jag slipper ganska snabbt, [för] jag får först, med XX -bussen och där byter jag. Men det går ganska snabbt, en halv timme. Och sen fortsätter jag med metro hit. Så det är lätt. [...] Haastattelija: Var tränar de där nya laget då?

Poika 1: Det är helt nära [mitt hem]. Där finns ett plan. Det är [ett] helt bra ställe, jag slipper snabbt från båda hemmen dit. (Lukiolaispoika)

Poika 2: Jag är både tränare och spelare i x [namn på laget]. Jag tränar själv kanske åtta timmar i veckan, men av det går av tiden nästan 16 timmar i veckan för allt resande fram och tillbaka. Då hinner man inte göra skola eller nåt sånt. Tränare [för andra] är jag kanske 6 timmar i veckan men det tar också sen tolv timmar [inklusive resorna]. (Lukiolaispoika)

Siirtymiin käytetty viikoittainen aika oli mitä ilmeisemmin pisin niillä nuorilla, joiden arki oli muutenkin täyteen ahdetuinta. Mitä enemmän tekemistä, sitä enemmän siirtymiä ja niihin kuluvaan aikaa. Edellä siteeratun nuoren haastattelukatkelmasta voi laskea, että lukio-opiskelun ja työnteon lisäksi hän käytti tavallisen viikon arkipäivinä lähes 30 tuntia harrastuksiin ja niihin liittyviin matkoihin. Tällaisessa tilanteessa aikaa levolle tai joutilaisuudelle kavereiden kanssa on väistämättä niukasti. Siirtymiin käytetty aika korostuu todennäköisesti ruotsinkielisillä nuorilla, sillä opetusta, palveluja ja harrastustoimintoja on saatavilla omalla kielellä vain yksittäisiltä ja eri puolille pääkaupunkiseutua sijoittuneilta toimijoilta. Tilanne lisää suomenkielisen harrastamisen houkuttelevuutta vahvistaen samalla nuorten kaksikielisyyttä.

Kaikki helsinkiläisnuoret suhtautuivat joukkoliikenteeseen välttämättömänä asiana: sitä tarvitaan paikasta toiseen siirtymiseen, on kyse sitten koulusta työpaikalle, harrastuksiin tai kotiin kulkemisista. Vaikka joukkoliikennevälineissä kului paljon aikaa, sitä ei voinut käyttää miten tahansa. Lyhyet pysäkkien ja asemien välit, istumapaikkojen niukkuus sekä vaihdot kulkuneuvosta toiseen estivät lepäämisen tai koulutehtävien keskittyneen tekemisen. Näiden sijaan moni nuori käytti joukkoliikenteessä ahkerasti erilaisia puhelimen keskustelusovelluksia, joissa lyhyiden viestien lähettäminen ja lukeminen onnistuu vaivatta.

Toisin kuin joissakin tutkimuksissa on osoitettu, näiden nuorten keskuudessa joukkoliikennettä tai asemien seutuja ei esitetty erityisen houkuttelevina pysähtelyjen, hengailun ja kaverisosaalisuuksien tiloina (esim. Kivijärvi 2014; Sumiala & Niitamo 2019; Wrede-Jäntti 2020; Wrede-Jäntti ym., 2021). Keskiluokkaisille helsinkiläisnuorille joukkoliikenne ja sen solmukohdat ovat olemassa ensisijaisesti ripeitä siirtymiä varten. Paljon harrastavilla ja osa-aikatyötä tekevilla opiskelijanuorilla päämäärättömään tai itsetarkoitukselliseen kuljeskeluun ei yksinkertaisesti ollut aikaa – eikä tämänkaltaista vapaa-ajan viettoa kenties arvostettu korkealle heidän perhe- ja kaveripiireissäänkään (vrt. Hollingworth & Williams 2009).

KOTI, ILLAT JA HENGÄHDYKSET

Kiireisten helsinkiläisnuorten arjessa kodin, oman huoneen ja perheen merkitykset vaikuttivat pieniltä ainakin niiden parissa vietetyn ajan määrällä mitattuna. Kysyttäessä nuorilta tavallisesta arkipäivästä koti jäi varsinkin vähille maininnoille. Useimmille nuorille koti oli paikka, josta herättiin aamulla, jossa syötiin nopeasti iltapäivällä ja jonne lopulta asetuttiin illalla yksin ja yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa.

Tiukkaan aikataulutettujen päivien keskellä koti toimi monille nuorille eräänlaisena tankkauspisteenä koulun ja harrastusten tai työn välissä. Kotona ei aina ehditty oleskelemaan, vaan kyse oli tyypillisesti ruoan lämmittämisestä, välipalan tekemisestä ja harrastusvälineiden mukaan pakkaamisesta. Kotona vietetyn valvellaoloajan niukkuus ei kuitenkaan tarkoittanut kodin ja perheen emotionaalisen merkityksen vähäisyyttä. Suhteet vanhempiin ja sisaruksiin kuvattiin pääosin läheisiksi, ja perheen kanssa vietettyä aikaa arvostettiin (ks. myös Myllyniemi 2009, 30–31, 102–103; Wrede-Jäntti ym. 2018). Koti kuvattiin turvallisenä paikkana.

Jag rusar hem eller så kan jag ta det lugnt hemma ibland. Ibland måste jag fara direkt till träningarna... Sen far jag hem och antingen så somnar jag, lagar läxor eller far direkt på träningar. (Lukiolaispoika)

Koti tuotiin nuorten haastatteluissa esiin oleilun ja rentoutumisen tilana päivän kiireiden jälkeen. Arki-iltoina kotiin tultiin ilman kavereita, ja iltaan saattoivat kuulua perheen yhteinen ruokahetki ja television ääreen kokoontuminen – tai kenties tyypillisemmin uutisten seuraaminen ”toisella silmällä” vanhempien kommentointia kuunnellen. Rentoutumisen lisäksi koti-iltoihin täytyi useimpina iltoina mahdollistaa läksyjen tekeminen.

Sen när jag kommer hem så brukar jag såklart äta och duscha och sen beroende på lite vad klockan är så ligger jag kanske bara i sängen en stund och vilar för att jag inte riktigt orkar genast börja göra läxor. Och sen, om jag har läxor, så gör jag dom. De brukar nu faktiskt inte ta så länge. Sen äter jag väl pånytt på kvällen och så går jag och sova. (Lukiolaispoika)

Sen går man bara hem och tar det lugnt eller om man har nåt skolarbete...
(Lukiolaistyttö)

Keskeinen osa kotona vietettyjä arki-iltoja oli monelle omassa huoneessa oleilu – käytettävissä olevien tietojen mukaan sellainen löytyi lähes kaikilta nuorilta. Nuorten kuvausten mukaan omaan huoneeseen liittyivät koulutehtävien tekemisen lisäksi monenlaiset sähköiset välineet: tietokoneet, tabletit ja puhelimet. Omassa huoneessa rentouduttiin viihteen parissa: pelattiin, katsottiin videoita, sarjoja, elokuvia ja urheilua sekä pidettiin yhteyttä kavereihin. Usein edellisen kaltainen omassa huoneessa oleilu kuvattiin päivän viimeisenä tekemisenä ennen nukkumaanmenoa.

Valtaosalle haastatelluista helsinkiläisnuorista turvallinen koti ja perhe olivat todennäköisesti itsestäänselvyksiä, eikä niiden merkityksiä ainakaan ajankäytön näkökulmasta reflektoitu haastatteluisia. Silmiinpistävää on myös, ettei yksikään kiireisistä helsinkiläisnuorista puhunut kotitöistä. Oli kenties itsestään selvää, ettei paikasta toiseen kiitävien nuorten oletettu osallistuvan ruoanlaittoon tai siivoamiseen, vaan tämänkaltaiset huoltotyöt jäivät vanhempien vastuulle. Nuoret kertoivat vanhemmistaan, jotka edistivät arjen sujuvuutta ja mahdollistivat monet tekemiset. Konkreettisesti tämä liittyi myös autokyyteihin kodin, koulun ja harrastusten välillä. Kyydit saattoivat säästää nuorten aikaa olennaisesti ainakin niissä tapauksissa, joissa siirtymien tekemiseen ei ollut tarjolla suoria ja nopeita joukkoliikenneyhteyksiä.

KÄPYKYLÄNUORET JA VÄSYMINEN VÄLIMATKOIHIN

Käpykylä on paikkakunta, jonka vähälukuiset nuoret asuvat kahdessa luonteeltaan erilaisessa ympäristössä: joko pienessä tuhannen asukkaan taajamassa tai siitä noin 20 kilometrin säteellä sijaitsevissa pienissä muutama talon kylissä. Suhteessa arjen ajankäyttöön tällä jaolla on ollut heille merkitystä jo peruskouluvuosina. Vaikka kaikilla Käpykylän nuorilla on ollut koulupäivien ulkopuolista aikaa suunnilleen yhtä paljon, taajamassa asuvilla on ollut mahdollisuus kokoontua yhteen, osallistua yhteiseen toimintaan ja tavata toisiaan myös kouluajan jälkeen. Syrjäkylänuoret puolestaan ovat oleilleet paljon kodeissaan ja niiden ympäristöissä. (Ks. myös Tuuva-Hongisto ym. 2016.) Julkisen liikenteen puute on rajannut heidän taajama-aikansa usein koulupäivän sisälle (vrt. esim. Armila

2016). Heidän voikin katsoa edustavan sitä tilastoanalyseista erottuvaa itäsuomalaista nuorten joukkoa, joka kokee nuorten ryhmätoimintaan osallistumisen hankalaksi juuri pitkien välimatkojen vuoksi (Myllyniemi 2009, 55, 88–90; Pulkkinen & Rautopuro 2018).

”Syrjäseutunuoruus” voidaan ymmärtää ulkoapäin annettuna ja usein kielteisesti ymmärrettyinä asemana. Tutkimuksemme käpykyläläisnuoret puhuivat kuitenkin kotiseutunsa syrjäisyydestä varsin neutraalilla ja toteavalla tavalla, ilman sen kummempaa surkuttelua. Käpykylän kaltaisilla seuduilla lapsuutensa viettäneet nuoret ovat itsestään selvänä pidetyllä tavalla sosiaalistuneet myös lähtemisen imperatiiviksi kutsuttuun elämäntavalliseen velvoitteeseen (Farrugia 2016; myös Pedersen & Gram 2018; Driscoll 2016). Koulutusyhteiskunnan odotukset on sisäistetty, eikä toisen asteen koulutukseen osallistumattomuus ole opiskelumahdollisuuksien kaukaisesta sijainnista huolimatta ollut heille mikään todellinen vaihtoehto (Armila & Käyhkö 2018). Peruskouluvuosien päätyttyä ratkaiseva määrittelijä käpykyläläisnuorten koulunkäynnin ulkopuolisen ajan määrälle ja sisällöille onkin syntynyt siitä, että lähimpiinkin toisen asteen oppilaitoksiin on matkaa useita kymmeniä kilometrejä. Sillä, alkavatko nuoren opinnot lukiossa vai ammatillisella puolella, on ajankäytöllistä painoarvoa, mutta tätä valintaa merkityksellisemmäksi nousevat asumisen valinnat – tai pakot. Jos käpykyläläisnuori suorittaa opintojaan lähimmässä opiskelukaupungissa kotoaan käsin, edestakaista päivittäistä koulumatkaa kertyy 100–140 kilometriä. Kilometrien taittamisen lisäksi aikaa kuluu erilaisiin matkaketjujärjestelyihin (esim. Lehtola & Tedre 2014; Sireni 2013) odotteluineen ja ajoneuvovaihtoineen. Myös kodin sijainti taajamassa tai syrjäkylillä on edelleen tekijä, joka synnyttää eroja erityisesti koulumatkoihin kuluvan ajan suhteen. Jos nuorella puolestaan on mahdollisuus muuttaa asumaan opiskelukaupunkiinsa, päivittäiseen matkantekoon ei tarvitse uhrata paljon aikaa.

Seuraavissa alaluvuissa pysäytämme katseen käpykyläläisnuorten ensimmäiseen opiskeluvuoteen toisella asteella. Läpi toisen asteen heidän elämässään tapahtui monenlaisia ja yhä enemmän yksilöllisesti eriytyviä muutoksia (esimerkiksi auton ja ajokortin hankinta, seurustelun aloittaminen), jotka liittyivät myös oppilaitoksissa vietettyjen tuntien ulkopuolisen ajan määrään ja merkityksiin. Pyrkimyksenämme on kuitenkin tavoittaa joitakin syrjäseutunuoruuteen kollektiivisella tasolla liitettäviä

ajankäytön ulottuvuuksia ja tehdä näkyviksi maantieteellisissä syrjissä eletävän nuoruuden erityisolosuhteita. Yksilöllisistä eroistaan huolimatta tutkimuksemme käpykyläläisnuoret muodostavat sosioekonomisilta ja etnisiltä taustoiltaan jokseenkin homogeenisen ryhmän (Käyhkö ym. 2019), joka on viettänyt lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa samoilla seuduilla toisensa tuntien. Toisen asteen alkaessa heidän kulkunsa alkoivat kääntyä eri suuntiin, mutta tähän elämänvaiheeseen liittyvien muutosten painoarvo oli heille vielä samansuuruinen ja omalla tavallaan erityinen. Kun pohdinnan kohteina ovat syrjäseudulla asuvien nuorten ajankäyttömahdollisuudet, toisen asteen alkukuukausia leimaava arki tuo tämän erityisyyden esiin kristallisoituneella tavalla.

KOTOA KOULUUN PÄIVITTÄIN: AJAN NIUKKUUS JA VÄSYMYKSEN VARJO

[Koulupäivät ovat] joku kymmenen ykstoista tuntia [koulumatkoineen] ja läksyt päälle. (taajamassa asuva lukiolaistyttö)

Opiskelualan ja asumismuodon valinnasta riippumatta kaikilla tutkimuksemme käpykyläläisnuorilla käynnistyi toisen asteen opintojen alettua uudenlaiseen ajankäytön rytmiin ja ympäristöihin totuttelu: ”Se päiväruutiini on muuttunut tosi paljon, ei oo just aikaa monille asioille mitä just kaipais silleen, tai no vois olla aikaa, mut ei oo jaksamusta tehdä” (taajamassa asuva ammattikoululaistyttö). Nuorten ollessa peruskouluikäisiä he olivat oikeutettuja sekä opetukseen omassa kunnassa että maksuttomaan koulupäivien aikaraamia noudattelevaan koululaiskuljetukseen, mutta nämä subjektiiviset oikeudet päättyivät toisen asteen opintojen alettua. Monen kotoa käsin opintoja suorittavan nuoren kohdalla tämä alkoi merkitä hyvin aikaisia aamuherätyksiä ja erilaisten matkustamisjärjestelyjen pitkiksi venyttämiä koulupäiviä. Arkinen koulunkäynnin ulkopuolinen oma aika saattoi joskus kutistua lähes olemattomaksi, ja ajankäytöllisesti muutos olikin merkittävä erityisesti niiden näkökulmasta, jotka asuivat taajamasta kaukana.

Mie oon vähän huonommassa asemassa kyläläisiin nähän, koska mie asun viijentoista kilometrin päässä [siitä, mistä bussit lähtevät kaupunkiin], niin miun pittää ajaa mopolla semmoset, miun pittää herätä erittäin aikaisin nimittäin. Jossain viien, puol viien paikkeilla, jos mie iskan kyyillä meen [taajamaan ja siitä bussilla kaupunkiin], mutta varmaan riittänee, jos kuuen aikaan herrään, jos mie mopolla [menen bussille]. (syrjäkylässä asuva ammattiin opiskeleva poika)

Monen käpykyläläisnuoren opiskelupäivä matkoineen venyi usein käytännössä jopa 12-tuntiseksi, ja oma aika oli otettava sieltä, missä se oli mahdollista. Esimerkiksi päivittäin bussissa vietetyt tunnit tarjosivat monelle heistä mahdollisuuksia levätä tai tehdä asioita, joille ei muuten tahtonut järjestyä aikaa (vrt. Harinen 2012). Bussissa voi ”vain olla”, kuunnella musiikkia, vaihtaa kuulumiset, valmistautua tulevaan päivään ja usein nukkuakin:

Jos halluu nukkuu aamulla pidempään, niin ei tarvii muuta ku pukee vaatteet päälle ja laittautuu vaikka sit bussissa, et se on aika tavallaan semmonen oma aika aamulla. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva tyttö)

Suunnitellessaan toisen asteen opintoja viimeisinä yläkouluvuosinaan erityisesti Käpykylän tytöt liittivät niihin mahdollisuuden päästä viettämään vapaa-aikaa kaupunkimaisessa ympäristössä. Heidän mielissään kangastelivat kaupungin tarjoamat vapaa-ajan mahdollisuudet uusine kavereineen, kulutusympäristöineen ja hengailumaisemineen (ks. Käyhkö 2017; Käyhkö & Armila 2021). Poikien odotukset kaupunkimaisen ympäristön ajankäyttömahdollisuuksista olivat varovaisempia kuin tyttöjen, mutta vähitellen tietoisuus niistä tuli myös ainakin joillekin heistä tärkeäksi. Kaupunkiopintojen alettua nämä odotukset muuttuivat todellisuudeksi kuitenkin lähinnä niille, jotka muuttivat asumaan koulukaupunkiinsa. Toisten kohdalla kaupunkiympäristön mahdollisuuksien hyödyntäminen oli lopulta vähäistä, kun ainoastaan koulupäivää keskeltä katkovat hyppytunnit ja koulupäivän ja bussiaikataulujen väliin syntyvät pakolliset odottelutovit avasivat heille aiemmin liian kaukana sijainneet hengailumahdollisuudet: ”No [hyppytunneilla] käyvään pyörimässä kaupossa ja joskus ostellaan jottain” (taajamassa asuva lukiolaistyttö).

No yllensä mie [bussia odoteltaessa] istun tai sitten tota, istun ja oon puhelimella taikka sitten mie saatan käyvä kaupassa kiertämässä ja kahtomassa, jos löytyy jotakin. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika)

Erilaisten selvitysten tuloksista voi päätellä, että toisen asteen koulupäiviin ei mahdu kovin paljon väljyyttä, käytiinpä koulua missä päin Suomea tahansa. Lukiolaisten väsymys on liitetty opintojen työläyteen ja koulupäivien raskauteen sekä erilaisiin tulevaisuutta koskeviin paineisiin, joita nuoret kokevat esimerkiksi koulu- ja oppiainevalintojensa ”järjestyttä” tai tulevaisuusarvoa puntaroidessaan (esim. Lukiolaisbarometri 2019; Ahvensalmi & Vanhalakka-Ruoho 2012).

Edellinen huoli kiinnittää huomion myös lukiolaisten koulupäivien pituuteen. Koulumatkojen tuottama lisärasitus jää kuitenkin usein tunnistamatta. Matkojen päästä päivittäin opintojaan suorittavilla väsymys luultavasti korostuu. Heidän kohdallaan koettu uupumus sai perustelunsa nimenomaan kodin ja koulun väliin pingottuvien kilometrien aikaa vievästä luonteesta:

Haastattelija: Mikä on ollut vaikeinta ja hankalinta?

Tyttö: No varmaan vaikeinta on just aamulla herätykset ja se, että koulumatka tai se miten se onnistuu taval... tai no ei nyt koulumatka, mut se päivän pituus on se vaikeus, ja sitten jotkut hankalat just että pitäis keritä illalla, se stressaa tosi paljon, on niin myöhään kouluu ja sit pitäis keritä tehdä jotakin kotihommia, mut mie en oo hirveesti pystynyt tekemään, ku minuu väsyttää niin paljon. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva tyttö)

Kun väsymys seuraa pitkän koulumatkan kylkiäisenä, se ei erottele lukiolaisia ja ammattiin opiskelevia: esimerkiksi edellisessä aineistositaatissa väsymyksensä taustaa avaa ammatillista oppilaitosta kotoaan käsin käyvä tyttö. Myös tutkimuksemme pojat opiskelivat ammatillisella puolella, ja heidän kohdallaan puhe koulupäivän venymisestä ja hankaluudesta liittyi etenkin työharjoittelujaksoihin. Joskus oppilaitoksissa osataan huomioida syrjäkylissä asuvien bussiaikataulut ja odotusajat, mutta työssä oppimisen paikoissa eletään jäykempien aikataulujen puitteissa. Tyttöjen kokemaa kroonistuvaa väsymystä ei kuitenkaan löydy poikien puheesta; näyttää pikemminkin siltä, että monen kohdalla väsymyksen on voinut sopivan hetken tullen ”nukkua pois”.

Ei mut ei se [koulupäivä] oo mittään siihen verrattuna, ku oli että piti, seittemältä alko työpäivä ja sitten piti viis, mitä se oli, viis viiskyt lähti se bussi, ja sitten tota päivä loppu puol neljältä sit piti tunti oottaa, ennen ku bussi lähtee, ja sit oli puol kuuelta kotona. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika)

Jos ei nuku [bussissa] niin se tuntuu hirveen pitkältä se matka, jos istuu vaan siinä niin, ikkuisuus tuntuu, että kestää siinä matkassa, mut sitten nukkumalla niin siihen väsyttää paljon niin sehän menee hetkessä, tuntuu, että kymmenen minuuttii mennee niin kotona on. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika)

Toisen asteen opiskeluvuosista ensimmäinen näyttää olleen monelle käpykyläläisnuorelle raskain. Siihen sisältyi entisen arkisen elämänjärjestyksen purkautumista, monista asioista ja tekemisistä luopumista sekä paljon uuden opettelua. Kun haastattelimme nuoria uudestaan ensimmäisen kaupunkioiskeluvuoden loppuvaiheissa, heidän puheissaan alkoi jo olla tunnistettavissa uuteen elämänarkeen tottumista (vrt. Armila ym. 2019). Edelleen kuitenkin odotettiin viikonloppua – ja kesälomaakin – että saisi vihdoin nukkua.

UUSI ARKI KAUPUNKIKOULUJEN TUNTUMASSA

Aivan kaikkien käpykyläläisnuorten ensimmäinen vuosi toisella asteella ei värittänyt pitkien koulumatkojen kuormittavuudella. Osa heistä muutti viikoiksi – ja joku pidemmiksikin ajanjaksoiksi – asumaan koulupaikkakunnilleen ja pääsi konkreettisesti pohtimaan kaupunkiympäristön tarjoamaa tekemisen potentiaalia. Kysymys ajansäästöstä on näissä pohdinnoissa olennainen. Esimerkiksi seuraavassa siteeratun opiskelukaupunkiin muuttaneen lukiolaistytön menneen ja nykyisen vertailussa korostui lähes puolentoista tunnin mittainen ero koulumatkaan käytetyssä ajassa: ”[Aamulla] laittaudun ja syön aamupalan ja sitten pittää lähtee, kävelen koululle.”

Saman tytön säästynyt aika ei kuitenkaan täyttynyt kaupungin runsaan ajanviettotarjonnan hyödyntämisestä. Maaseutu- ja kaupunkiympäristöjen kuvauksissa on käytetty muun muassa käsitteitä ”urban cool” (Farrugia 2014; 2016), jolla on viitattu mielikuviin kaupunkiympäristöstä kulttuurisesti ”nuorekkaana” runsaan tekemisen ja kokemisen maailmana

(myös Bæk 2004; Pedersen & Gram 2018). Maaseutuun verrattuna kaupunkimiljööstä tulee tässä suhteessa ylivertainen. Käpykylästä kaupunkiin muuttaneillekin tietoisuus kaupunkimahdollisuuksista määrittäi pääasiassa positiivisesti maailman avartumisena ja laajentumisena, vaikka tilaisuuksiin ei erityisemmin olisi tartuttukaan (myös Armila ym. 2019).

Etä ku on erilainen ympäristö, mitä siellä Käpykylässä, niin sitten on, ite rikastanu sellasta erilaista, ei nyt maailmankuvaa, mut sellasta mimmosta voi elämä olla, ku ite silleen maalta oon, ja ehkä just mitä sanoin, niin on aikaa itelle ja silleen enempi, miettii, ja tietysti pystyy käymään paikoissa. (kaupungissa asuva lukiolaistyttö)

Matkustuksen vähentymisestä johtuvasta ajansäästöstä huolimatta uusi ympäristö uusine tehtävineen ja sosiaalisine suhteineen saattoi myös uuvuttaa: ”Kyllähän mie otan sitä vapaa-aikaa silleen, että mieluummin mie siirrän vaikka koulutehtäviä, jos miusta tuntuu siltä, että mie en vaan jaksa. Sit mie niinku maalaan, sit mie teen kaikkee outoo. [...] No ok, miun vapaa-aika on sitä, että mie makaan sängyssä” (kaupungissa asuva kaksoistutkinto-opiskelijatyttö). Myös kaupunkioloiissa kodista voi tulla tärkein oman ajan ympäristö, joko vapaaehtoisesti valittuna oman rauhallisen ajan työssijana tai vähän pakostakin, ”omilleen asettumiseen” liittyvine uusine velvoitteineen. 16-vuotiaalle itsenäisen elämän harjoittelijalle voi olla työlästä, ”ku pitää hoitaa ite asioita, et on ruokaa ja siivota. Laittaa ruokaa. [...] vapaa-ajankäyttökin [muuttunut] jonkin verran. Just menee enemmän aikaa tämmösiin, kaupassa käyminen, ruuanlaitto, siivous” (kaupungissa asuva lukiolaistyttö). Arkinen itsenäisyys on lisännyt vapauden ja autonomian tunnetta, mutta myös vaatinut uudenlaista ajankäyttöön ja taloudenhoitoon liittyvää pohdintaa, jonka erityisesti haastattelemamme tytöt näyttivät ottaneen vakavasti (ks. myös Myllyniemi 2009, 16, 25, 58).

Lukiolaisten pitkät päivät iltäläksyneen ja -väsymyksineen olivat totta ja tuttua myös koulujensa lähelle asumaan päässeille, mutta joillakin ammatillisen puolen valinneilla käpykyläläiskaupunkilaisilla oli aikaa myös uusille kavereille ja hengailulle paikoissa, joissa tuttavuuksia ylläpidetään: ”No me ollaan silleen, et me ollaan, ollaanhan myö hemmetin myöhään aina kaupungilla ja silleesti” (asuntolassa asuva ammattiin

opiskeleva poika). Pikkukylästä kaupunkiin muuttaneelle nuorelle pojalle kaupunkiympäristö voikin tarjota monia mahdollisuuksia uusiin fyysisiin ja sosiaalisiin aluevaltauksiin, kuten tämän teoksen luvussa ”Uusiin suuntiin” tuodaan esille. Näissäkään tapauksissa matkaan käytetyn ajan säästyminen ei kuitenkaan välttämättä näkynyt virkeänä ja väsymyksestä vapaana koulutyönä.

Myös tyttöjen parissa kootusta haastatteluaineistosta löytyy esimerkki varsinaisesta ”hengailu-urakoinnista”, jota toteutettiin kylminä vuodenaikoina kaupungin yhteisissä sisätiloissa marketeissa ja kauppakeskuksissa ja ilmojen lämmettyä keskustan puistoissa (vrt. Kivijärvi 2014; Keskinen ym. 2011; Pyyry 2015; Tani 2011). Ajan viettäminen ystävien kanssa on tilastollisten tutkimusten mukaan tärkeintä 15–19-vuotiaille nuorille (Myllyniemi 2009, 30), ja kaupunkitila tarjoaakin sille monia helposti saatavilla olevia puitteita. Tällekin seuraavassa siteeratulle syrjäisestä pikkukylästä kaupunkiin muuttaneelle nuorelle, jolle koulu aiemmin oli tarjonnut miltei ainoan kavereiden tapaamisen tilan, kaupunkihengailemisen fyysis-sosiaalinen maailma oli uusi ja mitä ilmeisimmin hyvin mielekkääksi koettu.

Mie meen [suoraan] keskustaan [kauppakeskukseen] ja sit yleensä oon kavereitten kanssa, en mie oikeen muuta tee. [...] Myö ehkä jonneki seiskaan asti ollaan [kauppakeskuksessa]. Sit myö saatetaan käyvä jossain marketissa ja sitten vasta mennään pois sieltä. (asuntolassa asuva ammattiin opiskeleva tyttö)

Molemmat edellä siteeratut kaupunkiin muuttaneet nuoret asuivat kouluviikot opiskelija-asuntolassa, mikä saattoi olla osasy syy heidän ilta-aikaisiin kaupungilla viihtymisiinsä: asuntolasäännöt kielsivät myöhäiset kaverivierailut ja äänekkäät illat. Kaupungilla saa olla vapaammin, mutta asuntolassa asuvat nuoret epäilivät, että jos heillä olisi oma asunto, myöhäiset hengailu-urakoinnit saattaisivat jäädä vähemmälle. Asuntola-asuminen ei ole ollut tutkimuksemme nuorille mikään erityinen onnenpotku; pikemminkin asuntolaan oli jouduttu paremman vaihtoehdon puuttuessa. Kuten luvussa ”Uusiin suuntiin” pohditaan tarkemmin, opiskelija-asuntoloiden maine on sekä nuorten että heidän vanhempiansa keskuudessa usein kyseenalainen, eivätkä nuorten kertomukset asuntola-arjesta erityisemmin kiillottaneet sitä. (Myös Armila ym. 2018a.)

Vaikka kaupunkimainen asuinympäristö ei merkinnytkään automaattisesti monipuolisen ajankäytön konkretisoitumista, huomion arvoinen ja nuorten elämänsäkulun näkökulmasta olennainen seikka kuitenkin on, että kaupunkiasuminen mahdollisti joillekin harrastuksiin satsaamisen. Harrastusmahdollisuuksien vähäisyys on keskeinen syrjäkylänuoruutta leimaava olosuhde, ja niiden äärelle pääsy on yksi koulukaupunkiin muuttamiseen kiinnittyvistä lisäarvoista (vrt. Armila 2016; Tuuva-Hongisto ym. 2016; vrt. Haanpää 2019).

Urheilua tosissaan harrastavalle ja urheilijan polulle (Aarresola 2016) aikovalle pääsy neljä kertaa viikossa järjestettäviin harjoituksiin oli tärkeää, eikä kaupungissa asuttaessa tarvinnut miettiä viimeiseen – mutta aina liian aikaisin lähtevään – bussiin ennättämistä tai kotiväen valmiutta yksityisiin kyyditsemispalveluihin: ”[Harjoitukset] loppuu tosi myöhään, sitten on kello 23 kotona, niin ei siinä oikeen ku suihkussa käyvä ja nukkumaan. Sitten muina päivinä taidan olla vähintään kello 20 kotona, että sitten se on aika paljon enemmän lukemista siihen kouluun” (kaupungissa asuva lukiolaistytty). Kotikylään asumaan jääminen olisi voinut tukkia tämänkin nuoren urheilijan polun jo sen alkumetreillä (vrt. Armila 2020).

AJANVIETTOA KÄPYKYLÄSSÄ: KYLILLÄ JA KOTONA – YHDESSÄ JA YKSIN

Linkalla meen kylälle, siis missä ne on ne kaupat, niin siitä ohi vaan [kävelen] sen tien yli kottiin ja sitten istun siellä koko loppuillan. (taajamassa asuva lukiolaistytty)

Käpykylän kaltaisissa pienissä asutustaajamissa kaikki samanikäiset nuoret tuntevat tai ainakin tietävät toisensa – monet saattavat olla jopa sukua keskenään – ja ovat viettäneet peruskouluaikinsa samojen luokkakavereiden kanssa (Käyhkö & Armila 2021). Yhteinen ”oman ajan” viettäminen on myös tapahtunut pääosin heidän parissaan ja Käpykylä-ympäristössä. Toisen asteen opintojen alettua yhteisiin tekemisiin tuli kuitenkin säröjä, kun koulupäivä yhteisine aikatauluineen ei enää rakentanut heidän päivärytmejään. Toisen asteen opiskeluvuosien aikaista ajankäyttöä ja tekemistä

kotiseudulla ovat luotsanneet ja eriyttäneet erityisesti opiskelupaikka, asumisjärjestelyt ja sukupuoli.

Käpykylässä koti on merkityksellinen ajanviettopaikka – osittain pakosta ja osittain siksi, että siellä viihdytään (myös Kiilakoski 2016, 29–30). Paikallisten nuorisokulttuurien syntymisissä ja ylläpitämisissä erilaiset yhteenkokoontumisen tilat ja mahdollisuudet ovat tärkeitä (esim. Harris & Wyn 2009), mutta erityisesti tutkimuksemme taajamassa asuvien tyttöjen paikkaluonnehdinnoissa korostui tietynlainen ”eihän täällä ole mitään” -mentaliteetti (myös Käyhkö 2017; Käyhkö & Armila 2021; Driscoll 2016; Pedersen & Gram 2018). Heidän kuvauksissaan nuorten yhteisissä tiloissa kävivät yleensä jotkut toiset: sellaiset, joiden kanssa ei viihdytä tai joihin ei haluta samastua. Oman ja läheiseksi määritellyn kaverin kanssa on voinut viettää aikaa, jos vain kotien välimatkat ovat mahdollistaneet sen, mutta kollektiivinen kylähengailu jätettiin suosiolla muiden tekemiseksi.

Toisen asteen opintojen aikana kotona oleilu sai kuitenkin monen tutkimuksemme tytön puheessa oikeutuksensa myös opiskelupäivien ja -matkojen aikaa ja voimia verottavasta luonteesta. Varsinaista vapaa-aikaa oli vähän, ja pitkien koulupäivien kuluessa omasta olostsa saattoi usein tulla turhan rauhaton. Siihen uuteen sosiaalisen kanssakäymisen intensiteettiin, jota kaupunkiopinnoilta yläkouluaikoina odoteltiin (Käyhkö 2017), saatettiin usein myös väsähtää: ”Et kumminkin joutuu ole sosiaalinen kaheksan tuntii päivässä lukiossa, niin sit ehkä halua illasta semmosta omaa rauhaa, että rauhottuu ite vaikka kirjan tai tv-sarjan edessä” (taajaman tuntumassa asuva lukiolaistyttö).

Matkojen väsyttämät eivät jaksaneet osallistua harrastustoimintaan, eikä siihen välttämättä olisi ollut aikaakaan. Omassa huoneessa saattoi olla osa laajempaa nuorisokulttuurista ajanhenkeä esimerkiksi katsomalla Netflixiä, eikä kahvakuulaillakseenkaan tarvitse lähteä mihinkään. Yksin itsensä kanssa vietetty aika onkin myös tilastoanalyysissä havaittu nuorten arvostama arkisen olemisen muoto (Myllyniemi 2009, 31). Oma aika oli yhtä kuin oma rauha ja yksinolo: ”Käpykylässä on hyvä, ku on oma huone, sitten sinne meen aina vauhilla ku pääsen kottiin” (taajamassa asuva lukiolaistyttö). Oma aika kotonakin jäi kuitenkin usein vähäiseksi: ”Kotona tulee oltuu hirveen vähän. Pitäs ehkä tehdä enemmän kotitöitä, mut sit ei jaksu, ku tulee kottiin niin myöhään. [...] ja panostas niihin

läksyihin, niin ei tarttes lukee niin paljon koeviikolla” (taajaman tuntumassa asuva lukiolaistyttö).

Tutkimuksemme tyttöjen puheissa kotikylässä vietettävää aikaa tuntuivat rasittavan monet tekemättömät asiat ja niistä kasautuva ”psykologinen velka”. Kavereita ei ennättänyt tavata tarpeeksi, koiran kanssa olisi ollut mukava viettää enemmän aikaa, ja harrastukset ja kuntoilutkin olivat jääneet. Myös kotityöosallistumisen vähäisyys ja itsensä syyllistäminen siitä, että ei ehdi sitä eikä tätä, näkyy haastatteluaineistossamme sukupuolittuneena, tytöille tyypillisenä ja spontaanisti esiin nostettuna harmitteluna (vrt. Myllyniemi 2009, 58, 83):

[...] ja sit pitäis keritä tehä jotain kotihommia, mut mie en oo hirveesti pystyny tekee, ku miuu väsyttää niin paljon, just se, että kerkii tehä kotihommat, kerkii tehä läksyt, sit kerkii käyttää vaikka koiran ja nähä kavereita, ei hirveesti kerkii muuta tehä sitten. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva tyttö)

Haastattelija: Jääks sulla sit yhtään vapaa-aikaa?

Tyttö: No ei hirveesti, sitten ku mie herräilen suunnilleen kilometri ennen kottii ku ollaan, niin sitten semmonen vähän horrosolo tai ku, paljon väsyneempi ku jos ei ois nukkunu ollenkaan, niin en mie sit jaksa tehä läksyjä enää kotona niin sitten niin sitten lähinnä ehkä just katon jotain sarjaa tietokoneelta tai sit elokuvaa. (taajaman tuntumassa asuva lukiolaistyttö)

Kavereiden näkeminen ei ollut käpykyläläisnäkökulmasta aina yksinkertaista. Toisen asteen alettua myös kotoa käsin kouluaan käyvien nuorten kaveripiiri oli saattanut kasvaa kaupungissa asuvilla tuttavilla, ja monelle omankin kylän vertaiset voivat asua sen verran kaukana, että vähäiset iltajat eivät riitä kovin intensiiviseen yhdessä oleiluun (vrt. Tuuva-Hongisto ym. 2016). ”Et se oma aika on tärkeä, mut on se myös tärkeä, et on niitä kavereita joitten kaa olla, et joskus mie jään vaan [kaupungin] keskustaan koulun jälkeen” (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva tyttö). Joskus ”kaupunkikoditon” joutui kuitenkin jättämään mukavan tekemisen ja olemisen kesken kaiken: ”...esimerkiks muutaman kerran ollu silleen, että kaupungilla ollu yli kymmeneen porukkaa, ja miulla lähtee vika linkka yheksän viistoista” (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika).

Vaikka käpykyläläisnuorilla joskus olisikin ollut aikaa ja halua koontua johonkin heitä varten tarjolla olevaan harrastukseen kotipaikkakunnallaan, mahdollisuudet tähän olivat vähäiset (myös Myllyniemi

2009, 92). Nuorisotilan näivettäminen kunnan säästöohjelmissa karkotti heidät pois aiemmin yhteiseksi ja omaksi koetusta kokoontumispaikasta. Taajaman tuntumassa heille tarjolla oli edelleen urheilukenttä, kuntosali ja luistinerata, mutta luistelemaan haluavien olisi pitänyt kolata kenttä itse ja lentopallosta haaveilevien olisi pitänyt korjata ammoin rikki mennyt lentopalloverkko. Osa nuorista kuitenkin rakensi edelleen arkeensa istuvaa yhteistäkin toimintaa. Myös tätä teemaa tarkastellessamme huomasimme aineiston sukupuoliluonteon: koulupäivien ja -matkojen päätyttyä tytöt kiirehtivät koteihinsa, mutta poikien kohdalla peruskouluvuosina tavaksi tulleet yhdessä hengailut ja kruisailut, ajoneuvojen tuunailut ja kuntosalikäynnit (ks. Armila ym. 2018b) kokosivat heidät edelleen yhteisen tekemisen tai hengailun äärelle iltaisin ja viikonloppuisin – ja ajoittain myös koulupäivisin, kun ammattiopintoihin liittyvä etätöskentely päätteellä sai väistyä kylämopoilun tieltä.

Haastattelija: Missäs se ilta ylleensä vierähtää tai sitten loppupäivä?

Poika: No eka mie oon kotona tai sitten mie lähen tota kylälle kahtomaan, onko ihmisiä tai sitten salille. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika)

Joskus seittemän maissa, sitten jos nuokkari oli auki ja siel oli porukkaa, niin mie kävelin nuokkarille, olin siellä ehkä johonki puol kaheksan, seittemältä pääsin, koska se oli kaheksaan asti auki, seittemän, puol kaheksan tai sitten kaheksan ku se meno kii, sen jälkeen saatoin käyvä kaupassa ja sitten mennä kottiin. (taajamassa asuva ammattiin opiskeleva poika)

Myös Käpykylän ”varsinaiset” harrastustilat tulivat esiin erityisesti poikien puheessa (vrt. Myllyniemi 2009, 110). Joskus niiden liepeille oli kokoonnuttu ilman suunnitelmaa ja sopimuksia, joskus taas oli sovittu lentopalloverkon korjaamisesta tai kaukalon kolaamisesta. Nämä mahdollisuudet olivat kuitenkin lähinnä taajamassa asuvien ja edelleen vapaa-aikaa omaavien nuorten saavutettavissa. Vapaata aikaa näytti jäävän kenties eniten ammatilliset opinnot valinneille pojille heidän asuinpaikastaan ja koulumatkastaan riippumatta, koska he eivät harmitelleet tekemättä jääneitä läksyjä tai kotitöiden paljoutta.

Vaikka myös poikien puheessa korostui väsymys ja kotona vietetty aika, ilta-aika saattoi tarkoittaa heille myös sosiaalista, toisten poikien kanssa jaettua aikaa. Yhteinen internet-kanava avasi heille jaetun kes-

kustelu- ja pelitilan ja kytki yhteen myös sellaiset, joita ei tavattu enää opiskeluarjessa tai kotinurkilla. Tietokoneet mahdollistivat heille myös yhteydet ulkomailla asuvien pelaajien kanssa. Koulupäiviä enemmän Käpykylän poikia tuntuivatkin väsyttävän yhteiset iltapuuhailut, joihin otettiin aikaa yöunistakin. Tyttöjen kohdalla asia oli toisin:

Ku ennen mie kävin just salilla ja tein kaikkee muuta, mut nyt mulla ei oikeestaan jää mihinkään aikaa. (taajamassa asuva ammattikoululaisystytö)

SAMAAN AIKAAN TOISAALLA

Kirjamme tässä luvussa on tarkasteltu kahta mahdollisuusrakenteiltaan hyvin erilaista kasvu- ja elinympäristöä nuorten vapaa-ajan ajankäytön näkökulmasta. Analyysimme osoittaa, että ajankäyttö voi olla hyvin erilaista eri puolilla Suomea. Alueelliset erot korostuvat tässä luvussa, sillä olemme tietoisesti valinneet tarkastelun kohteeksi kaksi erilaista nuorten ryhmää: keskiluokkaiset nuoret Helsingissä ja työväenluokkaisemmissa perheissä harvaan asutulla alueella kasvaneet ”käpykyläläisnuoret”. Nuorten ja heidän perheidensä taloudelliset mahdollisuudet sekä kulttuuriset arvostukset kietoutuvat alueellisiin eroihin. Vanhempien varallisuus ja koulutus vaikuttavat nuorten valintoihin ja kuviteltavissa oleviin mahdollisuuksiin. Luokkaerojen merkitys onkin nostettu esille monissa aikaisemmissa tutkimuksissa erityisesti nuorten vapaa-ajanviettotavoissa (esim. Tolonen 2010; Hyvärinen ym. 2014). Pekkarisen ja Myllyniemen mukaan (2018, 83–84) moni nuori on lopettanut tai jättänyt harrastuksen kokonaan aloittamatta rahan puutteen vuoksi (ks. myös Pelastakaa lapset 2020). Myös Nuoret ajassa -tutkimushankkeessa on kohdattu yhtäältä nuoria, jotka voivat varsin vapaasti valita vapaa-ajan tekemisiään ja ympäristöjään, ja toisaalta nuoria, joilta erilaisten resurssien puute tai vähemmistöasema kaventaa vapaa-ajan osallistumismahdollisuuksia.

Analysoimamme haastattelut on toteutettu kaikille yhteisen siirtymän jälkeen: peruskoulu on päättynyt ja nuoret ovat aloittaneet toisen asteen opinnot. Tällä muutoksella oli nuorten ajankäytön näkökulmasta sekä heitä yhdistäviä että ennen kaikkea erottavia seurauksia. Yhteistä nuorille oli koettu ajan niukkuus arkipäivien venyessä pitkiksi. Siinä missä käpykyläläisnuorten tunnit upposivat pitkiin koulumatkoihin, nielaisivat

helsinkiläisnuorten ajan monipaikkaisen arjen lukuisat lyhyet siirtymät. Tämän luvun keskeisimmät havainnot liittyvät kuitenkin ajankäytön alueellisiin eroihin ja niiden seurauksiin.

Olennessa ero muodostuu alueellisista eroista tarjonnassa. Helsinkiä voi pitää elinympäristönä, jossa erityisesti varakkaiden perheiden nuorille avautuu runsaasti ajankäyttöön liittyviä mahdollisuuksia (ks. myös Viilo 2017; Rinne ym. 2017; Turtiainen 2020). Helsinkiläisnuoret elivätkin ”turboahdettua” arkea käyttäen suuren kaupungin tarjoamat harrastus- ja työllistymismahdollisuudet lähes maksimaalisesti hyväkseen. Käpykyläläisnuorille tällaisia ajankäyttömahdollisuuksia ei avautunut, ja opiskelun sekä matkojen jälkeen jäävä aika käytettiin lähinnä kotona leppäämiseen tai kavereiden tapaamiseen (ks. myös Tuuva-Hongisto 2018; Tuuva-Hongisto ym. 2016; Kivitalo 2007).

Kaiken arjesta irti ottavien helsinkiläisnuorten ajankäyttö oli liikkuvaa ja monipaikkaista. Ohjatut harrastukset, nuorempien lasten ohjaaminen ja palkkatyöt tapahtuivat eri puolilla kaupunkia ja eri ihmisten seurassa. Toisin sanoen helsinkiläisnuorten ajankäyttö näytti liittävän heidät osaksi laajoja pääkaupunkiseudun sosiaalisia verkostoja. Käpykyläläisnuorten ajankäyttö erosi tältä osin merkittävästi jo pitkien etäisyyksien, liikkumismahdollisuuksien puutteiden ja kotipaikkakunnan pienen asukasluvun vuoksi. He olivat viettäneet aikaansa jo pienestä pitäen samassa yhteisössä, ja mahdollisuuksia loikkia sosiaalisesta piiristä toiseen oli niukasti. Työllistymismahdollisuuksien tai tavoitteellisten harrastusten puuttuessa vapaa-ajan ajankäyttö muodostui hengailevammasta sosiaalisuudesta ja kotien piirissä oleilusta.

Helsinkiläisnuorten arki tuki liikkuvaa, monipaikkaista ja hektistä elämäntapaa. Tavoitteelliset harrastukset kilpailuineen ja päivittäin toistuvine harjoituksineen olivat olleet osa nuorten elämää jo pitkään. Kiireet ja siirtymät vaikuttivat olevan nuorille enemmän itsestään selvänä pidettyjä asioita kuin erikseen mainittavia rasitteita. Kodin huoltojoukot helpottivat arjen hallintaa kulujen kattamisen, ruoanlaiton, kyyditysten ja iltojen rauhan takaamisen muodoissa. Käpykylässä kasvaneiden nuorten arki oli erilaista myös niiden osalta, jotka muuttivat opiskelukaupunkiin asumaan. Harvalle heistä oli muodostunut aktiiviharrastamisen elämäntapaa. Lisäksi yksin tai asuntolassa asuminen tarkoitti vastuuta monenlaisista kotitöistä, jolloin yli jäävä aika käytettiin mielellään ren-

toon oleiluun joko yksin tai kavereiden kanssa. Kotipaikkakunnaltaan käsin opiskelevilla käpykyläläisnuorilla arkipäivien illat kuuluivat pitkälti busseissa.

Nuorten arjen ajankäytöstä ottamamme ”pysäytyskuva” auttaa pohtimaan yhden ajanjakson merkityksiä tulevien elämäntietojen näkökulmasta. Helsinkiläisnuorten ajankäyttö on omiaan kerryttämään monenlaisia tulevaisuudessa hyödynnettäviä resursseja. Jo nuoruusvuosina karttavat työkokemukset ja harrastusten kautta muodostuvat kontaktit eivät tuota ainoastaan työtodistuksia ja erikoistaitoja, vaan lisäävät itseluottamusta ja uskoa omaan pärjäämiseen sekä avaavat myös tien pääkaupunkiseudun keskiluokkaiseen verkostoihin. Lisäksi monet ruotsinkielisten nuorten verkostoista ulottuivat sekä suomen- että ruotsinkielisiin piireihin, jolloin kaksikielisyys – jonka osa nuorista oli saavuttanut kovalla työllä – muodostui osaksi jokapäiväistä arkea. Voikin perustellusti väittää, että helsinkiläisnuorten arjen ajankäyttö oli virittänyt rakentamaan tulevaisuuden koulutus- ja urapoluilla hyödynnettäviä kykyjä ja verkostoja.

Käpykyläläisnuorilla ei ollut mahdollisuuksia kerryttää edellä kuvattua kaltaisia resursseja. Sen sijaan heille oli tarjolla rauhaa, hiljaisuutta ja tuttuja kotiympäristöjä arjen rasituksista palautumiseen (myös Kiilakoski 2016, 29–30). Kouluttautuminen nähtiin tärkeänä, ja toisen asteen suorittaminen oli itsestäänselvyys pitkistä välimatkoista tai varhain kotoa pois muuttamisesta huolimatta (ks. myös Armila & Käyhkö 2018). Osalle käpykyläläisnuorista kaupunkielämä tarjosi periaatteessa mahdollisuuden helsinkiläisnuorten kaltaiselle ajankäytölle, mutta kaikkiin mahdollisuuksiin ei aina kyetty tarttumaan tai haluttu tarttua. Joillekin kaupunkielämä avasi uusia harrastusmahdollisuuksia, mutta useimmat käyttivät yli jäävän ajan kotitöihin, leppämiseen tai hengailuorientoituneeseen seikkailuun kaupunkitilassa. Näin ollen on oletettavaa, että käpykyläläisnuorten sosiaaliset verkostot ja opiskelu-elämän ulkopuolisella ajalla karttavat osaamiset jäävät helsinkiläisnuoria paikallisemmiksi ja rajatummiksi (vrt. Salminen 2009).

Erilaisissa ympäristöissä elävien nuorten ajankäytön tarkastelu ohjaa kiinnittämään huomiota vapaa-ajan ajankäytön ja tulevaisuuden koulutus- sekä työelämäpolkujen yhteyksiin. Tässä luvussa olemme laadullisten aineistojen avulla tarkastelleet yhteyttä erityisesti alueellisen mutta myös luokkaperustaisen eriarvoisuuden näkökulmista. Esittämämme pysäytys-

kuvat eivät kuitenkaan tarjoa lopullisia vastauksia. Kyse on ennemmin-kin keskustelun käynnistämisestä. Nuoret ajassa -hankkeen pitkittäiset aineistot mahdollistavat keskustelun jatkamisen tulevina vuosina.

*Luku liittyy väitöstutkimukseen, jota ovat rahoittaneet Olvi-säätiö, Alli Paasikiven säätiö ja Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahasto (Ville Pöysä, Itä-Suomen yliopisto) sekä Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen *Capturing Digital Social Inequality: Young digi-natives' asymmetrical agencies within socio-technical imperatives and imaginaries* (SA 330573, Armila, Itä-Suomen yliopisto).*

Luku 4

Toiveita ja tulevaisuuksia

Nuorten koulutukselliset jatkumot ja säröt toisella asteella

Tarja Tolonen, Kaisa Vehkalahti & Sinikka Aapola-Kari

Peruskoulun ja toisen asteen opintojen välinen nivelvaihe on nuorten elämänkulussa monin tavoin kriittinen siirtymävaihe. Lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä tehtävä valinta on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä hyvin merkityksellinen myöhemmille opiskelu- ja työllistymispoluille (ks. esim. Myrskylä 2012; Aaltonen ym. 2015). Nuoret ajassa -seurantatutkimuksessa olemme pyrkineet tavoittamaan nuorten tekemien koulutusvalintojen moninaiset taustat ja seuraukset. Ensimmäiset nuorten koulutustoiiveisiin liittyvät haastattelut teimme peruskoulun yhdeksännellä luokalla, ennen toisen asteen opintoihin johtavaa yhteishakua. Tämän jälkeen koulutuksesta on keskusteltu säännöllisesti pääosin kerran vuodessa toteutuneissa seuranta-haastatteluissa.

Seuranta-asetelman erityinen arvo on siinä, että sen avulla voidaan tehdä näkyväksi nuorten elämänvalintoihin sisältyvä prosessimaisuus, ja heidän tapansa hahmottaa jatkumoa ja katkoksia elämänkulussaan. Toisen asteen opintoihin siirryttäessä nuorilla oli vaihtelevia tulevaisuuden suunnitelmia (ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021), ja seurannan avulla voimme tarkastella, miten heidän odotuksensa, toiveensa ja huolensa toteutuivat. Haastattelemiemme nuorten tilanteet kehittyivät toisella asteella vaihtelevasti. Osa eteni sujuvasti valitsemallaan koulutuspolulla kohti peruskoulun lopussa idullaan olleita koulutus- ja ammattiunelmia, mutta useilla oli jonkinlaisia säröjä ja muutoksia koulutuspoluillaan. Osalla suunnitelmat muuttuivat merkittävästikin.

Tässä luvussa tarkastelemme, millaisia jatkumoa ja katkoksia nuorten koulutusvalinnoistaan ja opinnoistaan toisen asteen opintojen aikana

kertomiin kuvauksiin nivoutuu. Mitkä asiat muuttuivat, mitä epärointejä ja yllätyksiä nuorten koulutuspoluille ilmaantui, ja miten nuoret niistä kertovat? Entä miten perhe, ystävyys-suhteet, harrastukset tai vaikkapa alueelliset erityispiirteet ovat läsnä nuorten opiskeluun liittyvissä kuvauksissa? Keskeinen kysymys, jota olemme tarkastelleet, liittyy siihen, millaiset tekijät ovat tukeneet nuorten koulutuspolkujen jatkuvuuksia, ja millaiset seikat ovat puolestaan tuoneet haasteita heidän suunnitelmiansa toteutumiselle.

Analysoimme nuorten koulutuskertomuksia *biografisen jatkumon* käsitteen avulla. Biografisella jatkumolla viittaamme nuorten tapoihin kertoa itsestään ja tekemistään valinnoista ja rakentaa jatkuvuuksia eri ajankohtien välille samalla, kun he yhdistelevät elämäntarinaansa kuvauksia sosiaalisista suhteistaan ja resursseistaan (vrt. Habermas & Körber 2015). Kysymme, millaisia kuvauksia itsestään ja opinnoistaan nuoret kertovat toisen asteen opinnoista puhuessaan. Lähestymme vuorovaikutuksessa syntyneitä haastattelupuhetta siis nuorten *elämäkerrallisina tarinoina* (Hyvärinen 2014; Walther ym. 2015). Analyysissämme painottuvat yhtäältä nuorten toisen asteen opintoihin liittyvien ratkaisujen moninaisuus ja prosessuaalisuus, toisaalta näihin prosesseihin kytkeytyvät kulttuuriset ja sosiaaliset pääomat sekä muut rakenteelliset tekijät nuorten elämäntarinoissa.

Esittelemme analyttisen kehyksemme kautta valittuja esimerkkejä siitä, miten eri tavoin seurantahaastatteluihin osallistuneet nuoret ovat kohdanneet koulutusjärjestelmän suhteessa omiin elämäkokemuksiinsa, sosiaalisiin suhteisiinsa ja resursseihinsa, ja miten he ovat jäsentäneet kokemuksiaan jatkumoina, säröinä tai jopa katkoksina. Nostamme esiin mielestämme tärkeitä tai usein toistuvia huolia, toiveita, tuen lähteitä sekä pettymyksiä, joita nuoret ovat kohdanneet opintojensa varrella (vrt. Holland & Thomson 2009). Samalla analyysi nostaa esiin tekijöitä, jotka nuorten kertomusten perusteella edistävät tai hankaloittavat nuorten opiskelua toisella asteella.

Pohdimme nuorten toisen asteen opintojen edetessä omille koulutusvalinnoilleen antamia merkityksiä kolmen osaotoksen kautta. Tämän laadullisen analyysin aineistona toimivat toisen asteen kuluessa tehdyt seurantahaastattelut pääkaupunkiseudun kahdella suomenkielisellä tutkimusluokalla opiskelleiden nuorten kanssa (19 nuorta), Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevien nuorten kanssa (16 nuorta)

sekä Oulun seudun tutkimusluokalla opiskelleiden tyttöjen kanssa (9 nuorta). Kuvaamme ensin aineistoa ja sen analyysiä paikkakunnittain, minkä jälkeen siirrymme analysoimaan nuorten koulutusvalinnoilleen ja opinnoilleen antamia merkityksiä.

Tarja Tolonen ja Sinikka Aapola-Kari ovat aiemmassa tutkimuksessaan (2021) hahmotelleet yhdeksännellä luokalla tehtyihin haastatteluihin perustuen kuusi erilaista valintakehystä, joiden puitteissa nuoret kertoivat tuolloin meneillään olevista koulutusvalinnoistaan yhteishakua varten sekä rationaliteeteista eli perusteluista valintojen takana. Valintakehykset olivat: lukioon varmasti suuntaavat tarinat, joissa nuoria pohdituttivat lähinnä lukiovalintoihin liittyvät asiat; lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä epäroivät tarinat; varmasti ammatilliseen koulutukseen suuntautuvat tarinat; eri ammatillisia koulutusvaihtoehtoja pohtivat tarinat; koulutusalaista epävarmat tarinat; ensisijaisesti harrastukseen perustuvat tarinat ja tarinat joissa kaivattiin lisäkoulutusta. Tämä luku ei noudattele edellä kuvattu jakoa, mutta viittaamme näihin valintakehyksiin esimerkeissämme. Tässä luvussa keskitymme seurantahaastatteluja hyödyntäen analysoimaan nuorten koulutusvalinnoilleen toisen asteen opintojen edetessä antamia merkityksiä biografisten jatkumoiden näkökulmasta.

TEOREETTINEN TAUSTA: BIOGRAFINEN JATKUMO

Tarkastelemme toisella asteella tehtyjen nuorten seurantahaastattelujen kautta heidän elämäntarinoissaan ilmeneviä *jatkumoina*, *säröjä* ja *katkoksia*. Tarja Tolosen (2020) julkaisemattomassa tutkimussuunnitelmassaan kehrittelemät, ja tässä edelleen kehittämämme käsitteet *biografisen jatkumo* ja *katkos* viittaavat tässä nuorten elämäkerrallisiin kuvauksiin kokemuksestaan niin koulutuksen, vapaa-ajan kuin sosiaalisten suhteiden alueella. Oletamme, että nuorten erilaiset sosiaaliset ja kulttuuriset resurssit ja elämäkokemukset kytkeytyvät toisiinsa, kuten monet muutkin nuorten elämäkulkua (esim. Wierenga 2009), merkittäviä käännteitä ja tapahtumia (mm. Holland & Thomson 2009) sekä nuorten kerrontaa aiemmin tutkineet ovat huomanneet (Gordon & Lahelma 2003; Tolonen 2005; Zeller ym. 2009; Walther ym. 2005; Leccardi 2006). Biografisen jatkumon käsitteellä haluamme kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten nuoret

kokemuksistaan kertoessaan tuottavat samalla elämäkerrallista kerrontaa toisaalta jatkuvuutena, toisaalta katkoksin suhteessa aikaisempiin valintoihinsa, itseensä ja sosiaalisiin suhteisiinsa. Aiemmin vastaaventyypisiä käsitteitä (*biographical continuity* / *biographical disruption*) on käytetty esimerkiksi vanhusten hoivaan laitoksissa kohdistuvissa tutkimuksissa (esim. Harnett & Jönson 2017), ja toisaalta elämäkerrallisen analyysin yhteydessä (Habermas & Körber 2015). Olemme kuitenkin kehittäneet oman käsitteemme irrallaan näistä keskusteluista ja sovellamme sitä erityisesti nuorten koulutuskerronnan analyysiin.

Lähtökohtana analyysillemme on oletus, että kertoessaan koulutusvalinnoistaan ja opinnoistaan nuoret tuottavat samalla tarinoita itsestään (Holland & Thomson 2009) käyden neuvotteluja omasta toimijuudestaan suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Evans 2002; Mäkelä & Kalalahti 2020; Snee & Devine 2014). Nuorten kertoessa tulevaisuuden haaveistaan ja toteutuvasta koulutuksestaan he tekevät sitä suhteessa erilaisiin rakenteisiin, kuten koulutus- ja työmarkkinoihin sekä omiin odotuksiinsa. Nuoret ovat usein varsin tietoisia omasta arvostaan tai sen puutteesta koulutusmarkkinoilla ja koulutuksen valintaprosesseissa (Skeggs 2004, 2014; Mäkelä & Kalalahti 2020; Snee & Devine 2014; Tolonen & Aapola-Kari 2021).

Koulutusvalintojen ja niihin kytkeytyvien jatkumoiden ja katkoksten kuvaukset kietoutuvat monin tavoin nuorten kuvauksiin muista elämänalueista, kuten kertomuksiin sosiaalisista suhteista. Koulutusta koskevat kuvaukset rakentuvat vuorovaikutuksessa esimerkiksi (habituaalisten) valintojen sekä kulttuuristen normatiivisten toimintatapojen ja arvojen kanssa (ks. Walther ym. 2015; Hoikkala 2019; ks. myös Bourdieu 1986; 1990). Nuoret kertovat koulutusvalinnoista puheessaan usein yksilöllisinä valintoina, mutta tuottavat erilaisia sosiaalisia jatkumollisia tarinoita itsestään (Skeggs 2004, 10–12) silloinkin, kun heidän vaihtoehtonsa ovat vähissä tai olemattomia. Tällä tavoin he tuottavat yksilöllisyyttä ja toimijuutta puheeseensa, kuvaten itsellään olevan valtaa ja mahdollisuuksia tehdä elämässään valintoja suhteessa pakkoihin ja rakenteisiin (Evans 2002; Ojala ym. 2009, 15–16; Mäkelä & Kalalahti 2020; Salovaara 2021) ja osoittaen näin omaa aktiivisuuttaan.

Oletamme kuitenkin, että myös nuorten tarinat omista valinnoistaan ovat lähtökohtaisesti normatiivisia; niissä kerrotaan usein se, mitä oletetaan

ideaaliksi tarinaksi (Polletta ym. 2011, 117) tämän päivän kulttuurisessa horisontissa. Vaikka tutkimuksemme nuoret kertovat elämäntarinaansa suhteellisen lyhyen ajallisen perspektiivin lävitse, heidän tavoissaan kertoa elämästään on tunnistettavissa samoja piirteitä kuin muussa omaelämäkerrallisessa ja muistelukerronnassa: kertomusta muovataan ja juonellistetaan paitsi suhteessa henkilökohtaisiin tulkintoihin oman elämän tapahtumista, myös suhteessa laajempaan sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin, jaettuihin kulttuurisiin käsityksiin ja omasta elämästä kertomisen konventioihin (vrt. Hyvärinen 2008; Pöysä 2015, 79; Estola ym. 2017; Abrams 2010, 38–42; Vehkalahti & Jouhki 2022, tulossa). Kertomus omasta itsestä voi myös rakentua enemmän tai vähemmän tietoisena vastakertomuksena, jota jäsentää kertojan oletus siitä, millainen esimerkiksi ideaalitarinan koulutusvalinnoista tulisi olla.

Tutkimuksemme nuoret kuvasivat itseään haastatteluissa ennen ja nyt -jatkomolla. Seuranta-asetelmassa haastattelija on nuorille tuttu aikaisemmilta haastattelukerroilta, ja he ovat keskustelleet myös koulutukseen liittyvistä suunnitelmistaan jo aikaisemmin tutkijoiden kanssa. Pitkittäistutkimukseen perustuva tutkimusasetelma voi vahvistaa lähestymistapaa, jossa itsestä ja koulutusvalinnoista kerrotaan biografisina jatkumoina ja toisaalta mahdollisina katkoksina: minä-ennen, minä-nyt, sekä minä suhteessa muihin. Kussakin haastatteluhetkessä, samoin kuin nuorten tuottamissa kertomuksissa voi nähdä olevan samanaikaisesti läsnä useita aikatasoja: 1) mennyt aika, kuten yhdeksännen luokan tilanne, josta yhteinen seurantatutkimuksemme käynnistyi, sekä edellisen haastattelukerran jälkeen tapahtuneet elämänkäänneet; 2) kerrontahetken aika, jossa nuori sanoittaa kokemuksensa toiselta asteelta haastattelupuheeksi; sekä 3) tulevaisuus, johon liittyvät suunnitelmat ja odotukset suuntaavat kerrontaa. (Vrt. Pöysä 2015, 79–83.) Kerrontahetkellä tuotettu kertomus koulutuspolulla etenevästä minästä rakentuu dialogisesti eri aikatasoilla liikkuen. Osalla nuorista kerrontaa luonnehti voimakkaasti nykyhetkessä koettujen haasteiden reflektointi suhteessa aiempiin toiveisiin ja kokemuksiin koulutusjärjestelmässä ja toisaalta tulevaisuuden suunnitelmiin liittyen.

Vaikka nuorten koulutusvalinnat voidaan nähdä osana nyky-yhteiskunnan vaatimaa monenlaisten yksilöllisten valintojen prosessia, ne näyttäytyvät nuorten puheessa kuitenkin usein perin juurin sosiaalisina,

erilaisiin suhteisiin ja resursseihin kytkeytyvinä. Osalle nuorista koulutukseen liittyvät resurssit koetaan saavutettavissa oleviksi (*resources-at-hand*), joillekin ne ovat kaukaisempia (*resources-out-there*) (Wierenga 2009, 128). (Ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021.) Kertomuksissaan nuoret viittasivat erilaisiin resursseihin suhteessa koulutusjärjestelmään ja sen kohtaamiseen. Nuorten neuvottelut toimijuudesta ja heidän valintahorisonttinsa kytkeytyvät aina vallitsevaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, sosiaalisiin järjestyksiin (luokka, sukupuoli, rodullistaminen) ja kuhunkin historialliseen ajanjaksoon. (Mm. Allen 2016; Saarinen & Kalalahti 2020; Lahtinen ym. 2019.) Paikalliset olosuhteet eri puolilla Suomea sekä sosiaaliset suhteet, esimerkiksi ystävyysuhteet tai vaikkapa suvun perinteet antavat konkreettiset mutta vaihtelevat puitteet nuorten valinnoille – samoin kuin heidän kertomuksilleen näistä valinnoista (ks. myös Hoikkala 2019). Valinnat ja neuvottelut liittyvät erilaisiin nuorten kertomiin rationaliteetteihin ja tarinoihin itsestään; millainen minä olen yksilönä tässä yhteisössä ja koulutusyhteiskunnassa ja mitä minulta normatiivisesti odotetaan. Nuoret voivat nähdä omat koulutusnäkömängensä henkilökohtaisena jatkumona – nuori kuvaa esimerkiksi aina halunneensa tiettyyn ammattiin – tai jatkumona suhteessa samalla alalla oleviin perheenjäseniin ja ystäviin, tai suhteessa paikallisiin koulutus- ja työmahdollisuuksiin (ks. myös Tolonen 2005; Berg ym. 2018).

Kirjoitamme luvussamme auki nuorten koulutuksellisia ja sosiaalisia jatkumoa ja käytämme tässä apuvälineenä sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman käsitteistöä. Analyysissämme nuorten biografisten jatkumoiden tarkastelu kiinnittää huomion kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman tuottamiseen ja siihen vetoamiseen (Bourdieu 1986). Bourdieu'n käsitteistössä kulttuurinen pääoma voi esiintyä ruumiillisuuden kautta, suhteessa tavaramaailmaan tai (koulutus)instituutioihin. Tässä luvussa viittaamme lähinnä koulutukselliseen pääomaan. Sosiaalinen pääoma sisältää yksilön käytettävissä olevat potentiaaliset ja aktuaaliset sosiaaliset suhteet. Eri pääoman lajit (edellisten lisäksi taloudellinen) legitimoituvat merkittäviksi aina tietyllä, esimerkiksi koulutuksen kentällä, sekä symbolisen pääoman kautta, joka kietoutuu yhteiskunnalliseen valtaan. Lisäksi pääomat ovat suhteessa taloudelliseen pääomaan. (Bourdieu 1986; Skeggs 2014, 51–53, ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021.)

Bourdieu’läisittäin sosiaalisista suhteista tulee sosiaalista pääomaa, kun se on sidoksissa taloudelliseen pääomaan tai hyötyyn. Nuorisotutkimuksessa on myös kritisoitu kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman käsitteitä: niistä harvoin muotoutuu suoraa taloudellista hyötyä nuorille. Toisaalta on ajateltu, että hyöty joko kumuloituu vanhempien resurssien tai omien myöhemmin saavutettavien taloudellisten hyötyjen kautta. Hyötyä voi kertyä myös nuorten omien (ala)kulttuuristen pääomien myötä tietyillä legitimoiduilla kentillä. (Ks. Thornton 1996; Morrow 1999; Holland ym. 2007; Tolonen 2007.) Tässä luvussa analysoimme nuorten erilaisia viittauksia sosiaaliin suhteisiinsa koulutuksen tukemisen näkökulmasta, ja nimitämme nuorten eri lähteistä saamaa tukea ja itse luotuja uusia sosiaalisia suhteita sosiaaliseksi pääomaksi silloin, kun katsomme sen tukevan heidän kulttuurista ja erityisesti koulutuksellista pääomaansa.

AINEISTO JA ANALYYSI: TIIVISTETTYÄ NUMEROTIETOA JA TAPAUSSANALYYSIÄ

Koska on haastavaa analysoida kvalitatiivisesti koko Nuoret ajassa -aineistomme nuorten jatko-opintoja toisella asteella, tämän artikkelin laadullisen aineiston muodostavat kolmelta seuranta paikkakunnalta kotoisin olevien 44 nuoren seuranta haastattelut, joissa he kertovat opinnoistaan toisella asteella kahtena ensimmäisenä opiskeluvuotena (2016–2018). Lisäksi huomioimme samojen nuorten koulutusvalintaa koskevat haastattelut yhdeksännen luokan lopussa. Emme vertaile hyvinkin erilaisten koulujen oppilaita paikkakunnittain, vaan kyseisten koulujen oppilaita muodostavat ennemminkin moninaisen, keskenään erilaisen ja sisäisesti rikkaan aineistojoukon, osaotoksen suhteessa koko Nuoret ajassa -aineistoon. Olemme valikoineet osaotoksen siten, että mukana on sekä kaupunki- että maaseutu ympäristöistä kotoisin olevia nuoria mukaan lukien maahanmuuttajataustaisia nuoria. Mukana on niin lukioon kuin ammatillisiin opintoihin suuntautuneita nuoria sekä sellaisia nuoria, joiden suunnitelmat eivät peruskoulun päätyessä olleet vielä selkiytyneet. Mukana ovat yhdessä pääkaupunkiseudun koulussa opiskelleet (19 nuorta) ja Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevat nuoret (16 nuorta) sekä Oulun seudun peruskoulussa opiskelleiden (9 nuorta)

seurantahaastattelut. Analysoitujen haastattelujen kokonaismäärä oli 90 (Helsinki yht. 39 haastattelua, Keski-Suomi 37 haastattelua ja Oulun seutu 14 haastattelua).

Analysoimme aineiston kahdessa tutkimusvaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa teimme haastateltavien koulutusvalinnoista systemaattisen analyttisen taulukon (Silverman 2005), johon kokosimme temaattisesti seuraavia tietoja: koulutusvalintahorisontti peruskoulun päättyessä 1–6 (liittyen lukioon, ammattikoulutukseen, niiden välille tai koulutuksen ulkopuolelle suuntautumisesta, ks. yllä aiemmin, Tolonen & Aapola-Kari 2021); koulutusvalintojen taustat; tietoa perheen taustoista; tilanne toisella asteella, onnistumisia, haasteita ja niistä selviytyminen; muut elämän muutoksiin liittyvät tekijät. Teimme tutkimusintressiemme mukaisia analyttisiä huomioita haastatteluja lukiessamme ja merkitsimme niitä taulukkoomme otsikolla ‘biografinen jatkumo’, ‘biografinen katkos’ tai ‘haasteita jollain alueella’. Kiinnitimme erityisesti huomiota jatkuvuuksiin ja katkoksiin suhteessa kahteen tekijään: nuorten koulutusvalintoihin ja heidän sosiaalisiin suhteisiinsa (ml. perhe, ystävät, suku, paikallisyhteisö). Toisessa tutkimusvaiheessa valitsimme aineistosta monipuolisesti biografisia jatkumonia ja katkoksia kuvaavia tapausesimerkkejä: etsimme haastateltujen nuorten tarinoista erilaisia valintoja ja erilaisia biografisen jatkumon muotoja, ja esittelemme niitä seuraavissa analyttisissä alaluvuissa.

Ensin esittelemme kuitenkin otoksemme tutkimuspaikkakunnittain ja kuvaamme samalla kunkin paikkakunnan nuorten koulutuspolkuihin sisältyviä ulottuvuuksia yleisellä tasolla:

Helsingistä tämän luvun otoksessa on mukana suomenkielisen tutkimuskoulun oppilaita, jotka ovat jatkaneet Nuoret ajassa -seurannassa toiselle asteelle siirryttyään. Yhteensä heitä on 19, joista kymmenen on poikia ja yhdeksän tyttöjä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten osuus on merkittävä, heitä on 11. Suurin osa kaikista tähän artikkelin aineistoon kuuluvista nuorista, 11, opiskeli lukiossa. Kaikki peruskoulun päättyessä lukioon tähänneet nuoret myös pääsivät lukio-opintoihin. Kahdeksalla heistä lukio oli ollut ensisijainen toive (viisi poikaa ja kolme tyttöä). Lisäksi lukio-opintoihin päätyi kaksi nuorta, jotka olivat epäröineet lukion ja ammattioppilaitoksen välillä. Yksi nuori hakeutui lukioon kymppiluokan kautta. Lukiossa opiskelleista nuorista kaikkiaan yhdeksän oli Helsingin osa-aineistossamme maahanmuuttajataustaisia.

Helsinkiläisistä haastateltavistamme kuusi nuorta hakeutui peruskoulun jälkeen ammatillisiin opintoihin. Heistä kolme oli valinnut ammattioppilaitoksen määrätietoisesti tähdäten tietylle ammattialalle, neljäs oli valintatilanteessa ollut epävarma alan valinnasta, ja viides päätyi ammatilliseen koulutukseen puntaroituaan lukion ja ammattioppilaitoksen välillä. Ammattioppilaitoksen valinneista kaksi oli maahanmuuttajataustaisia. Opintojen edetessä kolmen nuoren (kaksi poikaa ja yksi tyttö) koulutusvalinta vahvistui, ja he jatkoivat omalla koulutusallallaan. Kahdella työllä ja yhdellä pojalla koulutusjatkumonsen sijaan katkesi. Kaksi poikaa aloitti kymppiluokalla, ja heidän tilanteensa oli epäselvä.

Yleisellä tasolla voi arvioida, että haastattelemlamme helsinkiläisnuorilla oli monisyisiä sosiaalisia ja koulutuksellisia jatkumoa ja katkoksa. Varsinaisia koulutuksellisia katkoksa oli viidellä nuorella, kahdella sairauden aiheuttamia ja muilla muista syistä johtuneita katkoksa. Helsinkiläisillä haastateltavilla sosiaaliset suhteet olivat melkein kaikilla säilyneet ainakin osittain samoina toiselle asteelle siirryttäessä. Joillain oli ystäväpiiri ainakin osittain muuttunut uuden koulun myötä, mutta usein vanhatkin ystävät olivat säilyneet, vaikka heitä ei tavattu yhtä usein kuin peruskouluaikana. Myös sosiaalinen jatkumo suhteessa perheeseen oli säilynyt miltei kaikilla, samoin ammatillinen ja koulutuksellinen sidossuhteessa perheeseen: varsinkin keskiluokkaisten koulutettujen perheiden lapsille lukio-opinnot näyttäytyivät helppoina, samoin joillekin maahanmuuttajataustaisille nuorille. Niin ikään joillain ammattikoulua käyville oli vahva sosiaalinen jatkumo perheen tai suvun ammatilliseen osaamiseen.

Maahanmuuttajataustaisista 11 nuoresta yhdeksän kertoi jonkinlaisista koulutuksellisista haasteista. Yksi oli löytänyt unelmiensa ammatin koulun ulkopuolelta, toinen puolestaan pääsi kymppiluokan kautta lukioon. Joillakin heistä oli haasteita lukiossa, esimerkiksi matematiikan tai ruotsin kielen opinnoissa, ja he olivat joutuneet hieman muuttamaan tulevaisuuden haaveitaan näistä syistä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten monikulttuurista ja kielellistä osaamista ei aina lueta kulttuuriseksi pääomaksi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä (Yoon, 2020, 198); he saattoivat osata useita kieliä, mutta pullonkaulaksi muodostuvat ruotsin tai suomen kielen taidot tuottivat heille toisinaan haasteita, mikä vaikutti heidän pärjäämiseensä suomalaisessa koulussa.

Oulun seudun tutkimusluokalla opiskelleista tässä analyysissä on mukana yhdeksän nuorta, jotka kaikki olivat tyttöjä. Kaksi haastatelluista oli maahanmuuttajataustaisista tai monikulttuurisista perheistä, muut olivat äidinkieltään suomenkielisiä. Peruskoulun päättyessä kuudella heistä oli lukioon suuntaavia suunnitelmia. Neljä lukioon tähdännyttä nuorta aloitti seuraavana syksynä lukio-opinnot toivomissaan oppilaitoksissa. Kolme tytöistä hakeutui ammatilliseen koulutukseen; heistä kaksi valitsi kaksoistutkinnon. Kaksi tyttöä jatkoi kymppiluokan kautta haluamaansa ammatilliseen tai lukiokoulutukseen. Lähes kaikki olivat haluamassaan koulutuksessa, mutta osalla koulutukseen liittyvät haaveet ja päämäärät muuttuivat peruskoulun jälkeen. Koulutuksellisia jatkumointa ilmeni myös suhteessa tyttöjen perheiden ammatilliseen taustaan. Tyttöjen sosiaalisissa suhteissa oli paljon jatkuvuutta. Useat tapasivat myös vanhoja ystäviään, toiset tiiviistikin, toisilla kaveripiiri muuttui enemmän uusiin oppilaitoksiin siirtymisen myötä.

Keski-Suomesta mukana analyysissä on 16 nuorta, joista 9 on tyttöjä ja 7 poikia, kaikki suomenkielisiä. Suoraan lukioon jatkoi peruskoulusta seitsemän opiskelijaa, joista neljälle lukio oli selkeästi ensisijainen vaihtoehto. Kaksi tytöistä oli epäröinyt peruskoulun päättyessä lukion ja ammattikoulun välillä. Heistä toisella lukiosuuntautuneisuus vahvistui opintojen alettua, toinen sen sijaan vaihtoi ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen ammattikouluun. Ammatillisessa koulutuksessa aloitti seitsemän seurannassa jatkanutta nuorta, kaikki toivomillaan aloilla. Heistä kaksi hakeutui opiskelemaan kaksoistutkintoa. Kaksi ammatillisen koulutuksen eri vaihtoehtoja harkinnutta tyttöä hakeutui peruskoulun päätyttyä valmentavaan koulutukseen. Välivuoden jälkeen kumpikaan heistä ei kuitenkaan suuntautunut ammatilliseen koulutukseen vaan valitsi lukio-opinnot oman paikkakunnan lukiossa. Lopulta lukion ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen suorittajia oli Keski-Suomen aineistossa yhtä paljon, kahdeksan nuorta. Lukion suorittaneista enemmistö oli tyttöjä (5 tyttöä ja 3 poikaa), ammattikoulun (3 poikaa ja 3 tyttöä) ja kaksoistutkinnon (1 poika ja 1 tyttö) suorittaneissa tyttöjä ja poikia on tässä aineistossa yhtä monta.

Kuten analysoimme tarkemmin nuorten peruskoulun jälkeistä muuttoliikettä käsittelevässä luvussa ”Uusiin suuntiin”, toisen asteen koulutuksen saavutettavuus oli merkittävä keskisuomalaisten nuorten koulutus-

valintoihin vaikuttanut tekijä. Ammattikoulun käyminen edellytti joko muuttoa opiskelupaikkakunnalle tai erilaisia kuljetusjärjestelyjä ja pitkiä päiviä, kun taas lukio löytyi omasta kunnasta. Useimmat keskisuomalaiset nuoret näkivät sosiaalisen ja koulutuksellisen jatkumon elämässään ja säilyttivät sosiaaliset suhteensa niin perheeseen kuin ystäviin mennessään toiselle asteelle. Jotkut joutuivat päättämään näiden välillä esimerkiksi muuttaessaan toiselle paikkakunnalle, jolloin tiiviit suhteet ystäviin ja perheisiin saivat vähintäänkin hieman välimatkaa. Niillä, jotka muuttivat pysyvämmiin uudelle opiskelupaikkakunnalle, ystäväpiiri vaihtui voimakkaammin opiskelujen edetessä.

Vaikka tiivistimme haastateltujen nuorten tilanteen yllä erilaisiin määrällisiin lukuihin, laadulliset prosessit lukujen takana olivat hyvinkin monimuotoisia. Niidenkin nuorten kohdalla, jotka olivat kertoneet yhdeksännen luokan valinnoistaan strategisina ja varmoina (vrt. Tolonen & Aapola-Kari 2021), esiintyi jatkohaastatteluissa erilaisia epärointeja, ja varmalta vaikuttaneet haaveet saattoivat muuttua toisella asteella. Haluammekin seuraavaksi tuoda esiin tätä monimuotoisuutta tarkastellessamme nuorten biografisia jatkumoa. Tästä eteenpäin tarkastelemme nuorten koulutustarinoita, jotka olemme valinneet tutkimuksen toisessa vaiheessa ensimmäisen vaiheen analyttisen taulukon perusteella. Tarinat ovat keskenään erilaisia, niin suhteessa koulutukseen kuin sosiaalisiin jatkumoihin ja katkoksiiin, ja ne kuvaavat nuorten tilannetta heidän opiskeltuaan yhteisvalinnassa valittua alaansa kaksi vuotta. Havaitsimme, että pääosa nuorista kertoi koulutuspoluistaan vahvasti biografista jatkumoa rakentaen. Osa nuorista kertoi myös katkoksista, niin koulutuksessa kuin sosiaalisissa suhteissa, mutta tyypillisemmin nuorten jatkumoissa esiintyi erilaisia pienempiä katkoksia, jolloin voidaan paremminkin puhua murroksista, muutoksista ja säröistä sekä positiivisista suunnanmuutoksista kuin varsinaisista katkoksista.

JATKUVUUDEN TARINOITA

Useat nuoret lukiolaiset, varsinkin ne, jotka olivat aloittaneet lukion määrätietoisesti, varmoina valinnastaan (Tolonen & Aapola-Kari 2021), olivat varsin tyytyväisiä opintoihinsa ja kertoivat opiskelustaan vahvasti

biografista jatkumoa rakentaen. Kertomuksissa korostui määrätietoisuus ja palo opiskeluun. Monilla heistä – ei kuitenkaan kaikilla – oli perhetaustallaan runsaasti suomalaisen koulutuksen kentälle kiinnittyvää kulttuurista pääomaa. Varsin usein heillä oli myös runsaasti sosiaalista pääomaa, eli opiskelua ja koulunkäyntiä tukevia sosiaalisia suhteita, kuten perhettä, sukua, paikkakunnan yhteisöä tai ystäviä. (Ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021; Holland ym. 2007; Tolonen 2008; Wierenga 2009; Armila ym. 2018a ja 2018b; Berg ym. 2018.) Myös koulun virallinen ja informaali kulttuuri (Gordon ym. 2000; Tolonen 2001) tukivat usein heidän pyrkimyksiään onnistua opinnoissa. Silloin kun näin ei ollut, nuoret huomioivat tämän myös haastatteluissa puutteena.

Seuraavassa helsinkiläinen lukiolaistytö Tuuli pohtii, miksi tietty koulu oli paras hänelle.

Tuuli: Mä haluisin semmoseen kouluun missä muitakin kiinnostais se opiskelu ja jotka haluu hyvii numeroit koska meil tuolla [tietyssä lähiössä] ainaki oli paljon semmosii joita ei niin paljoo sitten kiinnostanu se opiskelu. Niin sit siin helposti saatto samal mennä ite vähän mukana silleen, et aa no kukaan muukaan ei oo lukenu niin en mäkään sitten jaksaa lukee. Sitten tuol [nykyisessä hyvässä lukiossa] ku kaikkii kiinnostaa ja kaikki haluu opiskella niin mä halusin niinku [...] Niin semmoseen kannustavaan ilmapiiriin. Ku siel [toisessa lähiön] lukiossa ilmeisesti vähän jatkuu toi sama linja ku oli tuolla yläasteella niin sit mä mieluummin halusin semmoseen et tulee varmasti opiskeltua.

Tuuli oli valinnut peruskoulussa lukion päämäärätietoisesti (Tolonen & Aapola-Kari 2021), eikä minkä tahansa lukion vaan sellaisen, jossa hän arvioi myös muiden oppilaiden kannustavan opiskeluun ja parempiin suorituksiin kuin naapurikaupunginosan lukiossa. Tuuli oli kotoisin korkean koulutuksellisen ja sosiaalisen pääoman omaavasta perheestä. Useissa tilastollisissa ja kyselytutkimuksissa osoitettu vanhempien koulutustaustan ohjaava vaikutus lasten koulutusvalintoihin (esim. Kivinen ym. 2012; Kupiainen 2019; Salmela-Aro & Chmielewski 2019) näkyy myös tämän tutkimuksen laadullisessa aineistossa. Kaupunkipaikkakunnilla korkean koulutuksellisen pääoman omaavat ja arvonsa koulutusmarkkinoilla hyvin tuntevat opiskelijat hakeutuivat usein tarjolla oleviin, maineeltaan 'hyviin' kouluihin, joissa virallisen koulun lisäksi opiskelijakulttuuri kannusti heitä opiskelemaan.

Kuitenkin myös päämäärätietoisesti lukioon suunnanneet nuoret kertoivat erilaisista epäroinneistä ja suunnanmuutoksista valitsemansa koulutuksen sisällä. Lukio osoittautui monille joltain osin haasteelliseksi, ja heidän kertomuksissaan korostuukin ponnistelu kohti tavoitteita. Esimerkiksi keskisuomalaisen Ainin toisen asteen haastatteluista piirtyy esiin sinnikkään opintoihin panostamisen jatkumo. Yhdeksännen luokan yhteisvalinnan aikaan Aino kertoi olevansa epävarma, miten tulisi pärjäämään lukiossa ja olisiko se sittenkään hänelle oikea vaihtoehto. Lukion alettua valinta kuitenkin vahvistui. Ainin haastatteluissa korostui lukio-opiskelun stressaavuus ja se, kuinka paljon työtä opinnoissa menestyminen edellytti – mutta myös oman osaamisen ja suoritusten jatkuva arviointi ja tulevaisuuden strateginen suunnittelu (vrt. Lappalainen ym. 2010, Skeggs 2004). Ainin vanhempien koulutustausta ei ollut korkea, mutta lukiossa opiskelleen vanhemman sisaruksen esimerkki ja neuvot ohjasivat häntä eteenpäin ja tuottivat opiskelua tukevaa sosiaalista pääomaa (vrt. Holland ym. 2007; Salovaara 2021). Lukion ensimmäisen vuoden keväällä Aino kuvasi, miten tämä tuki häntä kiperissä valintatilanteissa:

No aika paljon se on ollut niinku tukena näissä ku mä oon miettiny, mul on ollut niinku hirveesti stressiä et mitä mä kirjotan, mitä kurssai mä käyn. Niin sitten ku tota, [sisarus] on viisaampi, niin niin tota sitten siinä on tota silleen, että me ollaan yhdessä mietitty, että mitä kannattaa. Sitten on tullu niinku siihen tulokseen, että mulle on eniten niinku hyötyä, jos mä käyn noita fysiikkaa ja kemiaa, ja pitkää matikkaa. Niin ne on semmoset niin laajat, että niinku ku mä en tiää vielä, mikä must niinku tulee, niin sitten että ne niinku aukasee niin paljon ovia niinku, silleen periaatteessa niinku joka paikkaan, että sit se kannattaa tota niitä sitten käyä, jos vaan pärjää niin ne on hyviä [...]

Ainin haastatteluissa perhe näyttäytyi koulutuksen keskeisenä taustaresurssina, mahdollistajana ja kannustajana. Aino asui uusperheessä ja oleskeli säännöllisesti myös toisella paikkakunnalla asuvan biologisen vanhemman perheessä. Viikonloppumatkojen, pitkien koulumatkojen ja opiskelun yhteensovittaminen edellytti tarkkaa suunnittelua koko perheeltä ja osoittautui välillä haasteelliseksi. Häntä kuitenkin motivoi koulutuspolulla eteenpäin tulevaisuudensuunnitelmien täsmentyminen ja toivealan hahmottuminen vähitellen. Toisena lukiovuonna huoli oli vaihtunut innostaviin tulevaisuudensuunnitelmiin:

Mä oon ehkä silleen saanu jo suuntaa, et mitä mä aattelin lähtee opiskelee --- kuitenkin mä aattelin tota yliopistoon [tieteenala, ja sen erikoisalal]. Niinku meill oli viime jaksossa [läheisen aineen] kurssi [...], nii se sitte oli sillee ”mitenkäs nää jää nii hyvin mieleen, täähän on mielenkiintoista”, sitte rupes miettimään, et mitähän niitä tota tähän liittyen vois olla. [...] Nii, et vois olla kiva! [Yliopistossa] ois [tieteenalan] kandidaatti ja maisteri nii siellä [suuntautumisalal] nii se ois tosi kiva.

Helsinkiläinen maahanmuuttajataustaisesta perheestä oleva Sonia oli aina pärjännyt hyvin koulussa. Peruskoulun päättyessä hän oli yksi lukion varmoina valinneita määrätietoisine strategioineen (Tolonen & Aapola-Kari 2021; ks. myös Lahtinen ym. 2019): hän oli luokkansa parhaimmistoa, tunsu koulutuksellisen arvonsa, ja hänelle oli itsestään selvää pyrkiä erityisen hyvään paikalliseen lukioon, vaikka se tarkoitti erkaantumista pitkäaikaisista luokkakavereista. Sonia ei niinkään kertonut koulunkäynnin haasteellisuudesta, vaan häntä pohdituttivat enemmän sosiaaliset suhteet. Uusien suhteiden luominen ylitti hänen ‘mukavuusalueensa’.

Sonia: Pääsin kyllä, siis mä hain just [paikalliseen korkean keskiarvon lukioon], et se oli se mun ensimmäinen vaihtoehto, ja pääsin sinne sit ekaan [...]

Haastattelija: Se on tosi hyvä koulu eiks oo?

Sonia: Joo on, tosi hyviä opiskelijoita ja kaikki opiskelee tosi ahkerasti ja näin. Opettajatki on tosi mukavii, joo. Mut siin oli se ku mä lukioon, niin tai mulla on aina tottunu sillai, et ku on se raja, se mukavuusalue, et jokaisel on se mukavuusalue. Niin mä oon semmonen ihminen, et mä tykkään pysyy siin mun mukavuusalueen sisällä. Niin tota, se, et mä hain tähän kouluun, oli vähän just se, että se meni vähän mun mukavuusalueen yli. Koska tota, mun muuthan kaverit ei oo siellä, et mä lähin sinne ihan yksin, niin sit se on sillai et, täytyy olla tosi sosiaalinen ja tutustuu muihin ihmisiin. Koska mul on ollu tosi hyviä ihmisiä mun ympärillä, niin mä en oo tutustunu uusiin ihmisiin sillai.

Sonian kertomuksessa kuultaa koulutuksellinen jatkumo. Hän koki, että uusi koulu ja sen eetos tukivat ahkeraa opiskelua ja siellä oli helppo mennä virran mukana. Sonia kertoi myös perheen tukevan häntä vahvasti, ja sikäli hänellä oli Aionon tavoin myös perheestä lähtöisin olevaa vahvaa sosiaalista pääomaa, vaikka perheelle ei ollut vielä kertynyt koulutuksellista pääomaa suomalaisella koulutuksen kentällä (ks. myös Peltola 2016, Kalalahti ym. 2017). Sen sijaan Sonian muut sosiaaliset suhteet muuttivat muotoaan hänen päästyään eliittilukioon. Hänellä oli peruskoulussa ollut

hyvinkin tiiviit ystävyysuhteet luokkatovereidensa kanssa, joihin lukion alku toi väistämättä etäänymistä. Vaikka varsinaista sosiaalista katkosta ei tapahtunut, ystävyysuhteista muodostui hajanaisempia perhesuhteiden pysyessä edelleen tiiviinä (vrt. luku ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta”, kaavio). Sonia kuvasi tätä uutta alkua oman sosiaalisen mukavuusalueensa ulkopuolella olemisena, oman ujouden voittamisena uudessa sosiaalisessa ympäristössä ja tarpeena muodostaa uusia sosiaalisia siteitä. Sosiaalisten suhteiden muutos ei kuitenkaan vaikuttanut hänen opiskeluunsa ainakaan koulutusta ehkäisevästi: toisen asteen opintojen edetessä hän sai muutamia ystäviä ja kertoi koulun opiskelukulttuurin tukevan häntä. (Holland ym. 2007.)

Koulutusvalintaa ja opiskelua tukevan koulukulttuurin merkitys korostuu myös päämäärätietoisesti erikoislukion valinneen Kasperin haastatteluissa. Kasper kertoi koulutuspolusta, jossa hahmottui vahva biografinen jatkumo pitkäaikaisen harrastuksen muodostamalle perustalle. Toisella paikkakunnalla sijainneeseen erityislukioon hakeutumiseen oli liittynyt pientä epärointiä, mutta vuosi lukio-opintojen alkamisen jälkeen Kasper kertoi tehneensä elämänsä valinnan:

Kasper: voisin sanoa, että sitä parempaa päätöstä en olis voinut tehdä! Että siellä se vuosi meni hirmu nopeasti. Nyt vaan odotellessa toista. [...]

Haastattelija: millaista porukkaa sinne tuli sinne [oppilaitokseen], niinku muut opiskelijat?

Kasper: kaikki on semmoisia avoimia, ja se on se yhteishenki mikä siinä on, kun kaikki [saman alan harrastajat] tulee sinne ja kaikilla on samat tavoitteet ja intohimit, niin se yhteishenki mikä siinä tulee, niin se on aivan mahtavaa! Semmoista ei voi odottaa miltään peruskoululta tai normaalilta lukiolta. [...] Mutta tuolla on sitten se, että opettajien ja oppilaitten välillä on vähän semmoinen läheisempi yhteys, kun siellä opettajistakin suurin osa harrastaa [samaa alaa]. Sitten löytyy näitä puheenaiheita ja sitten monien opettajien kanssa tulee [harrastettua yhdessä] paljon vapaa-ajalla. Se niinku lähentää sitä opettaja–oppilas-suhdetta niin se on aivan erilainen.

Kasperin kertomusta opinnoistaan voi lukea esimerkkinä siitä, miten suuri merkitys opintoja tukevilla informaaleilla ystävyysuhteilla ja oppilaitoksen kannustavalla ilmapiirillä nuorille voi olla (vrt. Gordon ym. 2000; Tolonen 2001). Hänen toisen asteen opinnoille antamansa merkitykset

liittyvät yhtäältä voimauttavaan kokemukseen omalla alalla olemisesta, ammattilaisten kanssa toimimisesta ja kehittämisestä, mutta toisaalta myös uusien ihmissuhteiden solmimiseen, itsetunnon vahvistumiseen ja uudenlaisen mahdollisuuksien horisontin avautumiseen omassa elämässä. Kasperin kertomuksessa harrastukseen liittyvä (ala)kulttuurinen pääoma ja koulun viralliseen opintosuunnitelmaan ja informaaliin yhteisöllisyyteen kiinnittyvä sosiaalinen pääoma nivoutuivat tiiviisti yhteen (Bourdieu 1986, Thornton 1996). Koulun yhteisöllisyys ja vilkas sosiaalinen elämä kannustivat myös opintoja, jotka etenivät vauhdikkaasti: lukio-opiskelu näyttäytyi kiinnostavana ja motivoivana, ei erityisen stressaavana tai työläänä. Sosiaalisten suhteiden osalta Kasperin kertomuksessa on nähtävissä sekä jatkuvuutta että muutoksia. Uusi koulu ja uusi paikkakunta merkitsivät isoa muutosta, jonka vastapainona jatkuvuutta edustivat esimerkiksi pitkäaikaiseksi muodostuneen kesätyöpaikan löytyminen ja yhteyden säilyminen myös vanhoihin, yläasteajalta tuttuihin harrastusporukoihin.

Seurannassa jatkaneet ammattiin opiskelevat nuoret kertoivat niin ikään opinnoistaan vahvasti jatkuvuuden näkökulmasta: pääosalla koulutuksellinen ura jatkui siihen suuntaan kuin he olivat peruskoulun päättyessä toivoneet. Ne nuoret, jotka olivat olleet ammatillisen oppilaitoksen valinnasta varmoja (vrt. Tolonen & Aapola-Kari 2021), olivat useimmiten tyytyväisiä valintoihinsa ja tunsivat olevansa omalla alallaan tai vähintäänkin identifioituvat käytännön työn tekijöiksi, vaikka olisivat vielä ilmaisseet epäröintiä suhteessa omaan alaansa. Kuten lukiolaisilla, myös useilla ammattiin opiskelevista nuorista oli taustalla sekä perheen kulttuurista ja sosiaalista pääomaa että paikallista sosiaalista pääomaa, joka tuki heidän koulutuspäätöksiään ja tulevaisuuden suunnitelmiaan tietyissä ammateissa (Holland ym. 2007; Tolonen 2008; Wierenga 2009; Armila ym. 2018a; Berg ym. 2018). Kuten lukiolaisilla, myös ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla informaali ja virallinen kulttuuri eli koulun eetos ja sosiaaliset suhteet muihin opiskelijoihin ja opettajiin korostuivat nuorten kertomuksissa (ks. Gordon ym. 2000; Tolonen 2001; ks. myös luku ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta”).

Ammattiin opiskelevien jatkuvuutta painottavissa kertomuksissa korostui yhteys työelämään opintojen mielekkyyttä ja motivaatiota lisäävänä tekijänä. Erityisesti ammattiin opiskelevien poikien kertomuksissa

nousivat esille koulun kulttuurin myötä myös opettajat, jotka vaikuttivat pojista rennoilta ja loivat hyvää sosiaalisuutta ja ilmapiiriä. Vaikutuksen tekivät erityisesti sellaiset opettajat, joilla oli pitkä kokemus ”oikeasta” työelämästä koulun ulkopuolella. Kaksoistutkintoa suorittavan Veetin tunne oikeasta valinnasta vahvistui hänen mukaansa erityisesti työssäoppimisjaksoilla, joilla hän oli päässyt näkemään, mitä työ on käytännössä. Työskentely vanhempien ammattimiesten ohjauksessa sekä koulussa että työmailla motivoi Veetiä:

Veeti: [...] Mä olin siellä sen vuoden siellä [teknisen alan opintolinja]lla ja totesin sitte, et se on vähän niin kuin mun alaa. Ja siellä menin sitte vahingossa laittamaan [...] rastin, että osallistun kaksoistutkintoon, ja nyt mä oon yhden vuoden tässä [...] lukiolla ja mä teen sen tässä. Ja sit mä jatkan taas [ammattioppilaitokseen] ens vuonna. - -

Haastattelija: Millaista siellä on siellä [ammattioppilaitoksessa]?

Veeti: Siis siellähän oli tosi mukavaa ja siis opettajat oli niinku tosi rentoja ja hauskoja, ne tavallaan ymmärsi nuoria – tai ainakin se meidän opettaja, en tiedä niistä muista sitten. Jos me ei ymmärretty jotain asiaa, niin se selitti sen jollain, niinku tyyliin vitsin avulla sen koko homman, ja se jäi päähän pelkästään sen vitsin takia. Meillä oli ainaki hyvät opettajat siellä. - -

Haastattelija: Tuntuuks se, et se oli oikee paikka?

Veeti: Kyllä se tuntu. Sen jälkeen, kun pääsi harjoituksia tekemään ja sen jälkeen varsinkin, kun pääsi toppiin [työelämässä oppimisjakso]. Alkoi tuntumaan siltä, että tämä on oma.

Osalla esimerkiksi keskisuomalaisista nuorista alkoi toisen asteen opintojen edetessä olla jo varsin paljon työelämäkokemuksia, paitsi opintoihin liittyvistä harjoitteluista, myös eripituisista kesätyöjaksoista vaihtelevissa työpaikoissa. Niiden pohjalta rakentui paikallista sosiaalista pääomaa, joka tuki parhaassa tapauksessa sekä alan valintaa että positiivista käsitystä itsestä: työmarkkinoiden tuntemusta, suhdeverkostoja ja erilaisia polkuja työelämään. Koulutus ja työelämä näyttäytyivät näissä jatkuvuuden kertomuksissa saavutettavissa olevina asioina (Wierenga 2009, 127; vrt. Berg ym. 2018). Näihin opiskelijoiden kertomiin tarinoin oli kaivertunut käytännön osaamista käden jäljen arvostamisena, kuten Mika seuraavassa otteessa muotoilee. (Vrt. Skeggs 1997; 2004; Lappalainen ym. 2010.)

Mika: Joo kyllä se koko ajan kiinnosti, ja [...] semmosia uusia asioita että, jatkuvaa oppimista ja sitten kun pääsi ihan käytännössä tekemään, niin se on kyllä mukavaa, että kun näkee sen oman käjen jäljen siinä, että mukavat tunnit, kun saa jonkun haastavamman homman selevitettyä, niin kyllä siitä jää semmonen voittajafilis. Haastattelija: Joo. Sulle myös sitten passas tuo tommonen itsenäinen opiskelu että...

Mika: Joo. [...] Niin se on tosi paljon itestä kiinni, että siinä kyllä oppii paljon, kun vaan ite haluaa oppia, mutta jos ei halua, niin ei siinä opi mitään että, kun ei siinä mitään läsnäolopakkoa oo tuolla ammattikoulussa.

Ammattiin opiskelevat nuoret korostivat oman aktiivisuuden merkitystä erityisesti opintojen lopulla tehdyissä haastatteluissa. Nuoret nostivat esiin sen, kuinka ammatillisessa koulutuksessa opiskelija itse joutui ottamaan vastuuta sekä opintosuoritusten etenemisestä että käytännön taitojen harjoittelusta ja sisäistämisestä. Osassa kertomuksissa ammattiin kouluttautuminen kuvattiin hyvinkin individualistisena projektina, mikä myötäilee virallista normatiivista ja vallalla olevaa diskurssia (ks. myös Nikunen 2017; Skeggs 2004; Tolonen & Aapola-Kari 2021). Toisaalta tarinoissa nousee esille myös sukulaisia ja paikallisia nuoria taustalla tukevia henkilöitä (ks. myös Holland ym. 2007; Gordon & Lahelma 2003). Alussa totesimme, että koulutusvalinnat ja koulussa pärjääminen tuotetaan helposti nuorten puheessa yksilöllisiksi valinnoiksi: yhtäältä puhetapa myötäilee nykyajan yksilöllisyyden vaatimusta, toisaalta sen avulla korostetaan omaa toimijuutta suhteessa koulutuksen rakenteen, ajan ja paikan pakkoihin (Evans 2002; Ojala ym. 2009, 15–16; Mäkelä & Kalalahti 2020).

Oulun seudulta kotoisin oleva Miia oli peruskoulun yhdeksännellä luokalla ilmaissut suurta epävarmuutta yhteishaun valintojensa suhteen. Toisen asteen haastatteluissa hänen kertomuksestaan hahmottuu vahvistuva ammatillinen suuntautuminen, jota perheen sosiaalinen pääoma tuki. Hän harkitsi tuolloin lukiota, mutta tuli vanhempien kanssa keskusteltuaan siihen tulokseen, ettei olisi pärjännyt lukio-opinnoissa. Miian perheessä oli samalla alalla työskenteleviä henkilöitä, ja hän oli hankkinut työkokemusta alasta kesätoissa. Sekä opiskeluala että paikka osoittautuivat sopiviksi. Miia kertoi pitäneensä opiskelusta ammatillisessa oppilaitoksessa sen tiukemman kurin ja keskittymistä tukevan opetuksen ansiosta:

Miia: No opetushan on tosi hyvää. Mä oon ite huomannut siellä sen, että mä oon oppinut siellä paljon paremmin ja jaksanut keskittyä, kuin peruskoulussa. [...] siellä on jämerät opettajat, siellä ei niin kuin sallita oikeesti sitä tuntihäiriköintiä.

--

Miia: Mä oon ajatellut, että mä haluaisin lähteä opiskelemaan korkeakoulussa lisää [kaupallista] alaa.

Tunne oman alan löytymisestä oli vahvistunut siinä määrin, että vielä toisen asteen opintojen ollessa kesken Miia mietti hakeutumista saman alan korkeakouluopintoihin. Huolimatta alun epäroinnistä koulutuksen suhteen Miian kertomuksessa ilmeni vahvaa sosiaalista jatkumoa, joka tuki hänen koulutuksellista jatkumoaan ja antoi suuntaa tulevaisuuteen. Näennäisesti suurta vaivaa tuottanut ja epävarmaksi kuvattu valinta siis itse asiassa perustui perheen sisäiselle jatkumolle ja omille kokemuksille. Miialla oli useanlaista sosiaalista pääomaa käytössään: hänen puheestaan välittyivät tiiviit perhesuhteet uusperheessä sekä muutenkin lämpimät sukulaissuhteet. Yhteys peruskouluajan ystäviin jatkui, vaikka he opiskelivat eri tahoilla.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että nuorten oli helppoa nähdä biografisia jatkumoa suhteessa omiin aikaisempiin koulutusvalintoihinsa etenkin silloin, kun kyse oli ollut määrätietoisesta ja varmasta lukio- tai ammattiopintojen valinnasta. Yhtäältä opinnoista kerrottiin omana individualistisena valintana, ja yksilöön kiinnittyvät tekijät, kuten eteenpäin kantavat unelmat ja omat harrastukset nousivat jatkuvuuden kertomuksissa tärkeiksi. Nuoret korostivat omaa sisäistä päämäärätietoisuuttaan ja motivaatiotaan: heidän kertomuksissaan strategisuus, tavoitteet ja kyky reflektoida olivat läsnä (ks. myös Wierenga 2009). Toisaalta tarinoissa kerrottiin valinnoista myös suhteessa muihin ihmisiin ja yhteisöihin. Nuorten kertomuksissa koulutusvalintaa tukivat monenlaiset suhteet ja sosiaalinen pääoma: niin kodin ja vanhempien tuki kuin ystävät ja muu sosiaalinen tuki, paikalliset sosiaaliset verkostot. Tämä vahva sosiaalinen pääoma toimi nuorille sosiaalisena tukena samankaltaisten ja läheisten ihmisten välillä (Holland ym. 2007). Lisäksi uudet ystävät ja entisten sosiaalisten rajojen ylittäminen olivat nuorille tärkeitä ja välttämättömiä, vaikka toisinaan haasteellisia askeleita heidän omalla strategisella polullaan. Jatkuvuuden tarinoissa opiskelua tukivat lisäksi koulun kulttuuri eli eetos, hyväksi koettu opetus, koulun hyvä henki sekä sisäiset informaalit ja vi-

ralliset suhteet (ks. Gordon ym. 2000, Tolonen 2001) sekä kannustavat (paikalliset) työelämäkokemukset.

SÄRÖJÄ JA MUTKIA KOULUTUSJATKUMOLLA

Useimmat seurantamme nuorista jatkoivat niillä koulutusurilla, jotka he yhdeksännen luokan lopussa olivat valinneet, joten suurimman osan koulutuspolku näyttäytyi varsinkin ulkoapäin tarkasteltuna jatkumona. Varsinaisista koulutuksellisista katkoksista kertoivat vain harvat. Kuitenkin suurin osa nuorista, myös päämäärätietoisesti lukion tai ammattikoulun aloittaneet, kohtasi opinnoissaan ainakin jotain haasteita ja myös positiivisia suunnanmuutoksia. Joillakin tie toisen asteen jälkeiseen unelma-ammattiin mutkistui tai vaihtui toiseen, koska unelma-ammattiin johtavat oppiaineet lukiossa tai ammattioppilaitoksessa tuntuivat haasteellisilta tai ei-niin-kiinnostavilta. Uudelleensuuntautumista ei pidä tarkastella nuoren epäonnistumisena, vaikka haaveiden ammatti ei auennutkaan, vaan sen voi nähdä tuloksena oman itsetuntemuksen ja koulutuskokemusten karttumisesta. Vaikka aiemmin houkuttavimmalta näyttänyt opintoreitti olisikin osoittautunut nuorelle soveltumattomaksi valinnaksi ja tuottanut hänelle ehkä pettymyksen, uudelleensuuntautuminen osoittaa nuoren resilienssiä, kykyä tarkistaa tavoitteitaan ja valita itselleen paremmin sopiva uusi suunta.

Eevi oli määrätietoinen nuori nainen Oulun seudulta, jolle lukioon pyrkiminen oli ollut itsestäänselvyys. Vaikka hänen vanhemmillaan ei ollut korkeaa kulttuurista ja koulutuksellista pääomaa oman koulutuksensa kautta, eikä lukioon meno perheessä ylipäänsä ollut itsestäänselvyys, Eevi kertoi yhdeksäsluokkalaisena pyrkivänsä korkean statuksen akateemiseen ammattiin, ja ainoa oikea vaihtoehto sen saavuttamiseksi oli mennä lukioon. Lukiossa Eevin tulevaisuuden toiveissa oli edelleen koulutuksellisen jatkumon mukainen korkean statuksen ammatti, vaikka koulu aiheuttikin haastetta:

Eevi: Et se oli kyllä tosi rankka niinku se eka vuosi, ku mullaki on niinku aiko-muksia edelleen mennä sinne [korkean statuksen opintolinja yliopistossa], nii on niitä aineita mihin mä haluan perehtyä, just niitä kirjoittaa, ja niitä on nii

paljo – nyt kakkosvuodesta tulee ole vähintään yhtä rankka. Nii sit se vähä on alkanu jo stressaa tässä loppulomasta.

Haastattelija: No tota... no mikä siinä – nii se, yllättikö se kuitenkin se jotenki, se lukion niinku rankkuus tai sillee?

Eevi: kyllä se tavallaan, et kyll meille niinku koko ajan sanottiin se, et se on niinku paljo rankempaa ja sitte, et sulla niinku pitää olla hyvä itsekuri, et kukaa niinku vieressä sillee, et ”mene mene mene” tai ”lue, lue lue”, vaa se on niinku kaikkee, et mite sä ite haluat, ku eihä siellä tavallaa opettajaa kiinnosta, mitä sä oikeesti teet siellä, vaa sä teet sen vaa itelle.

Eevi korosti individualistisesti itsekurin ja itse tekemisen merkitystä koulussa pärjäämisen suhteen, vaikka oli kokenut opinnot välillä uuvuttaviksi. Hän oli kuitenkin päättäväisesti halunnut jatkaa lukio-opintojaan, koska arvioi niiden tarjoavan parhaat lähtökohdat myöhemmille opinnoille:

Eevi: jossain kohtaa ku tuntu, et on iha puhti siitä opiskelusta, et ei vaa niinku oikeesti enää jaksais sitä, meinas tulla semmonen itku silmää, et pitäiskö oikeesti luovuttaa mutta sitte ku ei kuulu mu luonteeseen, että luovutan, nii sitte mä vaan niinku painan niinku menemään, nii sitte — kyll mä välillä mietin just, et ku mä haluan [korkean statuksen akateemiseen ammattiin], nii oishan voinu käydä niinku amiksessa niinku [alan ammattitutkinnon] ja muita, sitte mä aina välillä mietin sillee, et tää on helpompi tie, mut sit toisaalta ku mulla kuitenkin mulki voi niinku muuttua vielä ne suunnitelmat, nii sitte lukiosta on kuitenkin helppo päästä kaikkialle.

Eevi oli kokenut monet aineet vaativammiksi kuin mitä oli ennen lukiota ajatellut, ja suunnitelmat tavallista nopeammin suoritettavasta lukiosta olivat jääneet. Ammattitavoite, joka oli alkanut kiinnostaa Eeviä jo lapsena, oli tärkeä kannustin jatkaa lukio-opintoja. Eevin kertomuksessa sisukkuus ja halu pitää kiinni unelmista, mutta myös sosiaalisuus nousivat esiin tukipilareina, joiden varassa hän aikoi suorittaa lukio-opinnot. Eevi sai sosiaalisesti ja emotionaalisesti tukea jaksamiseen yksinhuoltajaäidiltään ja ystäviltä, joita hänellä oli sekä pitkäaikaisia että uusia. Eevin tapauksessa perheen koulutuspääoman vähäisyyttä tuntui kompensoivan vanhemman tuki ja ystävyysuhteisiin perustuva sosiaalinen pääoma. Eevi kertoi luopuneensa tavoitteellisesta kilpaurheiluharrastuksesta ja vaihtaneensa liikuntaseuraan, jossa voi harrastaa vähemmän tavoitteellisesti. Lukion loppupuolella Eevi tiedosti, ettei tule yltämään pitkäaikaiseen ammatti-

tavoitteeseensa. Epäröinnin jälkeen hän löysi kuitenkin toisen, akateemisesti ehkä vähemmän kunnianhimoisen vaihtoehdon, johon hän itse oli myöhemmin tyytyväinen. (Vrt. myös Pöysä 2015; Wierenga 2009.)

Helsingiläinen maahanmuuttajataustainen Stefan pyrki Eevin tavoin peruskoulun jälkeen päämäärätietoisesti lukioon tähdäten korkean statuksen sosiaali- ja terveystalon ammattiin. Stefanilla oli taustallaan sosiaalista tukea, sillä hänen sukulaisiaan toimi terveydenhuollon piirissä, ja he kannustivat häntä eteenpäin. Lähipiirissä ilmeni kuitenkin myös terveyteen liittyviä ongelmia, joten sosiaalinen tuki ja sosiaalinen pääoma opiskelun tuen suhteen oli toisinaan muiden kuin perheen varassa, ja siksi ystävytydet olivat tärkeitä. Stefanin ystäväpiiri oli vaihtunut kokonaan lukioon mennessä. Lukiossa häntä kannusti myös se, että koulun ilmapiiri kannusti opiskeluun, eikä hän kokenut kiusaamista, kuten yläasteella. Vaikka Stefanin ydinperheessä ei ilmennyt vahvaa sosiaalista eikä kulttuurista tai koulutuksellista pääomaa, hänen saamansa kannustus ja tuki oli vahvaa. Hän myös pääsi niin sanottuun hyvään lukioon Helsingin alueella. Lukio osoittautui kuitenkin hieman luultua vaikeammaksi. Lukion ensimmäisellä luokalla Stefan reflektoi peruskouluaikeista minäänsä ja erilaisia suunnitelmiaan:

Niin joo, se [korkean statuksen ammatti] viel niinku pysyy ainakin mun niinku ensimmäisen niinku suunnitelmana. Ett sitten oikeestaan mun pitää varmaan vähän niinku suunnitella, et tietenkin kaikkee voi käydä, et jos mä vaikka epäonnistun, tai jotain niin sitten mul on ollu ehkä, muut suunnitelmat jotain niinku [vastaavan] tapasii niinku ammattei...

Lukion toisella luokalla koulutus-minä ja haaveet olivat hieman toisenlaisessa prosessissa:

Haastattelija: Eli sulla on vaihtunu nyt vähän, sulla oli silloin, sä menit lukioon nii sulla oli [yliopistokoulutusta edellyttävä ammatti]. ... Mut nyt sull on [toisen alan yliopistokoulutus]?

Stefan: Joo siis mulle tuli niinku tää, vaihdoin oikeastaa siit 2017 syksyllä aika nopeesti ku koulu alko, nii mulla alko [läheisen aineen] kurssit, nii siinä heräs niinku erittäin kova kiinnostus ja kiintymys siihe aineeseen. --- Nii sit sillo mä ajattelin silleen, että nyt mä tiedän, mitä mä haluan tehdä. ---- Koska sillo [korkean statuksen ammatti] oli mulle vielä vähä epäröivä, mä en ollu niinku 100 % varma siitä. Mut sit ku mä aloin niinku opiskelee pidempää [oppiainetta] lukios nii mä, se vähä niinku napsahti vaa mulle heti sillee, et kyllä, mä haluan tehdä tätä.

Stefanin tarinassa ilmeni samanaikaisesti sekä koulutuksellista ja sosiaalista jatkumoa että säröjä ja katkoksiakin tai vähintään suunnanmuutos. Huolimatta perheessä ilmenneistä terveyshuolista ja haasteista hän pärjäsi hyvin lukiossa, vaikkakaan ei aivan kaikissa toivomissaan oppiaineissa. Tulevaisuuden haaveet täsmentyivät lukioaikana sen myötä. Sosiaalisesti Stefanille peruskoulusta lukioon siirtyminen oli ollut ilahduttavaa; hän tunsi olevansa enemmän hyväksytyt uudessa koulussaan. Uusia ystäviä hänellä oli runsaasti, ja myös suhteet perheeseen olivat edelleen hyvät. Kaiken kaikkiaan Stefanin sosiaalisia suhteita voi kuvata vahvoina (vrt. luku ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta”). Ne tukivat hänen koulunkäyntiään, ja hän pystyi ystävien kautta muodostetun sosiaalisen pääoman turvin vahvistamaan myös koulutuksellista pääomaansa.

Useat aineistomme maahanmuuttajataustaisista nuorista olivat pyrkineet ja päässeet lähialueen inklusiivisen maineen omaavaan lukioon. Tarkoitamme tällä sitä, että kyseisessä lukiossa oli paljon muitakin maahanmuuttajataustaisia ja rodullistettuja nuoria, joiden läsnäolon myötä haastattelemamme nuoret tunsivat itsensä hyväksytyiksi koulun informaaliin oppilaskulttuuriin (ks. Gordon ym. 2000, Tolonen 2001, Souto 2011; Klemelä ym. 2011). Eräs nuorista jopa sanoi viihtyvänsä liiankin hyvin – hänellä oli koulussa niin paljon ystäviä, että toisinaan opiskelu oli kärsinyt keskittymisen puutteesta. Kuulumisen tunne koulun sosiaaliseen yhteisöön nousi kuitenkin vähemmistöön kuuluvien rodullistettujen nuorten tarinoissa esille erityisen tärkeänä (ks. myös Fangen 2010, Kivijärvi 2015). Kuulumisen tunne näyttäytyi sosiaalisena pääomana oman vertaisryhmän ja lähipiirin suhteen, ja toisaalta nuoret tutustuivat myös uusiin ystäviin ja loivat kontakteja yli ryhmärajojen, samalla tunnistuen oman erityisyytensä (Holland ym. 2007; Goulbourne & Solomos 2003).

Vaikka sosiaalista tukea ja verkostoja oli tarjolla, myös maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli toisinaan vaikeuksia lukiossa jonkin tietyn oppiaineen suhteen, mitä edes sosiaalinen pääoma ei aina pystynyt kompensoimaan. Vaikka monet heistä olivat syntyneet Suomessa, ja he saattoivat puhua useita kieliä, suomen tai ruotsin kielen taito tuotti joillekin heistä haasteita lukio-opinnoissa. Opiskeluhaasteiden osalta maahanmuuttajataustaisten nuorten kertomukset vahvistivat edelleen aiempien

esimerkkien kuvauksia: lukiolaisilta odotettiin itsenäistä opiskelua, eikä tarvittavaa tukea ja tukipetusta ollut aina tarjolla (vrt. Souto 2020).

Sagal: Emmä oikeesti us- tiätsä ylästeella niin me saatiin tosi paljon apuu opetta- jilta. Mut aluss oli niinku meille hankala, ku me ollaan totuttu, et kaikki opettajat niinku auttaa meit, mejän pitää osata sit niinku jo ne asiat, niin nykyään me ollaan tavallaan totuttu niin ei kukaan pyydä opettajan apuu.

Leylo: Et vähän niinku sut oletetaan, et sä osisit itsenäinen, sä osaisit niit asioit jo ylästeelt lähtien, et se on vähän hankala.

Haastattelija: Niin mites oottekste jutellu näitten opinto-ohjaajien kanssa tai silleen?

Hibaaq: Se on sama juttu.

Sagal: Ainaki keskustelin, tai emmä tiä, must tuntu niinku, et sun pitää muutenki vaan niinku pysyy siel kärryillä.

Hibaaq: Yhym, jos sä tiput se on sun oma vika.

Sagal: Toisaalta jos sä meet puhuu esim. opon kanssa, niin sit se antaa vinkkei. Tai sitten jos esim. on vaikee keskittyä, sit on, oli joku kurssi, siit ei saa suoritetus mut siinä autetaan keskittymiseen ja tuetaan. Ja sit öö mä keskustelin mun luokan ohjaajan kanssa siitä, että mulla oli matikassa ja ruotsissa ongelmii. Ja sit se vei mua tonne erityisopettajalle ja sit me sovittiin aika, et se auttaa mua matikassa. Ja, niin et tääl mä ainaki saan tukee ku ylästeel, ylästeel mis mä halusin erityistä matikan tunteja mut mä en saanu sitä.

Leylo ja Hibaaq: Siis mä en oikeesti tiä noista (sanovat kaikki yhtä aikaa)

Jotkut nuoret siis jäivät lukiossa vaille oppimisen tukea, koska eivät osanneet sitä pyytää, ja joskus silloinkin, kun he yrittivät sitä saada. Vaikuttaa siltä, että lukio-opinnoissa kuten ammattioppilaitoksissakin on toisinaan vaikea saada apua ja tukea opintoihin, mikä onkin mahdollinen pullonkaula monille vähemmistöjen opiskelijoille. Lukiossa on myös peruskoulua individualisempi eetos, ja oppilaan itsenäinen pärjääminen taustoja huomioimatta on hyvin vahva normi (Nikunen 2017; Souto 2020). Yksilöllisyyttä korostava normi ei huomioi nuorten erilaisia taustoja, jotka vaihtelevat niin paikallisuuden, kielitaidon kuin sukupuolen mukaan.

Analysoimissamme nuorten kertomuksissa myös niin sanottujen 'hyvien koulujen' oppilaiden koulutuspolkua mutkistivat ongelmat, jotka saattoivat liittyä esimerkiksi opintojen suunnitteluun, aikataulussa pysymiseen, itsenäisen työn määrään ja lukujärjestyksen tekemiseen.

Koulujen siirtyminen enenevästi sähköisiin järjestelmiin ja virtuaalisille työskentelyalustoille tuotti joillekin opiskelijoille vaikeuksia.

Muutkin kuin maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat kaivanneet enemmän tukea. Oulun seudulta kotoisin oleva Salla oli yksi niistä nuorisista, joiden haastatteluista kuului päättäväisyyden jatkumo, vaikka opinnot olivat kuormittavia ja hän oli joutunut tarkistamaan ainevalintojaan. Sallan haastatteluissa nousi esille myös kokemus koulun kunnianhimoisen opiskelukulttuurin painostavuudesta:

Salla: Heti suunnilleen ensimmäisestä kurssista asti on jotain puhuttu tällöisiä niin... siellä välillä tuntuu, että opettajat on kauheen painostavia, kun siellä on yleensä hyvin pärjätty kirjoituksissa, niin kaikki on jotenkin sillä lailla, että M [magna] on huono, vaikka mun mieltä se ei ollenkaan huono. Ei todellakaan ole. Ne jotenkin aina puhuu, että joo meillä saadaan eximiam ja laudaturia ja tällöistä tästä aineesta, ja suurin osa kirjoitti pitkästä matikasta ällän ja...

Haastattelija: että ne on aika semmoisia suorituspaineita sinne sitten...

Salla: Se vähän välillä ahdistaa mutta, kyllä se siitä sitten, ku ajattelee, että pitää sen oman tason ja miettii niitä omia tavoitteita niin ei sillä ole mitään väliä, mitä ne opettajat sitten puhuu.

Kurssimuotoisuuteen perustuva lukio ei ollut välttämättä kaikille oppilaille, kuten Sallalle, sosiaalisesti niin tärkeä oppimisyhteisö ja sosiaalisen pääoman tuottaja kuin mitä peruskoulun pysyvä opetusryhmä oli ollut. Vaikka Salla kertoi opiskelustaan jatkuvuutena suhteessa tavoitteeseensa suorittaa lukio, kertomusta leimasivat monet säröt, jotka liittyivät ennen kaikkea lukioon sosiaalisena ympäristönä. Lukioympäristö kuvautui painostavaksi ja ahdistavaksi, kun Salla vertasi sitä aiempaan peruskouluikäiseen kouluyhteisöönsä. Toisen asteen opiskelujen perspektiivistä peruskouluajan lähikoulu puolestaan näyttäytyi vahvojen ja lämpimien sosiaalisten suhteiden paikkana:

Salla: on, jotenki semmosta, että siellä tuosta kun koulusta on tullut semmoinen oma paikka jotenkin, ei oo saanu semmosta tunnesidettä. Tuolla [aiempi lähiö-peruskoulu] oli ykkösluokasta asti, niin siinä oli aina mukava mennä, ku aina oli ne tutut naamat ja ihmiset ja aina löyty kaveria ja tällöistä nii... välillä tuntuu, että tuo on vähän semmoinen raskas lähteä, että pitää mennä sinne ja pitää tehdä sitä ja tätä...

Aineistossamme nuoret kertovat myös siitä, että erityisesti tilanteessa, jossa ammatillinen kiinnostus ei vielä peruskoulun päättyessä ollut selvillä, lukioon saatettiin mennä hakemaan jatkoaikaa tulevaisuuden suunnitelmille (ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021, vrt. luku 4). Toisinaan lukioon mennyt opiskelija vaihtoi ammattikouluun, kuten keskisuomalainen Iida. Hän kuvasi, miten lukio-opintoihin hakeutuminen oli alun perinkin ollut epävarma ratkaisu, jonka hän teki enemmän ammatillisen koulutuksen vaihtoehtojen puutteessa ja paikkakunnalla olevien koulutusvaihtoehtojen niukkuuden vuoksi. ”Mut sit ku mä en itekään oikeen tiä siitä, ni mä aattelin, et mä meen nyt lukioon, ni jos se ei oo mun juttu, ni mä voin sitte vuoden päästä vaihtaa koulua”, hän kuvasi yhdeksännän luokan yhteisvalintatilannetta. Haastattelussa nousi esille myös perheen vahva koulutusvalintaa suuntaava vaikutus (vrt. Salovaara 2021). Perheen ja suvun piirissä oli erityisesti sosiaali- ja terveysalalla työskenteleviä. Lukio valikoitui suunnaksi osin juuri siksi, että Iida ei nimenomaan halunnut tälle alalle. Vuoden lukio-opintojen jälkeen Iida on kuitenkin valmis jatkamaan ammatilliseen koulutukseen. Hän oli löytänyt itseään kiinnostavan koulutusalan, joka ei ollut perheen suosima ala:

Iida: Se on silleen, että tää lukio oli muutenki sellanen että, mä en oo muutenkaan mikään kauhee lukuihminen, et se oli silleen, että mää niinku katoin, että mitä tää on, ja sitten mä hain niinku varmuutta mun ajatuksille, että mitä niinku vois olla tulevaisuudella se ammatti ja nyt mä niinku hain ammattikouluun, saa nähä sitten, mitä kesällä sitten, tulee tieto, että pääseekö kouluun vai ei ja mitä tekee sitten lopullisia päätöksiä, lähteekö [...]

Haastattelija: Mut sulla on kuitenkin kirkastunu tän vuoden aikana et, ei ollu sitten kuitenkaan sun juttu?

Iida: Ei oo mun juttu lukio yhtään, se on silleen, että lukeminen, se on mulle niinku pakkopullaa.

Iidan kertomusta omasta koulutuspolustaan voi lukea myös esimerkkinä siitä, miten ulkopuolelta katsoen katkokselliselta näyttävä koulutuspolku näyttäytyykin nuoren omin silmin tulkittuna mielekkäänä jatkumona. Iida pääsi hakemaansa ammatilliseen koulutukseen, ja hänen myöhemmissä haastatteluissaan lukiovuosi näyttäytyy sivuaskelena. Iidan käsitys itsestään tiivistyy toteamukseen, ettei hän ole *kauhee lukuihminen*, johon hän palasi

samassa haastattelussa useaan otteeseen (ks. myös Skeggs 1997, Käyhkö 2008, Lappalainen ym. 2010). Toteamukseen kiteytyi monia tekijöitä: kokemus siitä, että lukio-opiskelu näyttäytyi epämielikkäänä pönttäämisenä, joka ei vienyt elämää siihen suuntaan, kuin Iida olisi halunnut, sekä kokemus siitä, että hän ei täysin identifioitunut lukioyhteisöön. Iidalla oli runsaasti ystäviä lukiossa, mutta hänellä oli vahvat ystäväverkotot myös lukion ulkopuolella. Perhe, suku, ystävät ja ystävien kanssa vietetty vapaa-aika olivat Iidalle tärkeitä, ja kaikkien näiden sosiaalisten suhteiden jatkuvuus kannatteli siirtymistä uudelle, paremmin motivoivalle koulutuslalle. Iidalla olikin monipuolista sosiaalista pääomaa käytössään (Holland ym. 2007).

Osa ammattikouluun päätyneistä nuorista taas olisi sittenkin halunnut lukioon tai ainakin harkitsi vaihtoa sinne. Samiya, nuori nainen Helsingistä, oli suuntautunut peruskoulun jälkeen sosiaali- ja terveystieteiden opintoihin. Hän olisi ehkä halunnut lukioon tai kaksoistutkintoon, mutta oli kuitenkin jäänyt joitain pisteitä toivomastaan lukiosta ja päätynyt nykyisiin opintoihinsa, jotka eivät olleet hänen ykkösvalintansa. Vielä vuosi opintojen alkamisen jälkeenkin hän mietti vaihtamista kaksoistutkintoon. Samiyan tilanne herättää kysymyksen, oliko opinto-ohjaus hänen kohdallaan ehkä epäonnistunut (vrt. Souto 2020 sekä Kurki ym. 2019). Samiya olisi saattanut edetä lukioon, mikäli olisikin mennyt korottamaan arvosanojaan kymppiluokalle, kuten jotkut muut (maahanmuuttajataustaiset) nuoret olivat tehneet.

Haastattelija: Mites tota sillon joskus aikasemmin, ku me haastateltiin, niin sillon sä mietit vähän lukiokin?

Samiya: Joo ---

Haastattelija: niin mikä johti siihen, et sä päätit sitten kuitenkin niinku tulla tänne?

Samiya: Siis mul oli vaan pari pistettä, et se jäi viel [tietty lukio]* et sen takii -- Mä mietin jossain vaiheessa kaksoistutkintoo tai jotain --- [nykyisessä oppilaitoksessa] on siin yks luokka, mikä on tiätsä kaksoistutkinto, sinne on menny aika paljon oppilaita.

Haastattelija: Voisko sinne vielä vaihtaa jotenkin jos haluis?

Samiya: Em mä vaihdan ehkä ensi vuonna, vähän pitää miettiä, kyl mä haen.

Samiyan kuvauksessa ilmeni tietty innottomuus nykyisiä opintoja kohtaan. Hän ei myöskään saanut opinnoilleen oppilaitoksen sisältä sosiaalista tukea, joka olisi kannatellut tilannetta.

Haastattelija: Joo, minkälaine henki siel on nyt, jos sä vertaat siihen teidän entiseen luokkaan niin?

Samiya: Ei oo sitä mitä mä odotin tai silleen et, ku esim. vanhas luokas oli vähän samanlaisii ku minä ja sitten mut siellä on vaan tiätsä kaikki, ei ihan eri maasta kaikki tiätsä, puolet on suomalaisii sit siin on vaan pari, yks samanmaalainen ku minä sit, se on ihan erilainen ku viime vuonna.

Ammattikoulun opintoryhmässä Samiya oli joutunut sosiaalisesti uuteen tilanteeseen. Hänen aiemmassa peruskoululuokassaan oli monia muitakin afrikkalaistaustaisia nuoria, ja heillä oli tiivis yhteys toistensa kanssa, kun taas toisella asteella Samiya koki itsensä tässä mielessä yksinäisemmäksi. (Ks. myös Rastas 2001; Fangen 2010; Kivijärvi 2015). Oppilaitoksen sisältä ei ole löytynyt opintoja tukevaa viiteryhmiä, ja koulun ulkopuoliset perhe- ja ystävyys-suhteet olivat tulleet Samiyan kertoman mukaan aiempaa etäisemmiksi ja säröisemmiksi. Samiya kuitenkin jatkoi opintojaan sinnikkäästi näistä haasteista huolimatta. Hänenkin kohdallaan saattoi havaita lisätuen tarpeen opinnoissa. Myös sosiaalinen tuki oli vähäistä, ja hänen sosiaalinen pääomansa oli saanut kolauksen (vrt. Holland ym. 2007).

Yhteenvetona voidaan sanoa, että nuorten koulutusbiografisissa jatkumoissa kerrottiin hyvinkin erilaisista säröistä ja mutkistakin. Kaikki eivät olleet päässeet ensisijaisesti hakemaansa koulutusvaihtoehtoon, eivätkä tunteneet toteutunutta koulutuspaikkaa täysin omakseen. Osa haaveili siirtymisestä eri koulutusosalalle, osa myös toteutti haaveensa, ja vasta muutoksen jälkeen he tunsivat olevansa 'omalla' alallaan. Toiset kipuilivat oman alansa sisällä vaikka jatkoivat opintoja. Opintojen vaatimukset olivat yllättäneet monet nuoret, ja varsinkin lukio näyttäytyi tutkimuksemme nuorten kertomuksissa hyvinkin vaativana. Myös osa määrätietoisesti lukioon hakeutuneista koki lukio-opinnot raskaiksi, ja heidän ajatuksensa tulevaisuuden ammatista muotoutuivat uusiksi opintojen edetessä. Tukea ei aina vaikuttanut olevan tarjolla, sitä ei osattu kohdistaa tai nuoret eivät osanneet itsekään sitä hakea (vrt. Souto 2020). Jotkut lukiossa tai ammattikoulussa opiskelleet eivät tunteneet olevansa täysin omalla alallaan mutta eivät olleet keskeyttäneekään koulutusta. He pohtivat alan vaihtamista, mutta eivät vielä olleet tehneet sitä.

Sosiaalisuus näyttäytyi nuorten kertomuksissa parhaimmillaan tärkeänä ja positiivisena koulunkäynnin ulottuvuutena, joka tarjosi omanlaistaan

jatkuvuutta, vaikka koulutuspolulla olisikin ollut suunnan muutoksia. Koulun eetos, hyvä tunnelma ja toimivat informaaliset oppilaiden ja opettajien väliset suhteet olivat tärkeitä ja tarjosivat vetoapua koulunkäyntiin. Monilla nuorilla oli niin oman perheen kuin lähipiirinsä ja ystävien tuki takanaan. Lisäksi he löysivät uusia verkostoja ja sosiaalista pääomaa ja siten reittejä uudensuuntaisiin tulevaisuuksiin, vaikka säröjä suhteissa koulutushaaveisiin olisikin ilmennyt (Holland ym. 2007). Tukevien sosiaalisten suhteiden puute puolestaan mutkisti koulutuspolkuja, ja ulkopuolisuuden tunteet saattoivat viedä opiskelumotivaatiota, jos omaa viiteryhmiä ei oppilaitoksesta oikein löytynyt. Aineistostamme löytyi myös niitä nuoria, joiden haaveet eivät tuntuneet kantavan heitä koulutuspolulla yhtä vahvasti, ja heillä myös sosiaalinen pääoma oli ohuempaa (ks. myös luku ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvoinnin mahdollisuudet”).

OMAA POLKUA ETSIMÄSSÄ: KATKOKSIA KOULUTUSTARINOISSA

Ulkoapäin katsottuna nuorten koulutuspolut voivat näyttäytyä katkoksellisina eri syistä. Tilastolliseen tietoon perustuvien tutkimusten hankaluutena on, että hyvinkin erilaisissa elämäntilanteissa olevat nuoret voivat tulla niputetuiksi yhteen. Myös tämän tutkimuksen aineistoon sisältyy pieni joukko kertomuksia, joissa nuorten kertomusta koulutuksesta leimaa voimakkaammin katkoksellisuus kuin jatkuvuus. Kyse on keskenään hyvin heterogeenisestä joukosta nuoria, joiden kertomuksiin murroksia tuottavat tekijät ovat hyvin erilaisia (ks. myös Aaltonen ym. 2015). Kertomus, joka koulutuksen osalta näyttäytyy katkoksellisena, voi myös näyttäytyä joidenkin elämäntilanteiden suhteen jatkumollisena. Seuraavassa analysoimme näitä kertomuksia tarkemmin.

Koulutuksen kentälle liittyvä pääoma oli erityisen epävarmaa joillakin nuorilla, joilla oli ollut vaikeuksia opiskelussa peruskoulussa. Aina myöskään kotoa ammennettu koulutuksellinen pääoma ei ollut itsestään selvää eikä tukenut sosiaalisena jatkumona lukioon eikä tietyille ammatilliselle uralle kiinnittymistä. Toisinaan sopivan lukio- tai ammattikoulupaikan löytäminen olisi edellyttänyt muuttoa toiselle paikkakunnalle, jolloin helpointa oli pohtia vielä koulutusta kotoa käsin (vrt. Luku 4 ”Uusiin

suuntiin”). Osalla haastateltavistamme oli peruskoulun päättyessä sen verran heikot arvosanat, että he eivät päässeet yhteishaussa haluamiinsa oppilaitoksiin, eivätkä he myöskään selkeästi itse identifioituneet tietyn alan tekijöiksi. (Ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021.)

Tällaisissa tilanteissa nuorilla oli eri vaihtoehtoja. Osa aloitti opinnot sellaisessa oppilaitoksessa, johon sattui pääsemään, vaikka se ei ollutkaan heille ykkösvalinta, kuten Samiyalla edellä. Vaihtoehtoisesti nuoret saattoivat hakeutua korottamaan arvosanojaan peruskoulun kymppiluokalle, jotta he voisivat hakea uudelleen toivomalleen opintopolulle. Osa halusi pohtia vaihtoehtojaan ammatillisiin opintoihin valmentavissa eli valma-opinnoissa.

Seuraavan esimerkin Niinan haastatteluissa kymppiluokka näyttäytyi käännteentekevänä, hyvin positiivisena vaiheena opintoja, vaikka se ei alun perin kuulunut hänen suunnitelmiinsa:

Haastattelija: mitä sä ajattelet, että viimeisen vuoden aikana on tapahtunut, onko tapahtunut mitään suurempia muutoksia sun elämässä?

Niina: On! On, todellakin on tapahtunut, kun vertaa sitä vuoden takaiseen elämään... mitä mä kerron siitä?

Haastattelija: Kerro mitä haluat että...

Niina: Mulla siinä, monet kaverit jäi taakse, huonot kaverit, ja sitten kävin sen kympin, ja arvosanat nousi, pääsin siihen kouluun mihin halusin ja poikaystäväkin tuli, ollaan oltu vuosi jo yhdessä. [...] Siinä kymppiluokan aikana löytyi se mieluinen paikka mihin päästä. Mihin silloin pääsi. [...]

Ystävyyksien merkitys ja niiden koulutuksellinen tuki on tullut ilmi jo edellä, mutta ystävyys voi olla myös sosiaalista pääomaa sen negatiivisessa mielessä. Joskus nuoret kaipasivat tukea siirtymissään, mutta aina ystävän kanssa yhdessä tehdyt päätökset eivät vieneet eteenpäin vaan nuori ehkä ajautui jollekin alalle ystävän mukana (vrt. Holland ym. 2007, Mäkelä & Kalalahti 2020). Vaihtaessaan toiseen kouluun Niina vaihtoi myös ystäväpiiriä ja koki paitsi oppineensa paremmin kuin aiemmin, myös löytäneensä itselleen suunnan tulevalle koulutukselliselle ja ammatilliselle polulle. Niinan mukaan opetusmenetelmät sopivat hänelle paremmin, mutta hän kuvasi elämässään tapahtunutta muutosta myös henkiseksi kasvuksi:

Niina: Sitten siellä se opetusmenetelmä oli semmoinen tosi hyvä, että siellä käytiin riittävästi, yksinkertaisesti läpi, se opetustapa oli sellainen yksinkertainen, ja mulle itelle paremmin jäi mieleen ne kaikki. Ja oli jotenkin vähän henkisestikin kasvanu, niin oli enemmän työmotivaatiotakin siellä.

Käänte on merkittävä niin koulutuksellisen kuin sosiaalisen pääoman näkökulmasta, sosiaaliset piirit vaihtuivat koulutuksesta motivoituneempiin. Haastatteluhetkellä Niina oli innolla aloittamassa uusia ammatillisia opintoja ja sosiaalisia suhteita: ”Ootan innolla opiskelua ja uusia kavereita.”

Vastaava esimerkki katkoksellisen vaiheen jälkeen tavoitteelliselle opintopolulle hakeutumisesta on luettavissa Millan haastatteluista. Hän hakeutui peruskoulun arvosanojen korottamisen jälkeen lukio-opintoihin. Yhtenä ratkaisevana askeleena hänen haastatteluissaan nousi esille myöhäinen oppimisvaikeuksien diagnosointi:

Millä: Sitähän yläasteella jo puhuttiin. Mut se sit jäi sikseen. Mutta nyt sitten lukiossa se on, tehty uudestaan ne testit ihan tosissaan, ja sieltä se sitten tuli se diagnoosi lopulta.

Haastattelija: Joo. Olitko itse tyytyväinen, huojentunut että...

Millä: Olin kun, sitä oli pitkään jo mietitty, mut sit kun se jotenkin eteni niin hitaasti se prosessi, että musta tuntu, etten [naurahtaa] mäkään jaksa kohta enää käydä niissä...

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2017 ammatillisen koulutuksen keskeytti lähes kahdeksan prosenttia opiskelijoista (Tietoa nuorista 2020). Myös meidän aineistoomme sisältyy muutamia nuoria, joiden koulutusura oli joko katkennut tai oli vaarassa katketa. Heidän kertomuksissaan koulu ei vastannut omia toiveita tai heillä oli muita syitä keskeytykselle, kuten terveyteen tai sosiaalisiin tekijöihin liittyviä syitä. Tämä joukko on määrällisesti pieni (yhteensä kolme nuorta 44 nuoren otoksesta), mutta tärkeä. Nuorilla, joilla oli kaikkein vakavimpia koulutuksellisia katkoksia, oli varsin usein katkoksia myös sosiaalisissa suhteissa. Tässäkin koulutuksellinen ja sosiaalinen pääoma tai niiden puute kietoutuivat yhteen (ks. myös luku ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta”). Aineistomme perusteella vaikuttaa siltä, että koulutuksellisesti haavoittuvassa asemassa olevat nuoret ovat sitä myös sosiaalisesti ja päinvastoin.

Disan vanhemmillä oli peruskoulun päättyessä ollut vahva mielipide, mitä hänen tulisi tehdä tulevaisuudessa. Hän itse pohdiskeli taidealan opintoja ja olisi mahdollisesti halunnut sosiaali- ja terveydenhuollon alalle. Hän pääsi todistuksellaan kokonaan eri alalle, jolle ei alun perinkään halunnut mutta päätti aloittaa opinnot. Disan haastatteluissa sosiaalinen pääoma esiintyi vanhempien kontrollin muodossa:

Disa: Hän [isä] halusi että menen [sosiaali- ja terveydenhuollon alalle], ja sitmä pääsinkin [toiselle alalle]. -- Sitt hän sanoi, että oo siellä vähän aikaa ja haesitten toiselle alalle.

Haastattelija: Entä [sosiaali- ja terveydenhuollon ala], oisko kiva?

Disa: Joo. Se ois kiva.

Haastattelija: Entä sitten [taideala], sinnehän halusit itse kans? [Harrastatko] vielä?

Disa: Joo.

Haastattelija: Entä voisiko se olla sun ala?

Disa: no, umm, joo.

Varsinaisesti Disan opinnot keskeytyivät kahden vuoden jälkeen terveyteen liittyvistä syistä.

Vastaavasti terveyteen liittyvät syyt keskeyttivät Martan opinnot. Ammattikouluun siirtymiseen kytkeytyi hänen elämässään monia merkittäviä muutoksia, kuten muutto omaan asuntoon, mutta ensimmäisen vuoden haastattelussa Martta kertoi opintojen etenevän odotusten mukaisesti ja oli tyytyväinen valintoihinsa. Sairastumisen jälkeen tilanne kuitenkin muuttui. Martan lähisuhteisiin sisältyi pitkäkestoisia, osin vaiettuja ja ratkaisemattomia ongelmia, ja hänen sosiaaliset suhteensa näyttäytyivät ohenevina. Martalla oli jossain määrin sosiaalista pääomaa, sillä yhteys vanhoihin peruskouluvuosien ystäviin oli hänelle tärkeä kannatteleva voima, mutta hän koki silti itsensä yksinäiseksi muiden elämän kiireiden keskellä. Poissaolon pitkittyessä opintojen loppuun saattaminen tuntui lipuvan entistä kauemmas Martan ulottuvilta, eikä tulevaisuuteen suuntaavia suunnitelmia oikein ollut:

Martta: Ei, ei oo mitään. En oo jaksanu miettiä yhtään mitään.

Otoksessamme oli myös nuoria, jotka käyttivät vaihtoehtoisia tapoja rakentaa koulutuspolkujaan. Muutama nuori oli tietoisesti päättänyt olla

jatkamatta toisen asteen koulutukseen, vaan pyrki rakentamaan tulevaisuuttaan ensisijaisesti peli-, musiikki- tai urheilu-uran kautta. Heidän kertomuksissaan oli usein vahvoja jatkuvuuden elementtejä, vaikkakaan ei suhteessa koulutukseen, vaan intohimoiseen harrastamiseen.

Leon kuvasi suhtautumistaan urheilu-uraan peruskoulun päättyessä päämäärätietoiseksi ja vakavaksi ja kertoi oman elämäntarinansa määrätietoisena etenemisenä kohti huippua:

Leon: Mä haluan ainakin, no mä teen kaikkeni et must tulee [lajin] pelaaja, ammattilainen, niinku huipputason, huipputasol niin, jos nyt jengi näkee telkkarit [lajin kansainvälistä sarjaa] must tulee niiden tasonen pelaaja.

Haastattelija: Ootsä aina ollu yhtä varma tästä? Ootsä menny näin vai onks sul tullu pudotuksia siin?

Leon: Ei oo itse asiassa tullu, mä oon koko ajan menny tänne suuntaan.

Muutaman vuoden sisällä Leon olikin edennyt kohti haaveitaan. Koulutustakin hän jatkoi jossain määrin, mutta se ei ollut hänen ensisijainen tavoitteensa. Vahva suuntautuminen koulutovereista poikkeavalle huippu-urheilijan uralle erotti hänet mielestään muista juuri suhteessa opiskeluun ja omaan urheilulajiin.

Haastattelija: Miks must tuntuu, et se oli kauheen tiivis luokka ja semmonen hyvä henki, mut sit joku erotti sut kuitenkin niistä, et sä et ihan niiden kans sit viettäny? Osaatsä sanoo mikä se on?

Leon: Me ollaan vähän eri juttui tiiätsä, plus mul oli tätsä treeneiki, mitkä erotti meit sit, me oltiin niinku vähän erilaisii, me halutaan niinku, erilaisii asioita niinku elämässä... No se eri asia mä haluan tietty [omaan lajiin] panostaa, sit niillä on niinku, niillä on se tietty opiskelu, se on niille tärkein ja opiskelu on tärkeä, mut niille se on niinku tärkein niiden elämässä, jos ne siin onnistuu, ne tulee pärjää hyvin [...] Mul tavallaan on niinku, mul on niinku vähän niinku eri, eri tavoitteet niinku, tai sillai, mä en tiiä, miten mä voisin sanoo, mut ihan, ihan hyvii tyypei ne on, kyl me hyvin ollaan tultu toimeen.

Myös Leonin perhe tuki häntä pojan kertoman mukaan voimakkaasti. Lisäksi lajilla oli vahvat traditionsa, organisaationsa ja rahoitusmahdollisuuksia tähtipelajille, mikä houkutti nuoria miehiä alalle ja tuki heidän valintojaan myös silloin, kun valinnat asettuivat vastoin kulttuurisesti jaettua ihannetta ja odotusta koulutukseen panostamisesta tässä ikävai-

heessa. Leonilla oli siten käytössään hänen toimintaansa tukevaa sosiaalista pääomaa. Sosiaalisesti hän suuntautui ensisijaisesti muiden urheilijoiden seuraan ja erottautui ‘tavallisen’ opiskeluorientaation omaavien kavereiden seurasta. Hänen elämässään vaikuttikin olevan kaksi samaan suuntaan vievää jatkumoa: niin sosiaalinen kuin koulutuksellinen jatkumo – tai ennemminkin koulutuksen ulkopuolelle ensisijaisesti suuntautuva orientaatio – jotka vahvistivat hänen urheilijan uraansa.

Toisilla taas kiemurainen koulutusura johti lopulta kiinteämmin takaisin koulutuksen pariin. Helsinkiläinen Joono pohti peruskouluaikaanaan useita reittejä tulevaisuuden alalleen. Hän kertoi yhdeksännellä luokalla pelaavansa paljon e-pelejä ja pohti sitä yhtenä mahdollisena tulevaisuuden ammattinaan. Noin vuosi peruskoulun päättymisen jälkeen Joono ei opiskellut, vaan pelasi netissä ystäviensä kanssa. Haastattelussa hän pohti rosoista ja vihamielistäkin suhdettaan koulutukseen. Jälkikäteen hän näki peruskouluaajassaan arkisia katkoksia tuottaen dialogisesti tietynlaisia tarinoita suhteessa menneeseen ja itseensä eri aikoina (vrt. Pöysä 2015, 79–83):

Joono: Mä en osaa sanoa, mä oon jostain kutosest, vitosest lähtien aina vihannu kouluu ja mä oon aina ollu kaikkien opettajien kaa hirveit riitotai tai niinku mä oon ollu aina silmäitikkuna...

Haastattelija: tota no kerro, mitä sä tällä hetkellä puuhastelet, miten saat päiväs kulumaan, mitä sä teet?

Joono: En hirveet muuta ku pelailen, nyt ku tulee kevättä niin käyn enemmän ulkona, talvel ei hirveesti viitti, kauheen kylmä koko ajan.

Haastattelija: Okei no jos sä aattelet sun päivärytmiä, miten se menee ton?

Joono: Se vähän riippuu, välil mul on silleen, mä meen nukkuu kaheltatoista, herään yheksält, sit välil on taas, mä meen nukkuu neljält...

Rosoiuudestaan huolimatta Joonon tarinasta on kuitenkin pitkittäistutkimuksemme tarjoamasta perpektiivistä hahmotettavissa jatkuvuuden juonne. Ammattipelaamisen ohella hänen toisena haaveenaan oli hotelli- ja ravintola-alan ammatti, joka oli hänelle tuttu suvun piiristä: ”Mun koko ukin, niinkun, mutsin öö tota, suvun puoli, niin melkeen kaikki on ollu [alan ammattessa].” Pidettyään välivuoden ja pelattuaan vuorokaudet ympäri Joono päätyikin suvun jatkumona nähtyyn ammatilliseen koulutukseen (ks. myös Tolonen & Aapola-Kari 2021), vaikka

matka sinne oli ollut hieman mutkainen. Päätöstä tuki vahva sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma sukulaisten kannustaessa Joonaa jatkamaan koulutustaan. Välivuoden jälkeen hän kuvasi haastattelussaan varsin vahvaa innostusta uusiin opintoihin ja oli tehnyt jo alan töitäkin:

Joonaa: Joo, mulla oli siellä välivuosi menossa, sen välivuoden jälkee mä alotin, alotin sitte tätä.

Haastattelija: No mites on – mites se on niinku alkanu?

Joonaa: Se on alkanu iha hyvin, siis mulla on ihan, se on just mitä — mistä mä ite tykkään. Tykkään sitä [tehdä hotelli- ja ravintola-alaan liittyviä töitä] kaikkee sun muuta.

-- Pääsen [oman alan työpaikka] töihin. [...] Joo on mulla on hyväks luettu, mulla on kolmannelt vuodelt lähte tyylit puoli vuotta opinnoist pois. -- Iha vaan sen takii, et mull on yli, melkei 300 työtuntii.

Vahva identifioituminen omaan alaan ja käytännön työhön tuntui nyt Joonasta tärkeältä (ks. myös Willis 1978, Skeggs 1997, Käyhkö 2008). Hänen laillaan monet tutkimuksemme ammattikouluissa opiskelevat identifioituivat vahvasti omaan alaan ja käytännön työn tekemiseen eivätkä kokeneet olevansa ”lukuihmisiä”, kuten Iida edellä kiteytti. Tämä erottautuminen lukemisesta identifioi heitä juuri ‘tekijöiksi’. Monien ammatillisen koulutuksen valinneiden nuorten kertomuksissa koulutuspoluistaan merkittäväksi nousikin juuri se, löysivätkö he etsimisen lomassa oman alansa, jossa omat kyvyt ja oma arvo pääsivät esiin. Samoin merkityksellisenä näyttäytyi lähipiirin suhtautuminen koulutukseen, eli millaista sosiaalista pääomaa heillä oli käytössään (vrt. Holland & Thomson 2009). Myös työpaikalta hankittu työkokemus ja sosiaaliset suhteet näyttäytyivät näissä kertomuksissa merkittävinä kannustimina.

Yhteenvetona eri tavoin koulutuksen rajalla ja ulkopuolella omaa polkuaan etsivien nuorten tarinoista on sikäli vaikea kirjoittaa, että heidän kuvaamansa syyt ajautua koulutuksen ulkopuolelle ja sieltä taas sisäpuolelle olivat kovin yksilöllisiä (ks. myös Aaltonen ym. 2015). Toisten tarinoiden katkokset olivat riskien ja terveyshuolien sävyttämiä, toisille taas oman unelman toteuttamiseen tähtääviä ja positiivisia. Toiset taas löysivät uusia ratkaisuja aiempaa koulutusuraa piinanneisiin turhautuneisiin hetkiin, koska ymmärsivät itseään ja haaveitaan entistä tarkemmin. Yhtäällä ovat nuoret, jotka eivät arvostaneet koulutusta, vaan pyrkivät toteuttamaan

unelmiaan toisilla elämänalueilla, kuten harrastustensa parissa. Toisaalla ovat puolestaan nuoret, jotka koputtelivat koulutuksen oville ja miettivät omaa alaansa. Erilaiset sosiaaliset suhteet perheessä, koulussa ja niiden ulkopuolella olivat erityisen tärkeitä varsinkin niille nuorille, joilla oli mutkia koulutuspoluillaan. Tutkimuksemme nosti esiin myös terveydellisten ja sosiaalisten syiden kriittisen merkityksen, samoin koulutuksellisten ja sosiaalisten katkosten yhteenkietoutuneisuuden erityisesti niiden nuorten kertomuksissa, joiden koulutuspolku oli kaikkein haurain.

LOPPUYHTEENVETO: NUORTEN KOULUTUKSELLISET JATKUMOT TOISELLA ASTEELLA

Tässä luvussa olemme tarkastelleet, millaisia jatkumota ja katkoksia nuorten koulutusvalinnoistaan ja toisen asteen opinnoistaan kertomiin kuvauksiin nivoutuu. Useissa tutkimuksissa, myös aiemmassa artikkelissamme (Tolonen & Aapola-Kari 2021) on todettu, että nuorten koulutuspolkuja ja koulutuksellista pääomaa muotoilevat niin sukupuoli, perheen luokka kuin etnisyyt sekä paikalliset suhteet (ks. myös Lahtinen ym. 2019). Nämä tekijät kirjautuvat (Skeggs 2004, 2014) nuorten koulutushaaveisiin: siihen mihin nuori haluaa kouluttautua, mitä valintoja hän näkee itselleen mahdollisiksi, ja minkä arvoiseksi hän itsensä kokee koulutusmarkkinoilla.

Nuoret tekevät koulutusvalintojaan tiettyihin resursseihin vedoten ja niitä käyttäen. Tässä luvussa olemme tarkastelleet pitkittäistutkimuksen keinoin nuorten biografisia jatkumota, muutoksia ja hienovaraisia säröjä suhteessa koulutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Olemme käyttäneet tässä apuna kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman käsitteitä nuorisotutkimukseen soveltaen (Bourdieu 1986; Holland ym. 2007; Tolonen 2007). Olemme tuoneet lisäksi esiin, että lähes kaikkiin nuorten tekemiin valintoihin sisältyy erilaisia ajallisia reflektioita ja epävarmuuksia (vrt. Pöysä 2015). Voidaankin sanoa, että ulospäin (tilastoissa näyttäytyvää) täydellistä jatkumoa tai ”urakiittoa” ei nuorten tarinoissa oikeastaan ollut näkyvissä, vaan elämä toi erilaisia vaikeuksia, harkinnan paikkoja, mutta myös uudenlaisia positiivisia näkymiä nuorten koulutusurille, mikä tulee hyvin esiin pitkittäisseurantamme kaltaisessa kvalitatiivisessa aineistossa.

Tämän vuoksi olemme tarkastelleet erityisesti nuorten koulutuspoluilla ilmeneviä biografisia jatkumoina ja säröjä. Monen nuoren kohdalla säröt näyttäytyvät helpottavina oman alan löytymisenä moninaisten kiertoteiden ja vaikeuksien jälkeen.

Biografisen jatkumon käsitteellä olemme viitanneet nuorten tapoihin kertoa itsestään ja tekemistään valinnoista ja rakentaa jatkuvuuksia eri ajankohtien välille samalla kun he liittävät elämäntarinaansa kuvauksia sosiaalisista suhteistaan ja resursseistaan (ks. myös Keren ym. 2018; Leccardi 2006; Cook 2018; Østergaard & Thomson 2020). Pääosa tutkimuksemme nuorista kuvasi opintojaan toisella asteella vahvasti biografista koulutuksellista jatkumoa rakentaen. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta he opiskelivat kaksi vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen niissä oppilaitoksissa, jotka he olivat asettaneet toivelistalleen yhteishaussa peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Tosin koulu – tietty lukio tai ammatillinen oppilaitos – ei välttämättä ollut se, joka toiveissa oli ollut ensimmäisenä.

Tarkastelimme jatkumoiden lisäksi myös nuorten kertomuksissaan kuvaamia säröjä ja katkoksia, ja huomasimme nuorten harvoin puhuvan dramaattisista katkoksista koulutuksensa tai sosiaalisten suhteiden yhteydessä. Pikemminkin kyse oli huolista, säröistä, rosoisista hetkistä tai mutkikkaiden polkujen kuvauksista, pienemmistä suunnantarkistuksista ja uusien toiveiden mukaisista positiivisista uudelleenvalinnoista (vrt. Keren ym. 2018; Boddy ym. 2020; Østergaard & Thomson 2020). Analyysissämme nostimme esiin erilaisia hienovaraisempia prosesseja suhteessa nuorten sosiaaliin ja koulutuksellisiin jatkumoihin, ja osoitimme, miten nämä kietoutuivat toisiinsa.

Lukiolaisten kertomuksissa vahvaa biografista jatkumoa rakensivat erityisesti individualistisiksi kuvatut, korkea akateemista koulutusta vaativat ammatilliset päämäärät, joihin nuoret sinnikkäästi pyrkivät, vaikka haasteita ja huolia pärjäämisestä saattoi ajoittain olla paljonkin. Toisinaan tulevaisuuden haaveet vaihtuivat toisiin tai täsmentyivät opintojen edetessä, mutta lukiolaisten koulutuskertomuksissa korostui yllättävänkin voimakkaasti määrätietoisen puurtamisen jatkumo. Kaikilla lukiolaisnuorilla ei ollut perhetaustassaan koulutukseen liittyvää kulttuurista pääomaa, mutta monet nuoret kompensoivat tätä sosiaalisen pääoman avulla: perhe tai sisarukset saattoivat tukea koulutusta, tai nuoret

saattoivat rakentaa koulutuksen ympärille uuden yhteisön, joka tuki heidän pyrkimyksiään. Joka tapauksessa aina uuteen kouluun siirtyessään heidän sosiaaliset suhteensa muuttuivat, joten pysyvää tukea tarvittiin myös. Yleisesti lukion opintojen rankkuus yllätti monet nuoret. Lukion nähtiin vaativan oman toiminnan ja ajankäytön hallintaa, ja esimerkiksi opintojen suunnittelu koettiin usein haastavaksi. Myös opinto-ohjauksen ja oppimisen tuen tarvetta ilmeni paljon enemmän kuin sitä oli tarjolla. Näissä haasteissa perheen tai ystävien tuki olivat tärkeitä. (Vrt. luku 7 ammattiin opiskelevien sosiaaliset suhteet.)

Haastattelemistamme maahanmuuttajataustaisista nuorista suurin osa (yhdeksän yhdestätoista) kävi lukiota vaihtelevalla menestyksellä; joillekin koulunkäynti oli helppoa, toisille hyvinkin haasteellista varsinkin kielen kanssa, sillä useimmiten heidän kotikielensä oli muu kuin suomen kieli. Ylipäätään maahanmuuttajatausta vaikutti heidän jatkokoulutusnäkömyisiinsä ja myös siihen, miten heidän perheensä pystyivät tukemaan heitä tarjoamalla tietoa koulutusjärjestelmästä (ks. Kalalahti ym. 2017; Kääriälä ym. 2020). Kulttuurisen koulutuksellisen pääoman muodostumisen tuki oli heidän kohdallaan jäänyt liikaa sosiaalisen pääoman kontolle. Vaikuttaakin siltä, että lukiossa tarvittaisiin huomattavasti enemmän ja laadukkaampaa tukea ja lisäohjausta maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Lisäksi olisi syytä tarkastella suomen ja ruotsin kielen opiskelun tuottamaa pullonkaulaa jatko-opintoihin, mikäli halutaan lisätä maahanmuuttajataustaisten nuorten osuutta korkeakouluopiskelijoissa. (Vrt. Yoon 2019.)

Ammattioppilaitoksessa aloittaneet opiskelijat olivat pääosin jatkaneet opintojaan ja kiinnittyneet jo toisella asteella tulevaan ammattialaansa. Heidän kertomuksissaan biografista jatkumoa vahvisti erityisesti kokemus oikealla alalla olemisesta, jota positiiviset työelämäkokemukset lisäksi tukivat. Lisäksi ammatillisten opettajien luonteva suhtautuminen oppilaisiin näyttäytyi merkittävänä kannustimena. Vahvasta koulutuksellisesta jatkumosta kertoneiden nuorten taustalla oli usein sosiaalista ja kulttuurista tukea lähipiirissä, kuten perheessä ja ystävien kesken. Osa nuorista sijoitti tarinassaan itsensä vahvasti suvun ja perheen jatkumoon (vrt. Tolonen & Aapola-Kari 2021), joskus myös paikkakunnan sosiaalisen yhteisön jatkumoon (ks. myös Armila ym. 2018b, 273–281). Esimerkiksi joidenkin ammattikoulua käyvien poikien kertomuksissa paikalliset miesten yhteisöt nousivat esiin tärkeinä, ja toisinaan ne auttoivat löytämään myös töitä.

Analyysissämme, joka huomioi sosiaalisen pääoman, koulutuksellista kulttuurista pääomaa saattoi siis olla myös ammatillinen pääoma, ei vain korkeakoulusta saatu koulutus (vrt. Bourdieu 1986).

Joissain nuorten kertomuksissa tie ammattikouluun ja omalle alalle kuvattiin mutkikkaammaksi. Osa koki, ettei peruskoulun jälkeen valittu ala tai koulutus tuntunut itselle sopivalta; he haaveilivat vaihtavansa joko toiseen oppilaitokseen tai opiskelumuotoon. Toisinaan koulutusura oli sisältänyt erilaista hapuilua, välivuosia tai väliaikaisia ja pidempiä keskeytyksiä. Varsinaisiin katkoksiin tai keskeytyksiin johtaneet syyt liittyivät nuorten kertomuksissa usein joko omiin tai lähipiiriin terveysongelmiin tai sosiaalisiin syihin sekä tuen puutteeseen. Toisaalta nuorten sosiaalinen pääoma oli erityisen tärkeää silloin, kun nuori harkitsi alan vaihtoa. Myös nämä nuoret olisivat kaivanneet huomattavasti enemmän sosiaalista ja terveydellistä tukea toisen asteen koulutusjärjestelmän sisällä. Sosiaalinen pääoma on tärkeää, muttei voi näissäkään tapauksissa korvata järjestelmän aukkoja.

Yleisesti ottaen motivaatio jatkaa toisen asteen opinnoissa oli tutkimuksemme osallistuneilla nuorilla korkea. Opiskelua ei yleensä nuorten kertomuksissa kyseenalaistettu, vaan toisen asteen opintojen oletettiin johtavan halutuille ammattuurille tai jatko-opintoihin. Vain muutama nuori otti väliaikaisesti etäisyyttä koulutusjärjestelmästä tavoitellakseen muita unelmia tai terveysongelmien vuoksi. Ottaen huomioon sen, että nuoret joutuvat tekemään päätöksen toisen asteen opinnoista ja mahdollisen ammatinvalinnan jo 15–16-vuotiaina, on jopa hämmästyttävää, että valtakunnallisesti alle kymmenen prosenttia ikäluokasta keskeyttää toisen asteen ammatilliset opinnot (Tietoa nuorista 2020). Tässäkin aineistossa opintojen keskeyttäminen oli harvinaista.

Tutkimuksemme nuoret olivat peruskoulun loppuvaiheen koulutusvalinnat tehtyään keränneet kokemuksia perheen ja lähiyhteisön lisäksi myös jäsenyydestä niin epävirallisessa kouluyhteisössä kuin virallisessa koulutusjärjestelmässä, joka jatkuvasti arvioi ja arvotti heidän taitojaan ja ominaisuuksiaan. He olivat sen perusteella muodostaneet käsityksen omasta 'arvostaan' koulutusmarkkinoilla (Skeggs 2004, 10–12) tuottaen näin myös luokkaan, sukupuoleen ja etnisyyteen liittyviä eroja ja oletuksia. Olemme tietoisia siitä, että nuorten arviot ja tarinat itsestään ovat monin tavoin sidoksissa koulutusjärjestelmän heistä tuottamiin

määrittelyihin, samoin kuin laajemmin kulttuurisesti jaettuihin normatiivisiin ideaalitarinoihin koulutuksesta (Polletta ym. 2011). Heidän arvionsa myös päivittyivät toisen asteen koulutuksen edetessä. Joidenkin nuorten tarinoissa korostui yksilöllisyys, jopa individualistinen eetos, jossa oppimisen ja opinnoissa menestymisen nähtiin olevan kiinni lähinnä omasta yrittämisestä. Tämä voi heijastella koulutusjärjestelmän taustalla piilevää oletusta ihanteellisesta oppijasta, joka ottaa vastuun itsestään ja oppimisestaan (ks. myös Nikunen 2017).

Kaiken kaikkiaan individualististenkin koulutuskertomusten taustalla korostui nuorten sosiaalisen pääoman merkitys. Erityisesti perheiden kyky tukea nuoria emotionaalisesti vaikeissa valintatilanteissa sekä perheisiin kytkeytynyt koulutuksellinen pääoma, kuten tietämys koulutusvaihtoehtoista ja ammattialoista, näyttäytyivät merkittävinä nuorten opintojen kannalta. Perhesuhteet säilyivät useimmilla tutkimuksen nuorilla melko tiiviinä. Heidän kertomuksissaan erityisesti perheiden kannustavuuden merkitys säilyi, osalla jopa vahvistui toiselle asteelle siirryttäessä. (Ks. myös Gordon & Lahelma 2003.)

Myös erilaiset kollektiiviset sosiaaliset suhteet ja yhteisöön kuuluminen nousivat nuorten kertomuksissa esille tärkeinä koulutuspoluilla etenemisen edistäjinä. Niin lukiossa kuin ammattikoulussa opiskelevat nuoret painottivat koulun sosiaalisen yhteisön merkitystä, niin informaalia oppilaskulttuuria kuin virallisen koulun opetusta tarpeeksi jäməkoinä mutta huumorintajuisine opettajineen (Gordon ym. 2000; Tolonen 2001). Hyvä opetus motivoi opiskelijaa ja siivitti häntä yhä parempiin suorituksiin. Myös inklusiivinen ilmapiiri eli erilaiset oppilaat mukaanottava ja huomioiva kouluympäristö oli tärkeä varsinkin niille nuorille, jotka olivat kohdanneet muualla rasismia ja ulkopuolisuutta (ks. myös Fangen 2010; Souto 2011; Kivijärvi 2015).

Vaikka nuoret kertoivat koulutuspoluistaan biografisia jatkuvuuksia korostaen, lähes kaikkien nuorten kuvauksissa toisen asteen opinnoistaan nousi esiin myös jonkinlaisia huolia. Ne nuoret, joilla oli sosiaalista pääomaa, jatkoivat mahdollisista säröistä ja pienistä katkoksisista huolimatta samalla koulutusuralla tai siirtyivät tuen saattelemana uudelle koulutusalueelle kerryttäen näin myös koulutuksellista pääomaansa. Heillä oli usein erilaisia sosiaalisia kerrostumia käytössään (Holland ym. 2007). Toisaalta juuri niiden nuorten kertomuksissa, jotka olivat kaikkein epävarmimpia omasta

koulutuksestaan, ilmeni myös eniten sosiaalisten suhteiden rakoilua tai katkoksia, ja heidän sosiaalinen pääomansa vaikutti olevan muita ohuempaa (ks. myös luku 7 ammattikoululaisten sosiaalisista suhteista). Kaikki nuoret eivät aktiivisista pyrkimyksistään huolimatta pystyneet korvaamaan esimerkiksi perheen vähäistä sosiaalista pääomaa ystävien sosiaalisella tuella.

Oppilaitoksesta saatava tuki – tai sen puute – nousi nuorten koulutustarinoissa keskeiseen rooliin (ks. myös Souto 2020). Esimerkiksi lukiodien osalta vaatimusten ollessa korkealla, odotus nuoren itsenäisestä selviytymisestä opinnoissa oli selkeä. Tukea opiskeluun oli kaikissa opintomuodoissa vaihtelevasti tarjolla. Joidenkin nuorten kokemus oli se, että heidät oli jätetty yksin ongelmiensa kanssa, vaikka he olivat pyytäneet apua. Toiset olivat saaneet tukea ja selvinneet sen avulla eteenpäin.

Erlainen tuki niin oppimisvaikeuksiin kuin kielellisiin haasteisiin olisi tärkeää saada toisella asteella kuntoon, niin lukiossa kuin ammattikouluissakin. Ajoissa tehtyjen terveyden tai oppimisvaikeuksiin liittyvien diagnoosien puuttuminen ja esimerkiksi kielitaidon vaatimukset jatko-opintoihin estävät toisinaan nuorten etenemisen haluamiinsa jatko-opintoihin. Esimerkiksi kielitaito saneleekin Suomessa todennäköisyyden, jolla pääsee jatko-opiskelemaan (Yoon 2019): esimerkiksi ruotsinkielisiin oppilaitoksiin saattaa päästä opiskelemaan joka kolmas hakija, kun taas toisaalta äidinkielenään muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä puhuvien osuus korkeakouluissa opiskelevista on vain seitsemän prosenttia. (Ks. esim. *Helsingin Sanomat* 2020; SVT 2019).

Nuorten koulutuskertomusten analyysi herättää kysymyksiä nuorten toisen asteen opinnoissa ilmenevien haasteiden kohtaamisesta koulutusjärjestelmässä. Kaikilla nuorilla ei ole vahvaa sosiaalista ja koulutuksellista pääomaa taustallaan, vaan he pyrkivät selviytymään toisen asteen opinnoissa oman yksilöllisen motivaationsa ajamana sitkeästi kohti toiveikkaampaa tulevaisuutta. Toisella asteella opiskeluun vaikuttavat kuitenkin monet rakenteelliset, eri suuntiin vetävät ja työntävät 'vektorit': yhteiskuntaluokan, sukupuolen, paikallisuuden ja kielen vaikutukset nuorten mahdollisuuksiin pärjätä opinnoissa ovat vahvasti mukana heidän pärjäämisen tarinoissaan, vaikka nuoret painottavatkin yksilöllisyytään. Toisen asteen oppilaitoksissa tulisi myös nähdäksemme lisätä nuorten yksilöllistä tukemista, jotta rakenteellisten tekijöiden vaikutuksia nuorten koulutusuriin voitaisiin vähentää. Siten luotaisiin kaikille nuorille tasave-

roisemmat mahdollisuudet edetä jatko-opintoihin ja edelleen työelämään, jossa tarvitaan jatkuvasti uusia tekijöitä.

Luku liittyy Valtioneuvoston kanslian rahoittamaan Purkutalkoot-hankkeeseen (Aapola-Kari, Nuorisotutkimusverkosto) sekä Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Rural Generations on the Move. Cultural History of Rural Youth, 1950–2020 (SA 323105, Vehkalahti, Oulun yliopisto).

Luku 5

Uusiin suuntiin

Nuorten muuttoliike peruskoulun ja toisen asteen opintojen välisessä nivelvaiheessa

Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila

Kirjan tässä luvussa tarkastelemme Nuoret ajassa -nuorten peruskoulun päättymisen jälkeen tapahtunutta muuttoliikettä paikkakunnalta toiselle. Peruskoulun jälkeiset muutot pois kotoa kasautuivat odotetusti Itä- ja Keski-Suomen pienille tutkimuspaikkakunnille. Itä-Suomen *Käpykylässä* peruskoulunsa päättävillä nuorilla ei ollut tarjolla lainkaan toisen asteen koulutusta. Keski-Suomen *Maaseutukunnassa* toimi lukio, mutta ei ammatillista koulutusta tarjoavia oppilaitoksia. Toisen asteen opintojen alkaminen merkitsi molemmilla paikkakunnilla, että monet nuoret joutuivat tekemään päätöksiä kotoa pois muuttamisesta verrattain nuorina, vain 15–16-vuotiaina. Ero muihin tutkimuspaikkakuntiin on tässä suhteessa selkeä: Länsi-Suomen tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevista nuorista vain yksi lähti opiskelemaan toisen asteen koulutukseen toiselle paikkakunnalle, ja kaikki haastattelemamme suuremmista kaupungeista kotoisin olleet nuoret löysivät toisen asteen opiskelupaikan kotikaupungistaan. Heistä kukaan ei tietävästi muuttanut pois kotoaan välittömästi peruskoulun päättyessä.

Suomessa toisen asteen kouluverkon harveneminen on vaikuttanut 2000-luvulla erityisesti maaseudulla ja harvaanasutuilla alueilla asuvien nuorten ja heidän perheidensä elämään. Yhä useamman nuoren on muutettava asumaan koulutusta tarjoaviin keskuksiin heti peruskouluvuosien päättymisen jälkeen, ja uudet oppilaitokset ovat kouluverkoston keskittyessä kaupunkeihin aiempaa kauempana. Usein nuorten arkipäivä mullistuu melkoisesti tämän uuden elämänvaiheen alkaessa. Arkinen päivärytmi tapahtumiseen eletään todeksi aluksi vieraassa fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä, johon tutustuminen on olennainen osa uuden elämänvaiheen

elettäväksi tekemistä. (Armila ym. 2019.) Tässä luvussa haemmekin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten 15–16-vuotiaat kotipaikkakunniltaan opiskelemaan muuttaneet nuoret suoriutuivat tästä vaativasta projektista osana elämänsä kulkuaan? Miten uudet arjen kehykset, joiden keskellä liikuttiin, muuttuivat omiksi? Miten uuteen arkeen ladatut toiveet toteutuivat ja miten mahdolliset muuttamiseen liitetyt pelot voitettiin?

Etsiessämme vastauksia yllä esitettyihin kysymyksiin olemme lukee neet haastatteluja, jotka on koottu kotoa pois muuttaneiden nuorten suorittaessa toisen asteen opintoja uusilla paikkakunnillaan. Analyysissa on mukana 22 pieniltä tutkimuspaikkakunnilta¹ kotoisin olevaa nuorta, jotka muuttivat toiselle asteelle siirryttyään pois kotoaan joko kokonaan tai osaksi viikkoa (esim. oppilaitoksen asuntolaan). Maaseutupaikkakunnan 18 nuoresta 13 suoritti ainakin osan toisen asteen opinnoistaan eri paikkakunnalla asuen. Käpykylän kaikkien (15) nuoren toisen asteen opiskelupaikka sijaitsi kotipaikkakunnan ulkopuolella. Melkein puolet heistä kuitenkin suoritti toisen asteen opinnot kotoa käsin. Näiden nuorten peruskoulunjälkeistä koulunkäyntiarkea tarkasteltiin kirjan aiemmassa luvussa ”Arkea ja ajankäyttöä”. Huomionarvoista on, että nuorten asumisjärjestelyissä ehti ennen toisen asteen opintojen päättymistä tapahtua paljon muutoksia. Välillä asuttiin asuntolassa, välillä vuokra-asunnossa joko yksin, sukulaisten, poika- tai tyttökaverien kanssa, ja välillä palattiin lapsuudenkotiin. Paneudumme tässä luvussa näihin muutoksiin ja niiden merkityksiin nuorille itselleen analysoiden hankkeemme ”maaseutunuorten” haastatteluista heidän koulunkäyntiin liittyviä muuttokokemuksiaan.

Aineistojen luennassa on keskitytty pohdintoihin ja kokemuksiin arkielämän elämän paikoilleen asettumisesta uusissa koulunkäyntiympäristöissä: siihen, miten paikasta ajan kuluessa tehtiin tuttu itselle ja miten itsestä muokkautui uuteen paikkaan kuuluva minä. Nuorten koulutusbiografioita on tutkittu paljon erilaisten transiitioanalyysien kautta. Transiitioita pidetään kriittisinä hetkinä (Thomson ym. 2002), ja nuorten toimintaa

1 Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevia nuoria koskevan analyysin osalta luku on osittain muokattu Päivi Armilan, Mari Käyhkön ja Ville Pöysän (2019) artikkelin ”Uusi minä uudessa arjessa – Syrjäkylästä kaupunkiin opiskelemaan muuttaneiden nuorten kokemuksia ja kerrontaa” pohjalta. Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalta kotoisin olevien nuorten osalta luku perustuu aiemmin julkaisemattomaan aineistoon.

niissä kuvataan erityisesti pedagogisissa ja psykologisissa tutkimuksissa muun muassa sellaisilla käsitteillä kuin reitit, kartat, suunnistustaidot ja navigaatiopääomat (esim. Varjo ym. 2018). Näistä suunnistamisista ja kartoista, samoin kuin siirtymissä tarvittavista taidoista, ominaisuuksista ja motivaatioista, puhutaan abstrakteina, mentaalisisinä ja kognitiivisinakin elämänvalintoja kantavina asioina. Tässä tarkastelussa viemme kuitenkin kysymyksen siirtymässä navigoimisesta myös konkreettisiin koulutussiirtymän sisällä tapahtuneisiin fyysisen ja sosiaalisen ympäristön muutoksiin.

Kouluttomilta seuduilta toiselle asteelle siirtyvien nuorten koulutusvalinnoissa paikasta, jossa valinnan kohde sijaitsee, tulee merkittävä kyseistä transitiota konkreettisesti sävyttävä ulottuvuus. Valtaosa heille mahdollisista toisen asteen oppilaitoksista sijaitsee paikoissa, joissa liikkumisesta tai asumisesta näillä nuorilla saattaa olla vain vähän aiempaa kokemusta. Tätä lukua varten haastatteluja, joissa on keskusteltu nuorten toiselle kouluasteelle siirtymisestä, on luettu läpivalaisten niitä yhteiskuntamaantieteen teorioista tuttujen *place-making*- ja mikroterritorio-käsitteellistysten kautta (esim. Harris & Wyn 2009). Näissä käsitteellistyksissä rakennetaan tulkintoja siitä, miten arkisessa ympäristössä merkityksellisistä paikoista tehdään tuttuja, turvallisia ja ennakoitavissa olevia niin, että niiden fyysisiin ja sosiaalisiin puitteisiin voi solahtaa levollisesti. Nuorten arjessa merkityksellisiksi nousevat usein omat nuorisokulttuurisesti luodut, rajatut ja määritellyt kokoontumispaikat: itselle merkityt mikroterritoriot. Konkreettis-spatiaalinen katse onkin tarpeen, kun tutkijan kiinnostuksen kohteina ovat paikalliset, hienovaraisesti tunnistettavat nuorisokulttuuriset julkisuudet, ”kadunkulmayhteisöt” (MacDonald & Schildrick 2007) sekä niihin kuulumisen sanoittamattomat mahdollisuudet.

YKSIN, KAKSIN VAI KUMMILLA?

Alaikäisten nuorten asumisjärjestelyihin kodin ulkopuolella liittyy monenlaista pohdintaa, eikä päätös muuttamisesta ole aina helppo. Kun tutkimuksemme nuoret ovat tehneet ensimmäisen ison toisen asteen opintoihin liittyvän päätöksen lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä, he ovat joutuneet pohtimaan paitsi arkisista hankaluuksista selviämistä, myös käsittelemään monia emotionaalisia, ihmissuhteisiin ja arjen

muuttumiseen liittyviä epävarmuuksia. Lähtemisen ja jäämisen välinen ristiveto kiteytyy seuraavassa kahden Maaseutukunnassa asuneen tytön haastattelussa, joka on tehty juuri ennen peruskoulun päättymistä toukokuussa 2016. Yhteisvalinnassa molemmat olivat hakeneet ensisijaisesti toisella paikkakunnalla sijaitsevaan oppilaitokseen, mutta kevään lähestyessä loppuaan päätös olikin kaikkea muuta kuin selvä. Tulevaisuuden ammatilliset unelmat asettuivat vastakkain muutokseen liittyvän jännityksen ja pelkojen kanssa:

Haastattelija: Minkälainen fiilis teillä on nyt, ku koulu on niinku loppumassa? Peruskoulu on päättymässä.

Tyttö 1: Mä haluan jäädä vielä kouluun!

Tyttö 2: Mäki!

Tyttö 1: Mä haluan jäädä vaikka luokalle, mut mä en haluu pois.

Tyttö 2: Sama. Ei jotenkaa sillee... Ainakaan mä en haluis vielä lähtee pois.

Tyttö 1: Ollu ties kuinka monta vuotta tätä samaa kouluu käyny ja sillee, ni ei haluu, et se muuttuu, et täytyy tehdä jotain eri juttuja.

Tyttö 2: Nii lähtee muualle opiskelee ja kaveritki lähtee jonneki muualle.

Tyttö 1: Mäki aluks ajattelin, et mä lähen jonneki muualle, mut...

Tyttö 2: Nii sä vaihoit! Oisin mäki voinu jäähä, jos... Oisit heti sanonu, et sä jätät tänne.

Haastattelija: Onko teillä niinku sillai selkiytyny suunnitelmat? Sillonhan oli just se yhteisvalinta sillon, ku mä oon viimeks käyny täällä.

Tyttö 1: Mä en oo ihan varma vielä, et lähenkö mä [opiskelemaan toiselle paikkakunnalle] vai jäänkö mä tänne. Se on vähän vaikee valinta. - - Mun mielestä tää on ehkä kuitenkin parempi, et tääl on tutumpia opettajia ja kaikkia.

Haastattelutilanteessa kulminoituu koulutusvalinnan monitahoisuus: Kyse ei ole vain alan valinnasta vaan myös ennalta-arvaamattomaan muutokseen heittäytymisestä: ”et täytyy tehdä jotain eri juttuja”, joista ei vielä tiedä varmuudella – ja kohdata ne yksin, ilman tuttujen rutiinien, perheen ja ystävien tarjoamaa turvaa. Itäsuomalaisen Käpykylän nuoriin verrattuna Maaseutukunnassa nuorilla oli yksi valinnanmahdollisuus enemmän: he saattoivat jatkaa opintoja oman paikkakunnan lukiossa. Maaseutukunnassa oman paikkakunnan lukiosta puhuttiinkin ensisijaisesti paikkakunnalle jäämisen valintahorisontista käsin: lukio määrittyi tuttuuden, turvallisuuden ja helppouden kautta (ks. myös Tuuva-Hongisto ym. 2016). Lukio ei ollut vain koulu, vaan ennen kaikkea *tuttu paikka*, johon saattoi mennä

opiskelemaan vaikka vuodeksi, jos tulevaisuuden suunnitelmat eivät olleet vielä selvillä tai kotoa pois muuttaminen arvelutti.

Käpykyläläisnuorten kulkema koulutuspolku vei suurimman osan (13) heistä opiskelemaan lähimpään kaupunkiin 50–65 kilometrin päähän kotipaikoilta (ja vain kaksi heistä lähti eri suuntiin). Maaseutukunnan nuorilla sitä vastoin ei ollut yhtä selkeää hakusuuntaa, vaan heidän toisen asteen valintansa hajautuivat maantieteellisesti laajalle alueelle. Suurimman osan opiskelupaikat sijaitsivat hieman kotipaikkakuntaa suuremmissa lähiseudun maaseutukunnissa, joissa oli tarjolla ammatillista koulutusta (n. 50–150 kilometrin säteellä kotipaikoilta). Huomionarvoista on, että maan sisäisen muuttoliikkeen isosta kuvasta huolimatta kummankaan paikkakunnan nuoret eivät olleet vielä peruskoulun päättyessä halukkaita muuttamaan pääkaupunkiseudulle tai Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin. Sopivaa oppilaitosta ja -alaa haettiin ensisijaisesti omasta maakunnasta ja toimivien kulkuyhteyksien päästä. Yleisempikin tilasto kertoo, että esimerkiksi Keski-Suomessa paikkakunnan koko ikäluokasta (n. 60 nuorta) vain 11 prosenttia valitsi kevään 2016 yhteisvalinnassa suureen kaupunkiin sijoittuvan oppilaitoksen, ja valtaosa valitsi lähialueen maaseutumaisen paikkakunnan oppilaitoksen. Noin 40 prosenttia jatkoi oman paikkakunnan lukioon.²

Peruskoulun viimeisenä vuonna tulevaisuuden suunnitelmista keskusteltaessa vain yksi tutkimuksemme harvaanasutuilta alueilta kotoisin oleva nuori oli suunnitellut vakavasti hakevansa Helsingissä sijaitsevaan oppilaitokseen. Vanhempien suostuttelua vaatinut suunnitelma kaatui lopulta käytännön järjestelyihin (ks. myös Armila & Käyhkö 2018):

Poika: No siin oli se, et me mietittiin tätä monta kuukautta vanhempien kanssa, ni sit meidän äiti oli sillee, et se on ihan fine, jos mä lähen sinne, jos mä saan oman asunnon ja isä oli sillee... Ni jäin sitte tänne.

Haastattelija: Ai isä ei halunnu?

Poika: Ei vaan siis isälleki oli ihan sama. - - Että äiti ja isä oli sitä mieltä, että saan lähteä opiskelemaan sinne, jos saan vaan asunnon, missä asua, mut sit ei ollu mitään tarjolla. Suunnilleen kaikki, kaikki halvat vaihtoehdot oli jo viety monta vuotta sitte ja sit oli vaan näitä hirveen kalliita, et kuukaus makso jotain

2 Kiitämme tutkimushankkeen yhteistyökouluja 9. luokan yhteisvalintoja koskevista koulukohtaisista tiedoista.

tuhat euroo, että ei todellakaa oo rahaa semmosee. Ja sitte ei oo sukulaisia siinä oikee Helsingin lähellä, minne mennä. - -

Haastattelija: No oisko susta tuntunu muuten ihan ookoolta mennä omilleen?

Poika: Ois joo. Must tuntuu sillee, että mä pystyn ihan elättämään itteni. Että mä pystyn kyllä pitämään itestäni huolen, et ei oo mitään sen kanssa. Et opiskelut ja silleenki menee ihan hyvin.

Muuttamiseen, asumiseen ja ylipäänsä nuoren itsenäistymiseen liittyvät pohdinnat ovat monessa tapauksessa koko toisen asteen koulutuksen ajan jatkuva perheensisäinen projekti, jossa ratkaistaan esimerkiksi kysymys siitä, voiko nuori käydä koulua kotoa käsin vai muuttaako hän jossain opintojen vaiheessa asumaan koulupaikkakunnalle (ks. myös Armila ym. 2018) Päätös asiassa on harvoin kokonaan nuoren oma. Eräs haastattelemamme nuori kuvasi, miten toisella paikkakunnalla sijaitsevasta oppilaitoksesta oli käyty kotiväen kanssa keskustelua koko vuosi ja miten hän oli sinnikkäästi vyöryttänyt heille muuttohalukkuutensa perusteluja toisensa perään – vaikka kotipaikkakunnan lukioon jääminen olisikin ollut helppo ratkaisu. Kevään valintatilanteessa nuori itse oli kahden vaiheilla, koska hänellä oli kotipaikkakunnalla osa-aikaista työtä ja houbuttelevia harrastuskuvioita, mutta lopulta kotiväkikin kannusti häntä tavoittelemaan omia koulutusunelmia.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on todettu harvaan asutuilta alueilta kotoisin olevien nuorten koulutusvalintojen ja -polkujen vahva kytkeytyminen heidän perheidensä resursseihin. Yhtäältä maaseutualueiden vähäiset työmahdollisuudet, kapeutuvat palvelut ja koulutuksen keskittyminen kaupunkeihin pakottavat nuoria etsimään toimeentuloa muualta (esim. Farrugia 2016). Toisaalta se, että nuori voi muuttaa pois kotoa ja sitoutua koulutukseen, edellyttää usein sekä suoraa taloudellista tukea että sosiaalista pääomaa koulutusvalintojen tekemisessä ja emotionaalista tukea päätökselle. Työväenluokkaisten ja pienituloisten perheiden on todettu suosivan ammatillista koulutusta, joka johtaa nopeasti konkreettiseen ammattiin ja hyviin työllistymismahdollisuuksiin joko omalla kotiseudulla tai kaupungeissa. Korkeammin koulutetut ja parempituloiset perheet voivat suoda nuorille enemmän aikaa etsiä omalta tuntuvaa alaa vailla taloudellisia paineita ja sitoutuvat useammin pitkiin opintopolkuihin myös aloilla, jotka eivät välttämättä takaa työllistymistä. (Esim. Corbett 2013.)

Perheen luokka- ja sosioekonomisen aseman yhteys lasten koulutukseen ja sosioekonomiseen asemaan vaihtelee paljon eri maiden välillä, ja Suomessa sekä myös laajemmin pohjoismaissa perhetaustan yhteys lasten koulutustautumiseen on muita maita väljempi (Pfeffer 2008; Naumanen & Silvennoinen 2010). Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo laajeni 1960–1970-lukujen taitteen peruskoulu-uudistuksen ja koulutuksen yleisen ekspansion myötä nopeasti, mutta 2000-luvulla keskustelu on kääntynyt jälleen huoleksi tasa-arvoistumisen pysähtymisestä ja uuden eriarvoistumiskehityksen käynnistymisestä. Alueellisten erojen ohessa esimerkiksi koulutuksen periytyvyyteen on kiinnitetty paljon huomiota (esim. Myrskylä 2009; Naumanen & Silvennoinen 2010; Kivinen ym. 2012).

Vaikka toisen asteen opinnot ovat Suomessa maksuttomia ja koulutusjärjestelmä ainakin pyrkii monin tavoin tasaamaan sosiaalisia ja taloudellisia eroja, perheiden erilaisilla resursseilla on kuitenkin merkitystä nuorten valinnoille. Nuorten toisen asteen aikainen asuminen tuo kysymyksen perheiden varallisuudesta erityisellä tavalla näkyväksi. Tutkimuksemme nuoret olivat varsin tietoisia siitä, että heidän kouluaikaisessa asumisessaan on pitkälti ollut kyse rahasta: ”Ei isä haluis maksaa sitä [vuokraa kaupunkikeskustassa], sit ku enhän miekään vielä mittään lainaa tai semmosii saa.” Alle 18-vuotiaana mahdollisuuksia itsenäistymiseen rajoittaa lisäksi yhteiskunnalta saatavien tukien riippuvuus vanhempien tuloista. Seuraavan esimerkin nuoren lapsuudenkoti sijaitsi kotipaikkakunnan sivukylällä, mistä käsin olisi ollut mahdotonta kulkea päivittäin lähipaikkakunnalla sijaitsevaan ammatilliseen oppilaitokseen. Hänen kohdallaan ratkaisuksi muodostui oman asunnon vuokraaminen, joskin omaan talouteen muuttaminen toi mukanaan taloudellisia yllätyksiä:

Tyttö: No yllätyksiä on ollu, se maksaa enemmän, ku mitä mä kuvittelin ja, tai enemmän menee rahaa ja enemmän pitää ite huolehtia kaikesta, ja ei sitä osaa kuvitella, miten paljon vessapaperit esimerkiks maksaa tai joku shampoo tai jotkut tämmöset, ikinä niinku ois arvannukkaan, et ne niin paljon maksaa. Haastattelija: Niin, saatko sää rahat riittämään?

Tyttö: No pakko saada, äitiltä ja isältä saa aina rahaa, mä sain Kelalta rahaa - - mut sit ne lopetti sen, koska äiti ja isä tienaa muka liikaa.

Uudessa arjessa selviämässä ei kuitenkaan ole kyse ainoastaan rahasta. Nuoren muutto koulupaikkakunnalle edellyttää perheeltä myös luot-

tamusta nuoren itsenäisestä elämästä selviytymiseen ja kykyyn kantaa vastuuta arkisten asioiden sujumisesta. Vanhempien lupa kotoa pois muuttamiseen helittää helpommin, jos koulupaikkakunnalla on isovanhempien, kummien ja/tai sisarusten muodostamia elämänmuutosta pehmentäviä sosiaalisia verkostoja – parhaassa tapauksessa asuinkumppanuutta tarjoavia luotettavia sukulaisia. (Ks. myös Käyhkö 2017; Armila & Käyhkö 2018.) Seuraavan esimerkin nuorelle muutto tiettyyn opiskelukaupunkiin oli itsestään selvä ja varmaksi koettu vaihtoehto. Kaupungissa asui sukulaisia, ja siellä opiskeli jo kaksi hänen vanhempaa sisarustaan, joiden asuntoon pikkusisko muutti. Muutto merkitsi uutta elämänvaihetta myös siksi, että samaan opiskelukämppeeseen oli muuttamassa tytön pitkäaikainen poikaystävä. Uusiin kuvioihin orientoituminen näyttäytyi odotettuna, jopa helppona ja itsestään selvänä asiana, kun asumiskuviot olivat hyvissä ajoin selvillä ja tukiverkostot valmiina. Jos sisarukset olivat selvinneet muutoksesta, ”ni kyllä määki siitä selviin”:

Haastattelija: No mites onks tää yhdessä [kaupunkiin] muuttaminen, onks siihen liittyny mitään keskustelua?

Tyttö: Mmm no se on ollu aika selvää, että... - - sitku [isosiskon poikakaveri] pääsee armeijasta, ni sitten [sisar ja tämän poikaystävä] muuttais pois siitä ja sitten me jäätäs niinku minä, [isovelii] ja [oma poikaystävä]. - - Mitä nyt [sisar] on puhunu, että ”Onnee vaan, että joudut sitte [veljen] jälkiä siivoamaan”. Meiän [veli] on vähän semmonen jääräpää, mutta emmä tiiä. Kyl mä uskon, et mä tuun sen kanssa ehkä vähän paremmin toimeen ku [sisko]...

Kotoa pois muuttaneiden tutkimuksemme nuorten konkreettiset asumisjärjestelyt uusilla paikkakunnilla ovat olleet moninaisia. Osa aloitti viikoittaisen arkiasumisen yhdessä sisaruksen tai ”kämpin” kanssa, ja osa muutti koulupaikkakunnilleen pysyvästi, esimerkiksi yksin omaan vuokra-asuntoon. Moni muuttaneista nuorista vietti edelleen viikonvaihteet ja muut vapaapäivät kotiseudullaan. Erityisesti oppilasasuntolaa asumiseen liittyy suorainen velvollisuus poistua asunnoista lomiksi ja viikonlopuiksi.

KARUHKO ASUNTOLA-ARKI

Haastattelija: Miltä se tuntui, kun joutui jakamaan [asuntolahuoneen] sit ihan uuden ihmisen kanssa?

Tyttö: Ihan kauheelta! Ainakin se kun, ihan niiku eka yöt, kyl mä sen ekan yön sain olla yksin, ku se tuli vasta aamulla se mun kämppis sinne, nii se oli semmoista ihan kauheeta, kun se toinen ei niinku puhunut mitään ja sit kumpikin istui ihan hiljaa ja teki omia juttujaan siinä omalla puolella ja...

Suomessa oppilasasuntolat ovat olleet historiallinen ratkaisu koulutuksen järjestämiseen harvaanasutussa ja pitkien etäisyyksien leimaamassa maassa. Aikana, jolloin koulut keskittyivät suuriin kaupunkeihin, pitkät etäisyydet, heikot kulkuyhteydet ja koulupaikkakunnalla sijaitsevan ”koulukortteerin” järjestämisen kustannukset muodostivat huomattavan esteen maaseutu- paikkakuntien lasten ja nuorten opiskelulle. Opiskelumahdollisuuksien tasaaminen alueellisesti onkin ollut yksi suomalaisen koulutuspolitiikan keskeisiä linjoja. Suurten ikäluokkien syntyminen toisen maailmansodan jälkeen ja samaan aikaan tapahtunut yhteiskuntarakenteen modernisointuminen ja elinkeinoelämän osaamisvaatimusten muutos nostivat koulutuspoliittiset kysymykset yhteiskunnallisen keskustelun keskipisteeseen. Epäkohdaksi nähtiin erityisesti ylioppilastutkintoon johtavien oppikoulujen saavutettavuus. 1950–1960-luvuilla oppikoulujen määrä kaksinkertaistui ja Suomeen syntyi suhteellisen tiivis oppikoulujen verkosto, joka mahdollisti yhä useammalle maaseudun nuorelle kouluttautumisen omalla paikkakunnalla. (Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 22–25; Jouhki 2020, 92–97.) Lukumääräisesti Suomessa on tänäkin päivänä kolminkertainen määrä lukiokoulutusta tarjoavia oppilaitoksia ammatillisiin oppilaitoksiin verrattuna (SVT: Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2019). Siinä missä lukion perustaminen omaan kuntaan on ollut monelle pienelle kunnalle tärkeä tavoite, ammatillisten oppilaitosten verkosto suunniteltiin alusta lähtien palvelemaan laajempia alueellisia kokonaisuuksia. Oppilasasuntoloista muodostui tässä tilanteessa elintärkeä edellytys ammatillisen koulutuksen laajenemiselle. Asuntolapaikka mahdollisti opiskelun myös pitkien matkojen päässä asuvien ja pienituloisten perheiden lapsille.

Oppilasasuntolat ovat edelleen keskeinen pitkäa koulumatkaa taittaville nuorille tarjottu koulunkäyntiä tukeva arkiasumisen malli. Vuonna 2015

ammattillisessa peruskoulutuksessa olevista opiskelijoista yli 10 000 asui koulutuksen järjestäjien ylläpitämässä opiskelija-asuntoloissa. Virallisesti oppilasasuntolat määritellään osaksi opintososiaalisia etuja. Asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa opiskelija-asuntolassa on ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain nojalla maksutonta. Asuntoja myönnettäessä useimmissa oppilaitoksissa etusijalla ovat alle 18-vuotiaat perustutkintoa opiskelevat ensimmäisen vuoden opiskelijat, joiden matka kotoa oppilaitokseen on pitkä tai muuten hankala esimerkiksi puuttuvien julkisten kulkuyhteyksien vuoksi. Asuminen on järjestetty yleensä soluihin, joiden asukkailla on yhteiset keittiö-, oleskelu- ja saniteettitilat. Useimmissa asuntoloissa nuoret jakavat henkilökohtaisen asuinhuoneensa toisen opiskelijan kanssa. Olennainen oppilasasuntoloita muusta opiskelija-asumisesta erottava tekijä on valvonta, joka on järjestetty eri tavoin eri oppilaitoksissa. Useimmissa asuntoloissa paikalla on ohjaaja ainakin pääosan asuntolan aukioloajasta. Asumista kontrolloidaan myös järjestyssäännöillä ja rangaistusten uhalla. Viikonloppuisin ja lomakausina valtaosa asuntoloista on suljettuina ja niissä voi asua vain poikkeustapauksissa, esimerkiksi pitkän matkan vuoksi. (Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelija-asuntolat 2015.)

Opetushallituksen teettämässä virallisissa oppilasasuntola-arvioinneissa asuntola-asumisesta muodostuu suhteellisen positiivinen kuva (esim. Vehviläinen 2012), joka kuitenkin osittain rikkoutuu Nuoret ajassa -seurannan asuntolakokemuksissa. Näyttää siltä, että erityisesti negatiivisia kokemuksia asuntoloista jaetaan nuorten keskuudessa sekä vahvistetaan nuorten ja vanhempien keskinäisissä puntaroinneissa. Usein ”puskaradioissa” asuntoloista muodostettu kuva piirtää esiin kolhoosimaista mutta ei-yhteisöllistä yhteiseloä ja huonoon seuraan joutumisen riskiä. Asuntoloihin ei haluta hakeutua, mutta niihin saattaa ”joutua”, jos muuta mahdollisuutta ei ole. Asuntola-asumisesta kieltäytynyt käpykyläläispoika valaisi meille kaverinsa asuntolakokemusta näin:

Se on melkein ku vankila, ku sie ensinnäkin saatat joutuu... sinne saattaa tulla, jos sie et pääse kaverin kaa, niin sitten sinne saattaa tulla... ett kaverilla oli käynny silleen, ett sinne oli joku haiseva kämppis tullu... se ei käynny siellä suihkussa viikolla, se kävi vaan kotona, kun meni viikonlopuksi kotiin ja kävi sillon vaan suihkussa ja sillä oli aina ne työvaatteet päällä ja se hais ihan hirveen pahalle, ja se ei siivonnu ikinä... ja sit se joutu siivoamaan sen jälkiä, mitä se teki.

Tyytymättömyys asuntoloihin liittyy nuorten kertomuksissa ensisijaisesti levottoman seurauksena aiheuttamiin riskeihin, meteliin iltaisin ja öisin, siivottomuuteen sekä yksityisyyden ja kodinomaisuuden puutteeseen. Asuntolassa tulee ja menee monenlaisia asukkaita, ja saman lukuvuoden aikana kämppäkaveri voi vaihtua moneen kertaan. Erityisesti yksityisyyden, viihtyisyyden ja ‘oman tilan’ puute näyttäisi olevan tekijä, joka torjuu tyttöjen asuntola-asumista. Vaikka Nuoret ajassa -aineisto on määrällisesti pieni, huomionarvoista on, että kokemukset pidemmästä asuntola-asumisesta kasautuvat aineistossa pojille. Tytöt eivät usein lähtökohtaisestikaan valinneet asuntola-asumista vaan pyrkivät järjestämään asumisen jollain muulla tavalla, jos se suinkin oli mahdollista. Myös vanhempien on usein ollut vaikea laskea nuorta oppilasasuntolan asukkaaksi. (Ks. myös Tuuva-Hongisto ym. 2016.)

Nuoret ajassa -aineistoissamme on esimerkkejä siitä, että vanhempien asuntoloihin kohdistama huoli ei aina ollut aiheeton. Asuntola-asuminen saattoi keskeytyä esimerkiksi siihen, että nuoret eivät heränneet ajoissa ja koulunkäynti herpaantui, kun asuntolassa kukaan ei patistanut kouluun. Osa asuntolanuorista muutti kesken kouluvuoden takaisin kotiin, vaikka kotona asuminen tarkoittikin aikaisia herätyksiä ja pitkää bussimatkaa. Asuntolayhteisöihin näyttää syntyvän helposti myös monenlaisia bileporukoita ja -paikkoja. Joillekin nuorille asuntolaelämän vapaus ja sieltä löytyneet uudet kontaktit loivat puitteet tarttua päihteiden ja jatkuvan juhlimisen värittämään elämäntapaan. Aineistossa on nuoria, jotka olivat joutuneet kohtaamaan asuntolassa kiusaamista, jos kohta aineistossa on mainintoja myös kiusaamiseen puuttumisesta ja toimivista suhteista asuntola-ohjaajiin.

Haastattelija: Millaisista asioista sinä voit siltäkin tulla?

Poika: Pienistä asioista, välillä vähän isommista jutuista. Oli vähän se, että pientä kiusausta tuli, niin siinä meinas mennä vähän pinna siihen. - - Mainihin siitä valvojalle. Siinä tuli pientä, et mietittiin mitä tehdään asialle. Aluks oli silleen, että antaa sen olla, että jos se peli vielä jatkuu, niin siltä, mutta sit se jatkuu, niin sit piti tehdä jotain.

Myönteisesti asuntola-arkea kuvasivat erityisesti ne nuoret, joiden asuntola-aikaan kuului positiiviseksi koettua yhteisöllisyyttä. Monelle avain

uuden ympäristön tutuksi tekemiseen ja viihtymiseen oli ystäväystyminen muiden asuntola-arjen jakavien nuorten kanssa:

Sitten ku alkoi ilta pimenemään, niin se alkoi se koko asuntolan piha täyttyä porukoista – tai niinku nuorista – niin siellä pystyi helposti tutustumaan. Siellä sitten heti alkoi viihtymään. Kämppisten kanssa nyt oli ekat kaks viikkoo vähän omituisia, mutta kun niihinkin tutustui, niin sitte tuntui, että kolmen aikaa yöllä siellä huutaa vielä jotain ja... että ei. Alkoi olemaan vähän liiankin tuttavallista porukkaa siellä.

Eräs erikoislukion oppilasasuntolassa asunut nuori kuvasi asuntolaa paikaksi, josta ”tulee sellasia elämänaikaisia ystäviä”. Valvonnan ja häiriöiden sijaan hänen kuvauksissaan asuntola-asumisesta korostuivat yhteishenki, yhdessä tekeminen ja ainutlaatuisen tiiviit ihmissuhteet. Oppilaiden ja koulun henkilökunnan välinen luottamus – ja se, etteivät nuoret käyttäneet luottamusta väärin – mahdollisti esimerkiksi suhteellisen vapaan koulun tilojen harrastekäytön vapaa-ajalla. ”Ne asuntolat on aivan oma kokemuksensa, kun siellä on se 60 samanhenkistä nuorta aivan vierivieressä”, hän kuvasi asuntolan yhteishenkeä. Näyttää siltä, että myös oppilasasuntola-asumiseen syntyy helposti oppilaitoskohtaisia ja sosioekonomisia sävyeroja: erikoislukiolaisten asuntolaelämä muovautuu erilaiseksi kuin ammattikouluopiskelijoiden kuvauksissa meille avattu ajoittain huuruinenkin biletodellisuus.

Asuntola-asumiseen sopeutumista helpotti, jos nuoren oli mahdollista vaikuttaa siihen, kenen kanssa hän asui yhdessä. Joku sai kämpppäkaverin vanhasta peruskouluajan luokkakaveristaan, jonka kanssa oli helppo kulkea matkoja ja ottaa uutta ympäristöä ja sen sosiaalisia verkostoja haltuun, toinen taas tunsivat tulevat asuintoverinsa harrastusten kautta. Myös tämän luvun alussa siteeratun tytön arki uudessa oppilaitoksessa muuttui alkushokin jälkeen myönteiseksi. Vierauden ja ulkopuolisuuden kokemus talttui, kun asumisjärjestelyihin sai vaikuttaa itse ja muuttaa samaan huoneeseen itse valitsemansa opiskelukaverin kanssa. On kuitenkin tärkeä huomata, ettei monellakaan nuorella ole valmiiksi tuttua kämpppäkaveria, eikä asuntolasta välttämättä löydy samanhenkisiä nuoria. Tällöin vaarana on, että nuori jää yksinäiseksi heittopussiksi, joka joutuu jakamaan arjen aina uusien, vaihtuvien kämppisten kanssa ja mukauttamaan oman elämänsä asuntolan muun joukon elämäntapaan.

Näinkin pienen aineiston asuntolakokemusten erilaisuus kertoo oppilaitosten ja asuntoloiden moninaisuudesta (vrt. Souto 2013; Maunu 2018). Jotkut asuntolat eivät olleet pystyneet tarjoamaan itsenäisen elämän alkeita opetteleville nuorille riittävän turvallisia puitteita, vaan nuoret jäivät yksin arkisten ongelmiansa kanssa. Toisissa oppilaitoksissa taas asuntoloiden valvontaan kiinnitettiin huomiota, epäkohtiin puututtiin ammattimaisesti ja asuntoloissa oli ohjattua vapaa-ajan toimintaa. Kaikkein positiivisimmin asuntola-arkea kuvattiin silloin, kun asuntolan yhteisöllisyys oli ollut myönteisellä tavalla nuorten itsenäistymistä tukevaa.

Asuntoloissa asuvat nuoret liikkuvat viikonloppuisin ja lomilla pääsääntöisesti takaisin kotipaikkakunnilleen. Erityisesti poikien kertomuksissa liikkumisella oli keskeinen asema. Itsenäisen elämän rakentaminen maaseudun bussiliikenteen kiemuraisten reittien ja harvenevien aikataulujen varaan hankaloitti monen alaikäisen elämää. Siinä missä vanhempien kyydit olivat peruskouluaikana tärkeitä, toisella asteella haastatteluissa nousivat esille vanhempien sisarusten ja kavereiden autokyydit, moottoripyörät ja oman auton odotus. Ajokortti ja oma auto olivat monelle arkinen, täysi-ikäistymisen alla hartaasti suunniteltu ja odotettu välttämättömyys.

Vaikka uusissa oppilaitoksissa syntyi tärkeitä ihmissuhteita, paikkasuhteiden näkökulmasta useilla nuorilla säilyivät vahvat siteet kotipaikkakunnille. Erityisesti Maaseutukunnan nuorille, jotka siirtyivät opiskelemaan toiseen maaseutukuntaan, opiskelupaikkakunnat saattoivat jäädä ympäristöinä varsin vieraiksi läpikulkupaikoiksi. Asuntola-asuminen ei kiinnittänyt heitä niinkään uuteen paikkakuntaan kuin opiskelijayhteisöön. Arjen kannalta keskeinen ympäristö (Harrisin ja Wynin [2009] termein mikroterritorio) rajautuikin usein melko suppeasti koulun ja asuntolan muodostamaan yhteisöön. Suurin merkitys oli uusilla ystävillä, joista heistäkin useimmat olivat tulleet opiskelupaikkakunnalle muualta. Sen sijaan muuttaminen kaupunkiympäristöön merkitsi nuorten paikkasuhteissa toisenlaista muutosta.

KAUPUNKILUPAUS: UUSILLA KULMILLA, UUSISSA PORUKOISSA

Peruskoulun päättymisvaiheessa tutkimuksemme nuoret kohtasivat koulutukseen liittyvän muuttopaineen pois maaseudulta. Koulutukseen

ja työllisyyteen liittyvät tekijät eivät kuitenkaan ole ainoita nuorten muuttoliikkeeseen vaikuttavia tekijöitä. Nuorten puhuessa muuttamiseen liittyvistä kokemuksista ja elämästään ne eivät myöskään nousseet ainoiksi puheenaiheiksi, vaan esille nousi moninainen tekijöiden kirjo. Siirtyminen kaupunkiympäristöön merkitsi monille tutkimuksemme nuorille urbaanissa tilassa hengailemisen ja kaupunkikulttuuristen maimien avautumista, ostos- ja harrastusmahdollisuuksien äärelle pääsyä sekä sosiaalisten suhteiden monipuolistumisen lupausta. Yläkouluikäisissä tulevaisuusvisioissaan osa nuorista oli jo odotellut innokkaasti kaupunkiin lähtemistä.

Ruotsalaistutkija Mats Johansson (2016) on käyttänyt käsitettä ”nuorten naisten exodus” analysoidessaan maaseutualueiden muuttoliikettä. Sama ilmiö on havaittavissa myös Suomessa. Nuoret naiset muuttavat maaseutualueilta kaupunkiin selvästi miehiä todennäköisemmin. Kaikilla maaseutualueilla pääosa työikäisestä väestöstä on miehiä, mutta erityisesti ilmiö korostuu harvaanasutulla maaseudulla, jollaiseksi myös iso osa Nuoret ajassa -tutkimuksessa mukana olleiden maaseutunuorten asuinalueista voidaan luokitella. Suomen ympäristökeskuksen tuottamat tilastot maaseutualueiden ikä- ja sukupuolirakenteesta eivät huomioi alle 18-vuotiaiden muuttoliikettä, mutta työikäisiksi määriteltäviä ikäryhmiä koskevilla tilastoilla maaseutualueiden sukupuoliero on suurimmillaan 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten ikäluokassa. Tässä ikäluokassa harvaanasutulla maaseudulla asuu liki 140 miestä 100 naista kohti. (Maaseutukatsaus 2017, 31.) Nuorten aikuisten muuttoliikkeen sukupuolijärjestyksestä on selitetty erityisesti nuorten naisten aktiivisella koulutukseen hakeutumisella sekä maaseudun työmarkkinoiden miesvaltaisuuksella. Matalampaa koulutusta edellyttävien työtilaisuuksien painoutuessa miesvaltaisille aloille nuoret naiset muuttavat maaseudulta ”naisystävällisille” työmarkkinoille. (Johansson mt.; Maaseutukatsaus mt.)

Tutkimusryhmästämme Mari Käyhkö (2017) on analysoinut harvaanasutulla maaseudulla asuvien tyttöjen käsityksiä sekä pienestä kotipaikkakunnastaan että heidän odotuksiaan kaupunkiin muuttamisesta peruskoulun lopussa. Erityisesti Käpykylän tytöille kaupunki merkitsi jo lähtöä suunniteltaessa lupausta uudenlaisesta elämämaailman runsaudesta. Osalle nuorista kaupunki kuitenkin näyttäytyi kasvottomana ja tuntemattomana, jopa pelkoa herättävänä ympäristönä. Erityisesti niillä

nuorilla, joilla ei ollut siteitä kaupunkiin eikä aiempia kokemuksia kaupunkimaisessa ympäristössä liikkumisesta, oli etukäteen usein varsin negatiivisia oletuksia kaupunkielämästä. Joidenkin poikien tulevaisuudenkuivissa uutta arkea jännitettiin ja pelättiin, kun itsessä tunnistettiin tämän teoksen luvussa ”Miten kaupungista tulee oma?” kaupunkipääomaksi kutsutun suunnistamistaidon puute ja kaupunkiympäristöön kuulumattomuuden kokemus.

Itäsuomalaisen tutkimuspaikkakuntamme nuorille kaupunki, johon arki koulutusvalinnan myötä siirtyi, merkityksellistyi aluksi vieraana sosiaalisen, materiaalisen ja kulttuurisen runsauden maailmana. Kaupunki oli tehtävä tavalla tai toisella tutuksi ja omaksi niin, että arjesta uudessa ympäristössä tuli elettyä. Koulutussiirtymään liittyvä ”transitionvigointi” onkin heidän tapauksessaan suurelta osin ollut konkreettista arkisen kartan ja sen reittien hahmottamista: oli opittava ne jokapäiväiset skriptit, joiden kautta paikkaa voi tehdä omaksi ja minää osaksi paikkaa (Harris & Wyn 2009; ks. Goffman 1974). Vasta tämän tavallistumisen kautta syntyivät paikassa kotonaan olemisen kokemus ja oikeutus – myös seuraavassa siteeratun käpykyläläispojan elämismaailmassa:

...peräkyliltä tultiin niin tota, silloin ku myö ekan kerran nousiin linja-autoon, et noni lähetään asuntolalle, niin olihan se aina semmonen wow, mä oon K:ssa, en nyt tiää, ei nyt kovin erikoiselta tuntunu, mut silti oli se silleen, et vau tää on vähän isompi paikka ku tuo Käpykylä, myö silti mittään juntteja oltu, kyllä myö osattiin liikkua siellä ja tälleen, mutta nykyään se on ihan peruskauraa että siellä on niin on silleen et joo, tos on tommonen ja tos on tommonen, ennen se oli silleen, et käyään vähän tutkimassa tätä paikkaa, ja kaikki tuntu vähän silleen uuelta, vähän niinku ois alottanu uuen elämän, ainaki uuen vaiheen elämässä, no niinku alotettiin.

Haastattelemiemme käpykyläläisnuorten lapsuutta elettiin turvalliseksi ja virikkeelliseksi koetussa maalaisympäristössä (myös Tuuva-Hongisto ym. 2016). Nuoruuden elämänvaiheisiin liittyvien toiveiden näkökulmasta kotiseutu oli kuitenkin alkanut määrittyä erilaisten tärkeiksi koettujen asioiden (esimerkiksi harrastus- ja kulutusmahdollisuuksien) puuttumisen maisemana. Kun tultiin niukkojen tarjoumien ympäristöistä, huomio kiinnittyi myös pääsyyn kaupungin avaamaan tilallisen ja toiminnallisen runsauden maailmaan. Tilaisuuksiin ei välttämättä osattu tarttua – tai

pystytty tarttumaan – mutta niistä ja niiden luomasta kontrastista entiseen oltiin tietoisia:

Onhan se, asuu tääl kaupungissa, on mahdollisuuksia käyvä shoppailemassa, ja sitten on miettiny, et voisin esim. uintia alottaa ja tämmöstä, tai ruveta käymään jossain, eri paikoissa, ollaan siskon kanssa juteltu, et vois tutustuu kaupungin kulttuurielämään, tämmöstä että pääsee halutessaan, et eihän sieltä Käpykylästä pääsyy minnekkään käymään. Että ku on erilainen ympäristö mitä siellä Käpykylässä niin sitten on, ite rikastanu sellasta erilaista, ei nyt maailmankuvaa mut sellasta mimmosta voi elämä olla, ku ite silleen maalta oon, ja ehkä just mitä sanoin, niin on aikaa itelle ja silleen enempi, miettii, ja tietysti pystyy käymään paikoissa.

Muutto pienemmällekin paikkakunnalle saattoi merkitä tässä suhteessa uudenlaisia mahdollisuuksia niille tutkimuksemme nuorille, jotka kotipaikkakunnillaan olivat asuneet sivukylillä. Uudet oppilaitokset sijaitsivat kuitenkin paikkakuntien keskustassa, ja asuntola saattoi olla kävelymatkan päässä ruokakaupasta: ”No, siellä oikeastaan muuttu kaikki, kun pääsi asumaan keskusta. Kun mä asun täällä [kotipaikkakunnalla] 40 kilometrin päässä keskustasta ja 15 kilometriä lähimpään kauppaan.”

Keski-Suomen Maaseutukunnan nuorten haastatteluista ei ole luettavissa samaa kaupunkielämän odotusta kuin Itä-Suomen tyttöjen haastatteluista, eikä kaupunki symboloinut heille yhtä vahvaa siirtymää kohti vapautta. Vaikka myös Maaseutukunnassa kerrottiin erityisesti shoppailu- ja harrastusmahdollisuuksien niukkuudesta ja pitkien kulkuyhteyksien tuottamista hankaluuksista, moni myös kertoi, että kotipaikkakunnalta löytyivät melko hyvin ne asiat, joita arjessa tarvittiin. Näiden nuorten toisen kouluasteen aikaiset muutot suuntautuivat pääasiassa lähiseudun maaseutumaisille paikkakunnille, jolloin elämänmeno ja ihmiset uudella paikkakunnalla näyttäytyivät hyvinkin samankaltaisina kuin vanhalla kotipaikkakunnalla: ”se oli samanlainen tuppukylä ku tämä”, kuten eräs haastateltu totesi. Suunnitelmat siitä, mitä toisen asteen jälkeen tapahtuisi ja millaisessa ympäristössä he pidemmällä tähtäimellä haluaisivat asua, eivät olleet välttämättä vielä konkretisoituneet. Pääosa lähikunnissa ammattikoulua käyvistä nuorista näki tulevaisuutensa kuitenkin mieluummin maaseutumaisessa kuin kaupunkiympäristössä. Paitsi Maaseutukunnan pojat, myös monet tytöt kertoivat viihtyvänsä hyvin kotipaikkakunnallaan ja palaavansa mielellään joko sinne tai lähiseudulle ammattiin valmistumisen jälkeen:

Haastattelija: Missä te haluaisitte asua sitte ku opinnot päätyy?

Poika: En minä tiedä...

Tyttö: Mä pysyn kotona (nauraa) no en mä tiiä.

Poika: Jossain vähän syrjemässä, mä en ainakaan [maakunnan keskuskauupungin] keskustassa, mä tulisin hulluks siellä.

Haastattelija: Mikä siel on semmoista mistä tulee hulluksi?

Poika: En tiedä, en mä tykkää tommosista. Kaupunkiympäristöstä.

UUSI MINÄ UUDESSA ARJESSA

Kaupunkikouluihin siirtymisen symbolinen lisäarvo oli erityisesti pienessä tehdastaajamassa kasvaneiden käpykyläläisnuorten koulutussiirtymään kytkevä ulottuvuus. Muutos oli heille monitasoinen: kun ympäristö muuttui, myös minän tuli muuttua ympäristöön sopivaksi. Kaupunkiympäristön tarjoumiin tarttumisella oli edellytyksensä ja seurauksensa. Kauppakeskukset ja kahvilat ovat konkreettisia esimerkkejä haastattelemiemme nuorten mikroterritorioihin liittyvistä *place making* -projekteista, joiden kehkeytyessä arjen kartoille alkoi kuvautua uusi minä uudessa paikassa – ja usein myös uusissa porukoissa.

...tällai ku saa keskustassa olla, niin ihan muuten vaan kavereiden kaa jääny tänne ja käyty esim syömässä tai leffassa, ja usein on tullu, ku oli esim. loma, semmonen viikon loma, niin otin vaan kotoo läppärin ja lukiokirjat mukkaan, ja tuun tänne ja menin tonne Coffee Houseen istumaan ja kirjottaa sitä äidinkielen esseetä, että siel on semmonen paikka, missä mä silloin tällön meen vaan viettää aikaa että, otan aina sitten ison kupin kahvii ja koneella alan kirjottelee tai tekemään jotain juttuu, sitten usein nään kavereita täällä.

Uudessa ympäristössä siihen kuulumista piti rakentaa sekä maantieteellisesti että sosiaalisesti. Nuorisokulttuurimaantieteellisissä analyyseissa mikroterritoriot ovat sosiaalisessa kanssakäymisessä syntyviä porukoiden paikkoja ja miljöitä (Harris & Wyn 2009; vrt. Perho 2010). Verkostot kutoutuvat hiljalleen ja kumuloituvat usein merkittävien muiden – itseä uuteen paikkaan ja sen yhteisöihin ankkuroivien ihmisten (esim. Mead 1934; vrt. Souto 2011) avustavilla väliintuloilla ja niihin tukeutuen:

...se on semmonen sanonta tuolla ammattikoulussa, tupakkapaikalla tapaa kaikki parhaat kaverit, ensimmäisen kaverin siellä silleensä tapasin, että olin tupakalla siinä, ja se tuli kysymään tulta, siinä sitten jäätiin juttelemaan, ja se sitten oli silleen, että jatkettiin juttelua ja tutustuttiin vähän paremmin ja oltiin sitten kavereita [...] että yhteen henkilöön ku jostain tietystä piiristä tutustut, niin tutustut koko piiriin samalla, niin nytten sitä tuntee kaikki.

Monelle käpykyläläistytölle uuteen kouluun pääseminen merkitsi jo ennakoon odotettua ja sittemmin toteutunutta konkreettista, mentaalista ja sosiaalista pesäeroa kotipaikkakunnan kuihtuneeksi, ”kyttäileväksi” ja juoruilukulttuurilla kyllästetyksi kuvattuun ilmapiiriin (ks. Käyhkö 2017). Uuden elämänvaiheen alkaessa eteen avautui peruskouluaikaisista leimoista ja roolituksista tyhjentyneet uusien suhteiden kirjo, jossa myös uusi minä sai myönteistä tilaa:

Haastattelija: Mikä siinä sit [syrjäseudun yläkoulussa] oli hankalaa?

Tyttö: Mä jäin vähän ulkopuolelle kaikista välillä [...], jos ne oli sopinu, et ne menee jonnekin, niin kaikki muut oli kutsuttu paitsi mut, niin oli se vähän silleen. [...] Ei sitä oikeestaan ulkopuolinen silleen tajunnu, mutta oli se aika hankalaa, ysi- ja kasiluokka, en muuta toivonu, ku et pääsen pois. [Nyt] mul on kavereita ja sit kaverin kaverin kautta saa taas uusia.

Haastattelija: Sit puhuit [aiemmissä haastatteluissa] paljon siitä juoruilusta ja perheen tai vanhempien sisarusten leimasta ja silleen, niin onks se [muutto] sit vapauttanu jotenki?

Tyttö: Onhan se ku ei tiää suoraan, minkälainen sä oot ollu, ja ei pysty sano- maankaan, et se on se et nyt ne pitää eka tutustuu minuun, eikä ne voi mitään päätelläkkään. [...] No, miten, käyttäydyn ainaski ihan eri tavalla, tai yritin ainaski, että silleen, että puhun vähän eri tyylillä että ei silleen niin ronskisti niinku täällä tuli puhuttuu, kaikkihan tunsii niin ei jaksanu enää ajatella, mut siellä [uudessa paikassa] sit vähän yrittää olla vähän hienompi ja ...sais vähän paremman kuvan.

Uuden minän syntyminen ei kuitenkaan ollut pelkästään vapauttava kokemus; kaupunkitila on julkisuudessaan myös vaativa. Joidenkin tyttöjen kokemuksissa syrjäkylä on ollut heihin kriittisiä katseita kohdistanut paikka, ja myös kaupunkikatseen taakse oletettu ”yleistetty toinen” (Mead 1934) näytti olevan erityisesti tytöille ylimääräistä päänvaivaa aiheuttava ilmiö. Kuitenkin, kun kotikylässä heihin kohdistunut kontrolli oli ensi-

sijaisesti aikuisten harjoittamaa, kaupungissa kriittisen katseen tunnistettiin (tai uskottiin) tulevan vertaisten parista. Kaupunkitila kouluineen ja nuorisoporukoineen oli tytöille uusi näyttämö, jolla tapahtui paljon sanatonta vuorovaikuttamista ja pelattiin erilaisia sosiaalisia pelejä (myös Cele 2013, 81–82). Näillä performoimisen areenoilla on ollut mietittävä kaupunkitilassa soveliasta itsensä esille panoa:

Joo no se on kyllä ihan totta [että kaupungissa joutuu miettimään enemmän ulkoista olemustaan], mut sit on niitä päiviä, ku ei oikeesti jaks panostaa yhtään koulussa siihen, mut on se eri asia, ku käyt Käpykylän kouluu, niin en mä jaksanu ajatella yhtään, mut sit ku menee [kaupunkiin] niin kylhän sitä vaatteita miettii enemmän, et mitä laitat päälle, ku kumminki jäät jonneki kaupungille, niin mieluummin sellasta, että en ihan mitä sattuu laita päälle, oon mä siit aika tarkka silleen.

Siellä [Käpykylässä] ei ollu minkäänäkösiä ulkonäköpaineita, koska se väestö oli niinku varmana viiskytprosenttisesti jotain eläkeläisiä, kumminkin näytti aina paremmalle ku kaheksankymppiset mummut niin, ei sit tarvinnu laittautuu mitenkään hirveemmin.

Samana uudella tavalla kriittisen katseen tunnisti myös osa Maaseutukunnan tytöistä:

Huono puoli on just se, et pitää vähän enemmän miettii, et mitä tekee ja missä tekee ja sillei. Et ei ehkä voi olla niin vapaasti - - ku se on uus paikka, niin sitte ei halua antaa ittestään huonoo kuvaa tai semmoista, et joutuu ehkä ole varpaillaan tai sillei.

Maaseutukunnan tytöt eivät haastatteluissaan kertoneet kotipaikkakuntaan liittyvästä juoruilusta tai kontrolloinnista. Kotikylän ilmapiiriä kuvattiin pikemminkin eräänlaisen rentouden kautta: kotipaikkakunnalla sai olla sellainen kuin oli, ”vetää menemään vanhassa hupparissa”, kun taas kaupungissa joutui toisella tavalla kiinnittämään huomiota siihen, miten pukeutui, puhui tai käyttäytyi ja millaisen kuvan antoi itsestään – miten joutui muokkaamaan itseään kaupunkiympäristöön sopivaksi.

Riippumatta siitä, oliko uusi asuin ympäristö kaupungissa vai maaseutukunnassa, uusi paikkakunta, uusi oppilaitos ja hyppy uusiin sosiaalisiin

ympäristöihin merkitsivät nuorille mahdollisuutta uuteen alkuun. Joissakin tapauksissa muutos merkitsi peruskouluaikana tapahtuneen kiusaamisen katkeamista ja irrottautumista hankaliksi koetuista ihmissuhteista. Toisille taas uusi opiskelupaikka avasi mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen aivan toisella tavalla kuin kotipaikkakunnalla oli ollut mahdollista:

Poika: Vuoden aikana... Musta on tullut paljon enemmän ulospäin suuntautunut. Sen minä olen huomannut tuolla, että sen kanssa sitten muuttuikin oikeastaan kaikki. Tulee oikein ulospäin suuntautunut, niin siinä kaikki harrastukset ja kaikki rupee muuttumaan. - -

Haastattelija: Tuntuiko, että oli semmoinen uus alku, tai että puhtaalta sivulta alkoi, kun menit sinne?

Poika: Kyllä, aivan täysin puhtaalta sivulta. Kun ei siellä kukaan oikeastaan tuntenu minua. Kyllä siellä yks [paikkakuntalainen] siellä on. Joka on vuotta vanhempi. Sen kanssa ei oikeastaan tule edes juteltua paljon, kun sillä on kaikkea muuta.

Omassa elämässä tapahtunut muutos merkitsi usein muutosta myös suhteessa vanhaan kotipaikkakuntaan. Samalla kun uudesta asuinympäristöstä oli muodostunut paikkaan kiinnittävien ihmissuhdeverkostojen, tuttujen paikkojen, reittien, uusien harrastusten ja rutiinien kautta yhä merkityksellisempi mikroterritorio, vanhan kotipaikkakunnan merkitys nuoren elämän kiintopisteenä muuttui. Kotipaikka pysyi paikoillaan, mutta nuorta sinne sitovat ankkurit löystyivät, osa paikkasiteistä kadotti merkityksensä ja osa irtosi kokonaan. Paikat, jotka vain vuosi sitten olivat olleet tiheiden merkitysten kyllästämiä, saattoivat tyhjentyä merkityksistä:

Kyl mä ain kovasti viikonlopuksi ootan, et mä pääsen tänne, mut sit aina kun mä tuun tänne, niin mä oon sillei, et miks mä tulin tänne tai semmone, et en mä enää nää itteeni täällä. Mä tykkään paljon olla täällä ja tää on mulle tärkeä paikka, mutku mun mielestä täällä ei vaa enää oo mitään, tää on niin kuihtunut. Tääl on mun perhe ja on täällä mun kavereitakin, mut must tuntuu, et mä en koskaan niitä nää. Sitte vähän tulee semmoinen olo, et ois vaan pitänyt jäähä [opiskelupaikkakunnalle].

- - et kyllä sen huomaa, et täältä varsinkin nuoriso alkaa hupenee, pikkuhiljaa lähtee, et se että kyl sen huomaa, et ei enää oo, vaikk mä sanon, et ei mulla oo hirveesti mun kavereita täältä muuttanut pois, mut silti vaan tuntuu et ne on kadonnut tai sillei, et vaik perjantai-iltana voi olla, et täällä ei oo ketää missään, et ne on vaan kotona tai jotai.

Edellisessä haastatteluotteessa kiteytyvät kuvaavalla tavalla kotoa poismuuttamisen haikeus, poissaolon, irtaantumisen ja paikkaan kuulumattomuuden tunteet. Vaikka kotipaikkakunta ihmisineen ja paikkoineen oli edelleen tärkeä ja nuorelle oli tärkeä tulla käymään siellä, siitä oli tulossa yhä enemmän muistojen paikka, ei enää elämän keskipiste. Sekä paikka että nuori itse olivat muuttuneet. Eräs toinen, vuoden toisella paikkakunnalla asunut nuori, kuvasi monipaikkaista elämäntilannettaan kahtiajakautuneisuutena: opiskelupaikkakunnalla oltaessa kaverisuhteet ja tekeminen kasautuivat sinne, ja kotipaikkakunta tuntui siellä käytäessä vieraalta – kesälomalla aseltelma taas kääntyi päälle: kotipaikkakunnan sosiaaliset kuviot elpyivät ja opiskeluajan maailma kavereineen etäännytti. Yhtäällä olivat uusi minä ja uusi paikka, toisaalla vanha minä ja kotipaikkakunta. Paikkatunteita ei ollut aina helppo sovittaa yhteen, vaan kahtiajakoisuus saattoi tuottaa ristiriitaisen kuulumattomuuden tunteen molemmissa paikoissa. Uudessa paikassa nuori kaipasi kotiin, kotona taas uuteen paikkaan, eikä ollut kummassakaan täysin kotonaan.

Toisella asteella opiskelevien, maaseutumaisilta alueilta uusille paikkakunnille muuttaneiden Nuoret ajassa -nuorten elämä oli monin tavoin välitilassa. He elivät arjessaan todeksi dynaamista prosessia, jossa he olivat samanaikaisesti monin säikein edelleen kiinni kotipaikkakunnassaan mutta punoivat myös uusia säikeitä, jotka kiinnittivät heidät uusiin ympäristöihin ja yhteisöihin. Täysi-ikäistymisen hämmöittäessä osalle nuorista oli selvää, että muutto kotipaikkakunnalta tulisi olemaan pysyvä, osa taas suunnitteli vahvasti paluuta sinne opintojen päättyessä. Monen tulevaisuuden suunnitelmat olivat kuitenkin vasta muotoutumassa.

POHDINTA

Kansainvälisessä nuorisotutkimuksessa on viitattu harvaan asuttujen alueiden nuorten liikkuvuuteen termillä ”lähtemisen imperatiivi” (*mobility imperative*, esim. Corbett 2007; myös Corbett 2013; Farrugia 2014; 2016). Käsitteellä viitataan siihen, että pitkien etäisyyksien päässä koulutus- ja palvelukeskittymistä asuvat nuoret kasvavat lapsuudestaan lähtien tietoisuuteen siitä, että lähteminen kotipaikkakunnalta on välttämätöntä ainakin joksikin aikaa joko opiskelun, työn tai toimeentulomahdoli-

suuksien vuoksi. Kuten käsitteen lanseerannut kanadalaistutkija Michael Corbett ja sitä edelleen kehittänyt australialainen nuorisotutkija David Farrugia ovat erilaisia maaseutuyhteisöjä käsittelevissä tutkimuksissaan kuvanneet, lähdön odotushorisontti leimaa näiden nuorten elämää monin tavoin. Se vaikuttaa esimerkiksi paikallisiin yhteisöihin kiinnittymiseen ja luo ristipaineita nuorten elämään. Lähtemiseen kytkeytyy erilaisia pelkoja, unelmia ja ristiriitaisia odotuksia. Lähtemisen pakko on noteerattu myös pohjoismaisessa ja suomalaisessa kontekstissa (mm. Karlsen & Paulgaard 2012; Johansson 2016; Kiilakoski 2016; Rönnlund 2019; Armila ym. 2018; Juvonen & Romakkaniemi 2019), ja siitä onkin muodostunut eräänlainen yhdistävä lähtökohta harvaanasuttuja ja syrjäisiä alueita koskevaan nuorisotutkimukseen.

Suurin osa aiemmasta tutkimuksesta perustuu poikkileikkausaineistoon, joka kertoo vain muuttoliikkeen lopputuloksen: maaseudulta on joko muutettu pois tai sinne on päätetty jäädä. Seuranta-asetelma tuo esiin harvaanasuttujen ja maaseutumaisten alueiden nuorten muuttoliikelle tyypillisen aaltomaisuuden: kotipaikkakunnalta lähdetään, sinne palataan ja sieltä lähdetään uudelleen. Mielikuvat omasta kotiseudusta ja muunlaisissa ympäristöissä asumisesta vaihtelevat. Aineistomme pohjalta kotipaikkakunnalta lähteminen tai sinne jääminen on harvoin yhdessä hetkessä tapahtuva äkillinen päätös, vaan prosessi, jossa otetaan askeleita eteen- ja taaksepäin. Kotipaikasta ei irtauduta yhtäkkiä ja kokonaan, vaan usein kyse on askel kerrallaan tapahtuvasta päätöksenteosta ja vähittäisestä liukumisesta uudenlaiseen asuinympäristöön ja sen elämäntapaan.

Tutkimuksemme harvaanasuttujen alueiden nuorille siirtyminen toisen asteen koulutukseen merkitsi suurta muutosta – ja joidenkin kohdalla pitkää hyppyä aiemmin tuntemattomaan arkiympäristöön. Ennen tätä elämänmuutosta heidän kanssaan tehdyissä haastatteluissa tulivat esiin monenlaiset toiveet, pelot ja jännitykset, joita etukäteen liitettiin koulunkäyntiin uudella paikkakunnalla. Kouluvalintaa pohdittaessa mietittiin, löytyykö vihdoinkin sopiva seurustelukumppani, pääsenkö harrastamaan haluamaani asiaa, miten opin käyttämään kouluun vievää bussiliikennettä, miten löydän oikeisiin paikkoihin oikeaan aikaan. Sittemmin saimme haastatteluissa kuulla ajoittain ponteviakin kuvauksia siitä, miten vastoin kaikkia pelkoja osattiin, löydettiin, tutustuttiin, selvittiin. Uusien ja aluksi varovaisesti solmittujen tuttavuuksien kautta päästiin toiston kautta tu-

tuiksi tuleviin paikkoihin ja porukoihin. Osan siteet entisiin ystäviin ja koulukavereihin säilyivät tiiviinä, osan ohenivat ja joidenkin katkesivat kokonaan, kuten luvussa ”Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta” tuodaan esille.

Suurimman muutoksen edessä olivat nuoret, jotka muuttivat pois kotipaikoiltaan toisen asteen opintojen alkamisen myötä. Elämänmuutos sekä jännitti että kiehtoi. Joidenkin nuorten kohdalla muuttamiseen ladatut odotukset uusista tekemisen maailmoista kutistuivat kouluarjen työläyteen tai koulupäivien pituuteen, mutta joidenkin kohdalla uusi ympäristö uusine ystävineen myös yllätti myönteisesti. Uusia arjen paikkoja tehtiin omiksi vähitellen, porukoihin soljahdellen, uusia liikkumisen, tekemisen ja tutustumisen mahdollisuuksia haarukoiden tai ainakin ne tiedostaen. Paikan tullessa tutuksi mahdollistui myös paikallisesti eriytyvien nuorisokulttuuristen tapojen ja verkostojen sisäistäminen: yhteisöstatuksen saavuttaminen omaksi koetussa porukassa. Kun oppi paikan, oppi sen ihmiset – ja kun oppi ihmiset, oppi lisää paikkaa.

Nuorten kokemukset avaavat tärkeän näkökulman myös siihen, millaista tukea peruskoulun ja toisen asteen välisessä nivelvaiheessa olevat nuoret tarvitsevat. Vaikka tutkimuksessamme piirtyy kuva pääosin hyvin pärjäävistä nuorista, esiin on noussut myös toisenlaisia tarinoita, riskejä ja sudenkuoppia. Kaikkien nuorten siirtymä itsenäiseen asumiseen ja uusille paikkakunnille ei sujunut niin kuin he ja heidän vanhempansa odottivat. Siirtymävaiheeseen latautui monia haasteita, jotka tulivat ratkaistaviksi samalla hetkellä: koulutusvalinnan pohdinta, muutto itsenäiseen asumiseen, uusi koulu, uusi paikkakunta, ystäväpiirin muutos ja taloudellinen itsenäistyminen – ja kaikki tämä hyvin nuorella iällä. Siirtymävaiheeseen saattoikin sisältyä myös yksinäisyyttä, ulkopuolisuuden kokemuksia, taloudellisia toimentulo-ongelmia, mielenterveysongelmia, väsymystä tai päihteiden käytön lisääntymistä. Kotoa muuttaminen 16-vuotiaana on kova vaatimus kenelle tahansa, mutta harvaanasuttujen alueiden nuoret joutuvat tuon vaatimuksen eteen riippumatta siitä, millaiset valmiudet ja taustaresurit heillä on vastata siihen. Voikin hyvällä syyllä kysyä, toteutuuko koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus tilanteessa, jossa pelkästään asuinpaikka harvaanasutulla alueella pakottaa alaikäisen näinsuureen valintaan.

On myös tärkeä huomata, että monien nuorten perheet tekivät paljon työtä pehmentääkseen siirtymään liittyvää potentiaalista pudotusta:

valintoja mietittiin yhdessä, nuorelle saatettiin hankkia ja kalustaa oma vuokra-asunto, heitä kyyditettiin pitkiä matkoja, tuettiin taloudellisesti, ja uusilla paikkakunnilla sukulaisten ja ystävien verkostot olivat valmiina ottamaan nuoria tulijoita vastaan. Ilman heidän näkymätöntä apuaan hyppy tuntemattomaan olisi ollut paljon pitempi ja pelottavampi.

Tutkimuksemme antaa tukea näkemykselle, että eri oppilaitosten valmiudet tukea nuoria haavoittuvassa siirtymävaiheessa vaihtelevat suuresti ja että ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon resursseihin olisi syytä kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Asuntola-asuminen on parhaimmillaan nuoren itsenäistymistä tukeva, elämää rikastuttava ja elinikäisiä ystävyksiä tuottava kokemus, mutta aiheuttaa pahimmillaan vierauden, ulkopuolisuuden ja turvattomuuden kokemuksia. Siihen nähden, miten keskeinen instituutio oppilasasuntolat ovat olleet erityisesti suomalaisen ammatillisen koulutuksen järjestämisessä, asuntoloita on tutkittu hämmästyttävän vähän. Tutkimuksemme antaa viitteitä siitä, että osa asuntoloihin muuttavista nuorista tarvitsisi enemmän tukea kuin saatavilla on ollut (ks. myös Pöysä ym. 2018).

Nuorten näkökulmista avautuu puhutteleva näkökulma myös ajankohtaiseen keskusteluun toisen asteen kouluverkoston supistamispainesta ja maaseudun muuttoliikkeestä. On tärkeä huomata, että tutkimuspaikkakuntiemme nuoret suosivat valinnoissaan suhteellisen lähellä omaa kotipaikkakuntaa olevia oppilaitoksia ja paikkakunta, joilta oli hyvät kulkuyhteydet kotiin perheen ja ystävien luo. Peruskoulunsa päättävät nuoret eivät haaveilleet pääkaupunkiseudulle muuttamisesta, eivätkä heidän perheensääkään halunneet lähettää nuoria yksin satojen kilometrien päähän. Se, että omassa seutukunnassa tai maakunnassa on tarjolla monipuolisia koulutusmahdollisuuksia tulevaisuudessakin, olisi tällaisille nuorille ensiarvoisen tärkeää. Erityisesti ammatillisen koulutuksen leikkaaminen maaseutumaisilta paikkakunnilta ja opetuksen keskittäminen suuriin kasvukeskuksiin vaikuttaa suoraan tutkimuspaikkakuntiemme kaltaisten kuntien nuorten tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Rural Generations on the Move. Cultural History of Rural Youth, 1950–2020 (SA 323105, Vehkalahti, Oulun yliopisto).

Luku 6

Irti arjesta

Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla

Päivi Armila, Mari Käyhkö & Ville Pöysä

Kautta nuorisotutkimuksen historian tutkijat ovat olleet kiinnostuneita nuorten ”neljänsistä tiloista”: siitä, miten paikalliset nuorisoporukat pyrkivät erilaisiin kadunkulmayhteisöihin (mm. MacDonald & Schildrik 2007; Giddings & Yarwood 2005), julkisen tilan nurkanvaltauksiin (mm. Kivijärvi 2014; Palmgren 2016) ja alakulttuuristuviini DIY (*do it yourself*) ja DIT (*do it together*) ajantappomielisiin yhteenliittymisiin (esim. Rautopuro ym. 2007). Nuoret ajassa -nuoretkaan eivät ole tässä suhteessa poikkeus, ja asuinpaikasta riippumatta he ovat pyrkineet toisensa seuraan ja viihtyneet yhdessä muutenkin kuin koulua käydessään. Nuorten elämänkenttien analyyseissa niin sanottu ”järjestäytymätön aika”, jota täyttävät hauskanpito, ystävyysuhteet ja vapauden kokemukset, määrittäyty omaehtoiseksi ja organisoitumattomaksi, spontaanien ja tervetulleiden tapahtumien puitteeksi (Aaltonen ym. 2011, 45). Nuorten ajan- ja tilankäytön tutkimuksissa tämä elämänalue on kuitenkin nähty hyvin merkitykselliseksi nuoruuden elämänvaiheen sisällöksi, jossa vertaisten näkeminen ja irrottelu heidän kanssaan itsessään ovat tärkeitä tekemisen päämääriä (esim. Cele 2013, 75). Irrottelun näennäisestä huolettomuudesta huolimatta siihen liittyy paljon henkilökohtaisia merkityksenantoja, nuorisokulttuurisia latauksia ja ryhmäjäsenyyksien määrittelyjä. Nuorten keskinäisessä hauskanpidossa on kyse nuorten sekä yksityisestä ja kätketystä että julkisesta symbolisesta toiminnasta, jolle erilaiset asuinympäristöt tarjoavat erilaisia puitteita – joita puolestaan eri nuoret hyödyntävät paikallisesti eri tavoin.

Kirjan tässä luvussa analysoimme syrjäseudulla asuneiden 16–18-vuotiaiden Nuoret ajassa -hankkeen nuorten tapoja ”irrotella” ja rakentaa keskinäisiä hauskanpidon tapoja, tiloja ja yhteisöjä. Tarkastelumme

empiirinen konteksti on Käpykyläksi kutsumamme syrjäinen taajama, joka muodostuu pienestä syrjäkylien ympäröimästä kyläkeskuksesta parine päivittäistavarakauppoineen, kioskeineen ja kouluineen sekä nuorisotiloineen. Ränsistyneen yleiskuvan taajamassa on kaksi pientä kahvilaa ja baari. Nuoria kylässä asuu vähän; vuonna 2000 syntyneiden nuorten muodostama noin 20 oppilaan koululuokka on ollut koko kyseisenä vuonna syntyneiden nuorten paikallinen kohortti. Tässä luvussa etsimme vastauksia kysymyksiin siitä, mitä, missä ja kenen kanssa nämä nuoret tekevät silloin, kun he haluavat pitää hauskaa tai juhlia aikuiskontrollista ja muodollisista juhlakooodeista vapaalla tavalla. Mistä nuoret ottavat tilan tällaiselle tekemiselle ja mitä se merkitsee osana syrjäkylänuorten elämänkokonaisuutta?

Asuinpaikka voi muodostua merkittäväksi hauskanpitomahdollisuuksien säätelijäksi. Jos nuoruuden asuinympäristö on (tutkimuksemme nuoren sanoin) ”semmonen kuollu kylä”, se muodostaa erilaisen – ja nuorisokulttuurisesta perspektiivistä haasteellisemmän – ympäristön spontaanille ilonpidolle kuin puistoja, kauppakeskuksia, kahviloita, baareja ja bistroja pursuava kaupunkimaisema. Nuorisokulttuuriset irrottelun ja bilettämisen representaatiot itsessään lienevät varsin yleismaailmallisia ja jaettuja, mutta tavat tehdä niistä konkreettisesti elettyä elämää riippuvat erilaisista fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Monet omaehtoisen juhlimisen mahdollisuudet ovat kytköksissä myös nuorten ikään: täysi-ikäistyminen avaa uudenlaisia ovia juhlimiskulttuureitten ja -yhteisöjen alaikäisiltä suljettuihin maailmoihin. Saadaksemme kiinni ikään kytketyistä irrottelutavoista olemme ottaneet analyysiimme mukaan aineistoa neljältä eri haastattelukierrokselta nuorten ollessa 16–18-vuotiaita. Tämä merkitsee sitä, että tutkimuksen edetessä moni heistä oli ylittänyt täysi-ikäisyyden rajan, joka osaltaan on merkityksellinen nuorten irrottelu- tai huvittelumahdollisuuksien säätelijä ja muuttaja.

Olemme lukeneet haastatteluja poimien niistä tarkempaan analyysiin kerrontaa, jossa nuoret avaavat meille irrottelun ja hauskanpidon tapojaan. Sitoudumme aineiston analyysissa Antti Maunun (2014, 62–63, 72) määritelmään hauskanpidosta sosiaalisena kokemuksena, joka edellyttää ”yhteistä ja yhtäaikaista sosiaalista toimintaa [...] sen itsensä tähden”. Aihepiiriä on haastatteluissa sivuttu usein hieman ohimennen, muiden teemojen lomassa ja ohessa. Tästä syystä aineistotyö on vaatinut tarkkaa

haastattelujen lukemista ja hermeneuttista ”irrotteluilmauksien” kohdalle pysähtelyä. Juhlinta- ja hauskanpito puheeksi tulkituista kohdista olemme koonneet erillisen aineistokorpuksen, jonka temaattiseen erittelyyn tässä luvussa esitelty analyysi perustuu. Olemme jäsentäneet nuorten irrottelutavat niitä ympäröivien tilojen puitteissa niin, että tarkastelemme heidän keskinäistä hauskanpitoaan ensin julkisessa tilassa, toiseksi yksityisissä tiloissa ja kolmanneksi liikkeellä oltaessa. Tekemämme jaottelu on metodologinen ja kategorisesti rajaava: ”yksityisyys ja julkisuus eivät ole tilojen pysyviä ominaisuuksia, vaan ne määrittävät kontekstisidonnaisesti” (Isotalo 2015, 54) – ja usein näyttää olevan niin, että paikallisissa yhteenliittymisissään nuoret ottavat jonkin julkisen tilan omakseen ja merkityksellistävät sitä omiin, yksityisempiin tarkoituksiinsa (Rautopuro ym. 2007; Cele 2013; Armila, Käyhkö & Pöytä 2019). Aineistomme osoittaa myös, että usein nuorten irrottellessa toiminnassa siirrytään tiloista toisiin: kadulta koteihin, kodeista autoihin ja niin edelleen. Tarkastelemme ensisijaisesti aikaa, jonka nuoret ovat viettäneet Käpykylässä, joskin joitakin hyppyjä myös muihin irrotteluympäristöihin tuohonkin aikaan kuuluu.

JULKISESSA TILASSA: ESILLÄOLON JA VETÄYTYMISEN KISAILUA

Tutkimuksemme nuorten irtiottojen tavat ovat vahvasti olleet kytköksissä siihen, minkälaiset vapaan yhdessä olemisen tilat ovat olleet heille mahdollisia. Isojen kaupunkien infrastruktuurit tarjoavat nuorille moninaisia valmiita ja vaivattoman pääsyn kokoontumispaikkoja, mutta pienissä kylissä tilanne on toinen. Nuoret ajassa -maaseutuaineistoissa merkityksellisinä esille tulevat paikat ovatkin pääosin olleet nuorten itsensä vaivihkaa ja vuosien kuluessa haltuun ottamia kylätaajaman julkisten tilojen liepeitä: laivalaitureita, urheilutiloja tai kioskien ja kauppojen nurkantauksia (vrt. Palmgren 2016; Cele 2013). Näihin paikkoihin liittyvä vertaiskohtaamisten potentiaali on osa paikallista nuorisokulttuurista tietoisuutta, jonka logiikkaan kuuluu se, että yhden ”nuorisovuosikerran” kasvaessa ulos paikoista löytyy nopeasti seuraava niissä aikaansa kuluttava porukka (vrt. Kivijärvi 2014, 121, 127).

Käpykylän taajamakontekstissa ajan kuluttamiseen ja yhdessä viihtymiseen keskittyvät nuorten yhteenkokoontumiset eivät useinkaan ole olleet

etukäteen tarkasti sovittuja ja suunniteltuja. Kylällä on piipahdeltu muun tekemisen puuttuessa, ja piipahtelun mielekkyys on säilynyt, kun kave-
reiden etsiminen ei ole ollut liian työlästä. Kyläparveilua harrastaneiden
nuorten puheissa korostuikin ajatus sen tilanteittaisesta ja spontaanista
luonteesta: ”Saatan kysyy, et jos joku yks on siellä [kylällä], kysyn et onks
siellä ketään kylällä ja sitten ylipäätään, et jos siellä on joku sit vaan meen
sinne.” (myös Aaltonen ym. 2011; Armila, Käyhkö & Pöytä 2018.)

Kylällä piipahtelun helppouden ja tuloksellisuuden on taannut kaik-
kien tiedossa oleva ja kylällä viihtyvien nuorten ”peruspaikaksi” kutsuma
marketin kulma, ”kotipesä” (vrt. Maunu 2014, 103; Palmgren 2016, 2,
5). Taajamakeskustassa mihin vuodenaikaan tahansa liikkuva ei yleensä
olekaan voinut olla huomaamatta päivittäistavarakaupan liepeillä ko-
koontunutta, välillä suurempaa ja välillä pienempää nuorisojoukkoa.
Peruspaikka on valittu niin, että siitä on tarvittaessa ollut helppo siirtyä
nurkan taakse kaupassa asioivien aikuisten näkymättömiin (Kivijärvi
2014, 132). Tällaisten peruspaikkakokoontumisten koostumus ja koko
vaihtelevat, eivätkä kaikki kylän nuoret osallistu niihin. Kaikki kuitenkin
tietävät, ketkä peruspaikalla oleilevat tai ovat oleilleet: ”tietyt ihmiset
periaatteessa käy siellä”. Peruspaikkaporukan nuorisokulttuurinen idea
on muistakin tutkimuksista tuttu: sen koostumus voi vaihdella, mutta
se ei voi olla jatkuvasti kokonaan uusi – porukan reunat ovat huokoiset,
mutta sen ydin uudistuu hitaammin (myös Perho 2010; Kivijärvi 2014).
Käpykyläläisen perusporukan kokoonpanoa on hankala hahmottaa haas-
tatteluaineistosta, mutta tämän tutkimuksen nuorista siihen liittymistä
karsastivat kenties vahvimmin koulunkäyntiin ”vakavasti” suhtautuneet
tytöt ja kaupunkiympäristöstä kavereita saaneet pojat. Peruspaikan sosiaa-
liselta näyttämöltä poissaolon voi nähdä aktiivisena valintana ja vastarin-
tana, joka osaltaan määrittää ja leimaa kyseistä julkista tilaa moraalisesti
tietynlaiseksi (Isotalo 2015, 52, 56).

Osalle tutkimuksemme nuorista peruspaikkahengailu edusti moraa-
lisesti arveluttavaa, vääranlaista julkista näyttäytymistä, joka tuntui itselle
vieraalta (Aaltonen ym. 2011, 48). Peruspaikkanuorilla onkin Käpykylässä
paikallinen nuorisokulttuurinen maine, joka osaltaan on estänyt joidenkin
tutkimuksemme osallistuneiden nuorten heihin liittymisen – tai jota
ainakin käytettiin joskus implisiittisenä perusteluna sille, että oli jääty tai
jättäytytty peruspaikkaporukan ulkopuolelle. Vähäväkisissäkin paikoissa

nuoret näyttävät käyvän keskinäistä – usein vaikeasti artikuloitavissa ja argumentoitavissa olevaa mutta varsin pysyvää tunteista – neuvottelua siitä, missä paikoissa mitkään porukat voivat tai haluavat kokoontua (myös Harinen ym. 2009). Näiden neuvottelujen tuloksena syntyy paikallisia nuorisokulttuurisesti varattuja tiloja ja niiden keskinäisiä hierarkioita ja haluttavuuksia (myös Tucker & Matthews 2001, 164).

Nuorten julkisessa tilassa irrottelun säätely Käpykylässä vaikuttaakin pitkälti olleen nuorten keskinäisten ryhmäjakojen varassa; aikuisten puuttuminen nuorten keskinäiseen ilonpitoon sen sijaan saattoi usein olla hyvin vähäistä. Nuorten puheista välittyy aikuisten heihin kohdistama luottamus, jonka perustaa voimme vain arvailla: kenties se liittyy siihen, että Käpykylässä nuorten vanhemmat ovat usein toistensa tuttuja tai sukulaisia – tai kenties siihen, että pienessä taajamassa nuorten riskiä päätyä potentiaalsiin ”pahoihin paikkoihin” pidetään verrattain pienenä. Taajaman vähäinen julkinen tila tyhjenee aikuisväestöstä varhain alkuillasta, ja näin nuorille avautuu lisää tilaa viettää aikaa keskenään. Muihin nuorisotutkimuksiin verrattuna tilanne on erityinen: julkisen tilan valtageometrioiden ja -geografioiden analyyseissa (esim. Cele 2013, 76; Rannikko 2016) huomio on kiinnitetty siihen, miten nuoret joutuvat usein väistymään ja tekemään tilankäytöllisiä kompromisseja aikuisväestön hallitessa julkista tilaa ja sen käyttöä.

Siis siinä vaiheessa suurin piirtein ku kaupat menee kiinni, kukaan ei enää liiku täällä, nuoriso on keskenään täällä, ihan niinku vanhemmat ois pois kotoo, pysyy tekemään ihan mitä huvittaa, ja sillen porukka tekeekin just mitä huvittaa.

Peruspaikkanuorille itselleen kylän tuntumassa tapahtuva spontaani parveilu on määrittynyt ensisijaisesti näkemisen ja nähdyksi tulemisen toimintana (myös Keskinen, Lehtonen & Leino 2011, 20–21; Isotalo 2015, 226–227). Paikassa, jossa nuoria on vähän, peruspaikka on tarjonnut puitteet sosiaaliselle miljöölle (ks. Perho 2010), jonka tuttuus on sisältänyt myös harvinaisen uuteen törmäämisen potentiaalin: ”...oikeestaan vasta nyten tänä vuonna tai niinku viime vuonna, kesänä, tutustuin osaan ihmisiin tässä”. Hengailu- ja katukulttuuritutkimuksissa korostunut ajatus siitä, että porukkaan mennään, koska halutaan olla siellä missä tapahtuu (esim. Tani 2011, 2015; Palmgren 2016), on analyyttisesti kiinnostava, kun sen

siirtää Käpykylän nuorisokulttuuriseen mielenmaisemaan. Kylä on tutkimuksemme nuorten näkemyksen mukaan ”niin syrjässä, että tääl ei tapahu koskaan mitään, tääl ei oo koskaan mitään, kaupat on vaan nuo mitä tuossa on, kämäset ja ei tänne haluu kukaan tulla [...] ei täällä oo muuta ku yks luokkahuoneen kokonen nuokka.” Silti Käpykylässäkin on syytä pitää yllä yhtä nuorisokulttuurisesti keskeistä rituaalia: harrastaa ”näkyvillä oloa ilman tulkittavaa syytä” (Isotalo 2015, 229; Giddings & Yarwood 2005, 104).

Peruspaikan ohessa yksi nuorisoryhmien pesäerojen tekemisen paikka Käpykylässä on ollut vähän taajaman ulkopuolella sijaitseva kaikkien kyläläisten yhteiseksi tilaksi tarkoitettu mutta nuorten ajoittain omaksi tilakseen ottama nuotiokota (vrt. Dunkley 2004, 562; Palmgren 2016, 5). Käpykylässä kota on ollut selkeällä tavalla nuorisokulttuurisesti rajattu kohde – paikallisesti kuuluisa alaikäisen nuorison kokoontumispaikka, jolla myös on taipumus merkitä kävijänsä. ”Kotanuori” on kylän puhekulttuurissa ja kollektiivisessa orientaatiossa jaettu moraalinen identiteetti: kodalla iltaisin ja öisin irrotteleva nuoriso ”juo, polttaa, aiheuttaa häiriötä ja sotkee paikkoja”. Kotairrotteluun representoituu nuorten puheissa myös alakulttuuritutkimuksista (esim. Perho 2010) tuttu nuorisokulttuuristen legendojen ja paikallisen tiedon (Robinson 2009, 501–502) leima: kodalla asioita tapahtuu ”kuulemma” ja kerrottuina, usein toisille, ”niille”. Moni tutkimuksemme käpykyläläisnuori tekikin selkeän moraalieron itsensä ja kotanuorten välille. Eronteko näyttää olleen kaksisuuntaista: muutamien koulu- ja kotiorientoituneiden tyttöjen ja joidenkin porukkaan mahtumattomien poikien olisi myös ollut turha odotella kutsua kotailtoihin. Kotanuorille paikka on kuitenkin tarjonnut sopivan katvealueen (Tolonen ym. 2018, 67–68; Robinson 2009): paikan, jossa voi tehdä kavereiden kanssa aikuiskatseelta kätkeytyjä asioita (myös Tucker & Matthews 2001, 163–164; Cele 2013, 76).

Kerran oli silleen, et aha eipä meillä ookaan yöpaikkaa niin myö valvottiin koko yö tuolla kodalla, oli helvetin kylmä, lämmitettiin sitä kotaa vaan siellä ja istuttiin koko yö siellä, poltettiin tupakkia ja kuunneltiin musiikkia ja juteltiin, ihan hauskahan se oli.

Ei todellakaan [pyöritä kodalla], vähän [olen] ihmetelly miks kukkaan ei soita sinne mittään poliisia ku siinäki on ihan vieressä rivitaloja ja vaikka mitä. [...] ku siellä on ihan sairaasti porukkaa kuulemma.

Kodassa tulentelekomahdollisuus on tarjonnut nuorille lämpimän tilan myös talvisiin parveiluihin. Peruspaikka puolestaan on usein ollut viluinen ympäristö: ”no siis talvellahan, on yks Jeppe, niin sinnehän ne sitten menee melkeen kaikki, jotka on tossa [peruspaikan] nurkalla, niin sen luo sitten menee.” Kesäisin Käpykylän nuorille kuitenkin avautui enemmänkin yhteisen oleilun tiloja (vrt. Tolonen ym. 2018). Tutkimushaastatteluissa erityisesti kylän uimarannat ja venelaiturit korostuivat paikkoina, joihin kokoonnuttiin jonkinlaisen puskaradiologiikan ja lumipallometodin paikalle houkuttelemina: ”...yleensä siellä on vaan tuttuja, sit toinen kaveri pyytää toisen ja ne vaan tulee porukkaan ja sitten me vaan istutaan nuotion ääressä ja vietetään aikaa, kuunnellaan musiikkia, joillakin on aina kajari mukana.” Hieman varovasti myönnellen meille kerrottiin näissä istunnoissa nautittavan myös alkoholia. Nuotioilloista alkanut yhteinen irrottelu toi joidenkin nuorten kesään mukavaksi muisteltua kollektiivista liikettä: ”[Käpykylässä] aika paljon oli kaikennäköisiä pirskeitä [joihin siirryttiin rantailloista] ja kaikkea. Jokaikisessä piti olla paikalla. Aika paljon ajeltiin ympäriinsä ja käytiin kaikkialla ja tämmöistä. Ihan mukava kesä oli.”

Pienen kylän juoruilukulttuuri on jossain määrin säädellyt tutkimuksemme nuorten julkisessa tilassa tapahtuvaa irrottelua. Erityisesti pienten paikkakuntien tyttöjen on usein varjeltava seksuaalisuuteen kytkettyä mainettaan (myös Käyhkö & Armila 2021), mutta myös joitakin tutkimuksemme poikia se, että ”koko kylä tietää”, piti tekemisten suhteen varuillaan. Nuoret itsekin saattoivat paheksua toisiaan juoruillen, ja esimerkiksi suhde päihteisiin voitiin ottaa esiin silloin, kun haluttiin tehdä moraalista eroa juorujen kohteisiin: ”...jotka, ketä on ollu ihan äitin poikia ja tyttöjä niin yhtäkkiä alko juomaan ja polttamaan ja muuta ja katoin silmät pyöreenä, että mitähän nytten tapahtu taas, mitäkähän mä oon missannu täällä.”

YKSITYISESSÄ TILASSA: TEILLÄ, MEILLÄ JA MÖKILLÄ

Nuorisotutkimuksen kiinnostus on ollut selkeästi nuorten julkiseen (kaupunki)tilaan kokoontumisen, kollektiivisen ja rituaalisen näkyilyn tavoissa ja merkityksissä (esim. Kivijärvi 2014; Tani 2011, 2015; Palmgren 2016). Harvaanasutuilla alueilla elävien nuorten todellisuudessa

välimatkoihin ja kulkemiseen liittyvät ongelmat ovat kuitenkin pitkälti pitäneet pimennossa heidän keskinäiseen oleiluunsa ja hauskanpitoonsa liittyvät analyysit (ks. Armila 2018). Osa tutkimuksemme käpykyläläisnuorista on asunut niin kaukana taajamakeskuksesta ja julkisen liikenteen ulottumattomissa, että kouluaikojen ulkopuolinen kylällä piipahtelu on ollut heidän tavoittamattomissaan (ks. esim. Tuuva-Hongisto, Pöysä & Armila 2016). Muutenkin Käpykylässä nuorille on tarjolla vain vähän julkista yhdessä irrottelen tilaa, ja siksi yksityisemmät yhteisen olemisen tilat ovat olleet heille merkityksellisiä.

Tutkimuksemme nuorille irrottelu yksityisessä on ollut irrottelu kodeissa tai mökkeily-ympäristöissä. Se on koostunut yökyläilyistä kaverin luona, kaveriporukalla organisoiduista mökki- tai laniviikonlopuista sekä aikuisista tyhjiä kodeissa järjestetyistä kotibileistä. Nuorten yhteisiin mökkeilyihin on sisällynyt bilettämisen tapaisia elementtejä, mutta ne ovat edellyttäneet paljon etukäteistä suunnittelua ja toimintaa: mökin etsintää ja vuokrausta, rahankeruuta, tarvikkeiden hankintaa ja työnjakoa. Satunnaisempi bilettäminen sen sijaan on ollut osa Käpykylän spontaania ja tilanteittaista irrottelukulttuuria, johon on saattanut sisältyä joskus myös uusien ihmisten tapaamisen potentiaali, joka vähäisten nuorten paikkakunnilla on merkinnyt odotettua mutta harvinaista hyvää (myös Käyhkö & Armila 2021). Erityisesti kesäajan biletystarinoissa on syklimäistä ”hybrididynamiikkaa”, jossa biletysillan kaareen mahtuu myös edestakaista liikettä yksityisen ja julkisen tilan välissä (vrt. Maunu 2014, 88–91).

Haastattelija: Näistä bileistä, onks ne sitten kotona jonkun luona yleensä vai, jossain täällä ulkosalla, nyt kesäloman aikaan?

Poika: Silleen että voi olla että tuolla jossain, täällä kylillä alotellaan vaikka jossain, laivalaiturilla, veden äärellä ollaan ja sitten siirrytään jonneki, ja sitten mennään ehkä jonku talloon lopulta, siellä sitten ollaan siellä kotona ihan.

Bilekulttuuri on yksi osa käpykyläläisnuorison keskinäisten ryhmärajojen määrittelyä. Vaikka bileisiin päädytään usein jotenkin sattumalta, niihin kutsutuksi tulemisella on henkilökohtaisesti koettua symbolista merkitystä, joka liittyy nuorisokulttuurisesti tunnustetuksi tulemisen kokemukseen: ”ne jotka niinku kututaan sinne erikseen niin sit se on

semmonen niinku, sanosinko että kunnia-asia”. Kaikkia tutkimuksemme käpyläläisnuoria päihdepitoiset kotibileet eivät ole kuitenkaan kiinnostaneet – tai heitä ei tultu kutsuneiksi niihin: ”Peruskoulun aikaan me oltiin niitä hikareita, meitä ei pyydetty mihinkään.” ”Hikaritapainen” yksityisessä tapahtuva irrottelu onkin ollut usein tyttöjen kahdenkeskistä jommankumman kotiin vetäytymistä ja pitkistä kotien välisistä matkoista kumpuavaa yökyläilykäytäntöä: klassista joskin aikaan modifioitua tyttöjen omahuonekulttuurin yhdessä elämistä.

No yleensä joo [jäädään yöksi], tai nytteki ku oltiin jossain seurakunnan tapahtumassa nii sitten ku ei oo kyytiä kotiin nii mennään sinne [kylällä asuvan kaverin kotiin].

Joskus porukkaorientaatiota on tyttöjen yhteisissä koti-illoissa ja -öissä vahvistettu kolmen, joskus neljänkin ystävän voimin. Tyttöjen meille kertomissa koteihin sijoittuvissa irrottelnarratiiveissa vedettiin selkeä moraalinen raja itselle tärkeiden ja välteltäviksi määriteltyjen hauskanpilotapojen väliin (myös Tucker & Matthews 2001, 165). Yhteisen vetäytymisen yksityiseen voikin tulkita myös nuorisokulttuuriseksi käytännöksi ja eronteoksi, jossa keskinäisen yhteyden rakentamiseen ja siihen kiinnittyvään moraaliseen asemoitumiseen liittyi kotailun paheksuntaa ja peruspaikkaporukalle naureskelua. Tätä ryhmärajarepresentaatiota vahvistettiin kuitenkin kahdelta suunnalta, eikä yksityinen irrottelu ollut salaista tai piiloon jäävää; myös ulkopuolinen paikallinen katse merkitsi osan nuorista kotioloihinsa: ”No noi kiltimmät on ihan toistensa luona ja ei ne vissiin hirveesti liiku näillä kylillä.”

Myös näissä suljetuissa irrottelemisen ympäristöissä olennaista ovat olleet yhteen kokoontuminen ja yhdessä tekeminen, yhteyteen pyrkiminen ja sen luominen. Paitsi yksityisen tilan jakamisen parhaan ystävän – tai ystäväporukan – kanssa, myös yhteisen ruuanlaiton ja herkuttelun osuus tyttöjen illan- ja yönviettojen hauskanpitorituaalina on huomion arvoista. Parhaat puitteet yhdessäololle saatiin silloin, kun käytössä oli jokin aikuisvapaa sisätila: ”Ollaan eletty huonoilla ruuilla, ehkä suklaata tulee lähinnä syöttyä ku ollaan kahestaan siellä [toisen tytön isän kaupunkiasunnossa] ja kyllä sushia yritettiin tehdä, mutta se näytti aika järkyttävälle.” Vaikka tyttöjen nuorisokulttuuristen paikkojen onkin katsottu muuttuneen

ja heidän julkisen näkymisensä voimistuneen (esim. Palmgren 2016), Käpykylän paikallisissa nuorisoryhmäajoissa onkin edelleen tunnistettavissa traditionaalisesti ”tyttömäisiä” ja vetäytyviä hauskanpitokäytäntöjä, joissa on oltu yhdessä liminaliteettijärkevällä tavalla (Lähteenmaa 1992, 155, 158–160): arjesta on hypätty ulos hieman hullutellen mutta tekojen seuraukset tiedostaen ja hankaluuksia vältellen. Usein tyttöjen yhteinen ilottelu on ollut harmitonta karnevalismia ja kapinaa kotioloissa:

Haastattelija: Oletteko te nyt aikuisempia kun täytätte pian 18?

Tyttö 1: Me katottiin itse asiassa eilen T2:n kanssa Tatu ja Patu [lastenelokuva], me vuokrattiin se T2:n isken tunnuksilla [naurua].

Tyttö 2: Et ei maksettu.

Osalle tutkimuksemme pojista irrottelu kodeissa on merkinnyt yhtäältä irrottelua toisen asteen kouluvuosina tärkeiksi tulleiden kaupunkikaverien kanssa, mutta toisaalta myös erontekoa tylsäksi koettuun kotipaikkaan ja sen nuorisoporukkaan. Kun kesäloma on katkaissut edulliset linja-autokyydit kaupunkiin, syrjässä olevat kodit ovat tarjonneet hyvät tilat kaupungista kaverinsa löytäneiden poikien laneille¹ (ks. myös Kojo 2012). Lanituksen kautta käpykyläläiskodeista on tehty tiloja, joissa pojat ovat voineet pitää hauskaa omissa oloissaan. Mökkeilyn tavoin lanit ovat olleet kotibileitä organisoidumpia tapahtumia, joiden onnistumiseksi on pitänyt ottaa vastuuta ja nähdä vaivaa:

Poika: Me käytiin ruuat ja mitä muuta vastaavaa tarrtettiin ja laitettiin sitä paikkaakin kuntoon niin oli kyllä, koko viikonlopunhan ne kesti [...] kaikki meni ihan täysin putkeen mutta sitten [...] no mä esim nukuin siellä, mutta se oli aika kylmä se tila, siellä sitten iski nuha sen jälkeen, mutta muuten oli ihan sairaan mukavat lanit, hirveen hyvin onnistu.

Haastattelija: Millä sä sait ne [kaupunkikaverit Käpykylään laneihin] houkuteltuu?

Poika: No sanoin, että tuo tulee todennäköisesti ja tuo tulee todennäköisesti, sitten ne sano, että jos tuo tulee, niin mäkin voin lähtee, sitten koko lössi tulee.

1 LAN-lyhenne tulee sanoista *local area network*. Laneissa on kyse samassa tilassa lähiverkon kautta toisiinsa kytketyistä tietokoneista, joilla voidaan esimerkiksi pelata.

Lanien kyljessä pelajaan ”iskenyt” nuha oli ainoa niistä tietoomme tullut negatiivinen seuraus. Kotibileissä saattoi kuitenkin joskus tapahtua rajumpiakin asioita; Käpykylässä nämä yksityiset irrottelutilat ovat ajoittain muuttuneet väkivaltaisten maskuliinisuuksien kentiksi, mikä näkyy tutkimuksemme nuorten puheissa siitä, miten ristiriidat on ratkottu nuorten keskinäisissä kahinoissa ja miten oikeutta on joskus jaeltu nyrkein. Näillä kentillä on kontrolloitu erityisesti kylän ulkopuolelta tulevien nuorten käyttäytymistä – varsin klassisella miestapaisella, nuorten omalla toiminnalla. (Vrt. Connell 2005, 83; ks. myös Jokinen 2000, 21.) Vaikka tutkimuksemme käpykyläläisnuorten suhde vanhempiin on usein varsin mutkaton, tämäntapaisten asioiden ei ole haluttu päätyvän kylän aikuisväestön tietoon, sukupolvien välisen salailun ja hienotunteisuuden hengessä:

Ei siinä uskalla enää jäädä kiinni. Kun se on sitten perseestä, kun se... Sit kun siitä tulee vielä porukoille paskaa. Siinä pitää vielä myös sitä hommaa varjella. Itsellä on ainakin se aika vahva, etten halua porukoille mitään ylimääräistä paskaa. Pitää vähän varjella sitä.

Yksityiset biletilat ovat luoneet tilaa ajoittain aktualisoituville poikien keskinäisille konflikteille. Jaana Lähteenmaan (1992, 158) analyysien mukaan poikien keskinäiset hauskanpidon muodot ovat kuitenkin usein julkisia, näyttäviä ja yleisen järjestyskulttuurin näkökulmasta kapinallisia, alkoholin, autoilun ja tappelujenkin sävyttämiä tekemisiä. Analyysimme seuraavassa teemassa avaammekin erityisesti autoiluun liittyvää irrottelunäkymää käpykyläläiskontekstissa.

LIIKKEELLÄ: EDESTAKAISIN JA YMPÄRI

Liikkeellä olo on yksi keskeinen nuorisokulttuurinen irrottelemisen muoto, jossa mukana oleminen on päämäärä itsessään (ks. Tolonen ym. 2018, 65–66; Skelton 2013, 479). Kaupunkiympäristöön sijoittuvissa tutkimuksissa on analysoitu paitsi nuorten huvittelevaa sukkulointia julkisen liikenteen väylillä ja välineissä (Tolonen ym. 2018), myös omilla autoilla harrastettavaa kaahailua ja korttelirallia (Vaaranen 2004).

Analyyseissa on painotettu sekä kollektiivista liikkeellä olemisen ideaa matkustamisena ei-minnekään että toimintaan sisällytettyä vapaahetken riskinoton logiikkaa (liputta matkustelu, autoilla kaahailu jne.). Sama paikasta toiseen liikkumalla irrottelu on ollut osa nuorten vapaata hauskanpitoa myös käpykyläläiskontekstissa.

Syrjäseutu on kuitenkin myös erityinen toimintaympäristö nuorten liikkeelläoloirotteltua tarkasteltaessa: monet kaukaisten kylien nuoret ovat paljolti sidottuja kotipaikkaansa, ja liikkeelle pääsemisellä on heille vahvaa sekä konkreettista että symbolista, ”empowerment”-merkitystä. Ennen autoiluikää mopot (myös Armila ym. 2018) ovat olleet keskeinen osa Käpykylän poikamaisten irrottelemisten ympäristöä (vrt. Dahlström 1996), jossa kulkemisen ja liikkumisen kysymykset on pitänyt ratkoa itse (vrt. Tolonen ym. 2018, 66). Mopoilun kyljessä haastattelupuheessa esiintyvät metsätiet, jään päällä ajelut ja nuotiot erilaisina aikuisilta kaukaisen – ja monesti myös sääntöjä ylittävän – tekemisen puitteina (myös Giddings & Yarwood 2005, 108). Mopojelut on toteutettu sovittu tai spontaanisti, usein jonkun ehdotuksesta olosuhteiden haasteita tai ajovälineiden kuntoa tarkemmin ennakoimatta. Joskus mopojeluista on syntynyt merkityksellistä ja mieleen painuneena muistona meille kerrottua tekemistä (vrt. Maunu 2014, 71):

Emmä tiää mistä se tuli, olikohan se Jami, sano että lähetään sinne paistamaan makkaraa, mä et okei lähetään vaan että eihän siinä, oli se kyllä aika, silloin ku oli vielä lunta ja tai lumet oli sulamassa ni nehän oli tiet ihan ravassa ja sit ku piti vielä kääntyä hiekkatieltä ihan mehtätielle, ihan mutaset oli [...] Ja sitte sä [toinen haastatteluun osallistunut poika] yritit tarakoida minuu [mopolla], me varmaan mentiin jottain kymmentä kilometrii tunnissa.

Mopoiuässä autoilu puolestaan näkyi tutkimuksemme nuorten puheissa lähinnä alaikäisyysunelmana edelleen laajenevasta, aiempaa helpommasta liikkeestä sekä uusista paikoista ja tapahtumista:

Sitten voidaan käydä kaikilla keikoilla ja kaikilla tämmöinen näin. Otetaan vain auto, roadtrip vain jonnekin, missä ikinä on joku hyvä musiikkifestivaali tai jotain keikkoja.

Mä mietin, että jos mä nyt saisin ton ajokortin ni varmaan lähen tyttöystävän kanssa [erääseen maakunnan matkailukohteeseen] ku se ei oo siellä käyny vielä, näytän sen ja sitten varmaan Helsinkiin, ajattelin käydä tyttöystävän kanssa.

Se että sais sen autokortin...pääsis niinku oikeesti liikkumaan iha minne vaan huvittaa. Ei ois kyydistä ongelmaa minnekään, että menee minne halua mennäkki.

Nuorten tyypillisen mopoiluian päätyttyä mahdollisuus autoiluun määrittyy pitkien välimatkojen ja vähäisten bussiyhteyksien kotipaikoilla keskeiseksi tilasta vapautumisen lupaukseksi (Laegran 2002; Dunkley 2004, 567). Autoiluun kiinnittyvä irrottelu onkin saanut Käpykylä-kontekstissa monenlaisia sovelluksia. Autolla on päässyt haluttuihin paikkoihin ja tapahtumiin, mutta myös edestakainen ajelu omalla kylällä, nuorten sanoin kyläbilis, on ollut tärkeä rutiineista irtautumisen ja yhdessä ”pyörimisen” paikallinen rituaali. Autoilua on harrastettu usein vailla sen kummempaa instrumentaalista sisältöä. Usein auto on toiminut nuorisotilana, hengailupaikkana ja yhtenä paikallisten ryhmäjäsenyyksien puitteena, kruisailun ja sosiaalisuuden limittymänä (mt.). Autosta on myös tullut joillekin pojille jatkuvaa kohentelua vaativa mutta autonomiaa ja pätemisen tiloja tarjoava ”oma huone” (myös Vaaranen 2004), johon mahtuu vain rajallinen, valikoitu määrä kavereita. Poikien keskuudessa auton on pitänyt näkyä, kuulua ja olla tunnistettavissa osana paikallista nuorisokulttuuritietoisuutta.

Nuorten kasvaessa autoilusta tuli myös tärkeä osa joidenkin käpykyläläisnuorten juhlimiskulttuuria (ks. myös Laegran 2002). Auto mahdollisti kauempanakin sijaitsevalle bilepaikalle pääsyn ja toi usein erityisesti poikien liikkeeseen jonkinlaista huvittuneena muisteltua lisäkihelmöintiä. Kun autoja tuunattiin itse milloin missäkin, liikkeelle lähdettäessä heräsi kysymyksiä siitä, pysyykö moottori kasassa ja kestääkö yön ajelut, pysyvätkö auton ovet kiinni ajon aikana – tai siitä, mitä tapahtuu, jos kuskiksi päätyykin se, jolla ei ole ajokorttia. Näissä irrottelukäytännöissä on tulkittavissa riskimaskuliinisuutta, jossa jännityksen ja nuorisokulttuurisen aseman saavuttamisen vuoksi (ks. Perho 2010) asetettiin itse ja kaverit vaaraan (vrt. Walker, Butland & Connell 2000, 162). Jännityslisää saatiin siitä, jos kaahailevaa irrottelua harrastettiin jo hyvissä ajojen täysi-ikäistymistä. Nuorten miesten autoilukulttuurin analyyseissa tällai-

sista kysymyksistä on keskusteltu transgression käsitteellä, jolla viitataan tietoiseen, kollektiiviseen sääntöjen rajamailla (tai ulkopuolella) seikkailemiseen. Käpykylässäkin on harrastettu tätä maskuliinista karnevalismia, ja kertomukset siitä ovat jääneet elämään paikallisina nuorisokulttuurisina legendoina (vrt. Dunkley 2004, 574).

Tuolla meillä päin pystyy harjottelemaan autolla ajamista, missä vaan, se ei ketään kiinnosta, eikä siellä mitään poliisejakaan ole, on semmosia teitä missä sitä pystyy harjottelemaan, niin oonhan mä sitä tehny, harjotellukin, ajellu jo [...] Mä muistan niitä, ne oli legendaarisia reissuja missä me, oli aina vähän tyhmiä, mut oli ne aika hauskoja silti, joskus oltiin viettämässä iltaa ja sit sen jälkeen kaveri sanot että lähetään syömään ja joo, mentiin sen pihalle ja sit katottiin sen äitin autoo, on muuten aika hauska jos otettas tuo, niinpä niinpä, ois aika hauska, sit sisällä oltiin, mä huomaan et kaveri ottaa ne avaimet siitä ja sit ”mitä sä teet”, no eiku lähetään ajelee, otettiin serkkutyttö kyytiin tosta torilta ja sitten, no käyäänkö NN:ssä, no käyään, tankattiin auto täyteen ja lähettiin ajamaan, pyörittiin siellä [...] siellä on paljon kavereita meille, mentiin sinne ja siel oli jotkut pippalot, niin me vaan pistäydettiin niissä, juotiin kahvit siellä, ja sit lähettiin pois.

Ajokortti ja auto antavat paljon nuorisokulttuurista pääomaa olosuhteissa, joissa välimatkat ”mestoille” ovat pitkiä ja/tai joissa tärkeä osa yhdessä olemista ovat erilaiset edestakaisin ajelut ja parkkipaikkamiinit. Joskus riitti, että vain yhdellä porukasta oli mahdollisuus autoon ja ajamiseen: ”Hirveesti tuli istuttuu autossa ku kaveri rupes ajaa tota autoo [...] on se saanu kortin jonku vuosi sitte mut nyt se saa auton iha käyttöön nii me ajeltiin tosi paljo, me tehtiin yhdessä semmonen roadtrippi tonne NN:äänkin.” Autoiluun kiinnitetty yhdessä tekemisen ja olemisen idea on aineistossamme äärimmäisen keskeinen toimintaa kuvaava merkityksenanto.

Tyttö: Nyt ku on mahollisuus niin ainaki viikonloput menee aina siihen et oon [poikaystävän] kanssa ja sit ku meil on yhteisiä kavereita niin me saatetaan ajella ku sil on kortti, niin pystyy käymään missä halua.

Haastattelija: Ihan ympäriinsäkö te ajelette vai käyttekö te jossain tietyissä paikoissa?

Tyttö: Se vähän riippuu, ei oo mitään tietty missä käyvään, NN:ssa [kaupungissa] ja sitten nn:ssa [lähikunnassa]. Aika monella kaverilla on tullut korttiki ni sit saatetaan ajella vaan [...] muuten vaan jossain [...] sitten tässä kylällä välillä [...] jos tässä ajetaan jossain ympyrää, ei siinä tartte bensoja maksaa.

Esimerkiksi norjalainen Anne Sofie Laegran (2002, 161) on kytkenyt autoiluirrottelen erityisesti maalla asuvien poikien hauskanpitovalikoimaan, mutta autoilua sävyttävä konkreettinen ja symbolinen vapaus on ollut merkityksellistä myös tutkimuksemme tytöille. Poikaystävän suorittama ajokortti avasi joillekin paikan auton toisella etupenkillä ja mahdollisuuden osallistua kruisailuiltoihin. Joillekin toisille ajokortti ja oma auto taas loivat tilaisuuden päämääräorientoituneempaan liikkeellä olemiseen, ja tyttöjen autoilutarinoissa meille kuvailtiin esimerkiksi päivässä suoritetuja ostosmatkoja kaukaisemmille paikkakunnille – yhdessä jopa Haaparantaan asti ulottuvalle (minne on Käpykylästä varsin pitkä matka). Näissä matkoissa konkretisoitui tyttöjen unelma päästä edes ajoittain pois ”kuolleeksi” määritellystä kotikylästä ja mahdollistui selkeä tapa tehdä pesäero perusporukan ja kotanuorten paikkakunnalle ”juuttuneisiin” olemisen tapoihin. Autoilun lisäksi erään tyttöryhmän vapauden ja uusien paikkojen kaipuu realisoitui yhdessä toteutettuna suurempana irtiottona:

Me ollaan menossa neljästään Keski-Eurooppaan elokuun ekalla viikolla. [...] katottiin, että minne ois halvin lähtee. Sinne sai siis ne oli lennot ja hotelli viikoks ni 230e pyöreesti per nenä. [...] Kuhan nyt vaan aateltiin, että kerranki lähetään, ku myös ollaan suunniteltu jo niin monta vuotta et halutaan. [...] X:n [joka ei ole vielä matkan aikaan 18] vanhemmat joutuu kirjoittaa mulle valtakirjan et mie oon sen huoltaja [naurua].

Yksi tyttöjen meille kertoma matka oli abiristeilyksi kutsuttu kotoa poissaolemisen tilanne, jolloin lähtö muualle mahdollisti nuorille jotain, mitä kotiympäristö ei kenties olisi katsonut suopeasti. Matkalle valvojiksi lähteneiden opettajien ”kännissä olo” takasi sen, että oppilaat saivat irrotella omalla tavallaan, jolloin tuolloin vielä alaikäisille tytöille avautui ovia uudenlaisen juhlimiskulttuurin maailmaan – ja jonka seurauksena heidän puheistaan on tunnistettavissa myös muuttunut suhde alkoholinkäyttöön.

Tyttö 1: [...] et on ollu aika paljon just esim. se kakkosten [lukion 2.-luokkalaisten] risteily niin silloin tuli esimerkiks juotuu kolme päivää putkeen [naurua].

Haastattelija: Eikö ollu hirvee krapula?

Tyttö 2: Oli [nauraa].

Haastattelija: Mikä siinä juhlimisessa on parasta?

Tyttö 2: No siinä tapaa aina uusia ihmisiä.

[...]

Tyttö 1: No vähän kärsiviä, maanantait, mut muuten ei oo [turhia poissaoloja] [naurua].

Tyttö 2: Etkös sä ollu joskus krapulan takkii poissa koulustakkii? [nauraa]

Tyttö 1: Een oo [nauraa]. Olinpa. No olin mutta äiti luuli et vaan oon kipeä.

EKSKURSIO TÄYSI-IKÄISYYTEEN: "SE ON LAILLISTA TÄLLÄ KERTAA"

Nuorten keskinäistä ilonpitoa kontrolloidaan sekä aikuisten että nuorten itsensä voimin (Giddings & Yarwood 2005, 104), formaalisti ja informaalisti. Käpykylässä nämä kontrolloinnin muodot ovat limittyneet niin, että esimerkiksi alaikäistä paikalliseen baariin päätyntä nuorta ei hätistellyt paikasta pois järjestyksenvalvoja vaan hänen omat vanhemmat sukulaisensa. Ikään kiinnittyviin irrottelumahdollisuuksiin kiinnittyy nuoruudessa kuitenkin niin vahvaa formaalia säätelyä, että tässä yhteydessä on paikallaan kurkistaa hieman siihen kohtaan elämää, jossa nuorille avautui täysi-ikäisyyteen sisällytettyjä hauskanpito mahdollisuuksia. 18 vuoden ikä on nuoruuden irrottelukäytännöissä keskeinen merkkipaalu. Käpykyläläisnuorten elämämaailmoissa se on merkinnyt ainakin ajoittaista siirtymää kotikutoisista bileistä ja kota- tai koti-illoista uudenlaisiin huvittelu ympäristöihin. Tätä merkkipaalua odoteltiin joskus etukäteen vähintäänkin yhtä innokkaasti kuin aiemmassa luvussa kuvaamaamme ajokortin saamista:

Ni kaikki lähtee baariin viikonloppuna ni minne sä jäät, no sä jäät kotiin. Et sitte ku et sie pääse sinne ja ei kukaan sen jälkeen ku täyttää kaheksantoista ni hirveesti missään muualla piä niitä sellasia istujaisia.

Sitten ärsyttää [...] muut lähtee käymään baarissa ja se on, toivos vaan itekki että ois silleen täysikänen että pääsis sinne baariin ihan kunnolla.

Kun keskustelimme nuorten kanssa siitä, mitä he aikovat tehdä kun tulevat täysi-ikäisiksi, saimme lähes poikkeuksetta kuulla suunnitelmia siitä, miten mennään baariin. Baarielämään katsovat irrottelusuunnitelmat kuvastivat tervetullutta vaihtelua irrottelupaikkoihin ja symbolisesti merkityksellistä

vertaisiin liittymisen tapahtumaa. Baariin laillisesti meno oli siirtymäriitti, jota valmisteltiin etukäteen yhdessä ja johon satsattiin paljon kollektiivista suunnittelua. Baaritiloihin pääsy ei ole ollut tutkimuksemme nuorille ainoa aiemmin kielletty ja kerralla sallituksi tuleva aikuisasia, mutta sellaisena sen merkitys on kuitenkin ollut hyvin keskeinen.

No on jo suunniteltu että mun molemmat serkut otti maanantain ja sunnuntain vapaata ku mull on sunnuntaina synttärät nii sit mun isosisko otti su ja ma vapaaks nii sit me vissiin mennään yhdessä baariin.

Kyl mä aion käydä ränkläämässä jotai pelikonetta [kun täytän 18] ja ostaa röökiasikin ja antaa sitä jolleki toiselle koska ei ite kiinnostu se polttaminen. Iha jees, että pääsee joskus baariin, sillee et me voidaan viettää aikaa jossain muuallakin ku vaan tyyliin mun kämpillä. Siis aina ku me hengataan yhdessä nii sillee ois kiva käydä jossain muuallakin. Ei tälleen alaikäsenä voi mennä mihinkään. Vois vaa mennä kaljalle jonnekki.

Baarimaailma avautui tutkimuksemme nuorille sekä kotikylässä että lähimmissä kaupungeissa – nyt kun jollakin porukasta oli ajokortti ja halu toimia kuskina. Merkille pantavaa on, että baariin pääsy määrittyi tärkeäksi tai ainakin kokeilunarvoiseksi etapiksi niillekin nuorille, jotka karsastivat peruspaikalla tai kodalla tapahtunutta yhteenkokoontumista ja joita ei kutsuttu kotibileisiin. Nuorisokulttuuriset eronteot rakennettiin tässä yhteydessä baarivalintoihin liittyvissä perusteluissa: kotikylän ”kuolemankaltaisuutta” korostaneiden ja kaupungin suuntaan katsovien tyttöjen puheissa paikkakunnan omaa baaria kuvattiin ”draamantäyteisenä räkälänä”, jossa voi käväistä ”läpällä”, mutta josta ”muutaman jälkeen” siirryttiin kaupungin yöhön. Peruspaikka- ja kotaporukan ytimessä toimineille pojille Käpykylän baarissa käymistä ei kuitenkaan tarvinnut erikseen perustella tai puolustella.

Baariinpääsyikä vapautti nuoret kertomaan meille myös juomiskulttuuriin liittyvistä asioista, joista aiemmin kerrottiin haastatteluisa yleensä vain varoen ja vihjaillen. Nuorten alkoholinkäyttö kuvautui heidän puheessaan sosiaalisena toimintana, kollektiivisena arjesta irtautumisen ja kommunikoinnin muotona, jossa kiinnitytään konkreettisesti ja symbolisesti yhdessä juhliwaan nuorisojoukkoon (myös Aaltonen ym. 2011, 46; Simonen 2007, 34).

Jos puhutaan esim. viikonlopuista, niin varmasti ihan samalla tavalla silleen, että otetaan muutamat, chillataan tai käydään jossain bailuissa tai sitten baarissa. Ihan samalla tavalla se on semmoista. Että ei se varsinaisesti muutu, paitsi se, että se on laillista tällä kertaa.

Mutta toisaalta ku on kaheksantoista ja on muutenki täysikäsi kavereita ja ku on tälläset kelit ollu ni on niiden kaa tullu usein esim. jossain terassilla istuttuu ja juotuu siinä, että se on hyvin tämmönen positiivinen asia ollu.

Juomisen aikaansaama päihtyminen on subjektiivista, mutta kaikki aineistomme kertomukset juomiseen liittyvästä irrottelusta ovat yhteisyyttä ja yhdessä olemista implisiittisesti korostavia (Simonen 2007). Antti Maunun (2014, 72) sanoin: ”Hauskaa ei voi pitää yksin.”

KOONTIA: ”SAAPI NAURAAKI VÄLILLÄ SITEN”

Empiirinen nuorten irrottelutapojen ja -tilojen analyysi on eletyn maantieteen (Dunkley 2014, 560) tutkimista. Asuinpaikat puitteistavat tekemisen mahdollisuuksia eri tavoin: rajoittaen, mahdollistaen, suojellen tai vaarantaen (Leyshon 2008). Nuorilla on myös erilaiset mahdollisuudet, halut tai moraaliset periaatteet vastata paikan ja sen nuorisoryhmien muodostamiin irrotteluyhteisöihin. Näissä erotteluissa on kuitenkin tunnistettavissa paljon pysyviltä ja yleisiltä näyttäviä nuorisokulttuurisia painotuksia. Käpykylä on nuorten kasvuympäristönä omanlaisensa, mutta siellä asuneiden nuorten hauskanpidon sosiaaliset muodot ja ilmaiset sekä niitä rajaavat eronteot ovat tuttuja monista muistakin nuorisotutkimuksista. Esimerkiksi suhtautuminen julkisessa tilassa hengailmiseen ja päihteisiin vaikuttaa varsin pysyvältä ja paikkaan sitoutumattomalta nuoria erilaisiin irrottelutapoihin kiinnittävältä perustelulta (Aaltonen ym. 2011, 35, 50).

Tuttua ja yleistä analyysissamme on myös nuorten tapa tehdä julkisia tai puolijulkisia tiloja osittain omikseen merkitsemällä niitä erilaisin keskinäisin, kollektiivisin käytännöin (esim. Cele 2013; Dunkley 2004). Nuorten julkisten tilojen omimisessa ja niissä liikkumisessa voi nähdä jo varhaisissa kansallisissa katu- ja alakulttuuritutkimuksissa (Heiskanen & Mitchell 1985) todettua rituaalinomaista hulluttelua, jossa olennaista

sisältöä ovat omaehtoisuus ja organisoitua nuorisotoimitarjontaa vastaan asettuminen (myös esim. Kivijärvi 2014). Käpykyläläisen peruspaikkaporukan yhtäältä spontaani mutta toisaalta varsin säännönmukainen paikalle valuminen on ollut porukkaan kuuluville merkityksellistä *näkyilyä*, monista hengailututkimuksista (esim. Keskinen ym. 2011) tuttua kokemusta. Kotakokoontumisissa on ollut kyse astetta suljetummasta tapahtumasta, jossa sama porukka on voinut vetäytyä kauemmas kyläkeskuksesta ja tehdä jotain, mitä marketin nurkalla ei välttämättä olisi voinut.

Käpykylä on ympäristö, jossa pitkät välimatkat kavereiden luo ja/tai kyläkeskukseen asettavat omia rajojaan alaikäisten ja autottomien nuorten spontaaneille yhteenkokoontumisen mahdollisuuksille. Ympäristö metsäteineen ja syrjäisine kokoontumispaikkoineen on kuitenkin tarjonnut myös hyviä mahdollisuuksia irrotella kunnolla, aikuisten katseilta piilossa. Käpykylämäinen ympäristö näyttää myös sukupuolittavan nuorten irrottelun keinot varsin traditionaalisella tavalla: poikien kaahaillessa pitkin metsäteitä ja ylittäessä erilaisia formaaleja ja informaaleja sääntöjä tytöt ovat kokoontuneet jonkun kaverinsa kotiin – usein viattomaksi määrittävän ruuanlaiton ja syömisen merkeissä (ks. myös Aaltonen ym. 2011, 34).

Irrottelumahdollisuuksiin liittyvä ympäristön erityisyys Käpykylässä näkyy myös siinä, että vuodenaajoista on tullut olennaisia hauskanpito-säätelijöitä. Kun pitkien välimatkojen asuinpaikasta ovat puuttuneet sekä julkinen liikenne että erilaiset nuorten suosimat hauskanpitoaikapaikat, talvet ovat kaventaneet merkittävästi heidän mahdollisuuksiaan spontaaneihin yhteen valumisiin (Dunkley 2004, 564). Nuorten kertomuksissa palattiinkin usein siihen, miten kesällä kaikki on ollut toisin ja miten paikka itsekin on ollut ”ihan erilainen”.

Ympäristön fyysisistä rajallisuuksista huolimatta Käpykylässä asuneilla Nuoret ajassa -nuorilla näyttää olleen suhteellisen paljon aikuistaholta annettuja vapauksia omia hauskanpitoikäntöjä luodessaan. Vaikka nuorten irrottelutavoista on saattanut joskus kehkeytyä tiukkaakin paikallista paheksuntaa, he ovat kuitenkin voineet puuhastella keskenään ja häiriytyä tulematta varsin paljon. Koteja on annettu bilekäyttöön ja kylän tyhjentyessä iltaisin parkkipaikoille on saanut kokoontua kyläbiliksen tauoilla (myös Dunkley 2004). Vaikka nuoret kertoivat meille melko avoimesti erilaisten päihteiden saatavuudesta kotitaajamassaan ja

konflikteistaan poliisin kanssa, yleinen representaatio pienistä maalaiskylästä turvallisina ja paheettomina paikkoina lienee osaltaan taannut heille tekemisen rauhaa. Myös sillä, että nuorten vanhemmat Käpykylässä ovat usein tuttuja (tai sukulaisia) keskenään, on varmasti merkitystä tässä paikallisessa sukupolvien välisen luottamuksen kulttuurissa. Vanhemmat tuskin kuitenkaan ovat olleet tietoisia kaikista nuortensa tekemisistä; sukupolvien välisen hienotunteisuuden nimissä heille ei ole kerrottu kaikista ongelmista päättyneistä tempauksista.

Hauskanpito- ja irrottelutapoihin kiinnittyminen on nuorille ollut kiinnittymistä paikallisen nuorisokulttuurin sisäisiin rajankäynteihin ja erontekoihin (myös Cele 2013, 84–85). Joitakin tutkimuksemme nuoria ovat vetäneet puoleensa julkisessa tilassa tai liikkeellä tapahtuvat rajoja ja sääntöjä rikkovat yhdessä tekemiset, toisia taas riskittömät, vetäytyvämmät ja kotikutoiset arjesta irrottautumisen muodot. Näissä kiinnittymisissä synnytetään ja vahvistetaan myös paikallisia kaveriporukoita ja ystävyksiä; hauskanpito on kollektiivista toimintaa, joka edellyttää samanhenkistä ja luottamuksen arvoista seuraa (Korkiamäki & Kallio 2014).

Antti Kivijärvi (2014, 121) on tarkastellut nuorten hengailevaa hauskanpitoa ”hengähdystaukona yhteiskunnallisessa tehokkuusprässissä”. Koulutusyhteiskunnan paineet ovat ulottaneet lonkeronsa syrjäseuduillekin, ja niillä asuvien nuorten on usein nähtävä ylimääräistä vaivaa selviytyäkseen kaikista nuorille nykyään asetetuista vaatimuksista (ks. tämän kirjan luku ”Turboahdettua arkea”). Yhteinen arkisista velvoitteista irtautuminen on heille tärkeää omaa aikaa, jossa ”oma” on myös tärkeäksi koetulla tavalla jaettu ja jossa ”saapi nauraaki välillä sitten”.

Luku liittyy väitöstutkimukseen, jota ovat rahoittaneet Olvi-säätiö, Alli Paasikiven säätiö ja Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahasto (Ville Pöysä, Itä-Suomen yliopisto) sekä Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Capturing Digital Social Inequality: Young digi-natives' asymmetrical agencies within socio-technical imperatives and imaginaries (SA 330573, Armila, Itä-Suomen yliopisto).

Luku 7

Ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointi ystävyys- ja perhesuhteiden näkökulmasta

Jenni Lahtinen & Tarja Tolonen

Tässä luvussa tarkastelemme ammatillisiin toisen asteen opintoihin siirtyneiden nuorten ystävyys- ja perhesuhteita nuorten hyvinvoinnin ja resurssien näkökulmasta. Tarkastelemme myös sitä, miten nuoret kuvaavat peruskoulun sekä ammatillisten opintojen aikaisia ystävyys-suhteita ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja ehtoja jäsentävät teoriat korostavat yksilöiden ja ryhmien välisten suhteiden merkitystä hyvinvoinnin muodostumisessa (Hirvilammi & Helne 2014; Hirvilammi 2015; Allardt 1976; Nussbaum 2001; 2011). Tarkemmin kysymme, minkälaisia ystävyys- ja perhesuhteiden kokonaisuuksia nuorilla on, ja mitä erilaiset suhdekokonaisuudet merkitsevät resursseihin pääsyn (Wierenga 2008) sekä hyvinvoinnin mahdollisuuksien kannalta.

Nuorten ystävyys- ja perhesuhteiden tarkastelumme taustalla ovat ammatillisen koulutuksen viimeaikaiset hallinnolliset uudistukset. Vuonna 2018 niin kutsutun amisreformin (OKM 2018) myötä ammatillista koulutusta ohjaava laki uudistettiin ja samalla myös koulutuksen järjestämisen tapoja muokattiin. Käytännössä osana uudistusta lähiopetuksen määrää vähennettiin, työpaikoilla tapahtuvaa oppimista puolestaan lisättiin ja tutkintojen suorittamisen tapoihin lisättiin henkilökohtaisuutta ja joustavuutta. Näiden uudistusten merkitykset ammattiin opiskelevien nuorten sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksien kannalta ovat vielä epäselvät, mutta koulun oppituntien harventuessa koulun merkitys lähiyhteisönä tuskin korostuu. Voidaan lisäksi olettaa, että nuorten kouluyhteisöjen ulkopuoliset sosiaaliset verkostot tulevat olemaan entistä merkityksellisempiä tuen ja voimavarojen lähteitä. Erilaiset suhdekokonaisuudet saattavat asettaa nuoria eriarvoiseen asemaan sen suhteen, millaiset

mahdollisuudet heillä on edistää hyvinvointiaan elämän eri osa-alueilla.

Luvun teoreettisina suuntaviivoina hahmotamme nuorten sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet *toimintamahdollisuuksina* (Nussbaum 2001; 2011; Sen 1993), jotka vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet nuorilla on päästä käsiksi erilaisiin resursseihin (Wierenga 2008) ja hyvinvointiin. Lähdemme siis liikkeelle Amartya Senin (1993) sekä Martha Nussbaumin (2001; 2011) inhimillisiä toimintavalmiuksia teoretisoivasta ajattelutavasta (*capability-approach*), jonka ytimessä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja ajatus siitä, että resurssien mahdollisimman tasa-puolinen jakaminen ei riitä oikeudenmukaisuuden perustaksi. Yksilöiden mahdollisuuksiin ja valmiuksiin keskittyvä ajattelutapa korostaa, että yksilöllä on oltava mahdollisuus elää omien arvojensa mukaista elämää ja edistää omaa hyvinvointiaan. Lisäksi ajattelutapa korostaa, että yhteiskunnan tulisi pyrkiä aktiivisesti poistamaan yksilön toiminnan mahdollisuuksien tiellä olevia esteitä. Ajattelutavan argumentaatiota seuraten hyvinvoinnin tutkimuksessa tulisikin tarkastella sitä, minkälaiset tosiasialliset mahdollisuudet kullakin yksilöllä on toimia oman hyvinvointinsa edistämiseksi (*lead the life one has reason to value*). (Nussbaum 2001; 2011; Sen 1993; ks. myös Tani ym. 2019.)

Sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat keskeisimpiä yksilön hyvinvoinnin edistämisen mahdollisuuksiin vaikuttavia tekijöitä. Sekä klassiset hyvinvointiteoriat ja niiden sovellutukset (Hirvilammi & Helne 2014; Hirvilammi 2015; Allardt 1976) että Nussbaumin (2001; 2011) näkemys ihmiselämälle keskeisistä toimintavalmiuksista ja -mahdollisuuksista korostavat suhteiden ja verkostojen merkitystä hyvinvoinnille. Osana sosiaalisia suhteita ihminen voi kokea muun muassa yhteisöllisyyttä, rakkautta ja arvostusta. Mahdollisuudet niihin ovat Nussbaumin (2001; 2011) mukaan perustavanlaatuisia hyvinvoinnin ehtoja.

Toimintavalmiusajattelua on kritisoitu muun muassa siitä, että se antaa vain vähän eväitä empiiriseen operationalisointiin, eikä ole selvää, miten yksilölle merkityksellisiä toimintavalmiuksia tai -mahdollisuuksia voi tunnistaa kussakin yhteydessä (lähestymistavan kritiikistä ks. esim. Robeyns 2017). Ajatuksemme sosiaalisista suhteista toimintamahdollisuuksina konkretisoituu Ani Wierengan (2008) maaseudulla asuvia nuoria käsittelevän empiirisen pitkittäistutkimuksen havaintojen ja tulkintojen kautta. Wierengan tutkimus osoittaa, että vaikka nuoret rakentavat elämäänsä

vaihtelevin tavoin resursoituina, resurssit tulevat nuorten saataville hyvin samankaltaisilla tavoilla. Luottamuksen elementtejä sisältävät suhteet vertaisiin, perheenjäseniin, opettajiin, instituutioihin ja yhteisöihin ovat niitä mekanismeja, jotka mahdollistavat pääsyn erilaisiin resursseihin. (Wierenga 2008, 143–173.) Wierengan havaintoja toimintavalmiusajatteluun yhdistäen oletamme, että tutkimuksemme nuorten sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet vaikuttavat siihen, millaisiin resursseihin nuorilla on mahdollisuus ”päästä käsiksi” ja siten edistää omaa hyvinvointiaan.

Wierenga (2008, 123–142) jakaa nuorten elämässä merkitykselliset resurssit käytännöllisiin ja symbolisiin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin. Käytännölliset resurssit ovat konkreettisia, ’materiaalisia’ ja laskettavissa olevia, kuten koulutus, toimeentulo ja asunto. Symboliset resurssit liittyvät Wierengan ajattelussa esimerkiksi keinoihin ymmärtää itseään, kokemuksiin ja maailmaa. Tapoina ja käytäntöinä ilmenevät resurssit ovat esimerkiksi itsestään selväksi muodostuneita ja tiedostamattomia tapoja kuvata itseä ja maailmaa. Wierenga (mt.) tekee myös eron niiden resurssien välillä, jotka ovat saatavilla tässä hetkessä (*resources-at-hand*) ja toisaalta ”tuolla jossain” (*resources-out-there*) sijaitsevien resurssien välillä. Tällä Wierenga viittaa siihen, että vaikka esimerkiksi tiettyjen koulutusmahdollisuuksien saatetaan ajatella olevan kaikkien saavutettavissa, näin ei todellisuudessa välttämättä ole. Resursseihin, jotka ovat ”tuolla jossain”, nuorilla saattaa olla pääsy tai sitten ei. Erityyppisiin resursseihin pääsy vaikuttaa nuorten hyvinvoinnin mahdollisuuksiin.

Luvussa teemme näkyväksi ammattiin opiskelevien nuorten erilaisia sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia, ja niiden kautta avautuvia erilaisia mahdollisuuksia päästä käsiksi resursseihin ja hyvinvointiin.

AINEISTO JA ANALYYSI

Aineistomme muodostuu kuuden nuoren naisen ja kymmenen nuoren miehen haastatteluista vuosilta 2017–2018 (yhteensä 17 haastattelua). Haastatteluista nuorista kuusi asui ja kävi koulua pääkaupunkiseudulla, kolme Oulun seudulla ja seitsemän Itä-Suomen suunnalla. Nuoret olivat alkuperäisten tutkimusluokkien suomenkielisistä kouluista. Aineisto sisältää kustakin tutkimuskoulusta kaikki ammatillisiin opintoihin suun-

tautuneet nuoret, joita oli haastateltu ammatillisten opintojen ensimmäisenä tai toisena vuotena. Nuorten koulutusalat vaihtelivat ammatillisen koulutuksen kentällä laidasta laitaan. He opiskelivat esimerkiksi matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla, luonnontieteiden alalla sekä turvallisuusalalla. Haastattelut on tehty nuorten täysi-ikäistymisen kynnyksellä heidän ollessaan useimmiten ammatillisen koulutuksen toisella vuosikursilla.

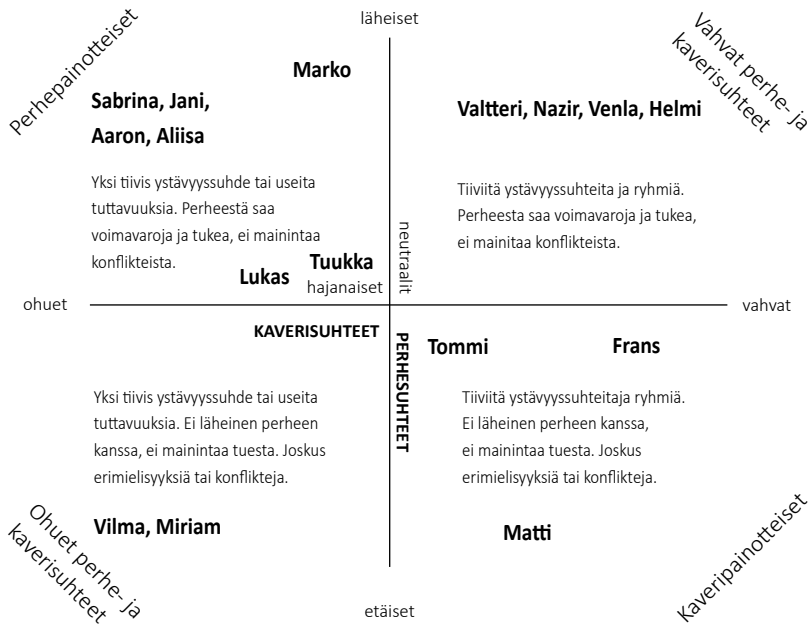
Suhtaudumme nuorten haastatteluihin heidän omina kertomuksinaan heistä itsestään, toimistaan ja sosiaalisista suhteistaan. Tunnistamme, etteivät sosiaaliset suhteet – ystävyudet, opiskelijayhteisöt ja sukulaissuhteet – ole staattisia, vaan alati liikkeessä ja nopeastikin muuttuvia. Nuorten kertoman mukaan heidän suhteissaan oli sekä liikettä että jatkuvuutta. Pysäytimme liikkuvan kuvan yhteen hetkeen, eli analyysihetkellä käytössämme olevaan haastatteluun ja teimme luokittelumme sen pohjalta. Osa nuorista on haastateltu uudestaan seurantatutkimuksessamme, mutta analyysimme perustuu juuri näihin seitsemääntoista haastatteluun ja siihen, mitä sosiaalisia suhteita nuori itse mainitsee haastattelussaan. Kiinnitämme analyysissa huomiota siihen, millaisia suhteita nuorilla heidän kertomansa mukaan on ja miten ja minkälaisiksi he niitä kuvaavat tutkimushetkellä.

Analyysin kehukseksi hahmottui kaverisuhteiden ja perhesuhteiden koordinaatisto, jonka piirtämistä inspiroi Carlo Raffon ja Michelle Reevesin (2000) *yksilökohtaisen sosiaalisen pääoman systeemin* typologia. Koordinaatistomme ei suoraan toista Raffon ja Reevesin typologiaa, mutta sitä mukailten piirsimme nuorten ystävyysuhteet vaakatason akselille *ohuista* suhteista *hajanaisten* kautta *vahvoiksi*. Tulkitsimme kaverisuhteet ohuiksi silloin, kun nuori kertoi yhdestä hyvästä ystävästä tai vaihtoehtoisesti useasta tuttavuudesta ja ryhmittymästä ilman mainintaa tiiviimmästä ystävyysuhteesta. Hajanaisia ystävyysuhteet olivat niiden nuorten kohdalla, jotka mainitsivat monia ryhmittymiä ja ystäviä eri yhteyksistä, mutta eivät kertoneet tiiviistä, tukea sisältävistä ystävyyksistä. Vahvoiksi puolestaan luokittelimme niiden nuorten kaverisuhteet, jotka kertoivat laajoista kaveriporukoista sekä tiiviistä ystävyysuhteista.

Pystysuoraksi akseliksi koordinaatistoon piirtyi nuorten perhesuhteita kuvaava akseli *läheisistä* suhteista *neutraalien* kautta *etäisiin*. Tulkitsimme perhesuhteet läheisiksi silloin, kun nuoret puhuivat vanhemmistaan tai muista perheenjäsenistään suhteellisen paljon, kertoivat tekevänsä heidän

kanssaan asioita vapaa-ajalla, halusivat jäädä kotiin asumaan tai kertoivat saavansa erilaista tukea pulmatilanteissa vanhemmiltaan. Näkemyksemme mukaan perhesuhde oli eri tavoin etäinen, jos nuori oli muuttanut oman tai vanhempien tahdon vuoksi pois kotoa, jos heidän välillään oli konflikteja, nuori ei ollut vanhempiensa kanssa puheväleissä tai jos nuori kertoi näkevänsä vanhempiaan harvoin. Etäisissä suhteissa nuoret eivät myöskään maininneet yhteisiä vapaa-ajanviettotapoja perheen kanssa. Tällaisissa suhteissa harvemmin myöskään perhe tarjosi taloudellista tukea tai käytännön apua. Perhesuhdeakseli kuvaa kaverisuhdeakselin tavoin liukumaa, ja suhteet perheeseen saattoivat olla hyvinkin neutraaleja ja käytännöllisiä. Tällöin nuoret mainitsivat lähinnä käytännön asioita perheeseen liittyen (pesukone, jääkaappi) mutteivät kuvanneet suhteitaan läheisyyden tavoin, eivätkä toisaalta tuoneet ilmi konfliktejakaan. Sijoitimme analyysin pohjalta kunkin nuoren muodostamaamme koordinaatistoon.

Kuvio 1. Nuorten sosiaalisten suhteiden koordinaatisto.

Koordinaatistosta hahmottuu nelikenttä, joka muodostuu neljästä erilaisesta sosiaalisten suhteiden kokonaisuudesta. Vasemmassa yläkulmassa ovat *perhepainotteiset* suhdekokonaisuudet, oikeassa yläkulmassa kokonaisuudet, joissa sekä perhe- että kaverisuhteet ovat *vahvat*, oikeassa alakulmassa *kaveripainotteiset* suhdekokonaisuudet ja vasemmassa alakulmassa *ohuet* sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet, joissa sekä perhe- että kaverisuhteet ovat melko vähäisiä. Seuraavaksi kuvaamme nuorten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia nelikentän eri osa-alueilla.

VAHVAT PERHE- JA KAVERISUHTEET

Analyysimme perusteella neljällä aineistomme nuorella, Valtterilla, Venlalla, Helmillä ja Nazirilla, vaikutti olevan hyvin vahvat sosiaaliset sidokset. Heillä oli tiiviit ja läheiset suhteet perheenjäseniinsä ja samalla vahvat ja moninaiset kaverisuhteet. He sijoittuvat liukuvassa luokittelussamme kuvion oikeaan yläkulmaan. Näiden nuorten kuvaukset perhesuhteistaan eivät sisältäneet juurikaan riitojen tai konfliktien kuvauksia. Sen sijaan kuvaukset olivat sävyiltään positiivisia ja sisälsivät kerrontaa yhteisistä tekemisistä, jotka saattoivat liittyä esimerkiksi arjen askareisiin ja vasta- vuoroiseen apuun tai yhdessä teytyihin lomamatkoihin.

Helmi: Nii sitte me lähetää just niinku ens viikonloppuna [rannikolle], meidän perheen kaa, se on iha kiva. Me käydään joka vuosi siellä.

Vahvojen sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien nuorille perheenjäsenet, vanhemmat, huoltajat, isovanhemmat, sisarukset tai muut sukulaiset olivat tärkeitä tuen, yhteisen tekemisen ja yhteenkuuluvuuden tunteen lähteitä. Esimerkiksi Venla kertoi viettävänsä lomansa useita kertoja vuodessa toisen vanhempansa synnyinmaassa isovanhemman luona. Nämä sukulaisten kanssa vietetyt lomamatkat olivat Venlalle tärkeitä. Hänen perhesuhteensa, perheen historia ja sen käytännöt avasivat Venlalle tulevaisuuden näkymän mahdollisuudesta opiskella myöhemmin elämässä tässä vanhempansa synnyinmaassa. Tulkitsemmekin toimintavalmiusajattelun valossa, että Venlan perhesuhteet toimivat toimintamahdollisuuksina, joiden kautta Venlalla oli pääsy monenlaisiin, niin symbolisiin (haaveilu opiskelusta

ulkomailla), käytännöllisiin (kielitaito) kuin tapoina ilmeneviin (toisen maan kulttuurin tuntemus) resursseihin ja näiden kautta myös hyvinvointiin (Nussbaum 2001; 2011; Wierenga 2008).

Näillä nuorilla, joilla oli tiiviit ja laajat sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet, vaikutti olevan useampia läheisiä ihmisiä, joiden puoleen he pystyisivät tarvittaessa kääntymään silloin, kun he tarvitsivat neuvoja, apua tai henkistä tukea. Heidän ulottuvillaan vaikutti siis olevan monenlaisia käytännöllisiä resursseja (Wierenga 2008). Oleellista heidän suhteidensa laadussa oli se, että vaikka ensimmäinen läheinen, jonka puoleen nuori kääntyi huoliensa kanssa, ei olisi pystynyt sen hetkisessä tilanteessa tukemaan nuorta, niin nuoret eivät olisi kokeneet jäävänsä yksin. Sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksissa oli useita turvalliseksi ja luotettavaksi koettuja vaihtoehtoja.

Haastattelija: Tota, mitäs sitte, jos sulla on itellä huolia, nii kenen puoleen sä voit kääntyä?

Valtteri: En mutsin kaa hirveesti, tai no sehän riippuu asioista, mutsin kaa hirveesti puhu noista, mielummin mä meen niinku, no mummi ja ukki. Se on yks iso. Ja mun kaveriporukka. Siell mä voin puhuu aina kaikesta.

Kuten Wierengakin (2008, 175) huomauttaa, nuoret eivät suinkaan ole ainoastaan resurssien vastaanottajia ja käyttäjiä, vaan nuoret myös mahdollistavat sosiaalisten suhteiden muille osapuolille pääsyn erilaisiin resursseihin (myös Aapola-Kari & Vehkalahti 2020). Nuoret ovat siis myös osa läheistensä sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia ja niistä muodostuvia vastavuoroisia toimintamahdollisuuksia, kuten Valtterin esimerkki osoittaa.

Valtteri: Kyll mä oon mutsii auttanut niis asiois [verkkopankin käyttö], ja mummii oon auttanu myös asiois. Mä tiedän huomattavasti enemmän kaikesta, mitä tehään netin kautta, huomattavasti enemmän tiedän miten se, miten siel pitää tehdä ne.

Hyvinvoinnin mahdollisuuksia sisältävien perhesuhteiden kuvausten lisäksi nämä neljä nuorta kertoivat tiiviistä ystävyys-suhteista sekä laajoista kaveriporukoista. Yhteistä näille nuorille oli se, että he olivat löytäneet ammatillisesta koulutuksesta itselleen sopivaa seuraa, jossa viihtyivät, mutta samaan aikaan heidän kaveripiirinsä ulottuivat myös koulua laajemmalle.

Edellä mainittu Valteri kertoikin perhesuhteiden lisäksi laajasta ja samaan aikaan tiivistä kaveriporukasta, joka oli saanut alkunsa nettipelittävyyksistä ja oli sittemmin *paisunut kuin pullataikina*. Valterin kaveriporukkaan kuului lapsuuden ystäviä, kavereita peruskoulusta, veli sekä uudempia tuttavuuksia, joihin Valteri oli tutustunut sekä veljen että muiden kavereiden kautta.

Valteri: Se on laaja ku mikäkin, siis oikeesti. Meill on tota, tää kaveriporukka sai sillee alkuunsa, et eka sinne oli, tai mun kaveriporukassa oli sillee, et mun, ketä kaikkee mä tunsin, vanhoi luokkalaisii, ja sitte pari kaverii netistä, toi Vesa se tulee [toisesta kaupungista] melkei joka viikonloppu. [...] [veli] on vielä kuvioissa, se on meidän kaa tos isos kaveriporukas.

Tähän kaveriporukkaan kuului Valterin paras ystävä Vesa, jonka kanssa Valterilla oli vastavuoroinen suhde, jossa autettiin toista konkreettisesti esimerkiksi silloin, kun toinen tarvitsi väliaikaista yösijaa. Valterin kaveriverkosto oli siis sekä laaja, paljon eri yhteyksiä sisältävä että tiivis, sillä osaan suhteista kuului vastavuoroinen henkinen sekä fyysinen tuki.

Valteri: [...] se mun kaveri Vesa oli just tota meillä, se oli esim. se oli nyt tän kesän kaks kuukautta, nii meil on yks sänky olkkarissa, se nukku siinä kaks kuukautta sit meillä.

Jotkut nuoret kertoivat myös löytäneensä tiiviitä suhteita harrastustensa, esimerkiksi urheilun parista. Esimerkiksi Nazir painotti haastattelussaan kokevansa varsin syvää yhteenkuuluvuutta joukkueurheilutiiminsä kanssa sen lisäksi, että hän kertoi löytäneensä koulusta tuttavuuksia omalta alaltaan.

Venlan läheisemmistä ystäväistä koostuva kaveriverkosto ei puolestaan ollut yhtä laaja kuin Valterilla, mutta siihen kuului niin ikään useampia ystäviä sekä peruskoulusta että muista yhteyksistä. Kuitenkin Venlan, kuten usean muunkin nuoren kertomuksessa tuli ilmi, että ammatillisen koulutuksen kollektiivinen sosiaalisuus näytti paljon fragmentaarisemmalta kuin peruskoulussa. Uusissa opinnoissa muut oppilaat näyttäytyivät Venlalle jatkuvana virtana uusia kasvoja. Venlan kokemuksen mukaan peruskoulun kaltaista yhteisöllisyyttä ammatillisessa koulutuksessa ei ollut syntynyt.

Venla: Ainoa asia, mitä mulla on ehkä ikävä yläasteelta, on se, että sä tunsit kaikki. Kaikki oli tavallaa, ees jollain tapaa sun kavereita. Niin meidän luokassa oli paljon sellaisia, jotka oli oikeasti kavereita sun kanssa. Siellä tuli tosi hyvin toimeen. [...] Se on ehkä ainoa asia, joka on se, että tunsit kaikki. Tuolla [ammattillisessa koulutuksessa] kun on niin paljon opiskelijoita, niin joka päivä sä näät jonkun uuden naaman.

Nuorten puheesta kävi ilmi, ettei opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa välttämättä tuonut heille uusia tiiviitä kaverisuhteita, jolloin muutoin vahvoilta näyttävässä sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksissa suhde oppilaitoksen vertaisyhteisöön jäi löyhäksi. Toisaalta se, että he eivät kiinnittyneet vahvasti juuri ammatillisen oppilaitoksen sosiaalisiin yhteisöihin, ei estänyt näitä vahvoja sidoksia omaavia nuoria opiskelemasta ja elämästä vastavuoroista runsasta sosiaalista elämää.

KAVERIT ETUSIJALLA

Kuviomme oikeaan alalaitaan sijoittuivat kaverisuuntautuneimmat haastateltavat Matti, Frans ja Tommi. Nämä kolme nuorta kertoivat, että heillä oli hyvin tiiviit suhteet useampaan ystävään ja laaja kaveriporukka, mutta etäisemmät tai neutraalimmat suhteet perheeseensä. Kuvaukset etäisemmistä suhteista perheeseen erottivat nämä kolme nuorta edellisen ryhmän nuorista.

Nämä kaverisuuntautuneet nuoret olivat niin sanotusti hengailijoita (Aaltonen ym. 2011, Tolonen 2010, 2017), mikä tarkoittaa tässä sitä, että heidän vapaa-ajastaan kului suuri osa ystävien kanssa. Heidän ystävyysuhdekuvauksiinsa sisältyi sekä läheisiä yksittäisiä ystävyysuhdeita että suurempia tiiviitä kaveriporukoita. Lisäksi osa 'tunsi kaikki', ja heidät tunnettiin useissa piireissä. Ammatillisiin opintoihin siirtyminen oli tuonut kaikille kolmelle lisää kavereita, mutta heidän kaveripiireihinsä kuului myös peruskoulun aikaisia tuttavuuksia sekä toisinaan myös sisarusia ja heidän verkostojaan. Ammatillisen oppilaitoksen yhteisö tarjosi heille usein pienempiä porukoita kouluyhteisön sisällä, ei yhtä suurempaa kollektiivista sosiaalista yhteisöä, johon he olisivat vahvasti identifioituneet.

Näistä nuorista Fransin kuvauksiin ystävyysuhteistaan sisältyi eniten ja positiivisimman sävyisiä kuvauksia ammatillisen oppilaitoksen sosiaalisuudesta. Frans kertoi löytäneensä opintojen parista uusia ystäviä, joista muutamaan hän piti enemmän yhteyttä. Osan kanssa hän oli ollut myös yhdessä kesätöissä. Kaverit olivat merkittävässä osassa Fransin suhdekokonaisuudessa ja niiden kautta avautuvissa resursseissa ja siten hyvinvoinnin mahdollisuuksissa (Wierenga 2008; Nussbaum 2001; 2011). Fransilla vaikutti olevan mahdollisuuksia päästä käsiksi vertaissuhteiden kautta erilaisiin resursseihin ja hyvinvointiin, kuten yhteenkuuluvuuteen ja yhteiseen merkitykselliseen tekemiseen. Lisäksi Frans kertoi osallistuvansa aktiivisesti oppilasyhteisön järjestämiin tilaisuuksiin, joiden kautta oli avautunut näkymiä mahdollisiin tulevaisuuden valintoihin, eli Wierengan (2008) termein symbolisia resursseja.

Frans: Oli oli, ja se oli tosi mukava projekti [...]

Haastattelija: Olit sie kans siellä pyörimässä?

Frans: Olin mie, olin pitäjänä siellä, myöhään suunniteltiin sitä ja sitten tota, mejän piti mainostaa sitä, meil oli semmonen [tiettyyn asiaan keskittynyt] tiimi, missä sitten myö vielä käytiin ostaa tukustaki sinne niitä ruokia ja muuta vastaavaa niin oli ihan. Sai aika paljon paremman kuvan, minkälaista, jos sitten halua rueta tapahtuman tekemään se järjesteleminen ja kaikkee [...] laitettiin siellä sitä paikkaakin kuntoon, niin oli kyllä, koko viikonlopunhan ne kesti, ja siel ei ollu, kaikki meni ihan täysin putkeen.

Fransille vertaisten luoma kouluyhteisö näyttäytyi mukavana ja mahdollisuutena hyvinvointiin. Ystävyysuhteiden syventäminen oli ollut opintojen aikana mahdollista Fransilla, toisin kuin osalla ammattiin opiskelevista nuorista, sillä koulukaverit olivat pysyneet suurin piirtein samoina, eikä varsinaisia keskeyttämissiä tai alan vaihtoja ollut tullut. Frans oli selkeästi siirtynyt peruskoulun aikaisista ystävyysuhteista eteenpäin, eikä suuremmin haikaillut niiden perään.

Frans: Aika harvoin, että niinku kaikki vaan tyyliin hävinny suurin piirtein, että ne kaveriporukat mitkä oli ennen, tai peruskoulussa ne on vähäsen muotoutunu, mutta sitten ne on niissä porukoissa tai tyyliin ei myö nähä esim. mejän luokan tyyttöjä oikeestaan ollenkaan, en mie tiä, missä ne on ja silleen ei mittään hajuu.

Myös Tommi keskusteli haastattelussaan paljon ammatillisesta koulusta ja sen sosiaalisuudesta. Tommi kertoi saaneensa koulusta uusia kavereita, ja heille oli muodostunut oma tiivis porukansa, jossa oli sekä tyttöjä että poikia. Lisäksi Tommi harrasti tietokonepelien pelaamista ja oli löytänyt pelimaailman kautta paljon kavereita. Vapaa-ajallaan hän kertoi osallistuvansa laneihin. Hän korosti uusien ystävien merkitystä myös asuinpaikkakunnalla ja opiskelupaikkakunnalla viihtymisen näkökulmasta. Tommilla vaikutti olevan kaverisuhteiden kautta mahdollisuus hyvinvoinnin keskeisiin edellytyksiin, kuten yhteenkuuluvuuteen ja arvostukseen (Nussbaum 2001; 2011).

Tommi: No onhan se kyllä ihan samanlaista, että niiku, sillon ku olin peruskoulussa, niin eihän siel ollenkaan paljon tullu oltuu. Että ku aloitti siellä opinnot, niin siellä alko viettää enemmän aikaa, ja sieltä sai kavereita ja tälleen että niinku. Kyll se on niinku, se on vähän niinku siinä siinä, kumpi on parempi paikka, tää [kotipaikka] vai [opiskelupaikkakunta], että niinku kummiski täältä on aika paljon kavereita myös. Ja täällä asunu enemmän ku siellä, ja täällä on ollu enemmän ku siellä, mut niinku tuntuu vaan, että [opiskelupaikkakunta] on se paikka, koska siellä on eniten kavereita, enemmän tekemistä ku täällä.

Siinä missä Tommin ja Fransin ystävyysuhdekuvauxuksiin kytkeytyivät keskeisesti myös tarinat ammatillisista opinnoista ja kouluyhteisöstä, Matin haastattelussa opinnot ja koulu jäivät taka-alalle. Matin kertomuksessa korostuivat erityisesti ystävät ja juhlimiseen keskittynyt maailma. Siinä korostettiin hauskanpitoa, ja lähinnä vain sitä. Koulunkäynti jäi sivuosaan ja koulu vain yhdeksi mahdolliseksi paikaksi, jossa tavata uusia ystäviä. Matilla oli laajoja ja tiiviitä kaveriporukoita, mutta hänelle merkittävin sosiaalinen suhde vaikutti olevan ystävyys Taavin kanssa. Matti kertoi Taavin jakavan hänen kanssaan merkittävät arvot, kuten elämänasenteen ja huumorintajun.

Haastattelija: Onks se Taavikin näissä juhlimisporukoissa mukana sitten tota?

Matti: On, aina menossa, ensimmäisenä.

[...]

Haastattelija: Mikäs se Taavissa on mukavinta siten tota?

Matti: No ku se on se et niinku, mie en tiää, me vaan tullaan niin hyvin toimeen, me vaan se, meil on niin samanlainen huumorintaju, täysin samanlainen. [...] sitten justiinsa, että me tehää kaikkee siistiä kahestaan, emmie tiää, se on vaan semmonen, paras kaveri.

Matti kertoi juhlimisen olevan tärkeää, ja hän liikkui juhlimisen ja päihteiden takia monissa erilaisissa ryhmittymissä, mutta suhde Taaviin oli näistä kiintein. Tiivis suhde Taaviin oli alkanut koulusta mutta jatkui viikonloppuisinkin. Taavin kanssa Matti vietti enemmän aikaa kuin perheensä tai vanhempiansa kanssa.

Matti: Sanosinko ihan rehellisesti: mie nään sitä enemmän ku miun omia vanhempia, sitähän myö puhuttiin, että Taavi on vähän niinku se veli, että tota, sitä näkkee enemmän tosissaa, esim. just oltiin vielä tuolla asuntolassa, niin miehän näin sitä enemmän ku omia vanhempia, ku mie, ja sit ku se saatto siitä tulla viikonloppusina meille niin se oli koko viikon miun kanssa aina, ja tehtiin sitten sitä sun tätä.

Näillä kaverisuuntautuneiksi luokittelemillamme nuorilla miehillä oli koulun lisäksi erilaiset suhteet perheisiinsä. Edellä mainittu Matti kertoi tapaavansa Taavia enemmän kuin perhettään. Frans ei juurikaan itse maininnut vanhempiaan haastattelussa. Kysyttäessä hän kuitenkin kertoi, että suhde vanhempiin oli aika neutraali ja käytännöllinen. Hän kertoi juttelevan vanhempiansa kanssa silloin tällöin, mutta erityisen intensiivisesti suhde ei tullut haastatteluissa esiin. Frans ei maininnut vanhempien apua käytännön asioissa, eikä toisaalta myöskään konflikteja, eikä hän esimerkiksi sanonut haluavansa muuttaa pois kotoa.

Haastattelija: Joo, no mites vanhempien ossuus arjen pyörittämisessä niin, onko millanen?

Frans: Ei niillä oo paljon mittään merkitystä siihen, muuta ku tietenki ruuan teko ja niinku jos mie juttelen niille jottain mutta ei niinku, silleen hirveesti mittään.

Haastattelija: Ei kускаile sinnuu?

Frans: Ei.

Myös Tommi suhtautui neutraalisti vanhempiinsa, ja vahvojen sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien nuorista poiketen hän ei erikseen maininnut yhteisiä lomiam tai vapaa-ajan viettoa. Tommi kertoi kuitenkin, että puhevälit vanhempiin olivat kunnossa. Hyvistä puheväleistä kertoi myös se, että Tommi oli aikanaan kertonut seurustelusuhteestaan vanhemmilleen. Tommi myös haaveili yksin asumisesta, josta hän neuvotteli yhdessä vanhempien kanssa.

Haastattelija: Kyllä, mut että syksyllä ehkä sinne asuntolaan mahdollisesti?

Tommi: Ehkä riippuu vähän, siinä on niin paljon muttia että...

Haastattelija: Mikä semmonen isoin mutta sitten on?

Tommi: No lähinnä opintojen suhteen, että miten ne opinnot alkaa sujua siinä, että alaks mä, panostaks mä niinhin opintoihin, ja jos tulee ongelmii niissä niin, mistä apuu sitten, ja siin on aina se niinku tietyn määrän viikossa se rahaa sinne ja siin on sellasii asioita, mitä pitää miettii niinku perheen kaa, perheen kesken ja tälleen.

Haastattelija: Luulet sä, et siun äiti suostuu siihen helposti sitten?

Tommi: Kyl se varmaan suostuu mutta varmaan sanoo, että kannattaa nä ehkä käydä kotoo käsin niin ainaki varmana saa niinku opinnot tehtyy ja niiltä saa aina apuu ja tälleen, että pääsis helpomman kautta periaattees nyt ku käy, ku ei toi matka oo mitenkään iso niin kävis kotoo käsin.

Tommin kuvauksen mukaan hänen perheellään oli resursseja tukea Tommia, mutta kotoa pois muuttaminen oli Tommin äidin mielestä iso ratkaisu. Toisaalta Tommin isä tuki hänen pyrkimyksiään hankkia ajo-kortti. Kaiken kaikkiaan kaveriorientoituneista nuorista sekä Tommi että Frans suhtautuivat melko välineellisesti kotona asumiseen ja perheeseen. Vanhempien luona oltiin, kotona asuttiin, heidän kanssaan seurusteltiin, mutta lähtökuopat oli jo kaivettu ja pojat suuntautuivat enemmän kodin ulkopuolelle ystävien ja opintojen pariin (Lahelma & Gordon 2003).

Kaverisuuntautuneista nuorista Matti oli eniten irti perheestään. Sen lisäksi, että hän kertoi riitelevänsä veljiensä kanssa ja yöpyvänsä usein muualla kuin kotona, hän kertoi käyneensä vanhempiansa kanssa keskusteluja päihteistä ja juhlimisesta. Matti kertoi ymmärtävänsä äidin ilmaiseman huolen Matin elämänasenteesta, vaikka äiti olikin *vanhemman liiton ihmisiä*:

Matti: rupee masentamaan ja ahistamaan se, että jos mie oon hetkenki paikallaan, niin jossain kotona, mulla tulee suunnattoman tylsää, mie en niinku jaksa vaan olla siellä. Mut ku ei se, porukat on vähän semmosia vanhemman liiton ihmisiä, niin ne ei ymmärrä sitä [juhlimista] että niinku, kyllä mie nyt ymmärrän aina porukoiden huolen, tai no äitin huolen ja sen, että ne haluaa, että mie menestyn elämässä.

Matti ymmärsi äidin huolen mutta ei halunnut luopua 'Peter Pan' -elämäntyylistään (Berg & Aaltonen 2016). Kaikkein kauheinta, mitä hän

tiesi, oli aikuistuminen, järkiintyminen ja tylsistyminen, ja hän kartteli näitä juhlimisen ja päihteiden avulla.

Matti: Paljonkas ollaan saatu aikaseks, joo tein töitä jolleki henkilölle, sain siitä vähän fyrkkaa ja sain ihteni pietetty hengissä, se niinku ahistaa se idea, niinku. Mie yritän siks mahdollisimman paljon tehdä justuinsa elämäni aikana just niinku, pitää hauskaa [...] Sehän voi muuttuu jossain vaiheessa, tavallaan kasvaa aikuiseks, se on asia mitä mie toivon, että ei tapahdu, koska just se aikuistuminen on niin perkeleen tylsää.

Näille nuorille kaverisuhteet olivat kaikkein tärkeimpiä muiden, kuten perhe- ja koulusuhteiden, jäädessä taka-alalle. Aineistossamme ei ollut nuoria naisia, joiden sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet olisivat painottuneet yhtä vahvasti kaveriporukoihin, vaikka myös heillä oli tärkeitä yksittäisiä suhteita ja ryhmäsuhteita (Tolonen 2001; Paju 2011; Kulmalainen 2015; Maunu 2013).

Kaveripainotteiset suhdekokonaisuudet mahdollistivat näille nuorille pääsyn tarjolla oleviin käytännöllisiin, symbolisiin ja tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin ja mahdollisuuden edistää näissä suhteissa rakentuvaa hyvinvointia. Toisaalta hauskanpitoon ja juhlimiseen painottunut elämäntapa saattoi haastaa terveystieteiden hyvinvointikäsitteen. Näille nuorille perhesuhteiden kautta tapahtuva erilaisiin resursseihin pääsy ja mahdollisuus hyvinvointiin näytti rajatummalta.

OHUET YSTÄVYYSSUHTEET, KONFLIKTEJA PERHEESSÄ

Kahden nuoren, Vilman ja Mirjamin, sosiaaliset sidokset vaikuttivat olevan niin koulussa kuin koulun ulkopuolellakin melko yksipuoliset ja hauraat. Heidän suhteensa lapsuuden perheisiin olivat eri syistä etäiset, ja heillä oli korkeintaan muutama hyvä ystävä. He sijoittuvat kuviossamme vasempaan alakulmaan.

Vaikka Vilmalle ja Mirjamille olikin syntynyt muutamia kontakteja ammatillisissa opinnoissa, siirtymä toiselle asteelle ei pääsääntöisesti ollut tarjonnut heille yhteenkuuluvuutta tai kiinnittymistä mahdollistavia uusia suhteita. Vilma oli vaihtanut opiskelualaa toisena vuotena

kesken lukuvuoden. Hän piti uudesta opintoalastaan ja yritti sinnitellä opinnoissaan, vaikka suhteet opettajiin hiersivät ja oppituntien anti ei aina miellyttävältä tuntunut. Karen F. Osterman (2000) on todennut, että oppilaitosten omaksumat käytännöt niin luokkahuoneissa kuin laajemminkin koulu yhteisössä saattavat sivuuttaa, vähätellä ja jopa estää oppilaiden ryhmään kuulumisen kokemuksen muodostumista. Tämä näkyi hyvin Vilman kertomuksessa:

Vilma: Yks päivä mä olin kouluss, ja mä itse asiass just juttelin sen yhen tytön kaa, ja me naurettiin, ja opettaja oli heti, ett Vilma toiseen päätyyn ja Petra toiseen päätyyn. Ensimmäinen kerta kun mä puhuin jonkun kaa. Nii sit se luokanvalvoja, ni se, jonka kaa mä en niin tuu toimeen, nii sitt se on vaa silleen, että te ette istu enää vierekkäin. Hyvää syy, kiva. Ihan kun sen tavote olis siellä, että mä olisin yksin tai mä en etenis.

Mirjam puolestaan kertoi sinänsä viihtyvän koulussa vaikka tunsikin olevansa väärällä alalla. Opettajat olivat Mirjamin kokemuksen mukaan kivoja, mutta luokkayhteisö oli olematon. Hänen luokallaan näkyi konkreettisesti ammatillisen koulutuksen korkea keskeyttämisaste (Tilastokeskus 2018): Mirjamin luokalla oli hyvin vähän opiskelijoita opintojen keskeyttämisten ja muille koulutuslinjoille siirtymisten vuoksi. Viidestätoista syksyllä aloittaneesta oppilaasta jäljellä oli enää muutama.

Haastattelija: Okei miksi ne ei, onks ne niinku, et ne ei enää käy, vai lintsa vai ei haluu?

Mirjam: Ei haluu. Yks on ainaki tuolla työharjottelussa.

Haastattelija: Okei, aika monta on sit lopettanu...

Mirjam: Ja [...] kaks on vaihtanu luokkaa.

Mirjam oli muuttanut Suomeen perheensä kanssa kymmenisen vuotta sitten, ja peruskoulussa hänen luokallaan oli monenlaisista taustoista tulevia oppilaita. Mirjamin kokemuksen mukaan peruskoulun aikainen yhteisö oli ollut hyvin inklusiivinen. Erityisesti yläkoulun informaali sosiaalisuus, luokkakaverit ja ystävät, olivat olleet tärkeä osa Mirjamin koulunkäyntiä. Ammatillisissa opinnoissa Mirjamin lisäksi hänen luokallaan oli yksi maahanmuuttajataustainen opiskelija. Mirjam kaipasi vanhaa

luokkayhteisöön ystävyysuhteiden vuoksi, sillä näissä suhteissa myös rodullistamisen ja maahanmuuttajataustaisuuden kokemuksia oli pystynyt jakamaan (Ahmed 2000; Rastas 2001; Fangen 2010; Kivijärvi 2015).

Haastattelija: Kaipaaks sä sitä [vanhaa luokkaa]?

Mirjam: Joo.

Haastattelija: Paljon?

Mirjam: Joo, koska mun luokassa ei oo niinku, kaikki haluaa niinku puhua tai, no kyl me puhutaan, mut ne ei oo silleen ihan sosiaalisia, mut jonkun verran

Haastattelija: Okei, et ne on kivoja mut ei samanlailla?

Mirjam: Joo [...] Ja kaikki muut on suomalaisia..

Haastattelija: Tuntuuks sust, et sun on helppo niitten tyttöjen kans tulla toimeen?

Mirjam: Ei oo ihan helppo. [...] No joskus jos mä en niinku kuule, mitä ne niinku sanoo, joo, tai joskus mä en ihan ymmärrä tai [...] Joskus ku me alettiin, niin oltiin enemmän keskenään [omissa oloissaan] mut nyt me ollaan vähän tultu toimeen, me ollaan ruokalassa yhdessä, nyt me puhutaan kaikille, kaikki on vaihtanu numeroita.

Vaikka Mirjamin peruskoulun aikaiset ystävyysuhteet olivat olleet hänen näkökulmastaan tyydyttävämpiä, ajan myötä myös ammatillisissa opinnoissa nuorten keskinäiset suhteet olivat parantuneet. Vapaa-aikana Mirjam tapasi yhtä ystävää muutaman kerran viikossa, mutta muuten hän kertoi, ettei tee vapaa-ajallaan mitään erityistä, paitsi viettää aikaa puhelimella, läppärillä ja joskus pikkusisarusten kanssa. Toisinaan, silloin kun oli aikaa, Mirjam kertoi käyvänsä tapaamassa peruskouluaikaisia ystäviään näiden uusissa kouluissa.

Mirjamilla oli harvojen koulu- ja ystävyysuhteiden lisäksi melko neutraalit ja ehkä etäisetkin suhteet vanhempiansa sekä muihin perheenjäseniinsä. Mirjam kertoi isänsä olevan melko kontrolloiva, ja hän kertoi haluavansa muuttaa pois kotoa ja asua kenties ystävänsä kanssa. Hän ei kokenut vanhempiansa tukevan häntä, eivätkä suhteet vanhempiin sisaruksiin olleet läheisiä. Tiivistä tukea Mirjam sai oikeastaan vain yhdeltä ystävältään.

Jotkut haastateltavista nuorista osoittivat luottamusta haastattelijaa ja haastattelutilannetta kohtaan ja kertoivat, että heillä oli konflikteja perheessään. Yksi näistä nuorista oli Vilma, joka kertoi, että hänen perheessään oli syntynyt konflikteja muun muassa seurustelusta, koulunkäynnistä ja rahan käytöstä. Vilma piti Mirjamin tapaan vanhempiaan

liian kontrolloivina. Tämä vanhempien tyttäriinsä kohdistama kontrolli tuntui olevan yksi aineistomme tyttäreiden ja vanhempien välinen konfliktin aihe yleisemminkin. Vilman tapauksessa välit vanhempien kanssa olivat tulehtuneet niin pahasti, ettei Vilma luottanut vanhempiinsa.

Vilma: No sitt mä olin vaa silleen, ett saaks mun poikaystävä tulla meille yöks. Muttt äiti vihas hänt [poikaystävä] yli kaiken, ku hän ei miellyttäny sitä. Kun hän oli vähä hiljasempi tapaus. Nii hän kieltäyty. Ja mä sit suutuin siitä, koska mun ois pitänyt olla yksin kotona. Ett miks hän ei saanu tulla sinne yöks, niin tota. Sit me riideltiin äidin kaa, ja ne teki sitä lähtöö, ja sitt ne lähti, ja äiti sano, ett mull on viis minuuttii ja pakkaa kamat ja lähtee pois. Ett se oli eka kerta, ku mut heitettiin pihalle. Ja se niinku meni tosi syvälle. Tunteisiin. [...] ett ku sulle sanotaan, että viis minuuttia ja painu vittuun täältä, nii mä en oo sen jälkeen pitänyt tota mun kotina. Ett mun mielest ett, mä en koe sitä turvalliseks paikaks itelleni.

Vilma kertoi yöpyneensä harvoin vanhempiensa luona, ja hän vietti pääosin aikaansa eri ystäviensä ja tuttujensa luona.

Haastattelija: Tota, no mites toi asuminen, asutsä himassa?

Vilma: mitenkäs ton nyt muotoilis. Hyvinä päivinä joo, ja huonoina en. Ett viime viikolla mä olin yhen yön himassa.

Haastattelija: Missä sä oot jos et sä oo kotona?

Vilma: Kavereilla [...] mull on vakiopaikat. Ja, sitt. Oikeastaan kolme eri paikkaa missä mä mihin mä voin mennä. Se vähä sitt johtuu siitä että millon me riidellään vanhempien kaa ja mikä filis on.

Vilman sosiaaliset suhteet olivat ehkä haastattelemistamme nuorista ohuimmat. Hänellä oli joitain sosiaalisia kontakteja ja muutama läheisempi ja tärkeä henkilö, kuten yksi ystävä sekä oma sisarus. Edellisen vuoden luokanvaihdon vuoksi hänellä ei haastatteluhetkellä ollut ammatillisessa oppilaitoksessa lainkaan ystäviä, eikä ammatillisen oppilaitoksen yhteisöllisyydestä tai sosiaalisuudesta voi hänen tapauksessaan juuri puhua. Vaikka Vilma piti opiskelemastaan alasta ja näki, että voisi työskennellä alalla tulevaisuudessa, hänen suhteensa opettajiin ja muihin opiskelijoihin olivat hyvin ohuet.

Tähän luokitteluluon kuuluvilla nuorilla oli ohuet siteet niin perheeseen, koulu yhteisöön kuin ystäväpiiriin. Vaikka heidän suhdekokonaisuutensa

vaikuttivat melko haurailta, heillä oli useimmiten yksi tai muutama läheisempi ystävä, joilta he saivat tukea. Kaiken kaikkiaan suhdekokonaisuuksien kautta resurssisiin pääsy ja hyvinvoinnin mahdollisuudet vaikuttivat niukoilta ja rajatuilta.

PERHEPAINOTTEISET SOSIAALISTEN SUHTEIDEN KOKONAISUUDET

Aineistomme seitsemän nuoren, Janin, Aliisan, Aaronin, Sabrinan, Markon, Tuukan ja Lukaksen suhdekokonaisuuksille yhteistä olivat läheiset tai vähintään ei-konfliktoituneet perhesuhteet, jotka tukivat nuorta, sekä eri tavoin joustavat tai hajanaiset kaverisuhteet. Kuviossamme nämä seitsemän nuorta sijoittuvat vasemman yläkulman nelikenttään, kukin hieman eri suunnalle.

Yhteistä näille seitsemälle nuorelle oli myös se, että ammatillisten oppilaitosten yhteisöllisyys näyttäytyi erityisen hajanaisena, mutta itse ammattiin oppiminen tuntui mielekkäältä. Useimmat näistä nuorista eivät olleet löytäneet tiiviitä kaverisuhteita uudesta koulusta, eikä heillä välttämättä ollut muitakaan tiiviitä ystävyysuhteita. Niin ikään monella heistä peruskouluaikeiset ystävyysuhteet olivat katkenneet toiselle asteelle siirryttäessä. Muutama heistä kertoi kaipaavansa kovastikin vanhoja peruskouluaikeisia kaverisuhteitaan. Näillä nuorilla perhesuhteet vaikuttivat kompensoivan ystävyysuhteiden niukkuutta.

Nuorista neljällä, Janilla, Aliisalla, Aaronilla ja Sabrinalla, oli hyvin läheiset suhteet perheenjäseniinsä, mutta ei kovin vahvoja kaverisuhteita. Kaverisuhteiden sukupuolittuneisuus tuli ilmi myös heidän välillään, sillä tytöt kuvasivat hyvinkin läheistä suhdetta yhteen ystävään ilman mainintoja muista kavereista. Esimerkiksi Aliisa kertoi haastattelussa saaneensa ammatillisen koulutuksen luokalta hyvän ystävän, jonka kanssa hän vietti myös koulun ulkopuolella runsaasti aikaa.

Aliisa: Mä oon saanu uudesta koulusta semmoisen, noh, yhden mun parhaista kavereista, näen ihan joka päivä. Et eka koulussa ja sit koulun jälkeen ja viikonloput ollaan yhdessä ja...

Haastattelija: okei, et onks se nyt ihan uus ystävä sitten?

Aliisa: joo, tutustuttiin niin et mentiin samalle luokalle ja sitten siitä alettiin tutustumaan [...]

Peruskoulun aikaisista kaverisuhteista Aliisalla ei ollut hirveästi kerrottavaa: hän viittasi oikeastaan vain yhteen vanhaan luokkakaveriin ja häneenkin hieman epämääräisesti nähneensä häntä silloin tällöin.

Haastattelija: mites sit teidän entisestä luokasta, niin onks siel tullut sitä porukka, näätkö sä niitä joskus vai?

Aliisa: Kristaa tuolta oon nähny [...] Nii, sitä mä oon nähnyt aina silloin tällöin. Mut sit, oikeestaan niiku muita en [...]

Nuorilla miehillä tilanne oli sen sijaan päinvastainen: he eivät kuvanneet yksittäisiä tiiviitä ystävyysuhteita, vaan mainitsivat useampia kavereita tai löyhiä ryhmittymiä läheisten perhesuhteiden ohella. Esimerkiksi Aaron kertoi viettävänsä vapaa-ajalla ja välitunneilla suurimman osan ajasta itseksensä mutta mainitsi silti olevansa mukana useissa erilaisissa vapaaehtoistoiminnoissa, joiden kautta hänellä oli joitakin sosiaalisia kontakteja. Hän ei kuitenkaan kuvannut läheisiä tai tiiviitä ystävyysuhteita, eikä tuntunut myöskään erityisemmin kaipaavan niitä. Haastattelussa Aaron mainitsi ainoastaan yhden kaverin nimeltä ja hänetkin vain kerran. Sen sijaan Aaron mainitsi useita sukulaisuussuhteita, sekä kertoi viihtyvänsä kotona.

Haastattelija: Joo mitä sie viikonloppusin sit teet yleensä?

Aaron: Oon varmaan kotona [...] Siis mie oon silleen tehny, että mie just kotona oon tosi paljon, mut sit mie käyn just lenkillä ja salilla ja semmosta, että mie saatan viikonloppuna käyä jossain aamupäivästä lenkillä, ja käyä jossain illalla vielä lenkillä ja jossain vaiheessa vaikka salilla käyä. Et se on semmonen, yksinään aika paljon, viikonloppunaki.

Kodin lisäksi Aaron kertoi osallistuvansa oppilaitoksen vaikuttamistoimintaan.

Aaron: Et mie oon niinku nyt ollu tossa opiskelijakunnassa ja sitten mie oon [koulutuskuntayhtymän] hallituksessa [...] torstaina on joku isosjuttu, myö

oon johki, koko päivän [kaupungissa], joku hulina hommeli, mie oon siellä. Ja sit mie meen torstaina on miun mummon synttärit niinku sen jälkeen vielä, ja sitten miun sisko tulee tänään tänne [...] se on niinku perjantaihin asti [...], niin sitten mie lähen vielä viikonloppuna varmaan miun iskän luo, niin se on vähän semmonen, täyteinen viikko.

Näiden neljän nuoren sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien painopiste oli koko lailla perhesuhteissa, vaikka vertaissuhteet olivatkin eri tavoin mukana. Heidän haastatteluissaan oli useita mainintoja perheenjäsenten kanssa tai perheen vuoksi tehtävistä arkiaskareista. Esimerkiksi Jani keskusteli haastattelussa useassa kohdassa rakennus-, puu- ja heinätöistä, joita hän teki isänsä maatilalla ja toisinaan isän kanssa. Yhteinen tekeminen isän kanssa oli Janille tärkeää.

Haastattelija: Kyllä, tota, onko teillä joku oma juttu, mitä työ iskän kanssa teette, mitä niinku kahestaan teette?

Jani: Jotaki töitä ne yleensä, se on mukavaa.

Haastattelija: Onko siellä paljon jottain pientä rakenteluhommaa, vai mitä siellä sitten yleensä on?

Jani: No jotaki esimerkiks ennen heinätöitä ja heinätöissä tietenkä niin pitää järjestellä paikkoja, että mahtuu kaikki, siellä on yleensä kaikkii rojukasoja joka paikassa, heinät pitää saaha mahtumaan sinne, ja semmosta tehhään, ja sitten kaikennäkösiä, sitten no ei oo siellä iskän firmassa tullu kauheesti oltuu, kerran olin vaan topissa niinku siellä ja sillon, mutta ei oo siellä ei oo hirveesti niinku miusta appuu välttämättä, mutta maatilassa tulee kaikennäkösissä hommissa autettuu ja oltuu iskän kanssa, ja kyllä joskus iskä tulee tyyliin pelaa vaikka futista ja, mut aika harvalleen on ne kyllä kerrat jääny, että ei oo iskällä kauheesti aikaa, ku on maatila ja [teknisen alan]firma, niin ei siinä hirveesti aikaa jää.

Jani, kuten myös aiemmin mainitut Aliisa, Sabrina ja Aaron kertoivat kaikki viihtyvänsä ammatillisessa koulutuksessa oppiessaan itselleen mielekkäitä taitoja. He olivat löytäneet ammatillisten opintojen sosiaalisista todellisuuksista kolon, johon solahtaa: Aliisa oli löytänyt parhaan ystävän, Jani kertoi, että hiljalleen yhteinen huumori oli alkanut löytyä uusien luokkakavereiden kanssa, Aaron osallistui aktiivisesti oppilaitoksen vaikuttamistoimintaan, ja myös Sabrina oli löytänyt koulusta muutaman uuden ystävän, joiden kanssa viettää aikaa.

Perhepainotteisten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien nuorista yhdellä, Markolla, oli läheiset suhteet perheeseensä, sekä kohtuullisen laaja kaveriverkosto, johon ei kuitenkaan liittynyt tiiviiden ystävyys-suhteiden kuvauksia. Hän mainitsi haastattelussaan nuorisotalon, pikaruokapaikan sekä ruokakaupan edustan paikoiksi, joissa kävi toisinaan tapaamassa peruskouluikäisiä kavereitaan. Hän mainitsi myös juttelevansa kuntosalilla muiden kuntoilijoiden kanssa. Lisäksi Markolla oli ammatillisesta oppilaitoksesta muutamia tuttavuuksia, joita hän tapasi välillä myös koulun ulkopuolella.

Haastattelija: Mitäs työ niitten [koulukavereiden] kanssa nykyään, vaikka koulun ulkopuolella teette tai?

Marko: No mitä nyt kaupungilla ollaan, ja joskus käyään kahvilla ja tälleen, kuhan vaan näkkyillään ja tälleen.

Erityisesti isänsä kanssa Markolla vaikutti olevan läheinen suhde. Hän mainitsi käyvänsä kalassa ja metsällä isän kanssa, ja isä oli myös auttanut Markoa kesätyöpaikan hankkimisessa.

Haastattelija Joo, mitä kautta sie tota [kesätyöpaikkaan] pääsit?

Marko: Se jotenki meni silleen tuota, kysäsin isältä kerran, että mistäköhän mie, tai mitenköhän mie vois in kesätöitä hakkee, sit se jotaki siinä sano, ja sit se muutamaa päivää myöhemmin niin isä jonkin sivuston löyty missä oli niitä firmoja, mitkä ottas kesätöitä tai kesätyönuoria sinne niin, niistä otin vaan valkkasin yhen ja soitin sinne ja heti täppäs.

Kaksi nuorista, Tuukka ja Lukas, sen sijaan sijoittuivat kuviossamme hyvin lähelle koordinaatiston keskikohtaa. Heidän perhesuhteidensa kuvaukset olivat käytännöllisen neutraaleja, eivätkä sisältäneet mainintoja yhteisistä tekemisistä, eivätkä liioin konflikteistakaan. Kaverisuhteiden kuvaukset sisälsivät useita mainintoja eri ryhmittymistä, mutta eivät tiiviistä ystävyys-suhteista. Myös Tuukka ja Lukas viihtyivät ammatillisissa opinnoissa, ja molemmilla oli haastateluuissa paljon kuvauksia opintoaloihinsa liittyvistä tekemisistä ja työelämäkytköksistä. Kuitenkin heidänkin osaltaan vaikutti siltä, että uuden koulun yhteisö jäi fragmentaariseksi.

Tuukka: Nii, on se, se on niinku pakko vielä sanoo, että [...] niinku ku on totunu, että ne on samat kaverit niinku ympärillä peruskouluajoilta, ja sitten on se oma huumori ja se niinku, kehittyyn, niin sitten se on vielä vähän outoo, ku nyt yhräkkiä onki sitten uusia kavereita ympärillä, että ei oikeen, ei välttämättä voi ihan sitä samanlaista huumorii tai juttui puhuu.

Toisin kuin esimerkiksi Aliisan kuvaukset peruskouluaikeisista kaverisuhteistaan, Tuukan kuvaukset olivat selvästi enemmän nostalgisia ja hieman haikeita. Tuukka tuntui kaipaavan peruskoulun yhteisöllisyyttä, jossa tiivis poikaporukka oli hitsautunut yhteen vuosien kuluessa. Tuukka oli päättänyt mennä ammatilliseen kouluun eri linjalle ja eri kaupunkiin kuin kukaan muu vertaisikäryhmästään, ja muutos sosiaalisuuden luonteessa oli ollut iso. Tuukka ei myöskään kokenut tapaavansa vanhoja kavereita niin usein kuin olisi toivonut.

Tuukka: No emmie tiiä mut aika monet asiat pohjautuu just niinku kavereiden kanssa, ku on niin just niinku huumoriin niin tota, se on jotenki niinku, ku ensimmäisen vuoden nyt vasta ollu tuolla [toisessa kaupungissa] niin ei silleen, kyl ne niinku on, mitä nyt tuntee sitä porukkaa, niin kavereita ne on, mutta ei oo vielä samanlaisia kavereita mitä nämä on täällä niinku että [...]

Näillä nuorilla oli siis vaihtelevia suhteita kavereihinsa: osalla nuorista vanhat kaverit olivat jääneet ikään kuin huomaamatta, kun uudet olivat tulleet tilalle. Osa taas kaipasi vanhoja kavereita, ja osa oli tehnyt myös tietoista erottautumista vanhoista kavereista. Näin oli toiminut esimerkiksi Jani, joka kertoi haastattelussa pysyttelevänsä tarkoituksella vapaa-ajalla poissa paikoista, joissa tiesi peruskouluun liittyvien kavereiden hengaillevan. Jani halusi pitää etäisyyttä vanhojen kavereiden päihteiden käyttöön. Onkin hyvä huomata, että vaikka sosiaaliset suhteet ja yhteisöt tärkeitä ovatkin hyvinvoinnin kannalta, saattavat suhteet olla myös tukahduttavia tai ahdistavia (Holland ym. 2007; Aaltonen ym. 2011).

Näille perhepainotteisten suhdekokonaisuuksien nuorille perhe oli hyvin tärkeä ja vastaavasti kaverit jäivät sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien ulkoreunoille. Heidän suhdekokonaisuuksissaan perheen ulkopuolella ilmeni eri tavoin hajanaisuutta, joustavuutta, ohuutta, mutta myös läheisyyttä. Suhde kouluyhteisöön vaikutti näillä nuorilla

fragmentaariselta. Siten heidän resurssinsa ja hyvinvoinnin mahdollisuutensa keskittyivätkin perhesuhteisiin.

SOSIAALISTEN SUHTEIDEN KOKONAISUUKSIEN KAUTTA AVAUTUVAT RESURSSIT JA HYVINVOINNIN MAHDOLLISUUDET

Olemme yllä analysoineet ammattiin opiskelevien nuorten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia ystävyys- ja perhesuhteiden osalta. Tässä analyysiosiossa kertaamme lyhyesti eri suhdekokonaisuuksia määrittelevät piirteet ja kokoamme analyysin tulokset siitä, mitä erilaiset suhdekokonaisuudet merkitsevät nuorille resurssieihin pääsyn ja hyvinvoinnin mahdollisuuksien edistämisen näkökulmasta. Tarkastelemme resursseja Wierengan (2008) käytännöllisten, symbolisten ja tapoina sekä käytäntöinä ilmenevien resurssien jaottelun kautta.

Niiden nuorten ystävyys-suhteet, jotka luokittelimme vahvojen perhe- ja kaverisuhteiden kokonaisuuksiin, olivat tiiviit ja perhesuhteet läheiset. He viihtyivät ammatillisissa opinnoissa, mutta toisaalta opintojen yhteisöllisyys oli jäänyt löyhäksi. Kouluyhteisön löyhyydestä huolimatta muutoin turvalliset ja luottamuksen elementtejä sisältävät suhteet näyttivät mahdollistavan nuorille pääsyn erilaisiin resurssieihin ja mahdollisuuden edistää omaa hyvinvointiaan. He vaikuttivat saavan käytännön apua ja tukea sekä ystäviltaan että perheenjäseniltään. Esimerkiksi Veeralle oli perhesuhteiden kautta auennut pääsy symbolisiin (haaveilu opiskelusta ulkomailta), käytännöllisiin (kielitaito) ja tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin (toisen maan kulttuurin tuntemus) resurssieihin. Lisäksi nämä nuoret mahdollistivat itse läheisilleen pääsyn resurssieihin ja läheisten kannalta oleellisiin olemisiin ja tekemisiin. Tämä tuli ilmi esimerkiksi silloin, kun nuoret kertoivat auttavansa sukulaisiaan sähköisten palvelujen käytössä.

Kaveripainotteisten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien nuoret vaikuttivat elävän kaverisuhteiden huipentumaa. Samalla muut suhteet, kuten suhteet perheeseen ja kouluun, jäivät taka-alalle. Näin ollen myös heidän suhdekokonaisuutensa mahdollistivat pääsyn kavereiden ja ystävien kautta tarjolla oleviin käytännöllisiin resurssieihin, kuten mielekkääseen ajanviettoon ja autokyyteihin, sekä kaveriporukoiden symbolisiin ja tapoina ilmeneviin resurssieihin, kuten vertaiskulttuurissa hyväksytyihin ja

arvostettuihin tapoihin olla ja toimia. Tommille ja Fransille ammatillisen oppilaitoksen yhteisöllisyys tarjosi jonkin verran kiinnittymiskohtia ja yhteenkuuluvuutta, ja opinnot itsessään olivat positiivinen osa sosiaalisuutta. Matille sen sijaan koulunkäynti ei ollut olennaista (Wierenga 2008, 106–112) muuta kuin kavereiden tapaamisen näkökulmasta. Samalla, kun näiden nuorten suhdekokonaisuuksien kaveripainotteisuus mahdollisti pääsyn vertaiskulttuurien resursseihin, saattoi se estää muihin tärkeisiin resursseihin, kuten ammatillisiin taitoihin tai työelämään, pääsyn tai suuntautumisen.

Ohuiden suhdekokonaisuuksien nuorilla oli ohuet siteet niin perheeseen, kouluyhteisöön kuin ystäväpiiriin. Vaikka heillä oli haastatteluhetkellä muutama läheisempi ystävä, joilta he saivat tukea, näyttää siltä, että heidän sosiaalisten suhteiden kokonaisuuttaan toimintamahdollisuuksina kuvaa kapeus ja heidän mahdollisuuksiaan päästä käsiksi käytännöllisiin, symbolisiin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin kuvaa niukkuus. He eivät kuvanneet saavansa läheisiltään juurikaan käytännöllistä tai henkistä tukea, eivätkä heidän yhteenkuuluvuuden tai kiinnittymisen mahdollisuutensa näyttäneet kovinkaan vahvoilta. Tämän myötä heidän mahdollisuutensa edistää omaa hyvinvointiaan näyttivät haavoittuvilta. Samoin vaikutti siltä, että näiden nuorten tunne omasta toimijuudestaan ja päätäntävällästä sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksissa ei ollut kovin suurta. Nämä nuoret näyttivät kaipaavan tukea ja resursseja koulunkäynnin lisäksi myös arkipäiväiseen elämään, kuten harrastuksiin ja oman tulevaisuuden polkunsä löytämiseen.

Perhepainotteisten sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksien nuorilla oli puolestaan suhteissaan eri tavoin hajanaisuutta ja joustavuutta, mutta myös läheisyyttä. Läheisimmät suhteet heillä oli perheisiin. Heidän ystävyysuhteensa vaikuttivat olevan joko tiiviitä, yksittäisiä ystävyksiä, tai useampia, mutta väljempää tuttavuuksia. Myös heidän suhteensa kouluyhteisöihinsä vaikuttivat melko fragmentaarisilta. Osa heistä toimi tiiviimpää kouluyhteisöä, ja osa myös kaipasi vanhaa peruskoulun aikaista yhteisöä. Osa taas tunsä saaneensa väljyyttä aiempaan liiankin tiiviiseen yhteisöön. Toimintavalmiuksien näkökulmasta näyttää siltä, että näillä nuorilla oli potentiaalisia mahdollisuuksia päästä erilaisiin resursseihin erityisesti perhesuhteiden kautta ja tätä kautta myös mahdollisuus hyvinvointiin. Perhesuhteiden kautta heidän ulottuvillaan oli

käytännöllisiä resursseja, kuten kädentaitoja ja kesätyöpaikkoja sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviä resursseja, kuten kotoa saatu esimerkki yhteiskunnallisesta vaikuttamistoiminnasta. Toisaalta kaverisuhteiden kautta avautuvat mahdollisuudet näyttivät rajatummilta. Vaikka joitain mahdollisuuksia vaikutti olevan saatavilla – kuten autokyydit ja juttuseura kuntosalilla – läheistä henkistä tukea ystävyysuhteiden kautta ei näyttänyt olevan näköpiirissä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme tarkastelleet tässä luvussa Nuoret ajassa -aineiston ammatillisiin toisen asteen opintoihin siirtyneiden nuorten ystävyys- ja perhesuhteita. Huomioimme sosiaalisten suhteiden analyysissa, mitä nuoret kertoivat peruskoulun ja ammatillisten opintojen aikaisista ystävyyksistä ja yhteisöllisyyden kokemuksista. Lopuksi tarkastelimme sitä, mitä nuorten erilaiset suhdekokonaisuudet merkitsivät resursseihin pääsyn ja hyvinvoinnin mahdollisuuksien kannalta.

Analyysimme perusteella jäsenimme nuorten erilaiset sosiaalisten suhteiden kokonaisuudet kaverisuhteita ja perhesuhteita kuvaavaan koordinaatistoon. Koordinaatistosta muodostui sosiaalisten suhteiden kokonaisuuksia kuvaava nelikenttä, jonka kentät nimesimme kaveri- ja perhesuhteiltaan *vahvoiksi* tai *ohuiksi* sekä *kaveripainotteisiksi* ja *perhepainotteisiksi* suhteiksi. Analyysimme osoittaa, että ammattiin opiskelevien erilaiset suhdekokonaisuudet vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet nuorilla on päästä käsiksi resursseihin ja tätä kautta edistää hyvinvointiaan.

Koordinaatistossamme nuorten vahvoja ja läheisiä suhteita perheeseen ja kavereihin kuvaa mahdollisuus yhteenkuuluvuuteen, tukeen ja voimavaroihin. Tällaiset suhteet toimivat mekanismeina, jotka mahdollistavat pääsyn käytännöllisiin, symbolisiin sekä tapoina ja käytäntöinä ilmeneviin resursseihin (Wierenga 2008, 123–142). Ne nuoret, joilla oli vahvat suhdekokonaisuudet, olivat ne sitten perheeseen, kavereihin tai molempiin kietoutuvia, oli myös laajemmin Wierengan (2008) jaottelemia eri resursseja ulottuvillaan, ja tätä kautta myös heidän mahdollisuutensa hyvinvointiin näyttivät moninaisilta ja vakailta. Heillä vaikutti olevan enemmän sosiaalisia ja materiaalisia resursseja käytössään, ja he kokivat,

että heillä oli pääsy niihin tässä hetkessä, kuten Wierenga asian ilmaisee. Sen sijaan ohuita tai etäisiä suhteita kuvaa koordinaatistossamme tuen ja voimavarojen puute sekä osittain myös konfliktit ja erimielisyydet. Tällaisten suhteiden kautta pääsy erilaisiin resurssihin on rajatumpaa. Suhteet sekä sosiaaliset ja taloudelliset resurssit vaikuttivat kaukaisilta asioilta, joihin nuorten kokemana heillä ei ollut pääsyä (Wierenga 2008). Varsinkin ohuiden perhe- tai kaverisuhteiden nuorten mahdollisuudet hyvinvointiin vaikuttivat niukoilta ja epävakailta.

Ammattiin opiskelevien nuorten käsityksissä hyvästä elämästä korostuvat perhe-, ystävyys- ja kaverisuhteet, joihin voi kiinnittyä ja kokea olevansa osa yhteisöä (Maunu 2018, 15). Koulu on puolestaan nuorten elämässä keskeinen näyttämö merkityksellisten ystävyys- ja kaverisuhteiden luomiselle ja ylläpitämiselle, ja merkitykselliset kaverisuhteet myös lisäävät viihtyvyyttä ja auttavat jaksamaan koulussa (Paju 2011; Souto 2014). Vaikka tutkimuksemme nuorten ystävyys- ja perhesuhteiden kokonaisuudet vaihtelivat vahvoista ja läheisistä suhdekokonaisuuksista ohuempiin ja etäisempiin kokonaisuuksiin, yhteistä vaikutti olevan kokemus ammatillisen koulutuksen melko löyhästä ja fragmentaarisesta yhteisöllisyydestä. Opintojen yhteisö näyttäytyi nuorille suurena ja alati muuttavana, ja joskus myös anonyyminä. Vaikka useimmilla nuorista oli yksittäisiä ystävyys-suhteita tai pienempiä ryhmittymiä suuremman ja anonyymimmän koulu-yhteisön sisällä, ei kokonaisen vuosiluokan tai -ryhmän kollektiivista identiteettiä kuvannut kukaan.

Toimintavalmiusajattelun mukaan yhteiskunnan instituutioiden, kuten ammatillisen koulutuksen, ensisijainen rooli ja tarkoitus tulisi olla sellaisten elämänmahdollisuuksien avartaminen, jotka edistävät yksilöiden, tässä tapauksessa ammattiin opiskelevien nuorten, hyvinvointia heidän arvostamallaan tavalla (Powell & McGrath 2019; Sen 1993; Nussbaum 2001; 2011). Analyysimme perusteella ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvoinnin mahdollisuudet ovat riippuvaisia siitä, millaiset henkilökohtaiset suhdekokonaisuudet heillä on koulutuksen ulkopuolella. Päättelemme, että ammatillisen koulutuksen hallinnollisten uudistusten vaikutusten arvioinnissa ja tulevaisuuden kehittämistyössä tulisi kiinnittää huomiota sellaisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niiden tukemiseen, jotka mahdollistavat hyvinvoinnin edistämisen myös ammatillisen koulutuksen sisällä. Niille nuorille, joille koulunkäynti, perhesuhteet ja vapaa-aika

tuntuivat haasteelliselta, toimivampi ja vahvempi kouluuyhteisö olisi voinut tuoda tukea, sosiaalista kiinnittymistä ja toimintahorisontteja sekä näiden kautta mahdollisuuksia edistää hyvinvointiaan. Jatkossa olisi tärkeää tutkia sitä, millaisten polkujen ja tapahtumien kautta nuorten suhdekokonaisuudet muotoutuvat tietynlaisiksi ja onko nuorten elämänpoluissa löydettävissä yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia.

Luku 8

Avatut salatut elämät

Nuoruutta varjostavia suruja, huolia ja ongelmia

Mä vain toivosin, että mä en tätä elämäni kusisi jollain mahdollisella... Onhan mikä tahansa mahdollista. Mä toivon, että mä en...Se on ainoa asia, mikä pelottaa, että mä näitä [haastattelijoille kerrottuja asioita] kuuntelen joskus myöhemmin jossain järkyttävässä elämäntilanteessa. Ja silloin me mietitään, että mä olen joku nisti. Jotain sössötän ja olen sekiksessä. Jotenkin tämmöset asiat pelottaa. Mutta tietenkin pyrin, että ei semmosta tapahdu, mutta ei sitä koskaan tiiä. Jotain niin järkyttävää tapahtuu, että turvautuu johonki päihteisiin [...] Toivon että olen elossa vielä, että pystyn kuuntelemaan nämä hommat sitten 10 vuoden päästä. Toivotaan, että oisin sinne asti hengissä.

Nuoret ajassa -nuorten elämä ei ole ollut vain arkista siirtyilemistä koulusta kotiin tai harrastuksiin ja hauskanpitoa vertaisten verkostoissa. Elämällä on heidänkin kohdallaan ollut myös harmaa puolensa, ja he ovat kohdanneet surua, luopumista, sairauksia ja omassa itsessä ahdistukseen asti koettua ristiriitaisuutta. Nuoruudesta erityisenlaisten ongelmien, riskien ja uhkien elämänvaiheena on kirjoitettu paljon sekä kehityspsykologisissa (esim. Nurmi ym. 1992) että kasvatustieteellisissä (esim. Rönkä 1999) tarkasteluissa. Sosiologisemmissä katsannoissa (Aapola 1999; Harrikari 2008; Poikolainen 2014; Satka ym. 2011) nuoruuden ikävaiheproblematisointia on myös kritisoitu; nuoruuteen on itsessään, yhteiskunnallisena tilana, katsottu kohdistettavan monenlaisia enemmänkin aikuishuolen ja -intressin sävyttämiä katseita kuin nuorten itsensä kokemusmaailmasta kumpuavaa riskiäytymistä. Kumpaakaan näkökulmaa ei ole syytä kieltää tai kumota: nuorista ollaan paljon huolissaan, mutta huoli nuorista ja heidän hyvinvoinnistaan voi usein olla myös varsin aiheellista. Vaikka valtaosan nuorista – erityisesti pojista – on tilastollisissa analyyseissa havaittu olevan tyytyväisiä elämäänsä (THL 2019, 1), nuorta elämää voivat varjostaa monenlaiset surut, huolet ja murheet.

Laadullisen seurantatutkimuksen kuluessa rakentuneen luottamuksen myötä Nuoret ajassa -hankkeen nuorille on syntynyt tilaa ja kasvanut uskallusta kertoa heidän mieliään painavista tai arkeaan ja unelmiaan rasittavista asioista. Kirjan tässä luvussa avaamme tutkimushankkeemme nuorten elämän nurjaa puolta tarkastellen sitä erityisesti heidän ollessaan yli 15- mutta alle 20-vuotiaita. Olemme valinneet analysoitaviksi tapauksia ja tarinoita, joissa murheet tai huolet ovat olleet jotain isompaa kuin ”myöhästyin aamulla bussista” -tyyppiset arkiset kommellukset tai esimerkiksi koulukokeissa epäonnistumiset: jotain sellaista, josta on seurannut elämässä pidempiaikaista pohdintaa, hämmennystä tai surua. Koska esille tulevat huolet ja murheet ovat henkilökohtaisia, joskus intiimejä ja tutkijoille luottamuksella kerrottuja, emme mainitse analyysin taustalla olevien nuorten asuinpaikkoja tai analyysiin valittujen nuorten tarkkaa määrää. Olemme myös muuttaneet joitakin heitä koskevia aineistositaitteissa esille tulevia tietoja. Nuoria on tässä luvussa mukana Nuoret ajassa -hankkeen koko aineistosta kymmenkunta, poikia ja tyttöjä useammalta tutkimuspaikkakunnalta. Melkein kaikki ovat lähtöisin varsin ”tavallisina” pidetyistä perheistä, joissa vanhemmat kävivät töissä, joissa ei podettu aineellista köyhyyttä, joiden lapset kävivät koulujaan ja joissa pääosin oli vältetty lastensuojelun asiakkuuksilta.

Seuraavissa alaluvuissa esitetty temaattinen jäsennyksemme kumpuaa aineistosta, nuorten haastatteluissa kertomista asioista, jotka olemme tulkinneet elämään ankeutta tuottaviksi asioiksi tai tapahtumiksi. Tätä lukua varten valitsimme aineistoistamme sellaiset nuoret, jotka kertoivat muita enemmän erilaisista elämänongelmista, ja syvennyimme tarkastelemaan, minkälaisiin kysymyksiin ne nuorten elämässä kytkeytyvät. Olemme lukeeet analyysia varten valittuja haastatteluja selontekoina nuorten elämästä ja heidän esille ottamistaan asioista. Analyysiin valittu aineisto on koottu aikana, jolloin nuoret elivät monenlaisten elämänmuutosten aikaa: toisen asteen opintojen myötä monen arkinen ympäristö sosiaalisine suhdekuvioineen oli vaihtunut lapsuuden maisemista. Noina vuosina nuoret olivat yhä monin tavoin riippuvaisia vanhemmistaan, mutta suhde heihin oli jo saattanut muuttua aiempaa analyyttisemmäksi, kriittisemmäksi (esim. Arnett 2004; Arnett ym. 2011). Osalle nuorista tarkastelujaksollemme sijoittuneet vuodet merkitsivät myös koulunkäynnin, harrastusvelvoitteiden ja ihmissuhdesotkujen synnyttämää uupuneisuutta.

Lasten ja nuorten hyvinvointitutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi perhetaustojen tai -olosuhteiden tuottamia hyvinvointieroja (mm. erilaiset köyhyystutkimukset, perheiden hajoamiseen liittyvät tarkastelut, laiminlyövään kasvatukseen tai vanhemmuuteen liittyvät analyysit, esim. Kallio & Hakovirta 2020; Ristikari ym. 2016; Kestilä ym. 2016). Kirjan tässä luvussa katsomme kuitenkin asiaa nuorten itsensä meille kertomasta käsin. Nuorten parissa kootuista haastatteluista tunnistamamme murheet ja huolet liittyivät esimerkiksi sairauden ja kuoleman aiheuttamiin surullisiin elämäntapahtumiin tai vaihtoehtoisesti siihen, että elämä on ollut liiankin tapahtumaköyhää ja tylsää. Isossa osassa nuorten elämän monimutkaistumista ovat olleet perhesuhteita kitkauttavat erimielisyydet ja muutokset. Usein nuorten kertomaa luettaessa voi tunnistaa jotain vaikeasti artikuloituvaa itsen kanssa käytyä kamppailua ja pahan olon kuvausta. Tämän kamppailun vaikeasta sanoitettavuudesta huolimatta sen esille tuominen on tärkeää, koska usein sillä on ollut raskaita konkreettisia seurauksia: itsetuhoisuutta, masennusta ja erimittaisille hoitojaksoille päätymistä.

Kirjan tämän luvun aineistot ja analyysit tuovat näkyvästi esiin tutkijoiden ja nuorten väliseen luottamukseen kiinnittyvän laadullisen seuranta-tutkimuksen lisäarvon ja eettiset erityiskysymykset. Haastatteluaineistoista on luettavissa joskus vaikeitaakin nuorten läheisimpiin ihmissuhteisiin ja oman itsen kanssa kipulemiseen liittyviä asioita, joita harvoin tavoitetaan kertaluontoisiin aineistonkeruisiin perustuvissa hankkeissa. Vaikeiksi koettuja asioita kerrottiin haastattelijoille varsin suoraan, mutta vähän kerrallaan ja usein myös takautuvasti vasta myöhemmissä tapaamisissa, silloin kun tilanteiden tai asioiden tulehtuneisuus oli jo vähän asettunut joko väliaikaisesti tai kenties vähän pysyvämmiin. Myös nuoren kesken haastattelun esittämä varmistus ”tähän on sit luottamuksellista” saattoi vihjata keskustelun edenneen asioihin, joihin tavallisissa kahvipöytäkeskusteluissa ei ole tapana puuttua. Niiden aukikirjaaminen yleisesti luettaviksi on saanut meidät pohtimaan paljon luottamuksen säilyttämiseen liittyvää tutkimusetiikkaa. Nuorille korostettiinkin usein mahdollisuutta olla vastaamatta sellaisiin haastattelijan kysymyksiin, jotka he kokivat liian hankaliksi, yksityisiksi tai ”urkkiviksi” – tai juuri sillä hetkellä vaikeiksi puhua. Nuorten aikuistuessa elämän nurjaa puolta avattiin tutkijoille kuitenkin joka kerran aiempaa rohkeammin. Nuorten yksityisyyden

Äidin paikka nuoren ihmisen elämässä on kulttuurisesti hyvin latautunut (Vuori 1991; 2001). Äidin menetystä on myös pidetty yhtenä raskaimmista lapsen kohtaamista elämäntapahtumista, jolta kaikki Nuoret ajassa -nuoretkaan eivät ole välttyneet. Kirjamme tätä lukua varten tarkastellussa aineistossa äidin menetys on ollut hyvin konkreettista ja tapahtunut sekä huostaanoton yhteydessä että äidin kuollessa (myös Tolonen 2004). Eräässä aineistomme huostaanottotarinnassa nuoren yhteys äitiin oli katkennut symbolisella tasolla jo varhain; elämänvaiheessa, jossa äidin ja lapsen kulttuuriset paikat olivat kääntyneet väärin päin. Sukupolvien ja perheenjäsenten välisten huolenpidon sosiokulttuuristen ikäjärjestysten sotkeutuminen oli saattanut perheen viranomaisinterventoiden kohteeksi, ja näissä interventioissa nuoren yhteys oli katkennut paitsi äitiin, myös sisaruksiin:

Isä lähti ja äiti oli alkoholisti, ja me huolehdittiin hänestä. Et hänhän kuoli sen jälkeen, ku meijät oli otettu pois häneltä [...] tai siis ku ei ollu enää kuka huolehtii hänestä. Et me ollaan kuitenkin syntymästä asti huolehdittu äidistä [...] Kyl mä haluisin nähä veljet. Koska ne on ollu myös niitä, ketkä on huolehtinu meistä [...] Mun sijaisvanhemmat on ollu yhteydessä [veljiin] mut ei oo enää. Eikä ne suostu kertoo [...] mulle ei oo semmosta tunnetta, mä en koe, et ne on mun vanhemmat.

Myös aineistomme toisessa äidin menettämisen kokemuksessa oli ollut kyse äidin kuolemasta, joka tapahtui kuitenkin pitkän yhteiselon jälkeen. Tämän äidin vakava sairaus oli asia, joka löytyi jo varhaisemmista haastatteluaineistoista hieman ohimennen ja lyhyesti kerrottuna vastauksena ”mitä perheelle kuuluu?” -tyyppisiin kysymyksiin. Jossakin vaiheessa sairaus oli saatu kuriin, mutta vain väliaikaisesti. Äidin kuolema tuli lopulta haastattelijalle eteen varsin yllättävästi, muista asioista keskustelemisen sivuhuomiona ja abiturienttikävään ylimääräiseksi painolastiksi mainittuna: ”Mun äiti kuoli keväällä [...] sairaus siis levisi [jolloin kokeisiin lukeminen jäi vähälle]”.

Vanhemman kuolemaa on saattanut seurata leskeksi jääneen puolison uusi parisuhde, joka on toteutuessaan ravistellut totuttuja perhe- ja sukulaisuuskäytäntöjä. Menehtyneen vanhemman lähisukulaisilla ei ole välttämättä riittänyt ymmärrystä näille muutoksille: kun leski on löytänyt uuden kumppanin, sukulaisten suhteet ovat saattaneet tulehtua

niin, että yhteydenpito kuolleen vanhemman omaisiin on jäänyt nuoren tehtäväksi ja vastuuksi. Uusperheiden jäsenten suhteiden onkin tutkimuksissa (Ritala-Koskinen 2001; Castrén 2012; Harinen 1998) todettu olevan usein jonkinlaisessa hämmennyksen tilassa, kun he ovat joutuneet jatkamaan elämää ja omaa aikuistumistaan perheen ja suvun aikuisten monimutkaisiksi muuttuneiden suhteiden ristivedossa.

Aina uusperheen synty ei liittynyt toisen vanhemman kuolemaan. Suomessa lapsiperheiden vanhemmista monet päätyvät jossain vaiheessa eroamaan toisistaan ja solmivat uusia parisuhteita. Avio- tai avoero ei kuitenkaan ole perheen lasten päätös eikä läheskään aina toiveidenkaan mukainen. Olennaista analyysimme kannalta on, että eroperheiden lapset ja nuoret ovat eläneet perheidensä hajoamisen kokemukset tosiksi omissa lähisuhteissaan jo ennen eroa ja sen jälkeen. Joskus haastattelemamme eronneiden vanhempien nuoret olivat olleet varsin kauan tietoisia siitä, mistä vanhempien välisessä skismassa on ollut kyse. Joskus asiat olivat kuitenkin avautuneet vasta myöhemmin, muistoina tai uudenslaisena tapahtumien ja aikuisten tekojen ymmärtämisenä – tai aikuistuvan nuoren aikuiselle tutkijalle kertomana avautumisena kahden aiempaa yhdenvertaisemman keskustelijan vuorovaikutuksessa. Nuoren näkökulmasta asioiden kulun ja perheen aikuisten välisten jännitteiden ymmärrys ei kuitenkaan välttämättä merkinnyt niiden hyväksyntää:

län myötä on enemmän ymmärtäny, ne eros, kun mä olin kutosluokalla ehkä. Kun mulle on avattu enemmän minkä takia ne eros ja miten se on tapahtunu. Ja miten hankalaksi se [isä] tekee mun äidin elämän jatkuvasti edelleenki. Minkälainen se oikeesti on ihmisenä, se on avautunu tosi paljon enemmän. Se on tosi paljon kaikista taloudellisista asioista valehdellu päin naamaa mulle ja muille. Pitkälti se on siitä lähtien yrittäny tehdä myös äidin elämästä maanpäällistä helvettiä. Siinä on ollut kaikkee mahdollista, ja se edelleen jatkaa sitä. Ei erityisemmin kiinnostaa hänen elämänsä, enkä halua olla tekemisissä.

Avioerot tapahtuvat harvoin ilman riitoja ja säröjä läheisissä suhteissa. Perheen aikuisten välisissä pitkittyneissä ristiriidoissa saattaa usein syntyä perheiden sisäisiä joukkueita (Harinen 1998), ja nuorta haastetaan jommankumman vanhemman puolelle. Tätä analyysia varten luetuissa haastatteluissa tällaiset jännitteet näyttivät kiteytyvän kysymyksiksi rahasta ja siitä, kenen velvollisuus oli huolehtia eroperheen nuorten aiheuttamis-

ta kuluista. Nuorten puheista onkin luettavissa perheiden repeämissä syntyneitä rahariitoja ja toisen vanhemman puolelle asettumisia näissä mitteloissa. Haastatteluista on luettavissa myös kertomuksia siitä, miten erotilanteissa nuoret olivat voineet joutua vanhempiensa riitojen välikappaleiksi tai viestinviejiksi tulehtuneissa tilanteissa. Näiden välikäsitetävien velvoitteessa nuoret ovat olleet sangen analyttisiä ja tietoisia siitä, mihin heitä on haastettu:

Isän kohdalla [on vaikeuksia] ku se on se monimutkasin henkilö. Äitin kaa tulee toimeen, mut isä vaikuttaa enemmän draamamaiselta [...] Se liittyy katkeruuteen ja rahajuttuihin, että ku asutte siellä, että maksan vuokraa niin pitäs sulla näin ja näin [...] Yks päivä [isällä] elämä on ihanaa ja sit onki perseestä kaikki, ei hirveesti tunnu hyvältä olla tuolla [isän luona], ku ei jaksa sitä miten se romuttaa sen kanssaolijoita [...] Joskus jankutti, et pitäs olla siellä koko ajan, et en saa olla äitin kanssa [...] Varmaan pelkää, että oon koko ajan vähemmän sen kanssa [...] se on varmaan aika yksin, se yrittää että sinä pysyt nyt täällä [...] äiti yrittää silleen myötäillä, mut ei se halunnu, et se [äiti] joutuu kaiken huolehtii, et se yrittää pitää isään yhteyttä, isä taas yrittää mahdollisimman vähän pitää yhteyttä, minkä takii mä sit joudun välillä selvittää, et hei isä pidä yhteyttä äitii.

Tutkimusaineistossamme onkin tunnistettavissa julkisessakin puheessa joskus huolta nostattanut ilmiö: se, miten nuori on ottanut itselleen tehtävän vanhempiensa välissä toimivana sillan- ja rauhanrakentajana. Nuorille nämä tehtävät olivat tuottaneet ylimääräistä huolenpitoharmia ja päänvaivaa sekä joskus ironian sävyttämäksi katkeruudeksikin tulkittavissa olevaa asennetta:

Äitihän on auttanut mua taloudellisesti paljon enemmän mitä isä. Eihän se periaatteessa mitään ole antanu mulle. Tai maksanu. Yhtenä päivänä se toi ruokaa miulle ja laitto sinne niitten kirjoihin, et olen kustantanut lapseni hommia tältä ajalta. Ku lapset on [erossa] jaettu, tietyt lapset kuuluu äitille ja tietyt lapset isälle. Vaikka hän kustantaa näitten lasten asioita, niitkin työntää äidille. Kaikki ajokorttihommat ja mopokorttihommat ja tommostet kaikki muut on ollu hirveen tuskallisia. Aina pitää hirveet, kaikki vahvistukset ja ei pysty kustantamaan mitään. Ainut periaatteessa, millonka se haluais nähdä, on kun sillä ja äidillä on joku ongelma, minkä se halua ratkaista. Tai on pakko ratkaista. Tai sitten sillä on joku sairaus tai joku muu homma. Periaatteessa sillon, kun se haluais nähdä, yhden kerran oli, kun se oli mennyt kihloihin. Mistä se soitti vain puhelimitse

[naurahdus]. Yksi oli kun se kerto, että sillä on reuma. Mä olin silleen, okei, kiva juttu [...] Se yrittää periaatteessa muille ihmisille todistella, miten hyvä isä se on. Vaikka se ei edes tee mitään oikeesti.

Perherakenteen muutokset, joista koskevista päätöksistä nuorilta ei ole erityisemmin kysely, ovat saattaneet merkitä myös vanhempien vaihtuvia kumppaneita tai uuden huoltavan aikuisen ilmaantumisesta osaksi arkista elämää. Joillekin Nuoret ajassa -nuorille tällaiset muutokset olivat olleet tervetulleita ja kiiteltäviä ("isäpuoli on aina ollut mulle enemmän isä kuin mun oikea isä"), joillekin eivät. Koti on keskeinen arjen toimintaympäristö ja tapahtumapaikka (esim. Koski 2008), ja vieraan "tunkeutuminen" siihen vaatii sopeutumista (Harinen 1998). Joskus nuori oli joutunut antautumaan tunkeutujiksi koettujen läsnäoloon vasten tahtoaan:

Haastattelija: Mua vähän kiinnostaa ku sä sanoit sen Veijon nimen sillai, et sä et oikeen tykkää siitä, onks se jotenkin rasittava, ärsyttävä vai tota...?

Tyttö 1: En osaa kiteyttää ajatuksia siitä mitenkään järkevästi mutta... se on ihan mukava, mut vähän tympeyttää, miten usein se on siellä [nuoren kotona], et se tuli asuun meille vakituisesti, mut et vois olla pitempään poissa [...] Mut se kihlas äitin... tyyliin eilen, menin vähä siitä shokkiin. Se oli siis juhannuksena, se kihlas sen, äiti laitto viestiin kuvan ja mä olin silleen "hä", en tajunnu ajatella, et se on tosissaan [...] pystyn hyväksyy, et äiti on onnellinen, mut se on jotenkin hankala se Veijo persoonana. Ei tuntunu yhtään niinku.

Tyttö 2: Se on välillä vähän ärsyttävä. Se on semmonen ilkee.

Tyttö 1: Ei se mulle ilkee oo mut se tapa, se puhuu muista ihmisistä tavallaan. Toiset ihmiset se arvostaa ja toiset se vaan... puhuu et "sä pyöree typsy". Et en mä ainakaan pysty kuuntelee sen juttuja. Se on vaan niin erilainen, et toivos, et ei tarviis asuu sen kanssa. Ois helpompi hyväksyy, et on kihlauksissa ku et joutus koko ajan olemaan sen kanssa.

Metodologisesti kiinnostava huomio on havainto siitä, miten nuorten aikuistuuessa heidän perhe-elämän selontekoihinsa oli syntynyt perhesuhteita analyttisesti ulkopuolelta tarkasteleva, kertoileva orientaatio. Tässä vaiheessa seurantatutkimusta aineistoihin alkoi ilmaantua kuvauksia siitä, miten perheskismat olivat rasittaneet nuorten elämää ja mieliä muutenkin kuin vanhemman kuoleman jälkimaininkeina tai riitaisten avioerojen ympärillä. Nuorten kerronnasta on luettavissa kuvauksia myös arkisem-

masta ja jatkuvaluonteisemmasta riitelystä sekä lapsuus- ja nuoruusvuosia sävyttäneestä, kauan jatkuneesta jännitteisestä ilmapiiristä (myös Aapola-Kari & Vehkalahti 2020, 81–82). Aineistoissamme on tunnistettavissa myös nuoruutta, jonka kuluessa perheiden ongelmat olivat kasautuneet elämää ja minuutta sisältäpäin repiviksi asioiksi ja joskus purkautuneet varsin pahoiksi nuorten kantamiksi elämäntaakoiksi. Seuraavassa alaluvussa paneudumme analyysimme tähän teemaan.

KUN JÄNNITTEET KASVAVAT JA MIELET MURTUVAT

Otin äidin kans yhteen, olin valvonut yön. Äiti tuli töistä ja alkoi provosoimaan tilanteita. Tuli huutamaan mun huoneeseen, ja mulla meni yli. Otin veitsen ja huusin, että menee pois ja jättää rauhaan. Seuraavaksi huomasin, et veli pitää ovea kiinni, ja sit tuleekin poliisit. Poliisien kanssa ihan nätti keskustelu siinä ja päätti soittaa [ambu]lanssin, ja menin lanssilla sairaalaan [...] Puhuin sairaalassa niille ja sanoin, et ei ole hyvä olla kotona. Ei ole hyvät välit äidin kanssa. Olin kolme yötä kriisiavohoidossa, sieltä nuorten psykiatriselle osastolle.

Nuorten potemasta masennuksesta ja muista mielenterveysongelmista puhutaan ja tiedetään nykyään paljon, ja aikamme katsotaan olevan erityisen otollinen niille. Esimerkiksi Jukka Tontti (2008, 127) on pohtinut masennusta elämäntautina, yhteiskunnallisena ja kulttuurisesti rakentuneena ilmiönä, jonka juuret ovat sosiaalisia: yksilön ja yhteiskunnan suhteissa muodostuneita. Masennusta on tämänkaltaisissa tarkasteluissa paikannettu elämässä pärjäämisen pohtimiseen ja itsen ja ympäristön välille syntyneeseen konfliktiin. Masentuneella ihmisellä on paha olla siinä, missä hän on, ja yrityksistä huolimatta yhtäältä hänen minuutensa ja toisaalta hänen ympäristöstä tulkitsemansa odotukset kolahtelevat koko ajan vastakkain.

Myös tämän analyysin aineistossa masennus ja mielen järkkäminen ovat vahva teema, josta voi kasvaa elämää ja aikuistumista kokonaisvaltaisesti säröyttäviä pääjuonteita. Mielen säröt ovat itsessä koettua mutta ulospäin tavalla tai toisella purkautuvaa hämmennystä. Tätä lukua varten luetuissa haastatteluissa on kerrontaa nuoruuksista, joihin tiivistyy viiltelyä, itsemurhayrityksiä, hoitajaksoja suljetuilla osastoilla sekä elämän pysähtelyä nuoruuden normatiivisissa ja velvoittavissa transitiovaiheis-

sa, kun opiskelu ei etene tai armeijaan ei pääsekään. Huomionarvoista on, että vaikka tämän luvun analyysiin valittujen nuorten pienehkössä joukossa on vain muutama varsin isoja ongelmia kohdannut nuori, yksittäisinä tapauksinakin he kertovat paljon myös ajastamme, perheistä ja nuoruudesta (ks. myös Oksanen 2006, 110–111) – samoin kuin nuorten aikaistaivoista koettaa selvitä:

Mulla oli ekan kerran viiltelyä alakoulussa [...] sit yläasteella aloin syrjäytyä. Aloin uppoutua aika paljon pelien maailmaan. Ja yksi iso tekijä peruskoulun lopussa oli, silloin aloin parisuhteeseen. Se oli semmonen ensimmäinen vakava parisuhde. Se ei kestänyt kun pari kuukautta, mut se oli semmonen... mulle aika vakava siinä kohtaa. Otin aika koville kun erottiin. Se oli yksi joka laukaisi masennuksen oireita. Aloin vain pelaamaan koneella ja suljin kaikki ulkopuolelle [...] kaikki tuli ulos kerralla, ja tuli sitä itsetuhoisuutta ja ... noh, itsemurhahalu tuli.

Edellä siteeratun nuoren selonteot ovat yksi esimerkki siitä, miten tässä tarkasteltujen nuorten elämässä mentaalinen epävarmuus ja tasapaino olivat saattaneet jäytää jossain mielen pohjassa kauankin, ei-diagnosoituina vihjeinä ongelmista, jotka oli havaittu hoitoa tarvitseviksi asioiksi vasta vuosien kuluttua. Jossain vaiheessa elämässä kytenyt paha olo putkahti pinnalle ja pysäytti. Masennukseen ja mielenterveyteen liittyvistä ongelmista kerrottiinkin Nuoret ajassa -tutkijoille usein vasta nuorten lähestyessä aikuisikää, jolloin ongelmat kasvoivat julkitulemiskokoon ja jolloin he myös olivat oppineet sanoittamaan ja nimeämään pahaa oloaan. Näin osa niistä saattoi paljastua tutkijoillekin myöhään – esimerkiksi kun mielen murtumista kerrottiin haastattelussa opiskelun, valmistumisen tai armeijaan menon esteiksi kohonneina kynnyksinä: ”Lääkäri ei suostunut tekemään sitä tarkastusta [armeijaan menoa varten, mistä nuori oli haaveillut ja mistä haastattelussa usein keskusteltiin], koska mulla on diagnosoitu joku, mikäköhän se on se virallinen... masennus ja ahdistuneisuus.”

Tutkimuksemme aineistoissa esiin tulevien elämänvaikeuksien selonteoissa niiden juuret palautuvat usein nuoren ja hänen vanhempansa väliseen kriisiytyneeseen suhteeseen (vrt. THL 2019, 4). Perheen psykososiaalinen merkitys nuoren ongelmien sosiaalisessa rakentumisessa onkin tutkimuksissa yleisesti tunnettu (ks. esim. Kallio & Hakovirta 2020; Eskelinen ym. 2020). Taaksepäin katsottaessa nuorten puheissa vilahteli joitakin viitteitä seurustelusuhdesuruihin ja niistä syntyneeseen eristäytymiseen

– tai tuhoisaan yhteiseen itsemurhayritykseen päätyneeseen seurusteluun
– mutta vähemmän yksinäisyyteen, jota yleisesti on pidetty jonkinlaisena nuoruusvuosina koettuna tragediana (esim. Rönkä 2017; Välimäki ym. 2018). Perheiden elämää ja tilanteita sen sijaan avattiin monin tavoin ja välillä kaoottistenkin kokemussarjojen kuvauksissa:

Sit [perheessä käydyin riidan jälkeen] ratkesin viiltää. Ja sisko sai mut kiinni siitä. Ja se rupes heittelemään mun tavaroita, laitoin äidille viestin siitä, ja ne tuli kotiin ja yritin päästä kotoo pois, ku mua ahdisti, äiti soitti poliisit ja ambulanssin, ja mua ei päästetty pois kotoa, ja sit seuraski sairaalareissu. Et siitä kaikki lähti.

Toisin kuin valtakunnallisessa Kouluterveyskyselyssä (THL 2019, 8), tämän tutkimuksen aineistoissa emme törmänneet kuvauksiin vanhempien lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta, nöyryyttämisestä tai hylkäämisestä kuin yhdessä tapauksessa. Nuoret ajassa -nuorten perhe-elämän kuvauksista ei löydy myöskään kerrontaa heitteille jättämisistä tai vanhempien välinpitämättömyydestä. Enemmän perhejännitteitä olivat synnyttäneet nuorten kokemaa ”vakoilu”, epäluottamus, arvostamattomuus ja oman fyysisen ja psyykkisen tilan loukkaukset. Kun nuorten suhteet vanhempiin olivat kunnossa, he olivat valmiita avautumaan kodeissaan yksityisiksikin koetuista asioista, mutta tulehtuneissa perhesuhteissa asioista helposti vaietaan, jolloin ne jäivät nuoren yksin kantamiksi mielenpainoiksi (Juntunen 2018, 44–45). Vaikeisiin elämänvaiheisiin päätyneiden nuoremme perhesuhdekuvauksia sävyttävätkin tukahtuneet elämisen kokemukset ja nuoren oman reviiirin hahmottomuus.

Tää juttu menee monen vuoden taakse, aikoinaan meillä perheessä oli kovempi kuri. Äitin luonne on vähän semmonen, että se provosoi tilanteita paljon. Se haastaa usein riitaa [...], puuttuu toisten asioihin, mihin sen ei kannata puuttua. Se on osasy, minkä takia halusin lopettaa koulun ja syrjäydyin oikeastaan neljän seinän sisälle [...] Oon sanonu sille suoraan siitä. Viime vuoden puolella äiti puuttu mun ja tyttöystävän suhteeseen aika vahvasti, josta en tykännyt. Niin vähän katkera sille siitä millanen se on.

Seuraavassa nuorelta lainatussa perhe-elämän selonteossa kuvautuu hyvin yhtäältä hänen kaipaamansa läheisyyden ja hyväksynnän sekä toisaalta

autonomian varjelemiseen liittyvä tasapainoilu. Vanhemman sisäkkäisestä ristiriitaiset tavat yhtäältä kieltää ja tuomita nuori ja toisaalta vahtia, seurata ja tunkeutua hänen yksityisyyteensä olivat luoneet perheensisäisen epäluulon ilmapiiriin, jonka kuvaukset voi hyvin kiteyttää seuraavaan aineistositaattiin – jota täyttää myös kuvaus vanhemman tunkeutumisesta nuoren ja tämän elämään tulleen uskotun aikuisen väliin.

Kun äiti oli heittänyt mut pihalle, niin sit kun mä kävin kotona hakemas tavarat ja sit hän rupes seuraillemaan mua, vakoilemaan. Mihin bussiin meen. Autolla tuli sinne aseman toiselle puolelle ja katso mihin bussiin meen [...] Miks heitit mut ulos, en haluu kertoa, missä oon yötä, en halua, et stalkkaat mua [...] Tiedän, et se soittelee sille [nuoren sosiaalityöntekijälle], niin se teki edellisellekin. Tunti ennen kun menin, se soitti ja puhu sen kanssa ja kyseli, et mitä se aikoo kysyy [...] ja aina ennen kun menin sinne, niin se sano, mitkä asiat en saa kertoa siellä [...] Haluun näyttää äitille, että mitä siitä seuraa, kun työntää nokkansa mun asioihini.

Joskus ihmissuhteita jäytävät perhe-erimielisyydet olivat merkinneet tiukkaa, jatkuvaluonteista ja elämän tärkeiksi koettuihin arvoihin tai nuoreen itseensä liimautuvaa vääntöä:

Haastattelija: Mistä asioista isän kanssa tulee se erimielisyys?

Tyttö: Rasismista, toisesta maailmansodasta, natseista.

Edellä siteeratun nuoren naisen näkökulmasta isän haluamaksi ihmiseksi taipuminen olisi itsen ja oman päätätävällän kieltämistä. Täysi-ikäisyyden kynnyksellä ja sen yli mentyä vanhemmille oli uskallettu sanoa aiempaa enemmän vastaan, jolloin ristiriitatilanteet perheissä myös eskaloituiivat aiempaa herkemmin. Tässä vaiheessa nuoret alkoivat katsella vanhempiaan välimatkan päästä ja itse aikuisempina kuin ennen, jolloin perspektiivi muuttui ja oman vanhemman käyttäytymistä voitiin arvioida ja avata tutkijalle aiempaa kyynisemmin ja joskus kenties myös huolta kantaen:

[...] Varsinkin ku siellä [vappuna] on kylän känniäliöitä, niinku oma isäni [nauraa], paitsi et se ei juo tänä vuonna. Sai just sydänkohtauksen [...] Lääkäri sanoi, että jos se ei muuta elintapoja, ni se ei elä puolen vuoden päästä.

Kehkeytyväksi aikuisuudeksi kutsutussa elämänvaiheessa (esim. Arnett

2004) myös oman kodin kaipuu ja hakeminen ovat osa normatiivisia elämänsiirtymiä (ks. Vehkalahti ym. 2021). Konkreettinen ja mentaalinen pesäero lapsuuden perheeseen on olennainen osa yleisesti ”onnistuneena” pidettyä aikuisuuteen astumista (Herranen & Harinen 2008; vrt. myös Arnett 2000; 2004; Lahelma & Gordon 2003). Kotona koettu emotionaalinen ja fyysinen turvattomuus, samoin kuin vahva halu ottaa etäisyyttä vanhempiin, on kuitenkin saanut osan Nuoret ajassa -nuorista kaipaamaan omaa kotia erityisen intensiivisesti ja erityisesti tästä syystä. Turvattomuuden kokemuksia eivät niinkään nostattaneet vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivaltauhka vaan enemmänkin yleinen vanhempien keskinäisiin väleihin liittyvä jännittyneisyys seurauksineen (vrt. THL 2019, 9). Oma asunto merkitsi – tai olisi merkinnyt – näille nuorille omaa levollista tilaa, autonomiaa ja perheessä ahdistusta aiheuttaneen ”iholle tulemisen” välttämistä (myös Lahelma & Gordon 2003):

Monet minun ikäset haluaa juoda ja bilettää. Minä haluisin oman kodin, paikan missä on turvallista olla, minne voi mennä, kun on paha olla [...] Jos sut heitetään melkein joka viikko ulos, ku sua ei jakseta kuunnella tai et saa sanoa niille vastaan omaa mielipidettä tai et tee ku niitä miellyttää [...] jos ois ollu paha olla, ja on ollu juhlapäivä [...] niin sut pakotetaan hymyilemään koko päivän ajan... kuvissa ja kaikissa. Kerran ne tuli vääntämään mun suun, ku en hymyillyt tarpeeksi. Tommoset pikkuasiat. Ku se tulee niin lähelle ihoa.

Välimatka kotiin ja sen jännitteisiin voi joskus olla ainoa mahdollinen ratkaisu liian pitkälle menneiden perheristiriitojen kuoppaamiseksi. Tutkimuksemme haastatellut nuoret tekivät pesäeroa kotiin ja vanhempiin eri tavoin. Omaehtoinen ja mahdollisimman kauas muualle muuttaminen tai kavereiden luota löydetty punkkaamispaikat (”mul on vakiopaikat, kolme eri paikkaa, mihin mä voinkin mennä”) olivat itsenäisesti tehtyjä irtiottoratkaisuja. Sairaalaan joutumiset sen sijaan merkitsivät joskus vastentahtoisia kodista lähtemisen tilanteita, mutta hoitajaksojen jälkeen joillekin avautui myös positiiviseksi koettu mahdollisuus tuettuun asumiseen: elämän opetteluun muualla, viranomaisten rohkaisemina ja kannattelemina: ”Juttelin koulussa psykologille, sen mielestä ne [nuoren mielenterveysongelmat ja paniikkikohtaukset] johtuu stressistä ja muusta... [...] sain sit lopettaa koulun, ja ne päätti, että ehkä on hyvä, et mä muutan pois kotoa.”

Kun vanhempiin oli saatu konkreettista ja vuorovaikutuksellista

välimatkaa, se oli mahdollistanut ainakin jonkinasteiset suhteiden koonkarsimisen pyrkimykset uudessa nuoren ja hänen vanhempansa välisen etäisyyden ja läheisyyden välisessä säätelyssä. Lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ei ole helppo sanoa kokonaan irti (Harinen 2003), eikä vanhempiaan voi noin vain pyyhkäästä pois elämästään, vaikka välit eivät korjautuisikaan kunnolla ja vaikka vanhemmat sairastuttaisivatkin lapsensa: ”Joskus isä on semmoinen vakava ja tiukka.” Pesäeroa vanhempiinsa vetäneiden nuorten kuvauksissa on kuitenkin eroa siinä, miten uusi välimatka koettiin: kun joku irtioton tehnyt ei halunnut olla tuntevinaan vanhempiaan, kun heihin ”törmättiin” jossain, joku toinen puolestaan tunsu velvollisuudekseen matkustaa lähes tuhat kilometriä viikonloppuisin vanhempiaan tapaamaan. Tilanteita ja valintoja kuvaavat selonteot ovat täynnä tulehtuneiden suhteiden aaltoliikettä, pyrkimyksiä korjata tilannetta, uudelleenvetäytymistä ja uusia lähentymisyrityksiä.

Mulla ei oo mitkään parhaat välit perheeseen tällä hetkellä [...] yli kuukauteen en oo ollu kontaktissa [...] Oon katkera niiden käytökselle. En tässä tilassa oikein jaksa sitä, oon vetänyt välit perheeseen. Katsoo nyt, että miten pitkään [kaupungilla kerran vahingossa törmäsin] yrittivät tervehtiä, mutta kävelin vaan ohi, ei kiinnostusta.

Mulla oli vanhempiin kireet välit sen jälkeen, ku jouduin osastolle. Mä oon tässä vuoden sisään aika monta kertaa vetäny kokonaan välit ja estäny somessa. Mut ei sekään sillai pitkään kestäny, et kuhan antaa ajan kanssa mennä, kyllä se siitä pikkuhiljaa palautuu parempaan suuntaan [...] Että se, että on omillaan ni se tuo paljon sitä vapautta ja on korjannu meidän välejä ihan sikana. Et ei tarvii enää saman katon alla olla.

Tutkimuksemme nuorten mielten murtumisissa on tunnistettavissa varsin kauan jatkunutta pahaa oloa, ihmissuhderistiriitoja ja hyvien ja huonojen elämänjaksojen aaltoliikettä. Asioiden pilalle menemisissä vanhempien merkitys kuvataan nuorten selonteoissa hyvin keskeiseksi tekijäksi. Monen haastatellun nuoren kohdalla kyse on edelleen ”päällä olevasta” tilanteesta, eikä tasapainoa elämään ole löytynyt, vaikka jokseenkin kokonaisvaltaistenkin mielenmurtumisten keskeltä heidän juttelustaan on tunnistettavissa myös toivoa ja ”yritystä mennä aika vähän kerrallaan, että kuhan nyt selviää jotenkin elämästä”.

NUORALLA KÄVELYÄ: PÄIHTEITÄ JA PAHANTEKOA

Nuoruuden katsotaan olevan erilaisten kokeilujen ja ”rajojen etsinnän” elämänvaihetta jokseenkin yleisesti ja jollain itsestään selvänä pidetyllä tavalla. Nuoruuteen liitetään usein myös riskikäyttäytymiseksi kutsutun toiminnan seurauksellisuus siinä elämäntilanteissa, jossa hyvän tulevaisuuden katsotaan rakentuvan viisaasti eletystä nuoruudesta (esim. Hoikkala 1993). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna nuoruus on kuin nuoralla kävelyä: hosuminen ja väärät liikkeet voivat suistaa kulkijan hankaluuksiin ja korjaamattomiin seurauksiin. Tässä analyysiluvussa tarkastelemme riskinottokysymystä aineistoistamme esiin tulleiden päihdekäyttäytymisen ja laittomuuksien kautta. Kuten joissakin muissa tutkimuksissa, tässä analyysimme teemassa korostuvat ja asettuvat analyysin kohteeksi poikien ja nuorten miesten toiminta ja tarinointi (esim. Vaaranen 2004; vrt. Oksanen 2009, myös THL 2019).

Päihitteet ovat kenties yleisin ja ensimmäinen nuorten ongelmakäyttäytymisen referenssi siitä puhuttaessa. Päihitteet ovat myös yhä nuorempien aikalaisnuorten tavoitettavissa asuinpaikasta riippumatta (vrt. Raitasalo & Härkönen 2019; THL 2019, 5). Nuoret ajassa -nuorten kerronnassa päihitteet kuvattiin aluksi jonkinlaisena ”menevän maskuliinisuuden” ja ajattelemtoman riskinoton asiana. Päihiteidenkäyttö merkityksellistyi erityisesti tässä tarkastelluille pojille erilaisina kokeiluina, bilettämiseen kiinnittyneenä lisäarvona ja ”yhteisen humalan” (Simonen 2007, 35–41) nuorisokulttuurisena huipentumana. Päihdepäiviä kuvattiin jonkinlaisen pidäkkeettömän irrattelun ja miehisen juopotteluputken perinteisin termein, hieman rehvastellenkin: ”Mä oon tässä oikeestaan, ootappa, katotaas, monen päivän putki tässä on nyt ollu, melkein kolmen viikon putki ollu. Joka on aika kova.” Vaihtoehtoisesti se tuotiin esiin myös kotona oleiluun tai tulevaisuuskuviin liitetyn tylsyyden karkottajana.

Ahdistavaa kuvitella itteni, että miettii, että peruskoulu, teet sen, yhdeksän vuotta kulunu elämästä, alkaa amis, kolme vuotta, ehkä enemmän, suoritat sen, etsit töitä, pääset töihin, teet töitä siihen asti, et oot eläkkeellä, pari vuotta aikaa olla hengissä, meikäläisenki elämäntyyllillä. Mitäpä sitä enää jaksaa tehdä, selkävaiavaa päälle, ja on lapsenlapsia ja käy kylässä. Elelet pari vuotta ja kuolla kupsahdat.

Tutkimussuhteessa rakentuneen luottamuksen kasvaessa nuorten parissa koottuihin haastatteluihin alkoi kuitenkin rehvakkaan hauskanpidon ja ”pidäkkeettömän sosiaalisuuden” (Simonen 2007) oheen ilmaantua kuvauksia sellaisista tekemisistä, jotka olivat saattaneet jotkut heistä poliisiin asiakkaiksi – tai saattaisivat sellaisiksi, jos tulisivat julki. Koska tutkijat olivat luvanneet nuorille ehdottoman vaitiolon suhteessa viranomaisiin, he saivat kuulla kertomuksia laittomien päihhteiden hallussapidosta ja käytöstä sekä humalassa tai huumeissa harjoitetusta ilkeväkivallasta, tappeluista ja pahoinpitelyistä. Joskus näissä oli päädytty pidätetyiksi ja kuulustelluiksi, joskus jopa odottamaan oikeuskäsittelyä, mutta usein oli onnistuttu toimimaan ilman viranomaisten väliintuloa.

Alkoholi ja muut päihhteet sekä niiden käyttöön kytkeytyneet tappelut ja kaahailut avautuivat haastatteluissa aluksi varovasti ja vähätellen, ikään kuin aikuista reaktiota tunnustellen. ”Viinaa täynnä” olevat autot, ”bassot täysillä” -kaupunkikaahailut sekä näihin mukaan kutsutuiksi tulemisen hienous loivat mielikuvaa herooisesta maskuliinisuudesta, jossa kyseinen toiminta ei määrittynyt huoliin ja murheisiin viittaavin sävyin. Huoliksi ja ongelmiksi esimerkiksi edellä siteeratun nuoren monet kohellukset kääntyivät vasta myöhemmin, iän ja rötöslistan karttumisen myötä – esimerkiksi kun ne johtivat koulusta ja asuntolasta erottamisiin:

Me oltiin paukuissa koko ajan, ei mistään tullut mitään, oltiin sekasin. Tehtiin paskaa ruokaa ja maattiin sängyn pohjalla ja katottiin Netflixiä. Naurettiin vammasilille asioille [...] Kaljoteltiin [...] parikin viikkoa sitten oli railakkaammat pirskeet. Helvetin kovalla soi musiikki, ja [asuntolan] vartija oli pari kertaa käynyt ja niiltä päästiini sniikisti pakoon [...] Lähdettiin keskustaan, käytiin snäkarillä, ja sit oltiin yhtäkkiä amiksella logistiikan rekkojen sisällä. Yhtäkkiä oltiin asuntolassa ja kello oli kolme yöllä. Melusta oli valitettu ja tuhannet kaljatölkit [...] jäättiin sitten kiinni. Ja se oli toinen kerta.

Myös huumeidenkäyttöä koskevissa kuvauksissa voi tunnistaa aineiden irrottelukäytön ja jonkinlaisen varovaisen ja omaan elämään liitetyn huoliorientaation kanssa tasapainoilua. Ikävuosien lisääntyessä päihde-kerrontaan ilmestyi lisää kerroksia; yhtäältä aikuistuvan nuoren jutellessa aikuiselle tutkijalle saatettiin osoittaa huumeisiin liittyvien riskien tunnistamista, ja toisaalta käyttökokemukset olivat jo sisältäneet myös

negatiivisia sävyjä. Monikerrokset ja ristiriitaiset puheet kertonevat kuitenkin ristiriitaisista kokemuksista ja itsessä käydyistä neuvotteluista – ja samankaltaisesta tuntemusten aaltoliikkeestä kuin esimerkiksi perhesuhdeongelmista puhuttaessa:

Semmonen verho koko ajan [kun on pilvessä], tunnet olos oudoks koko ajan. Ihan niinku ei tunnistais itseään, kun kattoo peilistä. Et olenko mä tossa. Hyvä lopettaa, ettei mielenterveys petä [...] Ja enkä mä nyt sanonu, että ...varmasti voisın kuvitella, et jossain bileissä, jos sattus olemaan jollain jonnella kana-pitsaa [kannabista], saattasin maistella. Mut se jäis siihen [...] Se pitää rentona, ja on joskus tullu kokeiltua psykedeelisiä. Tykkään funtsia asioita ja ottaa rennosti. Se on ollu jo pitkään tää kannabis. [...] Mut sen vain tajuua, et ei se oo elämää. Se on tyhmää. Se on pelleilyä. Toinen kokemus, missä mä sen parhaiten tajusin, mä söin kannabiskeksejä. Se pisti mut pahasti jumiin. Se oli semmonen vähän psykedeelisempi kokemus, opin tajuamaan, et tää ei oo mulle.

Nuorten huumeidenkäyttöön liittyvistä selonteoista on luettavissa myös erilaisiin elämäntilanteisiin vastoinkäymisiin kiinnitettyjä perusteluja. Päihde-elämää tehtiin ymmärrettäväksi esimerkiksi kuvauksilla nuoren miehen rimpuilusta ulos ahdistavasta äitisuhteesta, samoin kuin pitkäaikaisen pahan olon ja itsetuhoisuuden pohdinnoilla tai itsenäiseen asumiseen liittyvän alkukankeuden kanssa kamppailulla. Päihteistyneen elämän ja itsetuhoajatusten yhdistelmä merkitsi myös aluksi mukavalta tuntuneen ”känni-irrottelen” yhä vahvempaa muuttumista ei-toivottujen seuraamusten varjostamiksi vuosiksi. Viranomaishallinta ja -ohjailu saattoivat jäädä nuoren elämän pitkäaikaisiksi seuralaisiksi, jolloin aikuistumisvaiheisiin kaivatun autonomian voi tässä suhteessa katsoa karanneen yhä kauemmas tulevaisuuteen (vrt. Hoikkala 2011).

Se itsenäistyminen [ei ollut helppoa], viime vuonna oli huumeet kuvioissa. Käyn seuloissa tällä hetkellä puolen vuoden ajan, koska tapahtu semmonen äksidentti viime vuonna, et olin menossa baariin, mulla oli kannabista ja [oli ”kamojen tarkastus”]. Siitä tuli kiva 110 euron sakko. Myöhemmin ne [poliisi] orti yhteyttä ajokortista [jonka suorittaminen siirtyi tapauksen vuoksi].

Päihteiden käytön juurisyyt voi joidenkin tutkimuksemme nuorten selonteoista selkeästi palauttaa heidän lapsuudenperheidensä jännitteisiin

ihmissuhteisiin, mutta asiaa voi katsoa myös toisin päin: päihteiden myötä elämään saattoi alkaa kasaantua monenlaista uutta ongelmaa. Riskielämääntävän eskaloitumisen myötä tapahtuikin usein asioita, joista aiheutui huolia ja murheita nuorille, heidän perheilleen ja asioista tietoisille ystäville. Seuraavassa siteeratun nuoren bilettämiskertomuksessa avautuu vielä hyvin vähän nuorisotutkimuksessa tarkasteltu ilmiö: sisarusten keskinäinen väkivalta (vrt. Yli-Kivistö 2020). Kun nuorten tutkijoille valottamiin tilannekuvauksiin mahdutettiin yhtä aikaa päihteet ja sisarusjännitteet, joidenkin perheiden nuorten miesten kohtaamisissa saattoi käydä huonosti:

Juhannuksena oli epämiellyttävä tilanne, mistä on tullu riitaa veljen kanssa [...] oltiin molemmat nautittu viinaksia, ja se ilmesty yhtäkkiä sinne pippaloihin, ja mä katoitin sitä, oli semmonen fiilis, et tästä ei hyvä seuraa. Ku mullahan noi vanhemmat veljekset, jos ne on humalassa samoissa porukoissa, niin se ei pääty ikinä hyvin. Isompi veli hakkas tajuttomaks pikkuveljensä sillon, niin tuli sit silleen et halus sopia kaikki kärhämät. Ja mä et ”no puhutaan” ja mentiin pihalle tupakalle, siinä sovittiin. Sit yhtäkkiä kilahti. Mä et ”mitä sä nyt”, se kävi mun päälle, mä pistin sen maahan, rauhottelin. Päästin irti, niin vetäs mua lättyyn, niin mähän suutuin. Mulla on aina, että joku tämmönen tilanne tulee, jos humalassa niin se kärjistyy [...] sehän päätty siihe, et mä ihan kunnolla mätkin veljee siinä. Siltä murtu sormi.

Perhesuhteita ei kuitenkaan tuotu esiin päihteitä koskevissa tutkimuskeskusteluissa ainoastaan nuorelle itselleen kasautuneiden ongelmien lähteinä. Nuoret osoittivat olevansa hyvin tietoisia myös vanhempien kantamasta huolesta, jota heidän ongelmiin ajautumisensa osaltaan kasvatti. Vaikka nuoren oma ala- tai täysi-ikäisyys merkitsikin eroja siinä, mihin vanhempien muodollinen kontrolli, vastuu ja epämuodollinen rangaistusvalta nuorten ”kohelluksissa” ylsivät, täysi-ikäistyminen ei välttämättä merkinnyt sitä, että kaikkia kommelluksia olisi edelleenkaan haluttu saattaa vanhempien tietoon – tai että asialla ei olisi ollut mitään väliä (vrt. Armila, Käyhkö & Pöysä, tämä teos).

Ymmärrän, et [äiti] saattanu säikähtää, ku sano ettet sitten tappele tai tee mitään tyhmää. ”Joo joo” ja sitten lähin, ”moro”. Sitten tulee kahdentoista aikaan [yöllä] soitto poliisilta, isähän suuttu kunnolla. Se meinas katkasta multa puhelinliittymät

ja kaikki. Tietokoneen roudas jonnekin piiloon ja kaikki vei [...] ei siinä uskalla enää jäädä kiinni [kertoo kuinka taas juossut poliiseja pakoon], kun se on perseestä, kun siitä tulee porukoille paskaa. Siinä pitää sitä hommaa varjella. Itellä on ainakin se aika vahva, etten halua porukoille mitään ylimäärästä paskaa [...] ikävä oli soittaa äitille [koulusta erottamisesta]. Äitillä siitä tuli vähän diipimpi sitä hommasta. Että ”voi jumalauta pentu, että sitä rataa”. Haukku pystyy ja sitten rupes puhumaan, että kyllä ollaan huolissaan, kun ei voi kertaakaan käyttäytyä kunnolla.

Omien vanhempien mielentilojen varjelen ohessa nuorten pohdintaan nousivat myös laajempi riskikäyttäytymisen seuraamusten pohdinta ja ymmärrys. Tässäkään ei välttämättä tärkeimpään osaan nostettu itselle aiheutuvia konkreettisia seurauksia vaan pikemminkin korostettiin mahdollisen syylliseksi päättymisen synnyttämää psyykkistä, kenties elämänmittaista painolastia muille aiheutetun tuskan vuoksi. Väkivaltaongelmiin ajautuneen nuoren pohdinnoissa asia tuli esiin hänen kuvatessaan pyrkimyksiään suitsia itsessään asuvaa provosoitumisalttiutta:

Aina kun joku rupeaa törttöilemään, siinä helposti suutahtaa [itse], eikä voi puhua sivistyneesti asiasta. Rinnuksesta kiinni ja turpaan. Sitä olen vähentänyt. Olen sanonu, et olen aika lailla tappeluni tapellut. Mieltii sitä, että jos jotain vetäise kunnolla, että se lyökin päänsä katukivetykselle ja ”oho, se on kuollu”. Tai pyörätuolissa koko loppuelämänsä. Niin onpa kiva, et mä aiheutin ton. Näkee sen porukoiden surun, et mä olin se jätkä, joka pisti poikasi pyörätuoliin.

Analyysimme tässä(kin) teemassa olemme antaneet paljon tilaa ja sananvaltaa nuorille, joiden avomielinen kerronta erityisesti laittomuuden rajat ylittävästä toiminnasta on huomionarvoista. Nuorten pohdintoja rakentanut asioiden esittämisen ristiriitaisuus on myös merkille pantavaa: kerrontaan perustuvien tutkimusaineistojen ristiriitaisuuksista tiedetään, että tarkasteluissa liikutaan vaikeilla ja kulttuurisesti säädelyillä kertomisen alueilla (Alasuutari 1994). Päihdekoukut, laittomat päihitteet, rikokset ja väkivalta ovat elämää ja aikuistumista monimutkaisia asioita, joilta tutkimuksemme ”tavallisten” perheiden ”tavallisetkaan” nuoret eivät välttämättä ole säästyneet. Niiden elämäntilanteista riskeistä on kuitenkin oltu hyvin tietoisia, minkä osoittaa erään perhe-, päihde- ja seurusteluongelmia elämässään kohdanneen nuoren miehen pohdiskelu:

”Oikeestaan mä oon viimeks viime vuonna käyttäny, et en ole koukussa huumeisiin, ja haluan päästä eroon niistä [...] ja koitan koko aika tehdä asioita sen eteen, että asiat menis paremmin ja elämä menis paremmin.”

PÄÄTELLEN: ÄÄNEEN LAUSUTTAVA ELÄMÄ?

Tutkimuskeskusteluissa nuorten elämänongelmia on totuttu tarkastelemaan jonkinlaisina erityisnuorten tai syrjäytymisen prosesseja läpikäyvien nuorten asioina, ongelmaperheiden kontekstissa ja/tai ”vanhemmuus on kadoksissa” -tyyppisissä laiminlyöntikeskusteluissa. Usein ongelmat on paikannettu sukupolviketjuun, jossa perheiden monitasoinen huonosisuus kristallisoituu ja inkarnoituu niiden jälkikasvun elämänsä elämissä (Kallio & Hakovirta 2020; Eskelinen ym. 2020). ”Tavallisissa” perheissä kasvavien ja koulutusyhteiskunnan rattaissa odotetulla tavalla kiertävien nuorten kohdalla vaikeista elämää varjostavista asioista puhutaan tutkimuksissa kuitenkin harvoin – tai kenties heiltä ei edes kysytä niistä. Tämä valikoiva vaikeneminen synnyttää helposti myös polarisoitunutta käsitystä perheistä ja nuorista. Nuoret ajassa-seurannan myötä on päästy katsomaan läheltä myös näennäisesti hyvinvoivissa perheissä eletävän nuoruuden nurjaa puolta ja pystytty hahmottamaan ongelmien asteittaista eskaloitumista olosuhteiksi, joissa nuorten kulku kohti aikuisuutta on kangerrellut sekä symbolisesti että konkreettisesti (ks. Kuure toim. 2001).

Monien ongelmien – erityisesti mielen sairastumiseen – liittyvien kysymysten taustat palautuivat tutkimuksemme nuorten kertomuksissa vahvasti ja varsin yhdenmukaisella tavalla kodin kitkaiseen ilmapiiriin sekä sitä luovaan nuoren ja vanhempien tai toisen vanhemman väliseen suhteeseen. Päihdetarinoissa puolestaan oli tunnistettavissa poikamaisissa nuorisokulttuureissa usein vallitsevaa pidäkkeettömän irrattelun ja hauskanpitolaittomuuden rajoja hipovan riskikäyttäytymisen henkeä – ainakin vielä siinä vaiheessa, kun alkoholi ja huumeet eivät olleet tuoneet elämään niihin liittyviä isompia riskejä. Rangaistusuran alkuun päätyminen, vanhemmille aiheutunut vaiva ja murhe, väkivaltaiset kohtaamiset (vrt. Ristikari ym. 2016, 13–15, 53) ja oman äkkipikaisen ja harkitsemattoman toiminnan synnyttämän syyllisyyden pelko nostivat kuitenkin päihde-elämän tarkastelun osaksi nuorten haastatteluissa avaamia vakavampia ongelmapohdiskeluita.

Tätä analyysia varten luettu ja eritelty noin kymmenen nuoren aineisto muodosti vain pienen osan koko Nuoret ajassa -hankkeen aineistosta. Heidän kertomansa noudatteli kuitenkin sangen yleisiä aikaishaumioita siitä, miten ahdistus, masennus ja itseen kohdistuvat vahingoittamisyrittämykset voivat olla osa ajassamme elettävää nuoruutta ja miltä nämä asiat tuntuvat, kun ne alkavat hallita elämää (ks. Ristikari ym. 2016, 38–41). Tätä lukua varten kootut tyttöjen ja poikien haastattelut on koottu eri puolilta maata, ja heidän ongelmiansa voi nähdä olleen jokseenkin yhdenmukaisia kasvu- ja asuinpaikasta riippumatta. Aiemmissä tutkimuksissa (esim. mt.) todettu nuoruusongelmien sukupuolijärjestys näkyy tämän analyysin aineistossa erityisesti siinä, miten päihtet ja laittomuudet korostuivat erityisesti poikien puhuessa hankaluuksiin ajautumisistaan ja miten tyttöjen kohdalla mielen murtumisista puhuttiin eksplisiittisesti ja diagnosoiduin sairausnimin.

Vuosien mittainen seurantamme osoittaa hyvin, miten nuorten elämässä huolet ja murheet kietoutuivat toisiinsa ja vahvistivat toisiaan. Jännittyneet perhesuhteet olivat ahdistaneet minuutta ja heijastuneet uusina vaikeuksina itsenäistä elämää harjoiteltaessa. Epävarmuus ja elämän koettu ankeus puolestaan olivat houkutteleet päihde-elämäntapaan, joka johti väkivaltaan tai muihin laittomuuksiin ja vei ei-toivottuihin viranomaisasiakkuuksiin elämäkulullisine seurauksineen. Ongelmien volyyymi nuorten elämässä oli kuitenkin vaihdellut, ja hyvien ja huonojen jaksojen sahaava liike näkyi paitsi eri aikaan koottujen haastattelujen sisällöissä, myös ongelmia koskevassa sisäisesti ristiriitaisessa kerronnassa. Joku nuorista on selvinnyt tai selviää niistä paremmin, jonkun toisen kohdalla hankaluuksien vyyhti on edelleen solmuinen. Kenties vaikeinta oli ollut ja on edelleen niillä, joiden nuoruudessa koettu ja kumuloitunut paha olo kasvoi niin suureksi, että se käännettiin omaan itseen kohdistetuksi tuhovoimaksi.

Laadullisen pitkäaikaistutkimuksen myötä Nuoret ajassa -hankkeessa on onnistuttu luomaan luottamuksellisia tutkimussuhteita, joiden sisällä on päästy katsomaan usein vaiettuihin, salattuihin elämiin huolineen ja murheineen. Tutkijoille luottamuksella kerrottujen asioiden aukikirjaaminen on edellyttänyt paljon eettistä pohdintaa, mutta niistä vaikeneminen olisi myös ollut epäeettistä: huolien ja murheiden lakaiseminen ”tutkimuksellisten mattojen alle” ei edistä nuorten hyvinvoinnille tärkeiden

asioiden esille tulemista. Erään tutkimukseemme osallistuneen nuoren runo kuvaakin hyvin sitä, miten tärkeää on kuunnella heitä, avoimesti ja normatiivista aikuisväliintuloa suunnittelematta:

Älä huuda,
älä käske,
koska minä olen se
joka kertoo,
kuinka tämä elämä
tulee lausua.

Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Capturing Digital Social Inequality: Young digi-natives' asymmetrical agencies within socio-technical imperatives and imaginaries (SA 330573, Armila, Itä-Suomen yliopisto).

Luku 9

"...et sit yhenkään miehen takia jää tänne".

Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä

Mari Käyhkö & Päivi Armila

Haastattelija: Mitä itse ajattelet seurustelusta omalla kohdalla?

Tyttö: Sitten kun tulee se oikea. Et ei meidän luokalla ainakaan ketään oo, jonka hyväksyisin.

Tässä luvussa analysoimme Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnalta, syrjäisellä maaseudulla asuvien tyttöjen kokemuksia ja näkemyksiä romanttisista seurustelusuhteista. Analyysimme painopiste on kysymyksessä syrjäisen ja vähäväkisen asuinpaikan merkityksessä siinä, minkälaisen sijan romantiikka saa osana tyttöjen arkea ja tulevaisuudenkuvia. Nuorten romanttien tunteiden heräämistä ja (heteroseksuaalista) seurustelua pidetään yhtenä keskeisenä nuoruuden kulttuuriseen malliin kuuluvana tekijänä ja siirtymänä kohti aikuisuutta: elämän käsikirjoituksen ”luonnollisena” vaiheena (vrt. Rysst 2010, 70). Lukumme kantavana juonteena toimii ajatus siitä, että nuoruuksia on eletään elämiksi hyvin erilaisissa maantieteellisissä, materiaalisissa ja sosiokulttuurisissa paikoissa (esim. Armila ym. 2016; Kiilakoski 2016; Tuuva-Hongisto & Pöysä & Armila 2016; Tolonen ym. 2018). Miten seurusteluun ja romantiikkaan liittyvät kysymykset asettuvat osaksi syrjäisten seutujen tyttöjen elämismaailmoita, joita usein sävyttävät tutkimusten toistama vertaisten vähyys, lähtemisen aavistelut ja omien tulevaisuuksien muualla näkeminen (esim. Käyhkö 2017; Haugen & Villa 2006)?

Esittämäämme kysymystä ei tutkimuksissa ole kuitenkaan erityisemmin pohdittu. Kehkeytyvän aikuisuuden analyyseissa on kyllä kiinnitetty huo-

miota nuorten aikuisten parinmuodostusta ohjaaviin rakennetekijöihin, esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, koulutustasoon tai etnisyyteen (esim. Walkerdine ym. 2001; Isotalo 2015; Mäenpää 2015; Helander 2002). Suomalaisessa keskustelussa nuorten aikuisten seurustelusuhteita on tarkasteltu myös osana aikuistumisen ja perheen perustamisen prosesseja (Ketokivi 2005; Vaaranen 2006, 2007). Näitä nuorempien elämässä romantiikka- ja rakkausteemaa on tarkasteltu ensisijaisesti joko alle kouluikäisten lasten ”pusuleikkietnografoissa” (Holford ym. 2013; Huuki 2016), varhaisnuorten seurustelukulttuurianalyseissa (”kimpassa olemisina”, esim. Rysst 2010) tai nuorten seurusteluun kohdistetun kontrollin, säätelyn, ruumiillisuuden ja erityisesti seksuaalisuuteen liittyvän sukupuolittuneen problematisoinnin kautta (esim. Aapola ym. 2005, 90–101; Yesilova 2000; Kuortti & Jähi 2009; Ringrose 2013, 42–56). Asuinpaikan merkitystä seurustelusuhteiden syntyemisessä on kuitenkin sivuttu vain nuorten ajankäyttöä analysoineessa *Aika vapaalla* -vapaa-aikatutkimuksessa (Myllyniemi 2009, 86–87), jonka tilastotieto osoittaa maaseutumaisissa ympäristöissä asuvien nuorten keskuudessa seurustelusuhteiden olevan harvinaisempia kuin kaupungeissa asuvien keskuudessa. Asuinpaikka fyysisine ja sosiokulttuurisine luonteineen on keskeinen nuorten elämää rakenteistava tekijä, ja vaikka nuoruudessa elettyä maantiedettä on tutkittu sekä kansallisesti että kansainvälisesti, niin seurustelu- ja rakkaussuhteet on tarkasteluissa yleensä sivuutettu (esim. Cairns 2014, 485; Dunkley 2004; Kiilakoski 2016; Lähteenmaa 2006; Tuhkanen 2002).

Nuorten seurustelusuhteisiin liittyy paljon sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä sukupuolinormeja, ja esimerkiksi folkloristikko Anna Anttila (2002, 70) onkin todennut, että ”seurustelu on arvo, johon varsinkin tyttöjen on pyrittävä”. Tämän luvun pohjana oleva 15–18-vuotiaiden tyttöjen haastatteluaineisto osittain kuitenkin haastaa tätä arvoa tyttöjen kotikyläänsä liittämiensä omanlaistensa attribuuttien kautta. Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten ”tyttöys” on heitä luonnehtiva empiirinen määrittely, mutta sukupuoli sosiokulttuurisena identiteettikategoriana ja asuinpaikka luovat kuitenkin ne ohittamattomat puitteet, joiden varassa kokemukset mahdollistuvat, merkitykset rakentuvat ja joiden varassa myös paikalliset nuorisokulttuuriset virtaukset syntyvät ja elävät (esim. Fornäs & Bolin 1995). Romantiikka nuorten elämässä ei ole vain yksilöityviä emootioita tai kulttuuristuneita kohtaamisia:

sitä puitteistavat samanlaiset materiaaliset ehdot kuin muitakin heidän elämäntapojaan ja -valintojaan.

Koska kaikki tämän tutkimuksemme tytöt eivät seurustele tai kerro olevansa rakastuneita, olemme päätyneet käyttämään analyysimme teemasta sateenvarjoilmausta romanttiset suhteet (*romantic relationships*). Tyttöjen puheista ja omista heille esittämistämme kysymyksistä välittyi kuitenkin jonkinlainen itsestään selvä seurustelunormi joko tavoiteltavana unelmana tai haastettavana normatiivisena representaationa (vrt. Holford ym. 2013, 712). Tyttöjen suhteet tarkastelemaamme kysymykseen ovat erilaisia, mutta he – samoin kuin tuhannet muut nuorisotutkimuksiin osallistuneet nuoret – jakavat kuitenkin kulttuurisen toiveen jonkinlaisista romanttisista suhteista ”sen oikean” ja vakituisen löytymisestä tai väliaikaisemmista ja satunnaisista kohtaamisista. Lähestyimme kysymystä syrjäseudulla asuvien tyttöjen seurustelusuhteista ja suhteista seurusteluun sekä yksilöllisistä merkityksenannoista ja kokemuksista että nuorisokulttuurisista tulkinnoista käsin.

Ennen analyysimme tulosten esittämistä paikannamme kysymyksenasetteluamme sekä aihepiiristä käytyyn, joskin sangen vähäiseen, tutkimuskeskusteluun että sen empiirisesti paikallistettuun kontekstiin. Tämän jälkeen kerromme tiiviisti tutkimuksen aineistoista ja niiden analyysista. Varsinaisen analyysin olemme jakaneet kolmeen alalukuun, joissa analysoimme romanttisten suhteiden merkityksellistämisen kehkeytymistä sekä niiden toteutumista perustaen tarkastelun ensisijaisesti tyttöjen kanssa käymiimme keskusteluihin.

TEOREETTISIA JA EMPIIRISIÄ PAIKANNUKSIA

Nuorten seurustelusuhteista puhuttaessa keskustellaan usein tunteista, jotka määrittävät yksilöiden sisältä nouseviksi ja henkilökohtaisiksi mielenliikkeiksi. Niissä on kuitenkin kyse myös erilaisista sosio- ja nuorisokulttuurisista painotuksista, paineista ja diskursseista (ks. Anttila 2009). Romanttisen rakkauden ideologia on perinteisesti ollut vahva tausta, jota vasten erityisesti tytöt ovat oppineet puntaroimaan toiveitaan, unelmiaan ja ajatuksiaan hyvästä elämästä. Romantiikan kulttuuri – tai romanttinen tyttökuultuuri – on luonut kyseenalaistamatonta rakkauden etsintää ja

rakkauteen eläytymistä. Romanttinen rakkaus on ollut arvo, joka liitetään pysyväluonteisiin suhteisiin (”yhden illan juttuja” ei rakasteta) ja jonka kohde halutaan tunnistaa ja valita itse. (Mt., 19.)

Tyttökulttuurin tutkimuksessa (esim. Anttila 2009; Anttila ym. 2011, 139–144, 148–150; Lipponen 1992) romanttisuuden kulttuuria on kuvattu esimerkiksi joko tyttöjen yhteisenä tekemisenä – rakkauden-tunnustusleikkeinä, rakkausprosenttien laskemisena – tai yksityisempiinä mielenliikkeinä rakkausrunoineen ja haaveiluineen. Onkin esitetty, että tytöksi kasvamiseen on kulttuurisesti liittynyt poikaystävästä tai parisuhteesta haaveilua, kun taas poikien sosialisatiossa on perinteisesti vahvistettu enemmän vapauden ja sitoutumattomuuden ihanteita. Aikalaistyttökulttuurin tutkimuksessa tämän perinteisen sukupuolijärjestyksen ja toimija-asetelman nähdään kuitenkin jo osittain murtuneen (esim. Rysst 2010, 75): rakkauden patriarkaattisista järjestyksistä huolimatta tyttöjen ambitiot eroavat toisistaan ja löytyvät usein myös muunlaisista unelmista kuin romanttisen rakkauden sävyttämistä haaveista (myös Tormulainen 2018).

Romantiikan sukupuolijärjestysten moninaistuminen ei ole kumonnut sitä, miten tyttöyden työntäminen romanttisen rakkauden diskursiiviin kehyksiin on ajanut tytöt ja heidän seurustelusuhteensa kahdelta suunnalta kohdistettujen normatiivisten arvioiden kohteiksi. Yhtäältä nuorisokulttuuriin vahvasti rakentuneen seurusteluinstituution puitteissa tyttöjen oletetaan ja uskotaan tavoittelevan poikaystävää, mutta toisaalta heidän maineensa on tässä suhteessa jatkuvan tarkkailun ja leimatuksi tulemisen uhan alla (Aaltonen 2011; Saarikoski 2001; Tolonen 2001). Tyttöjen paikallisesti muovautuva maine kiinnittyy näkemyksiin heidän seksuaalisesta toimijuudestaan – aktiivisuudestaan tai passiivisuudestaan – ja sen kontrolloinnista. Romanttisten suhteiden määrä tai niiden puuttuminen on usein nuorten jakamaa paikallista tietoa ja määrittelee erityisesti tyttöjen asemaa vertaisverkostoissa (Kulmalainen 2015, 51–53). Vakituisen seurustelusuhteen opetetaan ja uskotaan suojaavan tyttöjä huonolta maineelta, ja usein tytöt joutuvatkin selittelemään vakituisen kumppanin puutetta eri tavoin. Tyttöjen ympärillä liikkuvat mainetarinat voidaan nähdä sukupuolittuneen moraalisen kontrollin säilyttäjinä ja patriarkaatin symbolisen väkivallan muotona, mutta huomionarvoista on, että haastattelemiemme tyttöjen kuvauksissa heihin kohdistuva yhteisöllinen

paheksunta on ollut enemmän eri-ikäisten naisten, ja myös tyttöjen, kuin miesten ylläpitämää. Normaalina ja luonnollisena määrittyvä ”pakollinen heteroseksuaalisuus” on osa näitä mainetarinoita – kulttuurisesti tyttöyteen kiinnitetyn hyvän ja luonnollistetun aikuistumisen ilmaus (Aapola ym. 2005, 148; ks. myös Butler 2006).

Kaikesta tästä on pääteltävissä, että nuorten seurustelusuhteet eivät ole mitään yksityisasiota vaan monenlaisten normatiivisten odotusten ja ohjaavien kulttuuristen asenteiden ympäröimiä. Yleistety, normatiivisen ”toisen” (Mead 1934) ohessa – tai sisällä – elää myös nuorisokulttuurinen ”toinen”: paikalliset nuorten keskuudesta nousevat tavat määritellä se, mikä kulloinkin on haluttua, sallittua ja noloa. Kun tutkimuskirjallisuudessa keskustellaan nuorisokulttuureista, niiden paikallisuuksista ja niihin rakentuneista sukupuolittuneista käytännöistä, on kuitenkin hyvä huomioida tämän keskustelun implisiittinen kaupunkikeskeisyys (esim. Cairns 2014; Rentschler & Mitchell 2016). Nuorten ryhmiä ja keskinäisiä suhteita on tarkasteltu kouluissa, nuorisotaloilla, ostareilla, urheilukentillä, kahviloissa, puistoissa ja asemilla (ks. esim. Määttä & Tolonen 2011). Näissä ympäristöissä kokoonnutaan yhteen, tavataan tuttuja ja vieraita, tutustutaan ja luodaan suhteita, kenties rakastutaankin. Tutkimuksemme työt asuivat kuitenkin paikassa, josta puuttuivat kaikille paikan nuorille hallittavissa olevien välimatkojen päässä sijaitsevat nuorisoporukoiden kokoontumispaikat tai järjestetyt tapahtumat. Ylipäänsä paikkakunnalla oli nuoria hyvin vähän, ja kasvokkainen uusiin ihmisiin tutustuminen oli jokseenkin harvinaista. Lähtökohtaisesti tutkimuspaikkaa voi pitää alueena, joka pitkälti rajoittaa tai jopa estää nuoria tekemästä ”yleisiä nuorten juttuja”, esimerkiksi luomasta seurustelusuhteita. Romantiikan käytäntöniukkuus ei kuitenkaan estä tyttöjä arvioimaan sen merkitystä omassa elämässään.

Tutkimuksemme nuoret ovat itse antaneet asuinpaikalleen sen pienuuden ja vähäväkisyyteen viittaavan pseudonyymin Käpykylä. Monet sen asukkaista ovat jollakin tavalla sukua keskenään. Käpykylä on muutenkin erityinen ympäristö elää nuoruutta ja suunnitella tulevaisuutta: sieltä puuttuvat toisen asteen oppilaitokset, joista lähimpään kertyy matkaa huonojen liikenneyhteyksien kylätaajamasta noin 50 kilometriä ja monen tytön kotoa vielä paljon enemmän. Korkeaa koulutusta edellyttäviä työpaikkoja ei Käpykylässä ole. Kyläkuvasta puuttuvat myös esimerkiksi sukupuolivähemmistöt, maahanmuuttajat sekä erilaiset ”businesshabituks-

set”. Paikkakunnan miehiä taajamakuvasa näkyy etupäässä rekkakuskeina, metsäkoneiden kuljettajina tai haalariasuisina korjaus- tai huoltotyön tekijöinä ja naisia kauppojen ja kahviloiden kassoilla tai ruokaostoksia tekevinä äiteinä ja perhepäivähoitajina. Paikan sukupuolikulttuuri (vrt. Näre 2005) perustuu kaksinapaiselle sukupuolijärjestykselle kuvastaan maskulinismin mukaista ideaa, jossa naiset ja miehet asemoidaan perinteisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin ja rooleihin (esim. Lyytinen 2013).

Tutkimuksemme osallistuneet tytöt ovat taustoiltaan jokseenkin homogeenisia: paikalle tyypillisesti niukahkon koulutustaustan työtekijä- tai pienyrittäjäperheistä tulevia, mutta koulussa pärjääviä ja koulutukseen hakeutumista edellyttävää uraa tai ammattia suunnittelevia. Kaikki tytöt ovat melkein koko ikänsä Käpykylässä asuneita, kantasuomalaisia, valkoisia ja vammattomia. Tapasimme tytöt ensimmäisen kerran heidän ollessaan 14–15-vuotiaita, jolloin he kaikki vielä esittivät itsensä heteroseksuaaleina ja mahdolliset romanttisten tunteiden kohteensa poikina (vrt. Holford ym. 2013, 724). Tässä mielessä he poikkeavat esimerkiksi tyttötutkimuksen tyttöyden moninaisuutta korostavasta kuvasta (myös Rysst 2010). Huomionarvoista onkin, että analyysimme heteroseksuaalinen painotus on lähtöisin tytöiltä itseltään, ei tutkimukseen alun perin asetettuna matriisina. Muutkin sukupuolentutkimuksessa korostetut intersektionaaliset erojen risteymät osittain hapertuvat tutkimuksemme kontekstissa, ja tyttöjen homogeenisuuden voi nähdä olevan kytköksissä paikan sosiokulttuuriseen struktuuriin. Syrjäisiä alueita leimaavan väestökehityksen prosesseissa koulutettu keskiluokka on siirtynyt asutuskeskuksiin, ja paikasta on muodostunut naispaosta kärsivä, lähinnä työväenluokkaisille miehille tekemisen ja tulevaisuuden visioita tarjoava ”maskuliininen periferia” (käsitteestä ks. Dahlström 1996; myös Käyhkö ym. 2019).

LAADULLISEN SEURANTATUTKIMUKSEN KEINOIN

Analyysimme on osa valtakunnallista laadullista Nuoret ajassa -seuranta-tutkimusta, jonka aineistojen kokoaminen on aloitettu tyttöjen ollessa peruskoulun kahdeksaluokkalaisia. Käytyään peruskoulun he ovat siirtyneet toisen asteen koulutukseen kahteen eri kaupunkiin 50–230 kilometrin päähän kodeistaan. Tyttöjä on haastateltu kasvokkain vähintään kaksi

kertaa vuodessa (vuosina 2015–2019) tutkimuksen aloittamisesta lähtien sekä yksilö- että parihaastatteluna. Jokaiseen tutkimushaastattelukertaan on sisällytetty joku erityinen teema (kouluvalinnat, opiskelukaupunkiin totuttelu, täysi-ikäistyminen jne.), mutta kaikissa niissä on käsitelty myös juuri senhetkisiä kuulumisia ja sillä hetkellä tärkeitä asioita elämässä. Haastattelusta toiseen huomasimme palaavamme kysymykseen mahdollisista seurustelukumppaneista, jolloin kysymyksenasettelu sai työt monesti esittelemään perusteluja sille, miksi ”sopivaa” ei ole löytynyt. Vaikka vältimme tietoisesti puhumasta asiasta heteronormatiivista termistöä käyttäen, tyttöjen puheissa ”sopiva” viittasi yleensä poikiin tai miehiin.

Tätä lukua varten olemme lukeneet myös tyttöjen yläkouluaikaan laatumia lyhyitä kirjoitelmia aiheesta ”Minä ja kotipaikkakuntani”. Olemme lukeneet kirjoitelmia ja litteroituja haastatteluja poimien niistä ilmaisuja, jotka olemme tulkinneet puheiksi romanttisista suhteista tai niihin liittyvistä ilmiöistä. Seulottavaa aineistoa on ollut paljon, ja analyysi onkin edellyttänyt tarkkaa aineiston läpikäymistä seurannutta temaattista tiivistämistä. Koska aineistonkeruu on perustunut elämäkulullisen seurannan logiikkaan, analyysia on voinut rakentaa aineiston kronologista lukutapaa noudattaen ja asioiden kehkeytyvää luonnetta hahmottaen. Kronologisen jäsenyyksen sisälle rakennetussa temaattisessa analyysissa olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, miten syrjäinen ja vähäväkinen asuinpaikka ikääntyvine asujineen ja pitkine välimatkoineen on ollut läsnä tutkimuksemme tyttöjen romanttisten suhteiden ja seurustelun pohdintoissa, samoin kuin niihin liittyvissä käytännöissäänkin.

Analyysin tietoteoreettinen perustelu nousee gadamerilaisesta hermeneuttisen fenomenologian suuntauksesta, jossa katsetta ohjataan kohdistamaan tietyn tutkimusjoukon jollekin ilmiölle – tässä romantiikalle suhteille ja asuinpaikalle niiden puitteena – antamiin merkityksiin (Gadamer 2004). Tarkasteltavan ilmiön nähdään merkityksellistyvän osaksi elämisaailmaksi (*Lebenswelt*) kutsuttua kokemisen kenttää, jonka tavoittaminen edellyttää ”eläytyvää ymmärtämistä” (myös Heller 1995). Katsomme näiden merkityksenantojen kumpuavan henkilökohtaisesti koetusta, mutta sosiaalisesti jaettuun ja kulttuurisesti ymmärrystä kokemusaailmasta (esim. Perttula 1995), joka ei ole irrallaan siitä, minkälaisessa paikassa elämää eletään todeksi. Tutkimuksemme romanttisista suhteista puhuvat ja niistä tulkintoja tekevät edustavat eri

sukupolvia, mutta vuosia jatkuneen laadullisen seurantatutkimuksen ja tyttöjen asuinpaikoilla kuljeskelun myötä olemme saavuttaneet heidän elinympäristöstään paljon ”hiljaista” (*tacit*) kontekstietoa, joka osaltaan vahvistaa haastatteluaineistosta rakennetun analyysin validiteettia. Tämän kontekstiedon voi nähdä osaksi tulkintojen rakentumisen taustalla olevaa eläytyvää ymmärtämistä ja hermeneuttista kehää: asioiden toisiinsa linkittymisen oivaltamisen ja tulkinnallisen intuition kehkeytymistä.

Yläkouluaikaan haastatteluihin osallistui 11 tyttöä, ja toisen asteen aikana haastatteluihin tuli heistä vielä yhdeksän. Tätä kirjoitettaessa kaikki tytöt ovat täysi-ikäisiä ja pääosin päättäneet toisen asteen koulutuksensa. Kun tytöt vielä asuivat Käpykylässä, yksi heidän suurista haaveistaan oli kaupunkikouluihin siirtymisen mahdollistama uusiin ihmisiin – myös potentiaalisiin seurustelukumppaneihin – tutustuminen. Laadullisen pitkittäistutkimuksen etuihin kuuluu asioiden kehkeytymisen ja muutosten tarkastelun mahdollisuus (esim. Thomson 2009), ja aineistomme tarjoaakin mahdollisuuden katsoa myös, miten näille tyttöjen toiveille kävi kaupunkiympäristöissä.

Laadullisen seurantatutkimuksen keinoin tähän tutkimukseen on saatu aineistoa, joka valottaa askel kerrallaan nuoruudessa tapahtuvien elämänmuutosten dynamiikkaa ja aikuistumisen kehkeytyvää luonnetta (esim. Wrede-Jäntti 2019). Seurusteluun ja romantiikkaan liittyvät asiat koetaan yleensä hyvin henkilökohtaisiksi, ja todennäköisesti meille on kerrottu jonkinlaisia ”seulottuja totuuksia” aiheesta. Aineiston kasautuessa olemme kuitenkin voineet huomata nuorten ja tutkijoiden välille rakentuvan luottamussuhteen rakentumisen ja syventymisen, jonka myötä meille on alettu spontaanisti avautua myös henkilökohtaisista asioista, esimerkiksi neitsyydestä, ehkäisystä ja satunnaisista ”sänkyyn menemisten” mahdollisuuksista. Pitkittäistutkimuksen myötä meille on kerrottu paljon asioita ja olemme näin kerryttäneet tietoa myös tytöistä yksilöinä erilaisine kokemuksineen ja merkityks maailmoineen, mutta tässä analyysissä näemme erityisesti kotipaikan ja arkisen elämän syrjäkyläkontekstissa muodostavan heille sen yhteisen elämänraamin, jonka kautta aineistoista on luettavissa paljon myös yleistä ja jaettavaa.

Nuorten parissa toteutettavaan laadulliseen seurantatutkimukseen liittyy erityisiä eettisiä kysymyksiä (esim. Wrede-Jäntti 2019). Vuosia kestävä hankkeen myötä nuorista tulee erityisellä tavalla tuttuja ja yksilöitä, ja heistä

kertyy tutkijalle paljon henkilökohtaista tietoa. Käpykylän kaltaisessa tutkimusympäristössä huomion arvoiseksi kysymykseksi nousee myös se, että tutkimukseen osallistuvat nuoret tuntevat toisensa ja tietävät kavereidensa olevan osa samaa tutkimusjoukkoa. Vaikka olemmekin pyrkinet kätkemään nuorten henkilöitymistä muun muassa välttämällä pseudonyymien käyttöä, he todennäköisesti tunnistaisivat tästä tekstistä itsensä ja toisensa. Pienen paikkakunnan nuoret kuitenkin tietävät toistensa asioista paljon muutenkin, ja he ovat olleet myös hyvin tietoisia siitä, mitä haastatteluihin osallistumisen ja asioista puhumisen vapaaehtoisuus tarkoittaa. Haastattelutilanteet ovat olleet enimmäkseen luontevaa jutustelua, ja jos aihepiiri on jostain syystä koettu kipeäksi, siitä vaikenemisen syyt on uskallettu kertoa meille avoimesti. Olemme myös tarjonneet nuorille mahdollisuutta lukea analyysejamme, ja joskus he ovatkin tarttuneet tähän tilaisuuteen.

TOIVEIDEN JA TODELLISUUKSIEN RISTIVEDOSSA

Tutkimuksen tulokset juontuvat tässä luvussa esitetystä analyysistä kolmen alaotsikon mukaisesti jäsennettyinä. Kaksi ensimmäistä teemaa noudattelevat analyysin kronologista logiikkaa, jonka mukaan tarkastelemme ensin tyttöjen yläkoulu-aikaa ja siirrymme sitten tarkastelemaan heidän opiskeluvuosiensa kaupungeissa. Tyttöjen seurustelu- ja rakkauselämää ei voi määritellä kovin aktiiviseksi, mutta muutamia rakkaus- ja tapailutarinoita meille kuitenkin kerrottiin. Näistä olemme kirjoittaneet oman erillisen alalukunsa.

Yläkoulu-aika: Elämä Käpykylässä, unelmat muualla

Mutta se että Käpykylä on hirveän, ei järjestetä mitään [nuorille]. Minusta tuntuu, että siellä ei koskaan tapahdu mitään, että se on vähän tylsä paikka. Esim. itse paljon mieluummin viettäisin [kaupungissa] aikaa, kavereiden kanssa. [...] Että se olisi kiva, kun siellä kuitenkin menisi ihmisiä ohi. Se olisi paljon kivempi, kun Käpykylässä ei ole mitään sellaista paikkaa, missä nuoret voisi olla.

Tyttöjen merkitysmaailmoissa ja niiden kuvailuissa Käpykylä hahmottuu paikkana, jota leimaa sekä asioiden ja tekemisten että ihmisten puuttu-

minen (myös Driscoll 2016; Korkiamäki & Ellonen 2010). Kuvailut kotitaaajamasta sivukylineen noudattelevat tyttöjen tietämättä sosiologisia luonnehdintoja, joissa on tarkasteltu yleisen kaupungistumiskehityksen tuottamaa ruraali–urbaani–vastakkainasettelua (esim. Farrugia 2014). Tässä vastakkainasettelussa tappiolle jäävät syrjäiset maaseutualueet, jotka kärsivät sekä konkreettisesta väestökadosta että symbolisesta sosiokulttuurisen ”kuoleamisen” mielikuvista erityisesti nuorten elämään liittyvissä pohdinnoissa. Nuoret muuttavat kaupunkeihin, joissa hyvän elämän aineiden uskotaan olevan paremmin tarjolla (Farrugia 2016). Syrjäseudulla vielä asuville nuorille on usein tarjolla vain perusopetuslain takaama peruskoulu. Osa tutkimuksen tytöistä asuu kaukana myös Käpykylän keskustaaajamasta, mikä on kaventanut edelleen heidän mahdollisuuksiaan tavata vertaisia kouluaikojen ulkopuolella – ainakin sellaisia, joissa tyttöjen näkökulmasta olisi romanttista potentiaalia (myös Dunkley 2004).

Käpykylässä asuvien nuorten arkinen reviiiri on ollut pieni ja samojen tuttujen tyyppien valloittama. Seurustelukuvioiden hahmottaminen tällaisessa ympäristössä on hankalaa; Käpykylässä oltaessa on tyttöjen mielestä juututtu jonkinlaiseen romanttisten suhteiden mahdottomuuden kierteeseen. Tytöt ovat olleet paikan ”sosiaaliseen tarjontaan” tyytymättömämpiä kuin pojat ja kokeneet olevansa sosiaalisesti ja nuorisokulttuurisesti eristyksissä (myös Dunkley 2004). Vain yksi luokan yhdestätoista tytöstä seurusteli yläkoulu aikaan, ja hänenkin kumppaninsa oli löytynyt toiselta paikkakunnalta yhteisen harrastuksen parista.

...tää alue on vähän tämmöstä. [...] Siis nää kaikki ihmiset on vaan jottain juoppoja ja vanhuksia ja.

Iskä on aina silleen, että jos haluat mennä jonnekin, niin kyllä mie kускаan tai silleen, mutta nyt aina viiti. [...] Että eihän täällä ole oikein mitään, missä voisi viettää aikaa [tai tavata ketään].

Käpykylä onkin nuorisokulttuurisesti omanlaisensa paikka: koulu on ainoa tila, jossa nuoret voivat viettää paljon aikaa yhdessä ja jossa on muodostunut tiiviitä sosiaalisia yhteisöjä, joiden jäsenet ovat tunteneet toisensa kauan ja joissa vallitsee myös monenlaisia sukulaisuussuhteita: monet yläkoululaiset ovat esimerkiksi toistensa serkkuja, pikkuserkkuja, setiä tai tätejä. Nuorten näkökulmasta tästä ylenmääräisestä tuttuudesta

ovat seuranneet sosiaalisten kohtaamisten kapeus, yksipuolisuus ja ennakoitavuus, samoin kuin romanttisten suhteiden nuorisokulttuurinen mahdollisuus (vrt. Rysst 2010, 73; Tolonen 2001). Oman kylän pojat ovat liian tuttuja tai sukulaisia – tai ainakin sellaisten kaltaisia: ”kuin veljen kanssa seurustelisi”. Oman ikäluokan poikien kanssa on myös saattanut syntyä kavereussuhteita, joiden pelätään kariutuvan, jos ne alkaisivat sävyttyä romanttisilla tunteilla: ”Kaikki on vaan silleen, että on liian kavereita. Ei voi enää, että jos se menee pilalle sit se kavereus.” Uusia tuttavuuksiakin on kylään muuttanut vain harvoin:

Ne [pojat] on kummiskin tuntenut nelosluokasta asti niin ei niihin vaan vois [rakastua].

Meille jos tulee joku uusi [paikkakunnalle tai kouluun], kun tulee harvoin, niin sitten se on jotenkin hirveen uusi asia ja että kuka tuo on ja mistä se on, ja heti hirvee kysely ja tälleen.

Kavereuksien pilalle meneminen on joidenkin tyttöjen romanttisiin tunteisiin liittämä henkilökohtaisen tason riski, mutta oman kaveripiirin poikien kanssa seurustelemisen mahdollisuuden yleisempi perustelu nivoutuu tyttöjen puheissa perinteiseen näkemykseen siitä, kuinka pojat ”kypsyvät” tyttöjä hitaammin (ks. esim. Näre 2005, 144). Vapaa-ajallaan oman luokan pojat ”vaan pella”, ja koulussa he ovat käyttäytyneet oppitunteja ja tyttöjen opiskelua häiriköiden: ”jos ne ei pella tunnilla, niin kattoo vähintään videoita”. Poikiin kiinnitetyn epäkypsyysrepresentaation ohessa tyttöjä on askarruttanut myös yleinen nuorisokulttuurinen seurustelun ikäjärjestyksiin liittyvä kirjoittamaton sääntö siitä, että itseä nuoremman pojan kanssa ei voi seurustella. Itseä vanhempia poikia Käpykylässä ei kuitenkaan ole; kaikki vähänkin kiinnostavat ovat lähteneet kaupunkeihin kouluihin, joihin myös tytöt kurkottavat tulevaisuudenunelmissaan.

On täällä ihan mukavia nää pojat, mutta ei siitä seurustelluu tuu. [Kertoo sitten, että vähän vanhemmat ovat niitä kivoja:] on ehkä jutut vähän samalla tasolla sitten.

Tuntuu jotenkin, että pojilla ei ole niin paljon sellaisia haaveita, että ne ei haaveile silleen mistään. [...] ei ainakaan pojat hirveästi puhu asioista, muista kuin [tietokone]peleistä. Ja siis erilaiset kiinnostuksenkohteet. Itsellä ainakin tosi paljon sellaisia haaveita ja mitä odotan tulevaisuudelta ja sellaisia tavoitteita on kanssa.

Digitaalinen deittailu on yksi aikalaiskeino ylittää paikan asettamat tapaamisrajoitteet ja arjen sosiaalinen pysähtyneisyys. Digitaalisia tiloja pidetäänkin keskeisinä aikalaisnuorten tapaamis- ja kommunikaatioväylinä. Meri-Tuulia Kaarakaisen ja Loretta Saikkosen (2019) analyysissä on todettu tyttöjen käyttävän digitaalisia teknologioita vapaa-ajallaan ensisijaisesti sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja poikien pelaamiseen. Tämä ero näkyy myös Käpykylässä. Tutkimuksen tytöt puhuivat erityisesti Whatsappista merkityksellisenä suhteiden ja kavereuksien syntymisen mahdollistajana ja nuorten omana ja kontrollivapaana tilana. Digitaalisuuden ylipaikkaisuus voi avata kohtaamistiloja nuorille, joiden ei julkisen liikenteen puuttuessa ole mahdollista liikkua kodeistaan tai kylästään muualle kuin kouluun. Käpykyläläiselle se voi olla myös lupaus ”samojen vanhojen naamojen” korvautumisesta joillakin uudemmilla. Käytännössä Käpykylän tyttöjen maailmassa tämä optio ei kuitenkaan ole ollut erityisen suosittu eikä se ole realisoitunut kuin parin tytön kohdalla. Vaikka digikulttuuri imperatiiveineen ajaa yhä useamman hoitamaan myös sosiaalisten kontaktien ylläpitoa tietoverkkoon, tutkimuksemme tyttöjen ihanteena olisi saada synnytettyä perinteisempi, aitoon kohtaamiseen perustuva seurustelukokemus. Tyttöjen puheesta ei ole myöskään tunnistettavissa digitaaliseen deittailuun usein liitettyä ongelmalatausta, jossa tyttöihin kohdistuva hyväksikäyttö on yksi keskeinen juonne (esim. Ringrose 2013, 116–138).

Nyt taitaa olla nykyisin, että netissä tutustutaan. Mie enemmän arvostaisin sitä, että naamatusten eka tutustuisi, eikä mistään netin kautta löydä. Se on paljon hienompi tarina.

Niin jos vaikka laittaa johonkin kuvaan, että whappailkaa ja sitten oman numeron, niin kyllähän sinne tulee näitä karvakäsiukkeita ja... [naurua].

Uudet ja aidot kohtaamiset ovatkin olleet tyttöjä kaupunkielämään kutsuvia vetotekijöitä. Kukaan heistä ei elätele Käpykylässä asumiseen liittyviä tulevaisuudenunelmia. Heille hyvä elämä on jossain muualla, ja jostain muualta löytyy myös elämään kaivattu romantiikka. Vaikka tyttöjen lapsuusmuistoissa kylä hahmottuu hyvänä ja turvallisena asuinympäristönä, nuoruusikäisille tytöille se on käynyt rajoittavaksi, ahtaaksi ja visiottomaksi (Käyhkö 2017; vrt. Driscoll 2016; Glendinning ym.

2003; Leyshon 2008; Rye 2006). Paikan sosiaalinen kontrolli ja ennakkoluuloisuus määrittävät tyttöjen puheissa erityisesti heihin kohdistuvaksi tekemisten ja ulkonäön tarkkailuksi (Donkersloot 2012; Glendinning ym. mt.). Kokemus limittyy yleiseen huomioon siitä, miten tyttöjen maine voi edelleen helposti olla vaakalaudalla (esim. Aaltonen 2011, 273; Kuortti & Jähi 2009, 251; myös Rentschler & Mitchell 2016; Saarikoski 2001). Käpykylässä näyttääkin olevan käynnissä ikiaikaiselta tuntuva hyvän ja huonon tytön subjektipositioihin asettelu: erityisesti eri-ikäisten naisten harjoittama tyttöjen seksuaalisuuden säätely. Tyttöjen sosiaalinen liikkumatila on tässäkin mielessä ollut kapea (myös Ringrose 2013, 86–98):

Etä kun mie puhun suoraan ja on ihan vaan just mitä on [niin juoruillaan ja kiusataan], no okei, näytän tältä, mul on lyhyet hiukset, mie oon kuulemma lesbo. [...] Sit levitellään niitä juoruja ja siis, mul oli esimerkiksi huoran maine, on varmaan edelleen, ja mie oon edelleen neitsyt.

Tämän koetun ahtauden vastapainona kaupunkiympäristö kuvautuu tyttöjen elämänsuunnitelmissa itsenäisyyden, vapauden ja sosiaalisten valinnanmahdollisuuksien maisemana. Tyttöjen Käpykylään liittämät positiiviset attribuutit – luonnonläheisyys, rauha, hiljainen kodikkuus – eivät riitä vaientamaan heidän tunnistamaansa kaupungin kutsua. Nuorelle tulevaisuuttaan pohtivalle tytölle syrjäinen pikkukylä on maskuliinista periferiaa (ks. Käyhkö ym. 2019), jonka tyttöjen näkökulmasta ”jämyhtyneisyyttä” heijasteleva sukupuolikulttuuri (vrt. Näre 2005) työntää pois autonomiaa ja omien valintojen tärkeyttä korostavia tyttöjä (myös Cairns 2014). Näissä pohdinnoissa paikkakunnan poikaan rakastuminen voisi merkitä elämäkulullista riskiä, koska se tekisi paikasta irtautumisen itselle vaikeaksi. Aikuista itseä ei haluta nähdä osana Käpykylän väkeä ja tulevaisuuden kyläkuva.

No saatana [naurahtaa], osaa ees ajatella [millaista elämä ja tulevaisuus olisivat, jos asuisi yhä Käpylässä].

Ku ei tunnu, että Käpykylässä ois ainakaan ketään sellaista, joka kiinnostaisi [...], että kun asuu niin pienellä paikkakunnalla, niin kaikki ihmiset on niin tuttuja entuudestaan, että ei silleen oikein hirveesti kiinnostunu kenestäkään. Että pitäisi muuttaa jonnekin [...], että tutustus uusiin ihmisiin.

Ku kaikki lähes on tuntenu pienestä lähtien, niin sitten tulee vähän semmonen,

vähän kammottava olo, vähän niinku kammoo sitä ajatusta, että täältä löytäs jonkun. [...] Eiköhän jämähtäs kyllä, sit ku kumpasellaki ois syy tulla tänne.

Se, että haastattelemamme tytöt ovat lähdössä rakentamaan tulevaisuuttaan muualle, on yksi vahva perustelu sille, että vakavia seurustelusuhteita ei paikallisten poikien kanssa haluta edes ajatella. Siirtyminen kaupunkikouluihin muodostaa legitiimin väylän irti otolle pikkukylästä ja sen sosiaalisesta elämästä, mutta koulunkäynnin ympärille ajatellaan rakennettavan muutakin uutta elämää, jonka kaupunki potentiaalisesti tuo. Hyvän koulutuksen ohessa kaupunkilupaukseen sisältyy odotuksia seurusteluolosuhteiden ja -mahdollisuuksien paranemisesta. Uusi paikka merkitsee uusia ihmisiä ja uutta tekemistä. Tässä suhteessa tutkimuksemme tytöt uusintavat vanhaa ja kansainvälisestikin havaittua sukupuolittunutta liikettä: nuoret naiset lähtevät pois reunakylästä kohti kaupunkien implisiittisiä lupauksia ”elämästä” (esim. Alston 2004; Dunkley 2004). Käpykylässä tätä mentaliteettia ja käytäntöä on näyttänyt ruokkivan myös eksplisiittisiä muotoja saava tyttösolidaarisuus:

Haastattelija: Mitä etuja kaupungissa opiskelussa on?

Tyttö: No se kaupunki siinä on, ja sitte voi tutustuu niihin uusiin tyypeihin siellä. [...] Kyllä me [tytöt] kannustetaan aina toisiamme silleen, että lähe vaan sinne [kaupunkiin, pois], et kummiskin saat hyvän koulutuksen ja silleen.

Toisella asteella kaupungissa: ”Kun kuitenkin pitää panostaa itseensä”

Pitäs varmaan iskee joku yliopistolta, jos halluis jonkun paremman vaihtoehon ku meidän koulusta.

Kaikki tutkimuksen tytöt siirtyivät peruskoulun jälkeen opiskelemaan toiselle asteelle joko oman maakunnan maakuntakeskukseen tai kauempana sijaitsevaan kaupunkiin: kuusi lukioon, yksi tekemään kolmoistutkintoa ja neljä ammattikouluun. Osa heistä jatkoi koulunkäyntiään kotoa käsin, ja osa muutti oppilaitospaikkakunnilleen. Tästä huolimatta tyttöjen keskinäinen yhteys säilyi, ja he tiesivät hyvin esimerkiksi entisten koulukavereidensa seurusteluasiat (myös Rysst 2010, 77; Tolonen

2001). Opiskelun alettua kaupungissa tyttöjen päivittäinen reiviiri ja liikkumisvapaus lisääntyivät, mutta kaikkien kohdalla kaupunkielämänvaiheeseen ladatut odotukset uusista romanttisten suhteiden toteutumisista eivät realisoituneet, monesta eri syystä. Haastatteluissa saimme kuulla selontekoa erityisesti lukiolaistyttyöjen koulupäivien pituudesta aikaisine aamuineen ja pitkin koulumatkoineen, ajanpuutteesta, kiireestä ja väsymyksestä – tai siitä, että ”ei ole tarvetta seurustella” juuri nyt. ”Kyllä ykkösvuonna stressas paljon enemmän [koulua]. Niinku kaikesta et emmie ehi tehdä mittään.”

Tutkimuksemme lukiolaistyttyöjen uuden kouluarjen ja sen tärkeysjärjestysten kuvauksissa korostuu rationaalinen vastuunotto omasta tulevaisuudesta, jota silmällä pitäen opintoihin keskittyminen on elämän ykkösprioriteetti (esim. Allen 2016). Myös joidenkin tyttöjen perheissä on vieroksuttu ajatusta siitä, että romantiikka menisi heidän elämässään kouluttautumisen ja hyvään uraan valmistautumisen edelle. Näissä pohdintoissa tulee näkyväksi tilastollisissa analyyseissa aiemmin osoitettu kouluun ja seurustelusuhteisiin satsaamisen epäsuhta: koulunkäyntiä arvostavat ja koulussa menestyvät nuoret seurustelevat harvemmin kuin ne, joille koulussa pärjääminen ei ole tärkeää (Myllyniemi 2009, 86–87).

Emmie oo vielä sanonu äitille, et myö tapaillaan [uuden, kouluajan ulkopuolella tavatun miesystävän kanssa]. Tai ku vähän pelottaa se reaktio, ku se on koko miun lukioajan vaan toittottanu sitä, että et sit jää yhenkään miehen takkii tänne. Et tässä vaiheessa pitää kumminki olla vielä sen verran itseksä, et panostaa vaan itteensä.

Vaikka kaupunkiin opiskelemaan lähtemisen jälkeen tyttöjen elämässä on ollut erilaisia vertaiskohtaamisia paljon aiempaa enemmän, monenkaan kohdalle ei ole sattunut ”kiinnostavia tyyppejä”. Keskeisin paikka tavata muita nuoria on edelleen ollut koulu, ja haastatteluissa tytöt alkoivatkin usein puhua koulusta, kun keskustelut kääntyivät seurustelusuhdeasioihin. Uusi kouluympäristö ei kuitenkaan tuonut kenenkään elämään seurustelusuhdetta. Tommi Hoikkalan (1996, 285–286) näkemykset siitä, että suomalaiset lukiolaistytöt – toisin kuin pojat – lataavat parisuh-teeseen suuria odotuksia, näkyvät myös tämän tutkimuksen aineistossa; puolivillaisia suhteita ei edelleenkaan haluttu edes harkita. Pienempien kaupunkien lukioissa poikia on loppujen lopuksi vähän, ja erityisen har-

vassa ovat olleet sellaiset seurustelemattomat pojat, joita kohtaan tyttöjen romanttiset tunteet voisivat suuntautua.

[Seurustelutilanne on] no aika olematon. [Lukiossa] on niin vähän poikia, ei oo ite tullu tutustuttuu niihin, eikä välttämättä ole semmoisia, jotka hirveesti kiinnostais, ja sitten koulu vie niin paljon aikaa.

Ei mikkään oo silleen kolahtanu vielä, ja sitten ku ne on kaikki vähän semmosia hiljasia, ja sitten [lukion] ykkösellä on niin vähän poikia.

Usein kaupunkikoulujen pojat ovatkin tyttöjen perspektiivistä olleet monella ja usein ristiriitaisella tavalla vääränlaisia: lapsellisia, meluisia, hiljaisia, ujoja, yksinkertaisia, nörttejä, machoja, ylimielisiä, juntteja – sellaisia, joihin on turhauduttu jo oman kylän yläkoulua käytäessä (ks. myös Näre 2005, 51, 141; Tolonen 2001, 226). Ainoastaan erääseen suurempaan ja omaa maakuntakeskusta kaukaisemman kaupungin lukioon lähteneen tytön puheissa uusia tuttavuuksia kuvailtiin meille positiivisin sanankääntein: ”No ainaskaan mejän luokas ei oo semmosii jotka ryyppää ja juopi ja nuuskaa. [Käpykylässähän] niitä on vaikka kuinka paljon.”

Ne [ammattikoulun pojat] on vähän ärsyttäviä. [...] Ne on just semmosia, että ne vastaa tosi törkeesti, jos kyssyy jottain, ja ne on muutenki vähä ylimielisiä.

Ei siellä [lukiossa] oo oikeestaa kettää niinku ulkonäöllisesti viehättäis. [Ei kiinnostaj] ne jotka pitää samoja vaatteita, niillä on jotkut tosi random Goretex-kengät, mitä vanhukset käyttää [naurua].

Ainaki mejän luokalla [lukiossa] osa on semmosia tosi machoja, semmosia ärsyttäviä oikeestaan [joiden kanssa ei haluaisi seurustella], et pitää tuoda koko ajan sitä osaamistaan ja omaa paremmuuttaan esille.

Haastattelemiemme lukiolaistyttyjen maailmassa koulunkäynnin ulkopuolista elämää on lopulta ollut vähän, mutta siitä huolimatta se on joidenkin kohdalla ollut romanttisten suhteiden syntymisen kannalta ”tuottoisampaa” kuin koulussa tapahtuneet kohtaamiset. Seuraavassa sitaatissa lukiolaistytty pohtii oman ensimmäisen seurustelusuhteensa syttymisen sattumanvaraisuutta:

Haastattelija: Missä se lempi niinku leimahtaa?

Tyttö: Niin, itelläki vähän mysteeri. En oo silleen ajatellu ees, että tarviisin välttämättä [poikaystävän] tai en oo kaivannu, et mulle on riittäny hyvin, että kavereita ja sit opiskelemaan keskittyny aika paljon [...] just kiva, et silleen kävi [löytyi poikaystävä], niinku se [ihastuminen] vaan tapahtu.

Aina sopivaan kumppaniin tutustuminen ei tapahdu ”vahingossa” vaan tietoisien työskentelyn tuloksena. Jo kouluympäristön muutos on saanut tytöt suhtautumaan myös itsensä esittämiseen entisestä poikkeavalla ja harkitulla tavalla. Kaupunki tilana mahdollistaa uudenlaisen koulun ulkopuolisille sosiaalisille näyttämöille asettumisen: kahvilat, kuntosalit ja kauppakeskukset luovat puitteita tapaamisille, jotka eivät olleet mahdollisia Käpykylässä. Kaikilla tutkimuksen tytoilla ei ole ollut aikaa tai intoa liikkua näillä kaupunkinäyttämöillä, mutta joidenkin kohdalla niillä päivystäminen on lohkaissut ison osan päivittäisestä vapaa-ajasta. ”Etsiminen ei takaa löytämistä, mutta esillä oleminen ja liikkeessä pysyminen moninkertaistavat mahdollisuudet kohdata se oikea” (Vaaranen 2007, 11). Näillä näyttämöillä liikkuminen edellyttää myös oman ulkoisen olemuksen pohtimista ja esillepanoa aivan eri tavalla kuin kotikylässä liikuttaessa. Ulkonäköpaineet on tiedostettu, mutta tytoilla on ollut erilaisia tapoja reagoida niihin:

Täällä keskustassa kiinnitetään tosi paljon enemmän huomioo siihen et miltä näyttää, et kaikilla on samanlaiset vaatteet ja paljon enemmän rahhaa käytetään vaatteisiin ja aikaa meikkaamisen. [...] Oppilaat panostaa ihan eri tavalla, varsinkin tytöt, että varmaan puolilla mejänkin luokan tytoista on ripспенidennykset ja sitten käy kampaajalla tosi säännöllisesti.

Siellä [Käpykylässä] ei ollu minkäänäkösiä ulkonäköpaineita, koska se väestö oli niinku varmana viiskytprosenttisesti jotain eläkeläisiä, kumminkin näytti aina paremmalle, ku kaheksankymppiset mummot niin, ei sit tarvinnu laittautuu mitenkään hirveemmin.

Mie en jaksa [innostua seurustelukuvioista]. Mut sit monesti, jos on silleen, että ite kiinnostuski jostain, ni sit se on oikeesti semmonen. Siis pyydetään laittaa kuvvaa itestä, mie oon jossain metässä [kuvissa]. Ja siis miehän en siellä silleen panosta itteeni ollenkaan. Huivi päässä ja metsästyshattu päällä ja tälleen, no

tässä on todellinen minä. Ni sit se on silleen, että joo eipä jutellakaan enää [nauraa] [...] mut se ei minnuu haittaa siinä mielessä. Mie en halluu muuttaa itteeni kenenkään toisen takia.

18 vuoden ikä on avannut tytöille lisää sosiaalisia näyttämöitä ja itsen esille asettamisen tiloja. Täysi-ikäistymisen aikoihin saimme kuulla kos-teista lukiolaisbileistä, Tinder-mahdollisuuksista, baari-illoista ja niihin liittyvistä satunnaiskohtaamisten potentiaalista. Vakituisiksi kääntyneitä suhteita ei baareista ole kuitenkaan löydetty tai haluttu, ja joskus satun-naisetkin tapaamiset on koettu epämiellyttäväiksi:

Siiis ihan hyvä [ettei kukaan ole lähestynyt yössä], koska en nyt jaksakaan. Joskus myö käytiin hehkuilla pubissa. [...] Sit siihen tuli semmonen äijäporukka, jotka oli juonu tosi paljon. Yks niistä tuli – mie istuin yksinään toisella puolella ja kaverit toisella. Se tuli siihen ja otti molemmista hartioista kiinni, ja se ei suostunu siitä millään lähtee, ni mie kävin pyytää sen vartijan siihen.

Seurustelu- ja kohtaamistarinoita

Rakkaus on termi ja tunne, joka kiinnitetään johonkin pysyvään – ja ideaalitulanteessa ihmiseen, joka vastaa tunteeseen. Vastavuoroinen rakkaus muuttuu usein näkyviksi käytännöiksi: seurustelusuhteeksi, tunteiden täyttymyksen tilaksi (Hoikkala 2019; myös Laukkanen 2007, 96). Toisen asteen kouluvuosien aikaan tutkimuksemme kohdejoukossa oli kolme seurustelevaa tyttöä. Yläkouluaikana seurustelun aloittaneen tytön suhde päättyi eroon lukiovuosien kuluessa – ”tuntu vaan, että ei enää olla ihan samalla aaltopituudella, et ollaa kummiski tosi erilaisia ihmisiä nii ei se sit toiminu enää” – mutta tilalle löytyi uusi, joskin tytön väliaikaiseksi määrittelemä. Yksi alkoi seurustella intensiivisesti toisella puolella Suomea asuvan tuttavaperheen pojan kanssa, ja toinen löysi poikaystävän kaupungista lukion toista luokkaa käydessään – itsekin yllättyneenä emotionaalisista reaktioistaan ja vetovoimasta, joka pojalla oli häneen: ”En tosiaan suunnitellu mitenkään mut sit vaan kävi silleen että tykästyin häneen.” Kuitenkin ainoastaan nyt jo kolmatta vuotta saman pojan kanssa seurustelleen ammattikoulusta valmistuneen tytön seurustelupuheesta (Laukkanen 2007, 104) välittyy vahvana perinteinen

romanttisen rakkauden ideologia tai skripti (ks. Kuortti & Jähi 2009, 254), jonka puitteissa on odoteltu ”sitä oikeaa”, oltu uskollisia ja mietitty yhteistä tulevaisuutta: perhettä, kotia ja lasten nimiä.

Se on sellanen auttavainen, se halua auttaa aina kaikkia, se oikeesti ajattelee vaan miun parasta, mie oon huomannu sen tässä, ei kuka vaa ajas miun takkii tänne 650 kilometrii joka toinen viikonloppu vähintään, ja se ostaa mulle aina jotain ku se tulee, ei se oo tähellisin asia, mut se halua muistaa aina, jottain suklaata tai se vaan on muuten tosi ihana. [...] se on luotettava, mie oon saanu sen ajan mittaan selville ja mie oon tutustunu siihen vielä paremmin, se ei mee tekkee mittään toisen kaa, ja se on tosi harvinaista, että löytää sellasen ihmisen. [...] se sano mulle heti aluks, ku mie olin vähän epävarma meijän suhteesta, se sano mulle, et joo mie tiijän, et sie oot se oikee, et se ei halluu kettään muuta, se ootti ku mul oli vähän sellanen vaihe, et mie en ollu oikeen varma, ni sit se ootti niin pitkään ennen ku mie olin varma. [...] ollaan jopa mietitty lasten nimiä [nauraa] ei nyt silleen niinku valmiiks, mutta silleen vaan mietitty, että mistä tykättäs. [...] haluaisin assuu [kaupungissa] ja jos se muuttas [kaupunkiin], niin sitten mie haluaisin muuttaa sen kanssa.

Tyttöjen puheissa tapailusta, seurustelusta ja romanttisista suhteista onkin sävyeroja. Edellä siteeratun tulevaisuuttaan poikaystävän kanssa suunnittelevan tytön lisäksi myös lukioaikaan seurustelusuhteen ”vahingossa” aloittanut tyttö kertoili jonkinlaisesta käänteestä ja elämästä muuttaneesta hyvästä olost ja onnesta, jota poikaystävän kanssa oleilu (”haliminen, juttelu, kävely, ruuanlaitto”) tuottaa – samoin kuin onnea varjostavasta epävarmuudesta, jonka pojan tuleva paikkakunnalta pois muuttaminen luo suhteen ylle. Poikaystävän myötä tytön arkinen elämä on saanut paljon uusia ulottuvuuksia, ja hänen tunnepitoista ja fyysistä yhteyttä heijasteleva puheensa kuvaa vastavuoroista romanttista suhdetta, jossa korostuvat kiintymys, emotionaalinen ja seksuaalinen intimitteetti sekä luottamus, rehellisyys ja kumppanuus: ”Parasta [seurustelussa on] se läheisyys, silleen kaikilla tasoilla, että pystyy juttelee ja pystyy olee ja halii ja pitää kädestä ja ehkä jos yksi asia ni se on se läheisyys.” (Ks. myös Kuortti & Jähi 2009, 247; Vaaranen 2006, 22.)

Osa tytöistä puhui kuitenkin tutkimuksemme teemaa noudatellen vapaamielisyyden skriptiksi kutsuttua kulttuurista käsikirjoitusta, jonka mukaisissa suhteissa ei etsitä tunteita, vastavuoroista läheisyyttä tai

kumppanin kanssa yhdessä jaettua kokemusmaailmaa (ks. Näre 2005, 151–166; Kuortti & Jähi 2009, 247, 253). Tärkeää ovat henkilökohtainen vapaus, itsenäisyys ja mahdollisuus irtiottoihin romantiikan konventioista. Vapaamielisyyden skriptissä voidaan esimerkiksi ”mennä sänkyyn” satunnaisten tapaamisten myötä, eikä rakkauselämä vaikuta muihin elämän sisältöihin ja valintoihin. Tämän tutkimuksen tyttöjen keskuudessa vallitsee jaettu käsitys siitä, että myöskään vastavuoroisuuden skriptiksi kutsuttua ja tiivistä läheisyyttä korostavaa asennoitumista noudatteleva vakituinen suhde ei saa häiritä muita omia suunnitelmia ja tekemisiä (mt., 253; vrt. Vaaranen 2006, 2007):

Ei, ei kyllä [seurustelusuhde] vaikuta [opiskelupaikan valintaan], et kyllä meistä kumpikin tietää sen, että mie oon muuttamassa vuoden päästä.

Tyttöjen elämänvalintojen puntaroinneista onkin havaittavissa, että seurustelevatkaan käpykyläläistytöt eivät heittäydy romanttisten tunteiden vietäviksi miten tahansa. Naistapaisena pidetty vastuurationaalisuus (ks. Näre 1992) näkyy aineistossamme erityisesti järkeilevänä vastuuna omasta tulevaisuudesta. Myöhäisen nuoruuden ja kehkeytyvän aikuisuuden elämänvaiheessa tytöt elävät keskellä monia epävarmuuksia: ammattiin valmistuvat eivät tiedä tulevasta työpaikoistaan, ja ylioppilaat ovat keskellä kolmannelle koulutusasteelle hakeutumisen suunnitelmiaan. Monen kohdalla myös toisen asteen koulukaupunki on alkanut näyttää liian pieneltä asuinympäristöltä, ja lähitulevaisuudessa siintää jo seuraava siirto elämän shakkilaudalla. Yhtäältä tämä mentaliteetti on tulkittavissa osaksi nuoruuteen normatiivisesti liitettyjä muutoksia: transiitioita ja niihin liittyvää yleistä epävarmuutta. Toisaalta Käpykylän tytöt ovat kasvaneet sisään muuttamisen välttämättömyyteen elämänkulussaan ja ovat herkkiä tunnistamaan romanttisiin suhteisiin liittyvän haavoittuvuuden mahdollisuuden, suhtautuvat siihen analyttisesti ja tuovat tämän asenteen osaksi omien seurustelukäytäntöjensä kuvailua (myös Näre 2005). Suhteissa on oltava tunteissaan varovainen ja tehtävä eksplisiittisiä sopimuksia väliaikaisuuksista, vapauksista tai rajoituksista. Näissä suhtautumisissa seurustelun aloittamisen tarkastelu kytkeytyy myös pohdintoihin oman autonomian säilyttämisestä suhteessa erilaisiin tulevaisuusvisioihin (myös Hoikkala 2019).

Ei myö virallisesti seurustella [koska tyttö aikoo opiskella Etelä-Suomeen], tapaillaan, mut ku ei miun mielestä niinku oo mitenkään välttämätöntä, et määritellään sitä juttua. Et kuhan viihtyy toisen kanssa [...] kyllä myöki ollaan sovittu, et ei myö niinku tapailla muita. [...] No en nyt sanos, että tässä vaiheessa vielä rakastunu.

Tutkimuksessamme on mukana yksi sekä koko lukumme kysymyksenasettelua että romanttisen rakkauden ideologiaa ja rakkauden suotavia ilmaisutapoja eksplisiittisesti kritisoiva ja satunnaissuhteisiin pyrkivä tyttö: ”[nauraen] kun miun asenne tähän [deittailuun] on ylipäättään aina semmonen ku ’turhaa paskaa’ [nauraa]. Mie en jaksaa säätää ihmisten kanssa, ku se turha draamaa ja kaikkee semmosta.” Yhtäältä tämän kulttuurista tunne- ja toimintanormistoa kritisoivan asenteen voi tulkita kokemukseksi tyttöjen oikeudesta etsiä nautintoa ja siitä, kuinka uusi elämä kauempana kotinurkilta voi mahdollistaa sen. Toisaalta sen voi nähdä myös reaktioksi emotionaalisten riskien tunnistamiseen, jolloin on viisasta vältellä ”liian vakavia” ja tunnepitoisia romanttisia suhteita sekä kieltäytyä konventionaalisesta tyttöromantiikasta. Vaikka nuoria naisia tänään jo rohkaistaankin seksuaaliseen vapauteen ja itsenäisyyteen, käytännössä heteroseksuaalisuuden ja sovinnaisen feminiinisyuden implisiittisesti institutionaalistuneet säännöt ovat kuitenkin vaikeita vastustajia (Aapola ym. 2005, 148–149) ja noudattelevat Marjo Laukkasen (2007, 210; vrt. Kuortti & Jähi 2009, 244) rationaaliseksi seksuaalisuudeksi kutsumaa sukupuolittunutta normatiivisuutta. Käpykylän moraali-ilmastossa kasvanut romantiikan konventioita monin tavoin haastava tyttö voikin kriittisyydessään ja kyseenalaistamisessaan päätyä arkisille törmäyskursseille esimerkiksi teeman tiimoilta käytävissä kotikeskusteluissa:

Se [isä] ei tunnista minua lapsekseen, jos minä olen, siis jos seurustelen jonku tummaihosen tai naisen kanssa [...] sanoi ihan tosissaan [...] äiti on pahoillaan, että ’onko ihan pakko tuoda esille ne uudesta’, varsinkin kun se on kännissä, niin se jaksaa jauhaa siitä, että jos mie en mahu siihen tiettyyn pieneen muottiin.

PÄÄTELLEN JA POHTIEN

Vaikka romanttisten suhteiden ja seurustelun käytännöt ovat muuttuneet paljonkin sukupolvien limittyessä toisiinsa (Hoikkala 2019), romanttiset

tunteet ja niiden vastavuoroisuus määrittyvät edelleen itsestään selviksi, normatiivisiksi ja luonnollistetuiksi onnellisen nuoruuden osatekijöiksi (esim. Laukkanen 2007; Tormulainen 2012). Etsiessämme teini-ikäisten seurustelu- ja rakkaussuhteita käsittelevää nuorten omista kokemuksista ponnistavaa tutkimusta havaitsimme sitä kuitenkin olevan sangen vähän. Kenties seurusteluaiheeseen tarttuminen on ollut hankalaa siihen kiinnittyvien yksityisyysnormistojen ja aikuispelkojen vuoksi: aikuisen on hankala kysyä ja nuoren vaikea kertoa asiasta, johon liittyy erilaisia moraalivirityneiden rajojen ylittämisen potentiaaleja: erityisesti sukupuolielämän aloittamisen ja sen seurausten kysymyksiä. Hiljaisuus tai varovaisuus seurusteluun liittyvien asioiden ympärillä tuottaa kuitenkin helposti vain dikotomista asetelmaa, jossa ahtaisiin vaakakuppeihin asetetaan yhtäältä seksuaalinen vapautuminen ja nautinto ja toisaalta seurusteluun liitetty vaara ja aikuissuojelu (ks. Renold & Ringrose 2013, 248–249).

Keskustelut haastattelemiemme tyttöjen kanssa ovat saaneet meidät vakuuttuneiksi siitä, että tätä intiiminä ja sensitiivisenäkin pidettyä aihetta on syytä tutkia empiirisesti ja nuorten itsensä kokemuksia kunnioittaen. Romantiikan ja seurustelun liian arkana aiheena pitäminen on omiaan tuottamaan tiettyä ”paremmin tietämistä” ja huolipuheen ylilatautumista asiassa, johon nuoret itse saattavat suhtautua varsin realistisesti ja rennosti. Tässäkään analyysissä rakkaus ja romanttinen seurustelu eivät tule esiin minään hallitsemattomina tai kaiken muun ylittävänä tunneasioina, vaan haastattelemamme tytöt puntaroivat niitä suhteessa laajempiin elämänkokonaisuuksiinsa, joissa mukana ovat myös harkitut tulevaisuudensuunnitelmat, arjen maantiede ja asuinympäristö.

Asuinympäristö ja nuoruus kietoutuvat toisiinsa fyysisesti, symbolisesti ja sosiokulttuurisesti (Käyhkö ym. 2019). Seurustelusuhteiden ja -kulttuurin luomisen tilat ja mahdollisuudet ovat hyvin erilaisia väkirikkaissa kaupungeissa kuin vähäväkisissä ja niukkojen liikenneyhteyksien syrjäkylissä. Vähäväkiset syrjäseudut ovat kuitenkin omassa erityisyydessään huomionarvoisia tutkimuskatseiden kohteita: nuoria on vähän, tapaamispaikkoja ei ole tai niihin ei pääse, ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien on hyvin vaikea löytää kumppania tai ylipäänsä tuoda toiveitaan julki (ks. myös Taavetti 2016). Käpykylässäkin tyttöjen ikäisiä nuoria on ollut vain jokunen, eikä heissä ole nähty seurustelutoiveita herättävää potentiaalia. Romanttinen seurustelu oman kylän asukkaan kanssa voisi myös olla elämäkulullinen

ansa: erityisesti tyttöjen tuttavapiiriin kuuluvien käpykyläläispoikien tulevaisuudenvisioihin mahtuvat myös asuminen ja työskentely kotikylässä, mutta tytöille itselleen ajatus tällaisesta tulevaisuudesta on mahdoton.

Tyttöjen haluttomuudessa seurustella oman kylän poikien kanssa ei olekaan kyse vain heidän määrittämisestään vääränlaisiksi, vaan asennoituminen heijastelee laajempaa syrjäisten kylien sukupuolimaisemaa ja -liikettä. Käpykylä sosialisaatioympäristönä kasvattaa tyttöjä viimeistään heidän yläkouluvuosiinaan symboliseen ja konkreettiseen irtiottoon mentaalisesti ahtaaksi käyvästä kotipaikasta (Käyhkö 2017; Käyhkö ym. 2019). Opintojen aloittaminen kaupunkiympäristössä on merkinnyt tytöille henkilökohtaisia elämänuudistuksia, mutta heidän valintansa voi nähdä myös osana kansainvälisestikin havaittua ja jo kauan jatkunutta ”selektiivistä liikettä” (Dahlström 1996), jossa syrjäiset asuinseudut ovat tyhjentyneet ja tyhjentyvät edelleen nuorista naisista.

Muutto Käpykylästä on tytöille monisyinen elämäntavoite, johon kiteytyy sekä suunnitelmia kouluttautumisesta, mielekkäästä työstä ja valintojen täyttämästä vapaa-ajasta että kokemuksia lapsuuden kotipaikan syrjäisyydestä ja sosiokulttuurisesta ahtaudesta. Haastattelemiemme tyttöjen puheissa paikkakunta stigmatsoi asujansa; vain ne jäävät, joilla ei ole rohkeutta lähteä. Romantiikasta ja seurustelusta puhuminen kiinnittyy näin osaksi myös paikallista kulttuurista lähtemisen ja jäämisen problematiikkaa. Toiselta asteelta valmistumisen jälkeen monen tytön mieli katsoo jo koulukaupunkiakin kauemmaksi ja pidempiin irtiottoihin: paikkoihin, tekemisiin ja ihmisiin, joista ei vielä voi tietää mitään. Paluu Käpykylään ei ole osa heidän tulevaisuudensuunnitelmiaan, ja jos niin kävisi, että jostain syystä kuitenkin rakastuisi kotikylän asukkaaseen, pois lähdetäisiin yhdessä.

Artikkeli on julkaistu aiemmin Nuorisotutkimus-lehdessä 1/2021.

Tämä polku soittaa meille rytmin.

Kuuntelen, kuuntelen

kuinka se kauniisti rummuttaa

ja saa metsän ilosta tanssimaan.

Epilogi

Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Vehkalahti

Tutkimuksemme päätaivoitteita on ollut laadullisen ja pitkittäisen tutkimustiedon esiin nostaminen. Vaikka tilastollisin menetelmin toteutettava tutkimus – kuten erilaiset kyselyt – ovat tärkeitä, ne eivät kerro kaikkea nuorten elämästä. Nuorten elämän moninaiset syy- ja seuraussuhteet, jatkumot, katkokset, tunteet, epäröinnit ja päämäärätietoisuudet eivät näy mistään tilastoista, vaan niitä tulee kysyä nuorilta itseltään. Heille on annettava tilaa kertoa niistä yhä uudelleen. Kun tutkija tapaa saman nuoren toistuvasti ja kyselee tämän elämän käännteistä, alkaa hahmottua, miten moninaiisiin seikkoihin nuoren elämänpolun vaiheet kytkeytyvät.

Lähteekö nuori toisen asteen koulutukseen toiselle paikkakunnalle ystävänsä kanssa vai jääkö hän paikalliseen opinahjoon ja vielä joiksikin vuosiksi asumaan lapsuudenkotiinsa, jonne vanhemmat lupaavat hankkia hänelle lemmikin? Jatkaako nuori valtakunnallisen tason kilpaurheilijan uraansa vai alkaako hän panostaa enemmän koulutukseensa? Riitaantuuko nuori vanhempiensa kanssa ja joutuu muuttamaan kotoa vai saako hän perheeltään täyden tuen? Tutkimuksemme konkretisoi, nyansoi ja tarkentaa sitä kuvaa, joka rakentuu erilaisten rekisterien ja tilastollisten tutkimusten perusteella. Joskus yksikin nuori voi kertoa tutkijalle jotain yllättävää, joka asettaa monia asioita uuteen valoon ja luo yhteyksiä sinne, mistä niitä ei ollut odotettu löytyvän.

Ajan kuluessa nuoret alkavat myös enemmän itse reflektoida elettyä elämäänsä ja tekemiään ratkaisuja sekä muiden vaikutusta omiin valintoihinsa. Pitkittäistutkimuksessa heidän kanssaan on kiinnostava pohtia, mitkä eletyt vaiheet ovat olleet käänteentekeviä heidän elämässään. Yhdessä nuorten kanssa tuottamamme pitkittäistieto ei ole yleistettävissä koskemaan kaikkia suomalaisia nuoria, mutta se on rikasta, yllätyksellistä, koskettavaa ja avaa aivan toisenlaisia ulottuvuuksia nuorten elämään kuin lyhyemmän aikajänteen kattavat ja temaattisesti suppeammat tutkimukset. Täydennämme ja rikastamme tutkimuksellamme kuvaa suomalaisesta nuoruudesta ja sen reunaehdoista. Keskeistä ei ole vain kirjata nuorten elämän erilaisia tapahtumia vaan keskustella nuorten kanssa siitä, mil-

laisia merkityksiä he liittävät niihin ja mitä noista tapahtumista seuraa heille. Tutkijoina myös kartoitamme ja kontekstualisoimme nuorten kuvauksia laajempiin yhteyksiin ja keskustelemme tulkinnoista aiemman tutkimuksen kanssa.

Toinen tavoitteemme on ollut nuorten moninaisten elämäntilanteiden esiin tuominen. Nuorista puhutaan herkästi niputtamalla heidät iän perusteella ja määrittelemällä heidät samantapaista elämää viettäviksi. Kuitenkin tutkimuksemme tuo näkyväksi sen, miten erilaista nuorten elämä voi olla eri puolilla Suomea riippuen asuinpaikasta ja perhetilanteesta ja nuorten käytettävissä olevista resursseista. Siinä missä helsinkiläinen nuori voi ehkä viilettää tavoitteellisesta harrastuksesta toiseen ja hyödyntää laajasti pääkaupunkiseudun tarjoamia mahdollisuuksia, harvaanasutulla maaseudulla asuva nuori saattaa viettää pitkiä tunteja koulumatkalla ja joutuu neuvottelemaan, millä kyydillä pääsisi tapaamaan kauempana asuvaa ystäväänsä. Ruotsinkieliset nuoret etsiytyvät tiettyihin kahviloihin tapaamaan kavereitaan, samaa etnistä taustaa edustavat nuoret pelaavat yhdessä höntsäpelejä, ja afrikkalaistaustainen nuori nainen joutuu varomaan liikkumistaan suomalaisten juhliessa vapunaattoa lähiön ostarilla. Akateemiseen statusammattiin tähtäävä nuori satsaa paljon aikaa ja vaivaa pärjätäkseen lukiossa, ammatillisiin opintoihin päätyneet nuoret pitää opinahjonsa rennosti opetustyylistä tai pettyy siihen, ja kolmas nuori panostaa urheiluharrastukseensa voidakseen luoda sen pohjalta ammattilaisuran. Kyse ei ole vain yksilöllisistä eroista, vaan ne kytkeytyvät myös yhteiskunnallisiin erontekoihin ja rakenteisiin.

Samaltakin näyttäytyvä nuoren yksilöllinen valinta kehystyy täysin eri tavoin pääkaupungissa ja maaseudulla, ja sillä voi olla hyvin erilaisia seurauksia nuoren elämälle. Jos kaupungissa asuva nuori haluaa opiskella lukiossa, hän voi todennäköisesti valita useista oppilaitoksista ja eri opiskelulinjoista, asua kotonaan ja jatkaa entisiä harrastuksiaan. Harvaanasutulla alueella nuori joutuu puolestaan miettimään, mistä lähin sopiva oppilaitos löytyy ja pitääkö hänen mahdollisesti muuttaa kotoaan toiselle paikkakunnalle voidakseen opiskella. Toisaalta tutkimuksemme näyttää, että myös harvaanasutuilla alueilla nuoruus voi olla rikasta. Nuoret löytävät pienelläkin paikkakunnalla ja vähien vertaiskontaktien varassa omia tapojaan pitää hauskaa, harrastaa ja ylläpitää ystävyyksiä. Suurin osa nuorisotutkimuksesta kohdistuu kaupunkimaisissa ympäristöissä eläviin

nuoriin, ja jo siksiikin monenlaisissa asuinympäristöissä asuvien nuorten elämään kohdistuva tutkimuksemme tuo näkyviin moninaisuutta.

Tutkimukseemme osallistuneiden nuorten elämää seurattuumme voimme myös todeta, että nuoria ei tulisi nähdä vain yksilöinä, jotka muotoilevat itsenäisesti toimintaansa, vaan heidän elämänsä on monin tavoin kietoutunut heidän perhesuhteisiinsa, ystävyksiinsä, asuinpaikkakunnan ja naapuruston ihmissuhteisiin, opiskelumahdollisuuksiin ja työpaikkoihin. Joskus muuttaminen kotoa opintojen tai töiden perään olisi nuoren kannalta monin tavoin järkevä ratkaisu, mutta hän ei halua sitä, koska se merkitsisi tärkeiden ihmissuhteiden katkeamista tai ainakin etääntymistä. Joskus taas nuori haluaa ehdottomasti lähteä kotoaan voidakseen jatkaa tärkeää ihmissuhdetta toisella paikkakunnalla.

Samallakin paikkakunnalla asuvien nuorten elämä voi olla hyvin erilaista riippuen siitä, millaisessa perheessä ja millä asuinalueella hän asuu, montako sisarusta on, ovatko vanhemmat eronneet, missä ammateissa vanhemmat toimivat tai millainen on perheen toimeentulo. Osalla perheistä on suuria haasteita, esimerkiksi terveysongelmia, ja ne vaikuttavat väistämättä lastenkin elämään. Erilaiset ongelmat kiertyvät monesti toisiinsa. Vaikeuksien syveneminen ei kuitenkaan ole vääjäämätöntä, vaan nuorten tilanteessa tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Alun perin hyvinvoivalta vaikuttavan ja päämäärätietoisesti opiskelevan nuoren elämässä voi tapahtua odottamattomia käännteitä, joiden tuloksena hän päätyy keskeyttämään opintonsa ja joutuu etsimään uutta suuntaa elämäänsä. Toinen nuori, joka ei peruskoulussa näyttänyt motivoituvan opintoihin vaan näytti jäävän jopa vaille päättötodistusta, löytää mutkien ja sivupolkujen kautta oman polun ja innostuksen, ammattiylpeydenkin.

Haluamme tutkimuksellamme nostaa esiin myös nuorten usein näkymättömäksi jäävää, mutta moninaista panosta niin omien perheidensä kuin asuinpaikkakuntiansa sekä toisten lasten ja nuorten hyväksi. Monissa perheissä nuorten tekemät hoiva- ja kotityöt sekä emotionaalinen työ toisten perheenjäsenten kannattelemiseksi ovat oleellisia koko perheen hyvinvoinnille. Nuoret vetävät kerhoja ja järjestävät toimintaa nuoremmille lapsille asuinpaikkakunnillaan. He toimivat isoisina seurakunnissa, valmentavat liikuntaryhmiä ja järjestävät ohjelmaa muillekin kuin lapsille. Nuoret käyvät hoitamassa hevosia ja muita eläimiä, auttavat perheidensä ja muiden omistamissa yrityksissä ja vaikkapa jakavat lehtiä opiskelujensa ohella.

Mitä Nuoret Ajassa -tutkimukseen osallistuneille nuorille kuuluu tällä hetkellä?

Globaali koronapandemia ja siihen liittyvät rajut rajoitustoimet on nähty erityisen vahingollisina siirtymävaiheessa eläville nuorille. Toisen asteen opiskelijat ovat joutuneet suorittamaan pitkiä jaksoja etäopiskeluna. Ylioppilaskirjoitusten aikatauluja on muutettu, ja korkeakoulujen pääsyaatimuksia muutettiin hyvin lyhyellä aikavälillä. Myös korkeakouluopin-tojaan suorittavat ovat opiskelleet pääosin etäopintoina. Monia nuorten työtilaisuuksia on jäänyt toteutumatta; varsinkin ravintola-, matkailu- ja tapahtuma-ala ovat kärsineet rajoituksista. Maasta toiseen liikkumista on rajoitettu, minkä vuoksi monen nuoren suunnitelmat vaihto-opiskeluista tai au pair -työskentelystä ovat peruuntuneet. Varusmiespalveluksen suorittamisen tavat ovat muuttuneet, kuten monet muutkin asiat. Muutokset ja rajoitukset ovat tuoneet nuorten ja nuorten aikuisten elämään monia haasteita, ja erityisesti sosiaaliset suhteet ovat vaikeutuneet monin tavoin.

Koronaan liittyvät muutokset ovat vaikuttaneet myös Nuoret ajassa -tutkimukseen osallistuneisiin nuoriin. Osa heistä on ollut vuonna 2020 varusmiespalveluksessa, moni jatkanut opintojaan korkeakouluissa tai ammatillisessa koulutuksessa, osa taas oli siirtymässä vastavalmistuneena työelämään koronakriisin mullistaessa nuorten työmarkkinat. Osa on joutunut muuttamaan takaisin vanhempiansa luo taloudellisten edellytysten kadotessa itsenäiseltä asumiselta. Jotkut nuorista ovat jo alkaneet muodostaa omia perheitään. (Ks. Vehkalahti ym. 2021.)

Olemme pyytäneet nuoria haastatteluissa joskus lähettämään itselleen terveisiä tulevaisuuteen, tutkimuksen päättymisajankohtaan: mitä he haluaisivat sanoa itselleen sen hetkisestä tilanteestaan käsin, joko toiveisiin tai tavoitteisiin liittyvää tai kannustusta tai mitä tahansa, josta he toivovat tutkijan muistuttavan tuolloin tehtävässä haastattelussa. Monesti nuorten näissä tilanteissa lähettämät terveiset ovat liittyneet siihen, että nuori ei kadottaisi aikuistuuksaan kiinnostustaan johonkin hänelle tärkeään asiaan, että hän muistaisi varjella hyvinvointiaan ja terveyttään, tai että hän uskoisi omiin mahdollisuuksiinsa vaikeuksissakin.

Tämän kirjan myötä me tutkijat haluamme lähettää terveisemme ja kiitoksemme kaikille tutkimukseen osallistuneille nuorille heidän arvokkaasta panoksestaan, joka on tehnyt tämän tutkimuksen mahdolliseksi.

Lisäksi haluamme kiittää tutkimukseen osallistuneita kuntia ja oppilai-

toksia hyvästä yhteistyöstä. Lämpimät kiitokset ansaitsevat myös ne rehtorit ja opettajat, jotka ovat auttaneet meitä eri paikkakunnilla, samoin kuin muut nuorten kanssa toimivat ammattilaiset, kuten opinto-ohjaajat, koulupsykologit ja nuorisotyöntekijät. Monesti olemme tutkimusta tehdessämme kohdanneet nuorista välittäviä aikuisia, jotka pyrkivät tekemään parhaansa omasta roolistaan käsin nuoria tukeakseen ja auttaakseen heitä eteenpäin elämässä.

Kiitämme laajan tutkimuksen eri osatutkimuksia ja -vaiheita rahoittaneita tahoja: opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikköä, Suomen Akatemiaa, Valtioneuvoston kansliaa, Olvi-säätiötä, Alli Paasikiven säätiötä ja Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Karjalan rahastoa. Kiitämme tutkimusyhteistyössä mukana olevia yliopistoja ja Nuorisotutkimusseuraa, jotka omalta osaltaan ovat mahdollistaneet laajan tutkijajoukon työskentelyn hankkeessa pitkäkestoisesti. Kiitämme hyvästä yhteistyöstä myös *Nuorisotutkimus*-lehteä, jonka myöntämällä uudelleenpainatusluvulla kaksi lehdessä aiemmin julkaistua artikkelia on voitu julkaista uudelleen osana tämän teoksen kokonaisuutta. Kiitämme myös julkaisun kahta anonyymia vertaisarvioitsijaa heidän arvokkaasta palautteestaan ja kannustavista kommentistaan. Vertaisarvioitsijoiden pohjalta kirjaan tuli mukaan vielä kokonainen uusi luku ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne’. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä”. Osa arvokkaimmista kommentista koski tutkimuksen tulevaisuutta, ja pyrimme jatkossa ottamaan ne huomioon.

Nuoret ajassa -tutkimus jatkuu yhä. Pyrimme seuraamaan nuorten elämänpolkuja yhteensä kymmenen vuoden ajan, eli vuoteen 2025 asti. Houkuttava on kyllä sekin ajatus, että joskus myöhemmin kutsuisimme heitä vielä seurantahaastatteluun. Tutkimuksen jatko asettaa yhä lisääntyviä haasteita nuorten tavoittamiselle, sillä he hajaantuvat yhä voimakkaammin eri puolille Suomea, ja osa on päätenyt myös ulkomaille. Heidän elämäntilanteensa alkavat eriytyä muutenkin toisistaan yhä enemmän. Jatkamme tutkimustulostemme julkaisemista eri foorumeilla, myös kansainvälisesti, ja tutkimuksen edistymistä voi seurata ainakin Nuorisotutkimusseuran internet-sivuston kautta.

Luku liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen Rural Generations on the Move. Cultural History of Rural Youth, 1950–2020 (SA 323105, Vehkalahti, Oulun yliopisto).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 160. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyudet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.
- Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 69. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusseura.
- Aaltonen, Sanna (2010) Mopojen merkityksiä poikien arjessa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 103–107.
- Aaltonen, Sanna (2011) Tytöt ja maine. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötytökimukseen*. Tampere: Vastapaino, 269–304.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005 / 2017) Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–32.
- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämääritteilyt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aapola, Sinikka (2002) Exploring Dimensions of Age in Young People's Lives. A Discourse Analytical Approach. *Time & Society* 11(2/3), 295–314.
- Aapola-Kari, Sinikka & Tolonen, Tarja (2019) Nuoret toisen asteen koulutusvalintoja tekemässä. Teoksessa Jenni Lahtinen (toim.) *"Mikä ois mun juttu" – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisatiomaisemien kehyksissä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. <http://julkaisut.valtio-neuvosto.fi/handle/10024/161925>
- Aapola-Kari, Sinikka & Vehkalahti, Kaisa (2020) Jatkuvuutta, resursseja ja neuvottelua: Nuoret puhuvat perheestä. Teoksessa Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 227. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoneuvosto, 67–86.
- Aarresola, Outi (2016) *Nuorten urheilupolut. Tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Abrams, Lynn (2010) *Oral history Theory*. London & New York: Routledge.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters. Embodied Others in Post Coloniality*. London & New York: Routledge.
- Ahtee, Eeva (2017) *Harrastus on nuorten oma juttu. Ideoita nuorisohjaajille harrastusten pariin ohjaamiseen, kouluyhteistyöhön ja alueelliseen nuorisotyöhön*. Helsinki: Helsingin kaupunki. http://vapari.munstadi.fi/files/2017/06/Hyva_vapaa_aika_opas_netti.

- pdf. (Viitattu 5.8. 2018.)
- Ahvensalmi, Sini & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2012) Opinnoissa menestyvien lukio-tyttöjen koulu-uupumus elämänhistorian kontekstissa. *Nuorisotutkimus* 30 (4), 21–33.
- Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Allen, Kim (2016) Top girls navigating austere times: interrogating youth transitions since the 'crisis'. *Journal of Youth Studies* 19 (6), 805–820.
- Alston, Margaret (2004) "You Don't Want to Be a Check-out Chick All your Life". The Out-migration of Young People from Australia's Small Rural Towns. *Australian Journal of Social Issues* 39 (3), 299–313.
- Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelija-asuntolat 2015*. Raportit ja selvitykset 2016:2. Helsinki: Opetushallitus.
- Anttila, Anna & Ojanen, Karoliina & Saarikoski, Helena & Timonen, Senni (2011) Tyttöjen juttuja. Tyttökulttuurin monimuotoiset tilat. Teoksessa Karoliina Ojanen & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 135–172.
- Anttila, Anna (2002) Varhaisnuorten romanttinen seurustelu. Teoksessa Tapio Kuure & Mika Vuori & Mika Gissler (toim.) *Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen – siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolat -vuosikirja*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta Nuora, 66–71.
- Anttila, Anna (2009) *Leikin asia. Näkökulmia varhaisnuorten romanttiseen seurustelukulttuuriin*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Anttila, Anna (2017) *Hyvä vapaa-aika – Parasta oppia. Raportti vapaa-ajan tuen vaikutuksista nuorten sosiaaliin suhteisiin, koulumeneestykseen ja peruskoulun jälkeisiin valintoihin*. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisosaiankeskus.
- Armila, Päivi (2016) Ei-minkään tekemistä keskellä ei-mitään – vai miten se on? Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 60–73.
- Armila, Päivi (2018a) Hylkysyrjälaisnuorten arjen rytmit ja piirit. Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 60–73.
- Armila, Päivi (2018b) Kauas on pitkä matka: Tutkimusentekoa kylien katveessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisu 206. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura, 171–182.
- Armila, Päivi (2020) Syrjäseudun nuoret ja liikuntaharrastukset: Tanssii mummojen kanssa. Teoksessa Jouko Kokkonen & Kati Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 142–159.
- Armila, Päivi & Halonen, Terhi & Käyhkö, Mari (toim.) (2016) *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 60–73.

- dulla. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2018a) On the educational edges of a learning society: the Finnish hinterland as a framework of educational choices for young people. *Journal of Youth Studies* 21 (9), 1198–1215.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2018b) Syrjäkylien pojat: Kaveruutta ja kilometrejä. Teoksessa Antti Kivijärvi & Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.) *Poikatutkimus*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 205. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura, 261–286.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2019) Uusi minä uudessa arjessa – Syrjäkylästä kaupunkiin opiskelemaan muuttaneiden nuorten kokemuksia ja kerrontaa. Teoksessa Helena Hirvonen & Antero Puhakka & Pirjo Pöllänen (toim.) *Arjen riimastot: Eeva Jokisen juhlaKirja*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 197–207.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari (2018) Koulutusyhteiskunnan reunamerkitöjä – Syrjäseuduilla asuvat nuoret ja koulutukseen hakeutuminen. Teoksessa Heikki Silvennoinen & Mira Kalalahti & Janne Varjo (toim.) *Koulutuksen lupaukset ja koulutususko. Kasvatustieteellisen vuosikirja II*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 129–161.
- Arnett, Jeffrey Jensen & Kloep, Marion & Hendry, Leo B. & Tanner, Jennifer (2011) *Debating Emerging Adulthood: Stage or Process?* New York: Oxford University Press.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2000) Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Back, Les (1996) *New ethnicities and urban culture. Racism and Multiculture in Young Lives*. London: Routledge.
- Bæck, Unn Doris (2004) The Urban Ethos. Locality and Youth in North Norway. *Young* 12 (2), 99–115.
- Barnes, Grace & Hoffman, Joseph & Welte, John & Farrell, Michael & Dintcheff, Barbara (2007) Adolescents' time use: Effects on substance use, delinquency and sexual activity. *Journal of Youth and Adolescence* 36, 697–710.
- Berg, Päivi (2012) Kunnan kansalaisia kasvattamassa – vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseuran kasvatustehtävistä. *Nuorisotutkimus* 30 (4), 34–52.
- Berg, Päivi & Aaltonen, Sanna (2016) Wendy, Peter and the Lost Boys – The Gendered Discourses of Welfare Service Practitioners and Their Young Clients. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 25 (2), 1–17.
- Berg, Päivi & Anttila, Anu-Hanna & Härämä, Vuokko (2018) Lähteminen ja jääminen luokkatekona – nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön. *Sosiologia* 55 (3), 231–247.
- Bernelius, Venla (2013) *Eriytyvät kaupunkikoulut. Helsingin peruskoulujen oppilaspohjan erot, perheiden kouluvalinnat ja oppimistuloksiin liittyvät aluevaikutukset osana kaupungin eriytymiskehitystä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Blerk, Lorraine van (2013) New street geographies. The impact of urban governance on the mobilities of Cape Town's street youth. *Urban Studies*, 50 (3), 556–573.
- Boddy, Janet & Bakketeig, Elisiv & Østergaard, Jeanette (2020) Navigating precarious times? The experience of young adults who have been in care in Nor-

- way, Denmark and England. *Journal of Youth Studies* 23 (3), 291–306. DOI: 10.1080/13676261.2019.1599102
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1990) *The Logic of Practice*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1997/1986) The Forms of Capital. Teoksessa A. H. Halsey & Hugh Lauder & Phillip Brown & Amy Stuart Wells (eds) *Education, Culture, Economy, Society*. Oxford: Oxford University Press, 46–58.
- Brooks, Fiona & Chester, Kayleigh & Smeeton, Nigel & Spencer, Neil (2016) Video gaming in adolescence: factors associated with leisure time use. *Journal of Youth Studies* 19 (1), 36–54. DOI: 10.1080/13676261.2015.1048200
- Bullen, Elizabeth & Kenway, Jane (2004) Subcultural capital and female ‘underclass?’ A Feminist response to underclass discourse. *Journal of Youth Studies* 7 (2), 141–153.
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bytheway, Bill (2011) *Unmasking Age. The Significance of Age for Social Research*. Bristol: Policy Press.
- Cahill, Caitlin (2000) Street Literacy: Urban Teenagers’ Strategies for Negotiating their Neighbourhood. *Journal of Youth Studies* 3 (3), 251–277.
- Cairns, Kate (2014) Both here and elsewhere: Rural Girls’ Contradictory Visions of the Future. *Gender and Education* 26 (5), 477–489.
- Castrén, Anna-Majja (2012) Kahden maailman välissä: nuoret ja perheen sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Annika Nivala & Teea Tonttila (toim.) *Nuorten tukeminen vanhempien erossa: Tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä*. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto, 47–56.
- Cele, Sofia (2013) Performing the Political through Public Space: Teenage Girls’ Everyday Use of a City Park. *Space and Polity* 17 (1), 74–87.
- Charmaz, Kathy (2015) Grounded theory: Methodology and theory construction. Teoksessa James D. Wright (ed.) *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2. painos), 402–407. Amsterdam: Elsevier.
- Clarke, John & Hall, Stuart & Jefferson, Tony & Roberts, Brian (1986/1976) Subcultures, cultures and class. A theoretical overview. Teoksessa Stuart Hall & Tony Jefferson (eds) *Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson, 9–74.
- Connell, Raewyn (2005) *Masculinities*. Berkeley, California: University of California Press.
- Cook, Julia Anne (2018) Gendered expectations of the biographical and social future: young adults’ approaches to short and long-term thinking. *Journal of Youth Studies* 21 (10), 1376–1391.
- Corbett, Michael (2007) *Learning to Leave. The Irony of Schooling in a Coastal Community*. Halifax: Fernwood Publishing.
- Corbett, Michael (2013) I’m going to make sure I’m ready before I leave: The complexity of educational and mobility decision-making in a Canadian coastal community. *Journal of Rural Studies*, vol 32, 275–282.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Joanna (2012) *Young People Making it Work: Continuity and Change in Rural Places*. Melbourne: Melbourne University Publishing.
- Dahlström, Margareta (1996) Young Women in a Male Periphery – Experiences from

- the Scandinavian North. *Journal of Rural Studies* 12 (3), 259–271.
- Dennis, Samuel F. (2006) Prospects for Qualitative GIS at the Intersection of Youth Development and Participatory Urban Planning. *Environment and Planning* 38 (11), 2039–2054.
- Donkersloot, Rachel (2012) Gendered and Generational Experiences of Place and Power in the Rural Irish Landscape. *Gender, Place & Culture* 19 (5), 578–599.
- Driscoll, Catherine (2016) Nowhere to Go, Nothing to Do. Teoksessa Claudia Mitchell & Carrie Rentschler (eds) *Girlhood and the Politics of Place*. New York: Berghahn Books, 51–67.
- Dunkley, Cheryl Morse (2004) Risky Geographies: Teens, Gender, and Rural Landscape in North America. *Gender, Place & Culture* 11 (4), 559–579.
- Elder, Glen H. & Kirkpatrick Johnson, Monica & Crosnoe, Robert (2003) The emergence and development of life course theory. Teoksessa Jeylan T. Mortimer & Michael J. Shanahan (eds) *Handbook of the life course. Handbooks of sociology and social research*. Springer, 3–19.
- Elliott, Jane & Holland, Janet & Thomson, Rachel (2008) Longitudinal and Panel Studies. Teoksessa Pertti Alasuutari & Leonard Bickman & Julia Brannen (eds) *The Sage Handbook of Social Research Methods*. London: Sage, 228–248.
- Eräranta, Kirsi & Autio, Minna (2007) Polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteeseinä. Teoksessa Kirsi Eräranta & Minna Autio (toim.) *Polarisoitua nuoruus? Nuorten elinolat -vuosikirja 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämisskeskus (Stakes), 8–16.
- Eskelinen, Nik & Erola, Jani & Karhula, Alekski & Ruggera, Lucia & Sirmö, Outi (2020) Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa Maija Mattila (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Helsinki: Kaleva Sorsa -säätö, 127–155.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Estola, Eila & Uitto, Minna & Syrjälä, Leena (2017) Elämäkertahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 153–173.
- Evans, Karen (2002) Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult Transitions in England and the New Germany. *Journal of Youth Studies* 5 (3), 245–269. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1367626022000005965>
- Fangen, Katrine (1999) *Pride and Power. A Sociological Study of the Norwegian Radical Nationalistic Underground Movement*. Oslo: Universitet i Oslo.
- Fangen, Katrine (2010) Social Exclusion and Inclusion of Young Immigrants: Presentation of an Analytical Framework. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 18 (2), 133–156.
- Farrugia, David (2014) Towards a Spatialized Youth Sociology: The Rural and the Urban in Times of Change. *Journal of Youth Studies* 17 (3), 293–307.
- Farrugia, David (2016) The Mobility Imperative for Rural Youth: the Structural, Symbolic and Non-Representational Dimensions Rural Youth Mobilities. *Journal of Youth Studies* 19 (6), 836–851.
- Fornäs, Johan & Bolin, Görän (eds) (1995) *Youth Culture in Late Modernity*. UK: SAGE Publications Ltd.

- Franck, Karen A. & Stevens, Quentin (2007) Tying down loose space. Teoksessa Karen A. Franck & Quentin, Stevens (eds) *Loose space: possibility and diversity in urban life*. London: Routledge, 1–33.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.
- Gauthier, Anne & Furstenberg, Frank (2005) Historical Trends in Patterns of Time Use among Young Adults in Developed Countries. Teoksessa Richard Settersten & Frank Furstenberg & Rubén Rumbaut (eds) *On the Frontier of Adulthood. Theory, Research and Public Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Giddings, Robert & Yarwood, Richard (2005) Growing up, Going out and Growing out of the Countryside: Childhood Experiences in Rural England. *Children's Geographies* 3 (1), 101–114.
- Glendingning, Anthony & Nuttall, Mark & Hendry, Leo & Kloep, Marion & Wood, Sheila (2003) Rural Communities and Well-Being: A Good Place to Grow Up? *The Sociological Review* 51 (1), 129–156.
- Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. London: Harper and Row.
- Gordon, Tuula (2007) Urban citizenship. Teoksessa William T. Pink & George W. Noblit (eds) *International handbook of urban education*. Dordrecht: Springer, 447–462.
- Gordon, Tuula (2008) Feministinen materialismi. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura.
- Gordon, Tuula & Holland, Janet & Lahelma, Elina (2000) *Making Spaces. Citizenship and Difference in Schools*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Gordon, Tuula & Hynninen, Pirkko & Lahelma, Elina & Metso, Tuija & Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2006) Collective ethnography, joint experiences and individual pathways. *Nordisk Pedagogik* 26 (1), 3–15.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2003) From ethnography to life history: tracing transitions of school students. *International Journal of Social Research Methodology* 3(6), 245–254.
- Gouldbourne, Harry & Salomos, John (2003) Families, Ethnicity and Social Capital. *Social Policy & Society* 2 (4), 329–338. DOI:10.1017/S1474746403001362
- Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) (2014) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Haanpää, Leena (2019) *Harrastustakuu: Yhdenvertaisuuden asialla*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 221. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Habermas, T. & Körber, C. (2015) Autobiographical reasoning in life narratives buffers: the effect of biographical disruptions on the sense of self-continuity. *Memory* 23 (5), 664–67.
- Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2019) *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.

- Harinen, Päivi (1998) Elämän kokoisia perheitä. Tutkimus yksinhuoltaja- ja uusperheissä elävien nuorten perhepuheesta. Teoksessa Helena Helve (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet*. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 5. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 54–108.
- Harinen, Päivi (2003) Vapautta vailla. Neljä äitikohtaloa. Teoksessa Risto Turunen & Marianne Roivas (toim.) *Mikä ero? Kaksikymmentä kirjoitusta yhteiskunnasta, kulttuurista ja sukupuolesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 362–377.
- Harinen, Päivi (2010) Skeittariפוika se laudallansa... Liikunnan muuttuvat merkitykset ja maisemat. *Kasvatus & Aika* 4 (2), 99–108.
- Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 170–179.
- Harinen, Päivi (toim.) (2003) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 38. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009) (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harnett, Tove & Jönson, Håkan (2017) ”They are different now” – Biographical continuity and disruption in nursing home settings. *Journal of Aging Studies* 42 (August 2017), 1–8.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harris, Anita & Wyn, Johanna (2009) Young People’s Politics and the Micro-Territories of the Local. *Australian Journal of Political Science* 44 (2), 327–344.
- Haug, Frigga (ed.) (1987) *Female Sexualization. A Collective Work of Memory*. Translated by Erica Carter from the original german version. London: Verso.
- Haugen, Marit S. & Villa, Mariann (2006) Rural Idylls or Boring Places? Teoksessa Bettina Bock & Sally Shortall (eds) *Rural Gender Relations: Issues and Case Studies*. Oxfordshire: CABI International, 181–195.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva (1985) *Lättäbataista punkkareihin: suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Helsinki: Otava.
- Helander, Reetta (2002) Somalilityöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkarukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 104–128.
- Heller, Agnes (1995) Yhteiskuntatieteiden hermeneuttisesta metodista yhteiskuntatieteiden hermeneutiikkaan. *niin & näin* 3/1995, 13–23.
- Helsingin Sanomat* (2020) Korkeakoulupaikan saaneista 80 prosenttia on ensikertalaisia, ja vaikeimmin opiskelupaikka irtoaa monille yllättävästä koulusta – HS:n hakukone kertoo sisäänpääsytiedot aloittain ja kouluittain. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006571931.html> (Luettu 5.8.2021.)

- Helsinki alueittain 2016*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja 2017. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/17_03_27_Helsinki_alueittain_2016_Tikkanen.pdf. (Viitattu 22.11. 2017.)
- Helve, Helena (1987) *Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista*. Helsingin yliopiston uskontotieteen jaoston toimitteita 4. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Helve, Helena (1993) *The World View of Young People. A Longitudinal Study of Finnish Youth Living in a Suburb of Metropolitan Helsinki*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Ser. B. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Helve, Helena (2005) Borders and possibilities in youth research – a longitudinal study of the world views of young people. Teoksessa Helena Helve (ed.) *Mixed Methods in Youth Research*. Helsinki: Finnish Youth Research Society, 57–81.
- Helve, Helena (2009) Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika, arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 250–269.
- Henderson, Sheila & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue & Thomson, Rachel (2007) *Inventing Adulthoods. A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: Sage.
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi (2008) Kohti hyvää aikuisuutta: ”omilleen asettumisen” kulttuurinen kuva. *Aikuiskasvatus* 28 (1), 4–14.
- Hirvilampi, Tuuli & Helne, Tuula (2014) Changing Paradigms: A Sketch for Sustainable Wellbeing and Ecosocial Policy. *Sustainability* 6 (4), 2160–2175.
- Hirvilampi, Tuuli (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksia 136. Helsinki: Kela.
- Hoikkala, Ilona (2019) ”Yhträkkiä päässä pyöri vain POJAT”. Ensirakkaus ja rakastuminen 1900-luvun sukupolvien nuoruuskokemuksen ja suomalaisen tunnehistorian tuottajina. Talous ja sosiaalishistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hoikkala, Susanna (2011) Ratsauksia ja kusitestejä. Päihde- ja huumeekontrolli lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuvat hallinta*. Tampere: Vastapaino, 243–278.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi (1996) Tukkiemiestarzanin pojanpoika. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 285–301.
- Hoikkala, Tommi (2019) Mikä työntää pois, mikä vetää puoleensa? Epättyypillisiä valintoja tehneet nuoret ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Jenni Lahtinen (toim.) *”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisatiomaisemien kehyksissä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68.
- Holford, Naomi & Renold, Emma & Huuki, Tuija (2016) What (else) can a kiss do? Theorizing the power plays in young children’s sexual cultures. *Sexualities* 16 (5–6), 710–729.
- Holland, Janet (2011) Timescapes: Living a Qualitative Longitudinal Study. *Forum:*

- Qualitative Social Research* 12 (3), Art. 9. Available on-line: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1729/3232> (Luettu 5.8.2021.)
- Holland, Janet & Reynolds, Tracey & Weller, Susie (2007) Transitions, Networks and Communities: The Significance of Social Capital in the Lives of Children and Young People. *Journal of Youth Studies* 10 (1), 97–116. DOI: 10.1080/13676260600881474
- Holland, Janet & Thomson, Rachel (2009) Gaining a perspective on choice and fate: Revisiting critical moments. *European Societies* 11 (3), 451–469.
- Hollingworth, Sumi & Williams, Katya (2009) Constructions of the working-class ‘Other’ among urban, white, middle-class youth: ‘chavs’, subculture and the valuing of education. *Journal of Youth Studies* 12 (5), 467–482.
- Honkatukia, Päivi & Svyntarenko, Arseniy (2019) Intergenerational encounters on the metro: young people’s perspectives on social control in the media city. *Emotion, Space and Society* 32, 100545.
- Hunt, Stephen (2005) *The Life Course. A Sociological Introduction*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Huuki, Tuija (2016) Pinoa, pusua ja puserrusta: Vallan sukupuolistuneet virtaukset lasten leikeissä. *Sukupuolentutkimus* 29 (3), 11–24.
- Hyvärinen, Matti (2008) Analyzing Narratives and story-telling. Teoksessa Pertti Alasuutari & Leonard Bickman & Julia Brannen (eds) *The Sage handbook of social research methods*. London: Sage, 447–460.
- Hyvärinen, Matti (2014) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino 90–118.
- Hyvärinen, Reetta & Riitaoja, Anna-Leena & Särkelä, Elina (2014) Peruskoulu samuuden, erilaisuuden ja toiseuden kokemuksen tilana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 63–72.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni & Puuronen, Anne (2013) Johdanto. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi & Anne Puuronen (toim.) *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 139. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Isotalo, Anu (2015) *Mistä on hyvät tytöt tehty? Somalitytöt ja maineen merkitykset*. Turun yliopisto. <http://www.utupub.fi/handle/10024/113010>. (Viitattu 22.11.2017.)
- Isotalo, Anu (2015) *Mistä on hyvät tytöt tehty? Somalitytöt ja maineen merkitykset*. Turku: Turun yliopisto.
- Johansson, Mats (2016) Young women and rural exodus – Swedish experiences. *Journal of Rural Studies*, vol 43, 291–300.
- Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 250–270.
- Jonsson, Jeff & Wellander, Linus (2021) *NABO – Social Inclusion of Youth in the Nordic*

- Region. Växjö: Nordic Council of Ministers & Swedish Agency for Youth and Civil Society.*
- Jouhki, Essi (2020) *Teinikuntatoiminnan sukupolvet. Muistitietohistoria oppikoulujen koululaisliikkeestä 1950–1970-luvuilla*. Oulu: Acta Universitatis Ouluensis B 178.
- Juntunen, Anna (2018) ”Pitää saada itkee ilosta ja surustakin” – nuoret ja hyvän elämän rakennusaineet. *Nuorisotutkimus* 36 (2), 35–54.
- Juvonen, Tarja & Romakkaniemi, Marjo (2019) Between Mobility and Belonging: The Meanings of Locality among Youth in Lapland in the Transition to Adulthood. *Young – Nordic Journal of Youth Studies*, vol 27 (4), 321–335.
- Kaarainen, Meri-Tuulia & Saikkonen, Loretta (2019) Pelaamisen ja sosiaalisuuden ympärille muodostuvat kolmannet tilat. *Nuorisotutkimus* 37 (1), 20–37.
- Kalalahti, Mira & Varjo, Janne & Jahnukainen, Markku (2017) Immigrant-origin youth and the indecisiveness of choice for upper secondary education in Finland. *Journal of Youth Studies* 20 (9), 1242–1262. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/013676261.2017.1321108>
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) (2020) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Karlsen Bæck, U.-D. & Paulgaard, G. (eds) (2012) *Rural futures? Finding one's place within changing labour markets*. Tromsø: Orkana Forlag.
- Kato, Yuki (2009) Doing consumption and sitting cars: adolescent bodies in suburban commercial spaces. *Children's Geographies* 7 (1), 51–56.
- Kepsu, Kaisa & Markelin, Lia & Vento, Isak & Wrede-Jäntti, Matilda (2020) *Den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2020. Del 1. Välmående, studier och framtid*. Med forskarkommentarer av Isak Vento och Matilda Wrede-Jäntti. Magma. https://magma.fi/wp-content/uploads/2020/11/magma-ungdomsbarometer-layout-DIGI-kрут_23nov.pdf (Viitattu 11.11.2020.)
- Keren, Michaela & Solenkob, Liad & Yakhnich, Liat & Karnieli-Miller, Orit (2018) Significant life events as a journey of meaning making and change among at-risk youths. *Journal of Youth Studies* 2 (4), 441–460.
- Keskinen, Kalle & Lehtonen, Sanna & Leino, Mari (2011) Kaikki tiet vievät Hansaan: Nuorten vapaa-ajanvietto osana kauppa-keskuksen arkea. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 19–32.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorpi, Pasi & Sutela, Elina (2016) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 120–142.
- Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 100–137.
- Kiilakoski, Tomi (2016) *I am Fire but my Environment is the Lighter. A Study on Locality, Mobility, and Youth Engagement in the Barents Region*. Finnish Youth Research Society / Finnish Youth Research Society publications 179. Helsinki: Finnish Youth Research Society.
- Kivijärvi, Antti (2014) Piilossa kasvattajilta. Nuoret ja hengailutilojen viehätyks. Teoksessa

- Päivi Harinen & Mari Käyhkö & Anni Rannikko (toim.) *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys? Leena Kosken juhlaKirja*. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 120–136.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten arjessa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 162. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kivijärvi, Antti (2015) Fragility of leisure ties between ethnic minority and majority youth – an empirical case from Finland. *Journal of Leisure Studies* 34 (2), 150–165.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha & Kaipainen Päivi (2012) Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (5), 559–566.
- Kivitalo, Mari (2007) Habitus muuttoliiikkeessä. Teoksessa Leena Alanen & Veli-Matti Salminen & Martti Siisiäinen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 181–209.
- Klemelä, Kirsi & Tuittu, Anne & Virta, Arja & Rinne, Risto (toim.) (2011) *Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana*. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 211, kasvatustieteiden laitos. Turku: Turun yliopisto.
- Kojo, Marjaana (2012) Lanitusta, ladderia ja lifetystä – kilpapelaaminen nuorten alakulttuurina. Teoksessa Mikko Salasuo & Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 124. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 64–82.
- Komonen, Pauli (2012) Graffitimaalarin vaiheet alakulttuurissa ja toiminnan luonne. Teoksessa Mikko Salasuo & Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 124. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 169–198.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuuhteissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 18–35.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi (2014) Ystävyys tilallisen kiinnittymisen suuntaajana: tilateoreettisia tulkintoja lasten ja nuorten ystävyyksistä. *Alue ja Ympäristö* 43 (1), 16–33.
- Koskela, Hille (1999) 'Gendered Exclusions': Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 81 (2), 111–124.
- Koskela, Hille (2009) *Pelkokiierre*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koski, Leena (2008) Kuvankaunis koti. Teoksessa Päivi Harinen & Leena Koski (toim.) *Arjen askeleet. Otteita elämän järjestyksistä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kouluterveyskysely (2019) *Perustulokset. Nuoret 2017 ja 2019*. Indikaattori: Kouluuupumus %. Koko maa, lukio 1. ja 2. vuosi. THL. [https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=87869&mittarit_0=199594&mittarit_1=199900&mittarit_2=199256&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161123#\(Viitattu 9.11.2020\)](https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=87869&mittarit_0=199594&mittarit_1=199900&mittarit_2=199256&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161123#(Viitattu%209.11.2020))
- Kullman, Kim (2012) Tilan ystävät. Koulumatkalaiset ja kaupungin etiikka. Teoksessa Harriet Strandell & Lotta Haikkola & Kim Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat*

- tilat*. Tampere: Vastapaino, 237–260.
- Kullman, Kim & Strandell, Harriet & Haikkola, Lotta (2012) Lapsuuden muuttuvat tilat. Näkökulmia lapsuuteen 2000-luvulla. Teoksessa Harriet Strandell & Kim Kullman & Lotta Haikkola (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 9–26.
- Kulmalainen, Taru (2015) *Tyttöjen kaverisuosio. Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Julkaisu 103. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Kuortti, Marjo & Jähi, Rita (2009) Riskillä vai ilman? Tutkimus tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 46 (4), 244–257.
- Kupiainen, Sirkku (2019) Peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Teoksessa Jarkko Hautamäki & Irene Rämä & Mari-Pauliina Vainikainen (toim.) *Perusopetus, tasa-arvo ja oppimaan oppiminen. Valtakunnallinen arviointitutkimus peruskoulun päättövaiheesta*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 52. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, 183–205.
- Kurki, Tuuli & Brunila, Kristiina & Lahelma, Elina (2019) Constituting immigrant care workers through gendering and racialising practices in education. *Nordic Journal of Migration Research* 9 (3), 1–17.
- Kuure, Tapio (toim.) (2001) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten Elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Tani, Sirpa (2009) Hengailun maantiede. Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. *Alue ja ympäristö* 38 (1), 51–58.
- Käyhkö, Mari & Armila, Päivi (2021) ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä. *Nuorisotutkimus* 39 (1), 3–20.
- Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2019) ”...jos mie en mahu siihen tiettyyn pieneen muottiin”. *Sukupuolentutkimus* 32 (3), 57–61.
- Käyhkö, Mari (2008a) Kädenjälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura.
- Käyhkö, Mari (2008b) *Siivoojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Käyhkö, Mari (2017) ”Vähän niinku metän keskellä ja silleen.” Syrjäseutu, yläkouluikäiset tytöt ja tutuksi eletty paikka. *Sukupuolentutkimus* 30 (3), 7–23.
- Kääriälä, Antti & Keski-Säntti, Markus & Aaltonen, Mikko & Haikkola, Lotta & Huotari, Tiina & Ilmakunnas, Ilari & Juutinen, Aapo & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Pekkarinen, Elina & Rask, Shadia & Ristikari, Tiina & Salo, Jarmo & Gissler, Mika (2020) *Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 228. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura.
- Laegran, Anne Sofie (2002) The Petrol Station and the Internet Cafe: Rural Technospaces for Youth. *Journal of Rural Studies* 18 (2), 157–168.
- Lagström, Hanna (2010) Lapset ja nuoret pitkäaistutkimuksissa: eettisten kysymysten

- pohdintaa. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (2003) Home as a Physical, Social and Mental Space: Young People's Reflections on Leaving Home. *Journal of Youth Studies* 6 (4), 377–390.
- Lahtinen, Jenni (toim.) (2019) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Lappalainen, Sirpa & Mietola, Reetta & Lahelma, Elina (2010) Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. *Nuorisotutkimus* 28 (1), 39–55.
- Latour, Bruno (1999) *Pandora's hope: essays on the reality of science studies*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Laukkanen, Marjo (2007) *Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Leccardi, Carmen (2006) Redefining the Future: Youthful Biographical Constructions in the 21st Century. *New Directions for child and adolescent development* (113), Fall 2006, 37–48. DOI: 10.1002/cad.167
- Lehtola, Ilkka & Tedre, Silva (2014) Kulkeminen maaseutututkimuksessa. *Janus* 22 (3), 279–287.
- Lehtonen, Mikko & Rantanen, Pekka & Valkonen, Jarno (2008) Toimittajien saatesanat. Teoksessa Mikko Lehtonen & Pekka Rantanen & Jarno Valkonen (toim.) *Doreen Massey, Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino, 7–12.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko & Heikkinen, Anja (2011) Yhteiskunta ja koulutus. Teoksessa Pirkko Leino-Kaukiainen & Anja Heikkinen (toim.) *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 16–36.
- Leyshon, Michael (2008) The Betweenness of Being a Rural Youth: Inclusive and Exclusive Lifestyles. *Social & Cultural Geography* 9 (1), 1–26.
- Lindbäck, Jonas & Sernhede, Ove (2013) Divided city – divided school: Upper secondary school students and urban space. Teoksessa Gestur Gudmunsson & Dennis Beach & Viggo Vestel (eds) *Youth and marginalization. Young people from immigrant families in Scandinavia*. London: Tufnell Press, 155–179.
- Lipponen, Ulla (1992) Ruusu ja rikkaruoho. Rakkaus tyttöjen runovihkoperinteessä. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 114–134.
- Lukiolaisbarometri (2019) <https://www.otus.fi/julkaisu/lukiolaisbarometri-2019/> (Viitattu 12.11.2020.)
- Lukioselvitys (2017) *Kooste lukion nykytilaa ja kehittämistarpeita koskevista selvityksistä ja tutkimuksista Opetus- ja kulttuuriministeriö*. 21.11.2017 https://minedu.fi/documents/1410845/5394394/LUKIOSELVITYS_21_11_2017.pdf (Viitattu 12.11.2020.)
- Lyytinen, Suvi (2013) Sukupuoli liikkeessä. Miesjärjestöjen tasa-arvopuheissa rakentuvat sukupuolen merkitykset. *Naistutkimus* 26 (3), 5–16.
- Lähteenmaa, Jaana (1992) Tytöt jännitystä etsimässä. Sukkulointia ja irrattelua. Teoksessa

- Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155–170.
- Lähteenmaa, Jaana (2000) *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 14. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lähteenmaa, Jaana (2006) Kotipaikka maaseudulla. Nuorten näkökulmia idästä, lännestä ja etelästä. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Kultainen nuoruus*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisu. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 56–72.
- Maaseutukatsaus 2017*. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2017.
- MacDonald, Robert & Shildrick, Tracy (2007) Street Corner Society: Leisure Careers, Youth (Sub)culture and Social Exclusion. *Leisure Studies* 26 (3), 339–355. DOI: 10.1080/02614360600834826
- Massey, Doreen (1994) *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Massey, Doreen (1998) The Spatial construction of youth cultures. Teoksessa Tracey Skelton & Gill Valentine (eds) *Cool Places. Geographies of Youth Cultures*. London & New York: Routledge, 121–129.
- Massey, Doreen (2005) *For Space*. London: Sage Publications.
- Maunu, Antti (2013) Hauskuus ja tylsyyt, turva ja vaara. Nuorten juomisen ja arjen ambivalenssit. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3), 272–285.
- Maunu, Antti (2014) Päihteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteidenkäytön näkyvät syyt. *Janus* 22 (2), 194–206.
- Maunu, Antti (2018) Arjen rytmit ja yhteisöt – ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 31 (1), 3–21.
- Mead, Georg H. (1934) *Mind, Self and Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Merikukka, Marko (2020) *Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Metso, Tuija (2004) *Koti, koulu ja kasvatus – kohtaamisia ja rajankäyntejä*. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 19. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Morrow, Virginia (1999) Conceptualising Social Capital in Relation to the Well-being of Children and Young People: A critical overview. *Sociological Review* 47 (4), 744–765.
- Morrow, Virginia (2001) Using qualitative methods to elicit young people's perspectives on their environments: Some ideas for community health initiatives. *Health Education Research* 16 (3), 255–268.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 40 & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92. Helsinki: Nuorisosaian neuvottelukunta & Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Myrskylä, Pekka (2009) Koulutus periytyy edelleen. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009.
- Myrskylä, Pekka (2012) ”Hukassa – keittä ovat syrjäytyneet nuoret.” *EVA:n raportti 19*. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (Luettu 5.8.2021.)
- Mäenpää, Elina (2015) Socio-economic homogamy and its effects on the stability of cohabiting unions. Helsinki: Väestöliitto.

- Mäenpää, Pasi & Stadipiiri (toim.) (2000) *URBS. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus ja Edita, 17–31.
- Mäkelä, Marja-Liisa & Kalalahti, Mira (2020) Facing Uncertainty yet Feeling Confident: Teenage Migrant Girls' Agencies in Upper Secondary School Transitions. *Scandinavian Journal of Educational Research* 64 (1), 118–134, DOI: 10.1080/00313831.2018.1512519
- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) (2011) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Naumanen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2010) Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi. Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 67–88.
- Nikunen, Minna (2017) Young people, future hopes and concerns in Finland and the European Union: classed and gendered expectations in policy documents. *Journal of Youth Studies* 20 (6), 661–676. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201706202071>
- Nuoret ajassa -hanke (2015–2025) <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankeet/nuoret-ajassa>. (Viitattu 25.8.2019.)
- Nurmi, Jari-Erik & Salmela-Aro, Katariina & Anttonen, Mika & Kinnunen, Hanna (1992) Epäonnistumisen psykologiaa. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kiinnostus ja ajattelutavat. *Psykologia* 27 (6), 485–492.
- Nussbaum, Martha (2001) *Woman and Human Development. The Capabilities Approach*. Cambridge, MA: Cambridge University Press
- Nussbaum, Martha (2011) *Creating Capabilities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Näre, Sari (1992) Liisa Älä! Älä! -maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–36.
- Näre, Sari (2005) *Syyllä ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 49. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusseura.
- Ojala, Hanna & Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa – feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala & Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Oksanen Atte (2006) *Haavautuva minuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Oksanen, Atte (2009) Äärimmäistä kulttuuria. Helsinki: Johnny Kniga.
- Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 85. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) (2018) Ammatillisen koulutuksen reformi. Saatavilla: <https://minedu.fi/amisreformi>. (Viitattu 15.5.2021.)
- Østergaard, Jeanette & Thomson, Rachel (2020) Thinking through cases: articulating variable and narrative logics on a longitudinal analysis of drug use and school drop out. *International Journal of Social Research Methodology* 23 (4), 423–436.
- Osterman, Karen F. (2000) Students' Need for Belonging in the School Community.

- Review of Educational Research* 70 (3), 323–367.
- Paju, Elina (2013) *Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 115. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Palmgren, Ann-Charlotte (2016) *Teini-ikäisten tyttöjen liminaaliset tilat Turussa*. Kaupunkitutkimusohjelma, Turun kaupunki. Tutkimuskatsauksia 3/2016. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tutkimuskatsauksia_3-2016.pdf. (Viitattu 14.8.2020.)
- Pate, Russell & Mitchell, Jonathan & Byun Wonwoo & Dowda, Marsha (2011) Sedentary behaviour in youth. *British Journal of Sports Medicine* 45, 906–913.
- Pearson, Helen (2016) *The Life Project*. London: Penguin Books.
- Pedersen, Helle Dalsgaard & Gram, Malene (2018) "The brainy ones are leaving": the subtlety of (un)cool places through the eyes of rural youth. *Journal of Youth Studies* 21 (5), 620–635.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2018) *Nuorisobarometri 2017. Opin polut ja pientareet*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pelastakaa lapset (2020) *Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, vapaa-aikaan ja hyvinvointiin*. Lapsen ääni 2020. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa/apset/main/2020/05/16132458/Lapsen-Aani-2020_raportti2_FI_FINAL.pdf (Viitattu 19.10.2020.)
- Peltola, Marja (2016) "Respectable families: Discourses on family life, ethnic hierarchies and social positioning." *Ethnicities* 16 (1), 22–39.
- Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhannen vaihteen Joensuuista*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 103. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Perrtula, Juha (1995) *Kokemus psykologisena tutkimuskobteena. Jobdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Pfeffer, Fabian T. (2008) Persistent Inequality in Educational Attainment and its Institutional Context. *European Sociological Review* 24 (5), 543–565.
- Piispa, Mikko (2012) "Kaikki halus Comptoniin" – ekskursio graffitielämykseen. Teoksessa Mikko Salasuo & Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri. Nuoriseesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 124. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 199–217.
- Pirus, Claudine & Leridon, Henri & Wiles-Portier, Elizabeth (2010) Large Child Cohort Studies across the World. *Population* 65 (4), 575–629.
- Plummer, Ken (1995) *Telling Sexual Stories. Power, Change and Social Worlds*. London & New York: Routledge.
- Poikolainen, Jaana (2014) Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 32 (2), 3–22.
- Polletta, Francesca & Chen, Ching Pang Bobby & Gharrity Gardner, Beth & Motes, Alice (2011) The Sociology of Storytelling. *Annual Review of Sociology* vol 37, 109–130. DOI: 10.1146/annurev-soc-081309-150106.

- Ponto, Heli (2017) *Young people's everyday lives in the city: living and experiencing daily places*. Publications A 52. Helsinki: University of Helsinki, Department of Geosciences and Geography.
- Powell, Lesley & McGrath, Simon (2019) *Skills for Human Development. Transforming Vocational Education and Training*. London & New York: Routledge.
- Pulkkinen, Jonna & Rautopuro, Juhani (2018) *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla: Nuorisobarometri 2017 lisäotos*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 59. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pulkkinen, Lea (1996) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena.
- Pulkkinen, Lea (2017) *Human Development from Middle Childhood to Middle Adulthood Growing Up to be Middle-Aged*. London & New York: Routledge.
- Pyry, Noora (2012) Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 35–53.
- Pyry, Noora (2015) *Hanging out with young people, urban spaces and ideas: Openings to dwelling, participation and thinking*. Research Report 374. Helsinki: University of Helsinki, Department of Teacher Education.
- Pöysä, Jyrki (2015) *Läbiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Kultaneito XVII. Helsinki: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Pöysä, Ville & Käyhkö, Mari & Armila, Päivi (2018) Kauas koulut karkaavat. Pitkät koulumatkat lisäävät koulutuksellista eriarvoisuutta. *Ilmiömedia*. Saatavilla: <https://ilmiömedia.fi/yleinen/kauas-koulut-karkaavat-pitkat-valimatkat-lisaavat-koulutuksen-eriarvoisuutta/>
- Raffo, Carlo & Reeves, Michelle (2000) Youth Transitions and Social Exclusion: Developments in Social Capital Theory. *Journal of Youth Studies* 3 (2), 147–166.
- Raitasalo, Kirsimarja & Härkönen, Janne (2019) *Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaaminen. ESPAD-tutkimus 2019*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Rannikko, Anni (2016) Vaihtoehtoliikuntalajit julkisen tilan valtageometrioissa. *Alue ja Ympäristö* 45 (1), 27–38.
- Rannikko, Anni (2018) *Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 201. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Rantamaa, Paula (2001) Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, Anna (2001) Katseilla merkityt, silminnähdet erillaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 22 (3), 3–17.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 78. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura.
- Rautopuro, Juhani & Harinen, Päivi & Itkonen, Hannu (2007) Skateboarding – A Sporty form of Joyful Sociality. Teoksessa Hannu Itkonen & Anna-Katriina Salmikangas & Eileen McEvoy (eds) *The Changing Role of Public, Civic and Private Sectors in Sport Culture*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden tiedekunta, 71–89.
- Relph, Edward (1976) *Place and placelessness*. London: Pion.
- Renold, Emma & Ringrose, Jessica (2013) Feminisms re-figuring 'sexualisation', sexuality and 'the girl'. *Feminist Theory* 14 (3), 247–254.

- Rentschler, Carrie & Mitchell, Claudia (2016) Introduction. The Significance of Place in Girlhood Studies. Teoksessa Claudia Mitchell & Carrie Rentschler (eds) *Girlhood and the Politics of Place*. New York: Berghahn Books, 1–15.
- Ringrose, Jessica (2013) *Postfeminist Education? Girls and the sexual politics of schooling*. London: Routledge.
- Rinne, Kati & Anttila, Anna & Taponen, Harri & Mattila, Pirjo (2017) *Raportti nuorten havainnoista ja haastatteluista 2016. Kun on unelmii... Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen julkaisuja 2017*. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus. https://www.hel.fi/static/liitteet/nk/KunOnUnelmii_Nuha2017_Raportti_Netti.pdf (Viitattu 10.10.2020.)
- Ristikari, Tiina & Keski-Säntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) *Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Raportti 7/2018 (THL) & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 210. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura.
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Raportti 9/2016 (THL) & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 101. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhhteista*. Helsinki: Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos.
- Robeyns, Ingrid (2017) *Wellbeing, Freedom and Social Justice: The Capability Approach Re-Examined*. Cambridge: Open Book Publishers.
- Robinson, Cara (2009) Nightscapes and Leisure Spaces: An Ethnographic Study of Young People's Use of Free Space. *Journal of Youth Studies* 12 (5), 501–514.
- Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (2019) Lasten ja nuorten tutkimusetiikan muuttuvat kentät. Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 214. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–31.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Liisa Tiittula & Johanna Ruusuvuori (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Rye, Johan Fredrik (2006) Rural Youths' Images of the Rural. *Journal of Rural Studies* 22 (4), 409–421.
- Rysst, Mari (2010) Girls, Bodies and Romance in a Light of a Presumed Sexualisation of Childhood. *Girlhood Studies* 3 (2), 69–88.
- Rönkä, Anna (1999) Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen – ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa Matti Kuorelahti & Reijo Viitanen (toim.) *Hoitottomasta bortoiltusta hallittuun harhailuun. Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta & Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 9–15.

- Rönkä, Anna Reetta (2017) *Experiences of loneliness from childhood to young adulthood: study of the Northern Finland Birth Cohort 1986*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Rönnlund, Maria (2019) 'I Love this Place, but I Won't Stay': Identification with Place and Imagined Spatial Futures Among Youth Living in Rural Areas in Sweden. *Young – Nordic Journal of Youth Research* 27 (1), 1–15.
- Saarikangas, Kirsi (2003) Nuorten lähiöt. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorisoin historian*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura, 397–417.
- Saarikkomäki, Elsa (2017) *Trust in public and private policing: Young people's encounters with the police and private security guards*. Helsinki: University of Helsinki. Institute of Criminology and Legal Policy, Research Report 3/2017.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Saariainen, Minna & Kalalahti, Mira (2019) Itsenäisesti vai kavereiden perässä? Vertaissuhteet ja maahanmuuttotausta koulutusvalinnoissa. Teoksessa Markku Jahnukainen & Mira Kalalahti & Joel Kivirauma (toim.) *Oma paikka haussa: maahanmuuttotilastaiset nuoret ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus, 200–221.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021) Tilasto-osio. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 233. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura, 31–96.
- Saldaña, Johnny (2003) *Longitudinal Qualitative Research. Analyzing Change Through Time*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Salmela-Aro, Katariina & Chmielewski, Anna (2019) Socioeconomic Inequality and Student Outcomes in Finnish Schools. Teoksessa Louis Volante & Sylke Schnepf & John Jerrim & Don Klinger (eds) *Socioeconomic Inequality and Student Outcomes: Cross-National Trends, Policies, and Practices*. New York: Springer.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna & Lammi-Taskula, Johanna (2016) Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa Sakari Karvonen & Minna Salmi (toim.) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Työpäperi 30/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 13–44.
- Salminen, Veli-Matti (2009) Nuorten ja kolmikymmppisten paikallinen kiinnittyminen ja pääoman lajit. Teoksessa Martti Siisiäinen & Leena Alanen (toim.) *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 141–173.
- Salovaara, Veronica (2021) *Structured agency. Students' Scope of Action in the Transition Phase from Basic Education to Upper Secondary Education in Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7078-31-0>
- Samet, Jonathan M. & Muñoz, Alvaro (1998) Evolution of the Cohort Study. *Epidemiologic Reviews* 20 (1), 1–14.
- Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) (2001) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) (2011) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Satka, Mirja & Moilanen, Johanna, & Kiili, Johanna (2002) Suomalaisen lapsipolitiikan

- mutkainen tie. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (3), 245–259.
- Sauli, Hannele & Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2011) Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5), 535–543.
- Sen, Amartya (1993) Capability and Well-Being. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (eds) *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 9–29.
- Shildrick, Tracey (2006) Youth culture, subculture and the importance of neighbourhood. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 14 (1), 61–74.
- Sibley, David (1995) *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*. London: Routledge.
- Siisiäinen, Martti (2003) Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sosiologia* 40 (3), 204–216.
- Silverman, David (2005) *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London: Sage.
- Simonen, Jenni (2007) Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) *Nuoret ja alkoholi*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 75. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusseura, 33–58.
- Sireni, Maarit (2013) Liikkumisen tasa-arvo maaseudulla. Teoksessa Ismo Björn & Pekka Jokinen & Juha Kotilainen & Noora Schuurman & Maarit Sireni (toim.) *Korpi sosiologi(aa)*. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 73–82.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class & Gender: Becoming Respectable*. London: Sage.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture*. London & New York: Routledge.
- Skeggs, Beverley (2014) *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino.
- Skelton, Tracey & Gough, Katherine V. (2013) Introduction: Young People's Im/mobile Urban Geographies. *Urban Studies* 50 (3), 455–466.
- Skelton, Tracey (2013) Young people's Urban Im/mobilities: Relationality and Identity Formation. *Urban Studies* 50 (3), 467–483.
- Snee, Helene & Devine, Fiona (2014) Taking the next step: class, resources and educational choice across the generations. *Journal of Youth Studies* 17 (8), 998–1013.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Souto, Anne-Mari (2013) Toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut? Näkökulmia ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammatikorkeakoulu, 107–129.
- Souto, Anne-Mari (2014) Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32 (4), 19–35.
- Souto, Anne-Mari (2020) Väistelevää ohjausta. Opinto-ohjaajien yksin jättävät käytänteet maahanmuuttotaustaisten nuorten parissa. *Kasvatus* 51 (3), 317–329. https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/kasvatus/arkisto/kasvatus3_2020_sisjapk.pdf
- Statistics Finland (2019) Educational structure of population. https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_koulutus_en.html
- Stenvall, Elina & Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2015) Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta. Teoksessa Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseuran/

- Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 171. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 39–64.
- Sulkunen, Pekka (1990) Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivinen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki, Gaudeamus. 264–285.
- Sumiala, Johanna & Niitamo, Annaliina (2019) (eds) *Youth in the Media City. Belonging and Control on the Move*. Finnish Youth Research Society Publications 212. Helsinki: Finnish Youth Research Society.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019) Opiskelijat ja tutkinnot https://www.stat.fi/til/opiskt/2019/opiskt_2019_2020-11-26_tie_001_fi.html (Luettu 5.8.2021.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. Helsinki: Tilastokeskus (Viitattu 5.8.2021.) Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/khak/2016/index.html>
- Suomen virallinen tilasto (2019) Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/kjarj/2019/kjarj_2019_2020-02-12_tie_001_fi.html (Viitattu 13.5.2020.)
- Taavetti, Riikka (2016) Tärkeintä on lähteminen. Muuttamisen merkitykset sateenkaari-nuorten elämässä ja aikuistumisessa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Nuorisotutkimus-seuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 185. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 135–147.
- Tagliabue, Semira & Crocetti, Elisabetta & Lanz, Margherita (2016) Emerging adulthood features and criteria for adulthood: Variable- and person-centered approaches. *Journal of Youth Studies*, 19 (3), 374–388.
- Tani, Sirpa (2011) Oikeus oleskella? Hengailua kauppakeskuksen näkyvillä ja näkymätömällä rajoilla. *Alue ja Ympäristö* 40 (2), 3–16.
- Tani, Sirpa (2015) Loosening/tightening spaces in the geographies of hanging out. *Social & Cultural Geography* 16 (2), 125–145.
- Tani, Sirpa & Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2019) Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvoinnin edistämiseen? *Kasvatus ja aika* 13 (3), 4–25.
- THL (2019) *Kouluterveyskysely*. Tilastoraportti 33. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Viitattu 20.5.2021.)
- Thomson, Joanne L. & Philo, Chris (2004) Playful spaces? A social geography of children's play in Livingston, Scotland. *Children's Geographies* 2 (1), 111–130.
- Thomson, Rachel & Bell, Robert & Holland, Janet & Henderson, Sheila & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue (2002) Critical Moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People's Narratives of Transition. *Sociology* 36 (2), 335–354.
- Thomson, Rachel & Hadfield, Lucy & Kehily, Mary Jane & Sharpe, Sue (2012) Acting up and acting out: encountering children in a longitudinal study of mothering. *Qualitative Research* 12 (2), 186–201.
- Thomson, Rachel & McLeod, Julie (2015) New frontiers in qualitative longitudinal research: an agenda for research. *International Journal of Social Research Methodology* 18 (3), 243–250.
- Thomson, Rachel & Ravn, Signe & Østergaard, Jeanette (2013) Tidslinjer som meto-disk greb i studiet af vendepunkter i unges livsforløb. Teoksessa Rasmussen, K.

- (red.) *Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier*. Roskilde: Roskilde Universitet Forlag.
- Thomson, Rachel & Taylor, Rebecca (2005) Between cosmopolitanism and the locals: mobility as a resource in the transition to adulthood. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 13 (4), 327–342.
- Thomson, Rachel (2009) *Unfolding Lives: Youth, Gender and Change*. Bristol: Policy Press.
- Thornton, Sarah (1996) *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital, Hanover and London*. Middleton: Wesleyan University Press.
- Tietoa nuorista (2020) Koulutuksen keskeyttäminen <https://indikaattorit.tietoanuorista.fi/koulutus/opiskelun-keskeyttaminen-3> (Luettu 5.8.2021.)
- Tilastokeskus (2017) Suomen virallinen tilasto: Tulonjaon kokonaistilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tjkt/tau.html> (Viitattu 23.6.2021.)
- Tilastokeskus (2018a) Koulutukseen hakeutuminen. http://www.stat.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_tie_001_fi.html. Luettu 13.1.2020. (Viitattu 15.5.2021.)
- Tilastokeskus (2018b) Suomen virallinen tilasto: Väestön koulutusrakenne. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vkour/2018/vkour_2018_2019-11-05_tie_001_fi.html (Viitattu 23.6.2021.)
- Tilastokeskus (2018c) *Väestötilastot*. Saatavilla: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_005_fi.px/table/tableViewLayout?/?rid=3c681cf7-2386-4a0f-8b11-3e8ab1517fa0. (Viitattu 14.2.2018.)
- Timescapes. An ESRC Qualitative Longitudinal Initiative* (2021) <https://timescapes-archive.leeds.ac.uk/timescapes/> (Luettu 5.8.2021.)
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 19. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusseura.
- Tolonen, Tarja (2004) Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliseen pääomaan. *Nuorisotutkimus* 22 (4), 17–34.
- Tolonen, Tarja (2005) Locality and gendered capitals of working-class youth. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 13 (4), 343–361.
- Tolonen, Tarja (2007) Social and cultural capital meets youth research. Teoksessa John Bynner & Helena Helve (eds) *Capitals, Identities and Cultures of Young People*. London: Tufnell Press, 29–42.
- Tolonen, Tarja (2008) Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 226–254.
- Tolonen, Tarja (2010) Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tylien muotoutumisessa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 3–22.
- Tolonen, Tarja (2017) Young people and local power geometries. The intertwining of social class, gender and ethnicity in public spaces. Teoksessa William T. Pink & George W. Noblit (eds) *Second International Handbook of Urban Education. Scandinavian part*. E. Öhrn & G. Weiner (eds). Springer, 755–774.
- Tolonen, Tarja (2020) *Social and material continuances and ruptures in educational biographies of young adults in Finland*. Tutkimussuunnitelma, Suomen Akatemia, syyskuu 2020.

- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni & Wrede-Jännti, Matilda (2018) Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan. *Nuorisotutkimus* 36 (3) 57–75.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Moisio, Jenni & Wrede-Jännti, Matilda (2017) *Helsinkiä nuorten harrastaminen ja liikkuminen kaupunkitilassa – Raportti Helsingin kaupungin Hyvä vapaa-aika -hankkeelle*. Työpapereita 5/2017. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka (2021) Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat: pääomat, strategiat ja koulutuksellisen arvon muotoutuminen. *Sosiologia* 58 (2), 103–118.
- Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökobitana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Tontti, Jukka (2008) *Monimielinen masennus. Arjen reseptejä elämäntaidin hoitoon*. Tampere: Vastapaino.
- Tormulainen, Aino (2012) Seksuaalisuuden käsittely Demi-lehdessä: Ihastumista, rakastumista ja heterouden horjuttamista. *Nuorisotutkimus* 30 (3), 25–38.
- Tormulainen, Aino (2018) *Tyttöenergialla kasvaneet. Postfeministisen populaarikulttuuri-ilmion yhdessä muistellut merkitykset*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 207. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and place. The perspectives of experience*. London: Edward Arnold Publishers limited.
- Tucker, Faith & Matthews, Hugh (2001) ‘They don’t like girls hanging around there’: Conflicts over Recreational Space in Rural Northamptonshire. *Area* 33 (2), 161–168.
- Tuhkunen, Anne (2002) Ideal Life and Proud Feelings in the North. *Young* 10 (3–4), 42–58.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Pirjo (2020) *Nuorten hyvinvointi alueellisen erilaistumisen näkökulmasta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (Luettu 5.8.2021.)
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylänuoret – unohdetut kansalaiset?* Helsinki: KAKS – Kunnallisanalan kehittämissäätiö.
- Tuuva-Hongisto, Sari (2018) Kotona, maalla, syrjässä. Syrjäkylänuorten haaveita kotiseudulle jäämisestä. *Nuorisotutkimus* 36 (3), 2–37.
- Vaaranen, Heli (2004) *Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaahailukulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Vaaranen, Heli (2006) Kevytsuhde nuorten aikuisten parisuhteen muotona. *Nuorisotutkimus* 24 (4), 18–32.
- Vaaranen, Heli (2007) *Parisuhdepalapelit. Nuorten aikuisten parisuhteet*. Helsinki: Kirjapaja.
- Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruu-

- suvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino. 223–241.
- Varjo, Janne & Kalalahti, Mira & Jahnukainen, Markku (2018) ”Ei oikein mikään oo mun juttu” – rajoittuneita ja rajoitettuja siirtymä peruskoulusta eteenpäin. *Nuorisotutkimus* 36 (4), 19–34.
- Vehkalahti, Kaisa & Armila, Päivi & Sivenius, Ari (2021) Emerging adulthood in the time of pandemic: The COVID-19 Crisis in the lives of rural young adults in Finland. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 29 (4). (Published ahead of print.)
- Vehkalahti, Kaisa & Jouhki, Essi (2022, tulossa) Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen. Teoksessa Ulla Savolainen & Riikka Taavetti (toim.) *Muistitietotutkimuksen kentät: Teoriat, käytännöt ja muutos*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena (2014) Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–29.
- Vehviläinen, Jukka (2012) *Selvitys toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelija-asuntoloista*. Helsinki: Opetushallituksen julkaisuja. Raportit ja selvitykset 2012: 5.
- Viilo, Tanja (2017) ”*Kaikilla pitäisi olla tasavertaiset mahdollisuudet*”. *Helsinkiikänuorten kokemuksia hyvinvoinnista*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus & Helsingin nuorisoasiainkeskus.
- Vuori, Jaana (1991) *Elämän kokoiset äidit. Lähtökohtia äitiyden sosiologiselle tarkastelulle*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.
- Välämäki, Vesa & Ranta, Mette & Grönlund, Henrietta & Juntila, Niina & Pessi, Anne Birgitta (2018) Yksin yliopistokaupungissa: Opiskelijoiden yksinäisyyskokemukset. *Nuorisotutkimus* 36 (3), 38–56.
- Walker, Linley & Butland, Dianne & Connell, Robert W. (2000) Boys on the Road: Masculinities, Car Culture, and Road Safety Education. *The Journal of Men's Studies* 8 (2), 153–169.
- Walkerline, Valerie & Lucey, Helen & Melody, June (2001) *Growing Up Girl. Psychosocial Explorations of Gender and Class*. New York: New York University Press.
- Walther, Andreas & Stauber, Barbara & Pohl, Axel (2005) Informal Networks in Youth Transitions in West Germany: Biographical Resource or Reproduction of Social Inequality? *Journal of Youth Studies* 8 (2), 221–240. DOI: 10.1080/13676260500149345.
- Walther, Andreas & Warth, Annegret & Ule, Mirjana & du Bois-Reymond, Manuela (2015) ‘Me, my education and I’: constellations of decision-making in young people’s educational trajectories. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 28 (3), 349–371.
- Wierenga, Ani (2008) *Young People Making a Life*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Willis, Paul (1978) *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Worth, Nancy (2011) Evaluating Life Maps as a Versatile Method for Lifecourse Geographies. *Area* 43, no. 4 (2011), 405–412.

- Wrede-Jäntti, Matilda & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni (2021) *This is where we love to hang out! Interactive maps as a method of getting information on the everyday lives of Finnish young people in a longitudinal qualitative study*. Teoksessa Trine Wulf-Andersen & Reidun Follesø & Terje Olsen (eds) *Involving Methods in Youth Research. Reflections on Participation and Power. Studies in Childhood and Youth*. London: Palgrave Macmillan, 241–259.
- Wrede-Jäntti, Matilda & Yrjölä, Oskar & Kepsu, Kaisa & Markelin, Lia (2018) *Den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2018*. Helsingfors: Magma. <http://magma.fi/den-svenskspråkiga-ungdomsbarometern-2018/> (Viitattu 15.11.2020.)
- Wrede-Jäntti, Matilda (2019) Tutkijan suhde nuoreen tutkittavaan kasvokkain toteutetussa laadullisessa pitkittäistutkimuksessa. Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 218. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–172.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2020) *Ungas röster om social inkludering i Finland*. TemaNord 2019:555. Nordiska ministerrådet 2020. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1388732/FULLTEXT01.pdf>
- Yesilova, Katja (2000) Sukupuolituttava ruumis. Fysiologiset muutokset ja itsesuhde nuorille suunnatuissa seksuaalivalistusoppaissa. *Nuorisotutkimus* 18 (4), 36–47.
- YLE (2018) Uutiset 11.11.2018. Lukiolaiset hukkuvat stressiin, varoittaa SLL – kouluterveyskyselyn tulokset huolestuttivat lukiolaisten edunvalvojan. <https://yle.fi/uutiset/3-10502976> (Viitattu 10.10.2020.)
- YLE (2019a) Uutiset 5.5.2019. ”Itkin kokeessa, kun pelkäsin, etten osaa” – Yle selvitti, millaisissa lukioissa on uuvuttu eniten, testaa myös oma riskisi. <https://yle.fi/uutiset/3-10763591> (Viitattu 10.10.2020.)
- YLE (2019b) Uutiset 26.11.2019. Lukiolaiset pitävät opiskeluaan merkityksellisenä, mutta iso osa kokee lukio-opinnot henkisesti raskaiksi. <https://yle.fi/uutiset/3-11090348?fbclid=IwAR07dm5lphaFY0-6vzqX2-37tVdUj8qerzrkzxv4ecyUZRRDpcU2T026M> (Viitattu 10.10.2020.)
- Yli-Kivistö, Heidi (2020) *Sisarusväkivalta kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa: perhekontekstin yhteys väkivallan kokemuksiin*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/68332> (Viitattu 20.11.2020.)
- Yoon, Ee-Seul (2020) School Choice Research and Politics with Pierre Bourdieu: New Possibilities. *Educational Policy* 34 (1), 183–210.
- Zeller, Maren & Königter, Stefan & Schröer, Wolfgang (2009) Traps in transition – a biographical approach to forms of collaboration between youth welfare services and employment promotion agencies. *Vulnerable Children and Youth Studies* 4 (2), 176–184.
- Zick, Cathleen (2010) The Shifting Balance of Adolescent Time Use. *Youth & Society* 41 (4), 569–596.

Kirjoittajat

Sinikka Aapola-Kari toimii tutkimusjohtajana Nuorisotutkimusverkostossa. Sinikka vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Jokioisilla Lounais-Hämeessä ja harrasti mm. näyttelemistä, lukemista ja hiihtämistä. Teini-iässä 50-luvun musiikki oli parasta. Vuotta nuoremman veljen kuolema 15-vuotiaana oli iso menetys. Lukion jälkeen Sinikka tähtäsi toimittajaksi ja päätyi ensin ruotsinkielisen kansanopiston tiedotuslinjalle ja sitten Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan sosiologiaa opiskelemaan. Sinikka on tehnyt pitkään nuorisotutkimusta ja käsitellyt ikään, sukupuoleen, koulutukseen ja perheeseen liittyviä teemoja.

Päivi Armila eli kapinoivaa, hippimäistä nuoruuttaan 1970-luvun pikkukylässä, jonne perhe oli asettunut lukuisien äidin työpaikan perässä muuttamisten jälkeen. Päivin kapinoinnin ja yleisen vastarintaisuuden suunta ja perustelut olivat tuolloin mitä sattuu (kenties järjettömiäkin), mutta johdattivat hänet myöhemmin opiskelemaan sosiologiaa. Sosiologian opiskelun ja opettamisen myötä häilyvälle kapinalle ja vastarinnalle löytyi selkeä suunta, ja Päivi alkoi työskennellä ponnekkaasti erilaisten marginaalisten nuoruuksien tutkimisen parissa.

Antti Kivijärvi toimii erikoistutkijana Nuorisotutkimusverkostossa ja yliopistotutkijana Helsingin yliopistossa. Antti on kasvanut kohti aikuisuutta Jyväskylässä rakkaiden perheenjäsenten ja hyvien ystävien keskellä 1980- ja 90-luvuilla. Huolettomien vuosien jälkeen Antilla ei parikymppisenä ollut mitään käsitystä siitä, mikä hänestä tulee isona. Lukion, armeijan, opistovuoden ja monien sattumien jälkeen Antti halusi opiskella jotain yleistä yhteiskuntaan liittyvää ja päätyi opiskelemaan sosiologiaa Joensuun yliopistoon. Tällä tiellä hän on edelleen ja tutkii työkseen nuoriin, muuttoliikkeeseen, nuorisotyöhön ja eriarvoisuuteen liittyviä seikkoja.

Mari Käyhkö toimii sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella. Mari on lähtöisin Savonlinnasta, missä vapaa-aika kului ei-mitään erityistä harrastaen. Hän kuitenkin fanitti

ahkerasti Dingoa ja Duran Durania. Peruskoulun päättyessä hän ei tiennyt, mitä hänestä tulisi. Lukion jälkeen hän kuitenkin kiinnostui opettajan tehtävistä ja psykologiasta. Erinäisten kiemuroiden kautta hän päätyi opiskelemaan silloiseen Joensuun yliopistoon ensin kasvatustieteitä ja sittemmin sosiologiaa, josta hän valmistui. Marin tutkimukset ovat keskittyneet tarkastelemaan erityisesti yhteiskuntaluokkaa ja koulutuksellista eriarvoisuutta.

Jenni Lahtinen työskentelee tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa ja on tohtorikoulutettavana Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden tohtori-ohjelmassa. Jenni kävi yläkoulun Sammatin vapaassa kyläkoulussa, josta hän suuntasi ammattikouluun tarkoituksenaan ryhtyä ravintolakokiksi. Ammattikoulussa hänen mielestään parasta olivat koulukaverit, yhdessä kokkaaminen ja biljardi. Yläkoulusta jäänyt kiinnostus yhteiskunnallisia ilmiöitä kohtaan sai Jennin hakeutumaan ammatillisten opintojen ja parin väli vuoden jälkeen opiskelemaan yhteiskuntapolitiikkaa Helsingin yliopistoon. Hänen tutkimustyönsä on keskittynyt muun muassa nuorten koulutusvalintoihin, opinto- ja uraohjaukseen, lastensuojeluun sekä nuorten korona-ajan kokemuksiin.

Ville Pöysä työskentelee sosiologian väitöskirjatutkijana Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella. Hän eli nuoruuttaan 2000-luvulla Joensuussa rakkaiden ihmisten sekä punk- ja rockmusiikin parissa. Ville haaveili nuorena kitaristin ja toimittajan urasta, mutta päätyi yliopistolle lukemaan fysiikkaa ja historiaa. Lopulta Siviilipalvelukeskuksen luennolta kytenyt kiinnostus sosiologiaan konkretisoitui pääaineen vaihtona ja jatko-opintoina kyseiseen oppiaineeseen. Ville on tarkastellut maaseutua ja nuoruutta eri näkökulmista, ja väitöskirjassaan hän tutkii paikan, materian ja maskuliinisuuden merkityksiä maaseudulla kasvaneiden poikien elämässä.

Tarja Tolonen on helsinkiläinen sosiologi, joka opettaa ja tutkii Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella, virallisena toimenaan Vanhempi yliopistonlehtori, erityisalueenaan lasten ja nuorten syrjäytymisen tutkimus. Hän on pitkän linjan nuorisotutkija ja on tutkinut useita nuorten elämään liittyviä teemoja. Tarjalle eriarvoisuuden ja yhteiskuntaluokan teemat ovat

tärkeitä, itse hän on työväenluokkaisesta suvusta. Tarja harrasti nuorena partiota, ratsastusta, liftausta festareille ja matkusti paljon. Hänellä oli marsu. Sosiologi hänestä tuli oltuaan USA:ssa vaihto-oppilaana ja kiinnostuttuaan erilaisista kulttuureista.

Kaisa Vehkalahti toimii akatemiatutkijana Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Kaisa on kotoisin maatilalta Pohjois-Pohjanmaalta, missä vapaa-aika kului mm. 4H-kerhon, lehmien, liikunnan, kirjojen ja kuvataiteiden parissa. Peruskoulun päättyessä hän haaveili vuoroin arkkitehdin, vuoroin psykologin tai historiantutkijan ammateista. Jälkimmäinen vaihtoehto vei pisimmän korren, ja Kaisa lähti opiskelemaan kulttuurihistoriaa Turun yliopistoon. Kaisa on tehnyt paljon lapsuuden historiaa, erityisesti tyttöyden historiaa käsittelevää tutkimusta. Viime vuosina hän on palannut tutkimuksellisesti juurilleen ja tutkii suomalaisen maaseudun historiaa ja nykypäivää.

Matilda Wrede-Jääntti toimii sosiaalityön yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Matilda on varttunut Espoon metsissä ja pienestä pitäen pitänyt ihmisistä, eläimistä, urheilusta ja teatterista. Kuuluminen kielivähemmistöön – hon är finlandssvensk – on muokannut hänen arkeaan ja lisännyt kiinnostusta kysymyksiin siitä, mitä ei-kuuluminen eri enemmistöryhmiin merkitsee. Matildan urapolku ei ole ollut suora eikä itsestään selvä mutta kylläkin antoisa. Hänen tutkimusaiheensa liittyvät (myös ruotsinkielisiin suomalais)nuoriin, etupäässä työllisyys- ja mielenterveyskysymyksiin.

Tiivistelmä

SATA NUORTA, SATA POLKUA AIKUISUUTEEN – LAADULLINEN SEURANTATUTKIMUS NUORET AJASSA

Nuoret ajassa on Suomessa harvinaislaatuinen laadullinen seurantatutkimus, jossa on seurattu noin sadan vuonna 2000 syntyneen nuoren elämänpolkuja peruskoulusta kohti aikuisuutta. Tutkimushankkeen tavoitteena on tuottaa pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista tietoa nuorten elämänculusta eri puolilla Suomea. Seurantatutkimus käynnistyi luvuvuonna 2015–2016 viidellä tutkimuspaikkakunnalla, tuolloin peruskoulun yhdeksännellä luokalla olleiden nuorten kanssa. Tavoitteena on seurata nuorten elämää kymmenen vuoden ajan.

Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen -teos kokoaa yhteen tämän laajan tutkimuksen kolmen ensimmäisen seurantavuoden aikana esiin nousseet keskeiset teemat ja tulokset. Kerromme eri puolilla Suomea asuvien nuorten elämän monenlaisista ulottuvuuksista: heidän arjestaan, tärkeistä ihmissuhteistaan, vapaa-ajastaan ja opiskelustaan, isoista ja pienistä muutoksista heidän elämäncpoluillaan. Kuvaamme nuorten siirtymää peruskoulusta toiselle asteelle; seuraamme heidän vaiheitaan noin viidentoista vuoden iästä täysi-ikäisyyden kynnykselle ja hiukan sen ylikin.

Tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat kotoisin eri puolilta Suomea, eri kokoisilta paikkakunnilta ja erilaisista sosiaalisista taustoista. He edustavat monia äidinkieliä, uskonnollisia ja etnisiä taustoja; tyttöjä ja poikia on ollut mukana suurin piirtein saman verran. Valtaosa nuorista on äidinkieleltään suomenkielisiä, mutta joukossa on myös merkittävä vähemmistö ruotsinkielisiä nuoria sekä nuoria, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Osa heistä on itse muuttanut Suomeen, osa on syntynyt aiemmin Suomeen muuttaneille vanhemmille.

Laadullisin osallistavin menetelmin toteutettu tutkimus tuo esiin nuorten omaa ääntä: he kertovat, mikä heitä innostaa, mikä mietityttää, kehen he tukeutuvat ja miten he näkevät tulevaisuutensa. He ovat kertoneet tutkijoille paljon arjestaan, harrastuksistaan, opiskeluistaan ja ensi askeleistaan työelämässä. Tutkijoiden analyysi nostaa esiin, miten erilaista

eri puolilla Suomea asuvien ja erilaisista taustoista tulevien nuorten elämä voi olla. Osalla nuorista on ulottuvillaan merkittäviä resursseja, jotka tukevat heidän arkeaan ja elämänvalintojaan, kun taas toisten nuorten lähtökohdat ovat haastavammat, ja he joutuvat ponnistelemaan enemmän valintojensa eteen.

Pitkittäistutkimuksen tavoitteena on aina näyttää ajassa tapahtuvia prosesseja tai ainakin luodata eri ajankohtien välissä tapahtunutta kehitystä ja etsiä yhteyksiä elämän varrella tapahtuneiden asioiden välille. Varsinkin nuorten elämässä tapahtuu usein lyhyessäkin ajassa merkittäviä muutoksia, joita ei tavoiteta yksittäisen ajankohdan tutkimuksissa. Tästä syystä *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen* -teoksen pitkittäiset kuvaukset nuorten elämästä ovat erityisen kiehtovia.

Tutkimustyötä on toteuttanut kahdentoista tutkijan joukko Nuorisotutkimusverkostosta sekä Helsingin, Itä-Suomen ja Oulun yliopistoista. Tutkimuksen aikana on toteutettu yli 300 erilaista haastattelua nuorten ja heidän parissaan työskentelevien aikuisten kanssa sekä tehty etnografista havainnointia tutkimuspaikkakunnilla.

Sammandrag

HUNDRA UNGDOMAR, HUNDRA STIGAR TILL VUXENLIVET – DEN KVALITATIVA UPPFÖLJNINGSSSTUDIEN (DE) UNGA I TIDEN

(De) Unga i tiden är en omfattande kvalitativ uppföljningsstudie, vilket är sällsynt i Finland. I studien följs cirka hundra ungdomar, alla födda år 2000, från grundskolans nionde klass framåt mot vuxen ålder. Syftet med forskningsprojektet är att runt om i Finland producera långsiktig och heltäckande information om ungdomars levnadslöpp. Studien inleddes läsåret 2015–2016 på fem forskningsorter med unga som gick i årskurs nio. Målet är att följa dem i tio års tid.

Verket Hundra ungdomar, hundra stigar till vuxenlivet redogör för centrala teman och resultat som ungdomarna berört under tre första uppföljningsåren av denna omfattande studie. Ungdomarnas liv belyses ur flera olika perspektiv: deras vardag, viktiga relationer, fritid och studier, liksom stora och små förändringar på deras livsstigar. I verket beskrivs ungdomarnas övergång från grundskola till andra stadiets utbildning; vi får följa deras liv från det att de är cirka femton år gamla tills de uppnått formell vuxenålder.

Ungdomarna som deltagit i undersökningen kommer från olika delar av landet, från orter av olika storlek och med olika social bakgrund. Ungefär lika många flickor som pojkar har deltagit i studien. De har olika modersmål och varierande religiös och etnisk bakgrund. Majoriteten av ungdomarna har finska som modersmål, men det ingår också en betydande andel svenskspråkiga ungdomar liksom ungdomar vars modersmål varken är finska eller svenska. En del av dem har själva kommit till Finland, en del är födda här till föräldrar som flyttat hit.

Studien har utförts med hjälp av inkluderande metoder och lyfter fram ungdomarnas röster: de berättar om det som inspirerar dem, vad som gör dem funder samma, hos vem de söker stöd och hur de ser på sin framtid. De har delat med sig om mycket av sin vardag, sina hobbyer, sina studier och sina första steg i arbetslivet. Forskarnas analys visar med önskvärd tydlighet hur olika livet kan se ut för ungdomar som bor i olika delar av samma land och som kommer från olika bakgrund. Det finns

ungdomar som har tillgång till betydande resurser, vilka stöder dem i vardagen och öppnar för ett brett utbud av val i livet, medan andra ungas utgångspunkter är mer utmanande, varför de måste kämpa för att kunna förverkliga sina val.

Longitudinella studier har alltid som målsättning att studera processer över tid. I synnerhet i unga personers liv sker ofta betydande förändringar under en kort tidsperiod. Dem kan studier med fokus på en given tidpunkt inte nå. De longitudinella beskrivningarna av ungdomarnas liv i verket *Hundra ungdomar*, hundra stigar till vuxenlivet fascinerar.

Forskningsarbetet har utförts av en grupp bestående av tolv forskare från Ungdomsforskningsnätverket samt från Helsingfors, Östra Finlands och Uleåborgs universitet. Under studiens gång har fler än 300 intervjuer gjorts med ungdomarna och vuxna som arbetar med dem liksom också etnografiska observationer utförts på forskningsorterna.

Abstract

ONE HUNDRED YOUNG PEOPLE, ONE HUNDRED PATHS TO ADULTHOOD – YOUTH IN TIME, A QUALITATIVE LONGITUDINAL STUDY

Youth in Time is a unique qualitative longitudinal study in Finland. It follows the life paths of around one hundred young people born in 2000, from comprehensive school towards adulthood. The aim of the research project is to produce longitudinal and holistic knowledge about the lives of young people living in different parts of Finland. The longitudinal study was started in the 2015–2016 school year at five research sites with young people in grade 9 of comprehensive school at that time. The aim is to follow the young people's lives over a ten-year period.

The One hundred young people, one hundred paths to adulthood publication compiles the key themes and results of this extensive study from its first three years. We describe the many dimensions of the lives of young people living in different parts of Finland: their everyday lives, important relationships, leisure time and studies – the major and minor changes along their life paths. We describe their transitions from comprehensive school to upper secondary education and follow the phases in their lives from the age of 15 to the age of majority and slightly beyond.

The young people participating in the study come from localities of various sizes in different parts of Finland, and from diverse social backgrounds. They represent various native languages and religious and ethnic backgrounds. The gender division between girls and boys is almost equal. Most of the young people speak Finnish as their native language, but a significant minority of Swedish-speaking young people is also included, and young people whose native language is other than Finnish or Swedish, some of whom have moved to Finland themselves, while some are the children of parents who have earlier moved to Finland.

The study is implemented using qualitative participatory methods. It highlights the young people's own voices: they explain what inspires them, what they are worried about, who they rely on for support, and how they see their future. They have shared a great deal about their daily

lives, hobbies, education and first experiences of working life with the researchers. The researchers' analysis highlights how different life can be for young people with different backgrounds in different parts of Finland. Some young people have access to significant resources that support their daily lives and life choices, while others face more challenges and have to work harder for their choices.

The goal of a longitudinal study is always to show processes taking place over time, or at least examine developments between different points in time, and find connections between events taking place along the life path. In young people's lives in particular, significant changes often take place over a short period of time – changes that cannot be identified in studies focusing on a specific point in time. This is why the longitudinal descriptions of young people's lives in One hundred young people, one hundred paths to adulthood are particularly fascinating.

The research is being conducted by a group of twelve researchers from the Finnish Youth Research Network and the Universities of Helsinki, Eastern Finland and Oulu. During the study, more than 300 different interviews have been carried out with the young people and adults working with them, and ethnographic observations have been made at the research sites.

Syksyllä 2015 käynnistyi Suomessa harvinainen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Tutkimuksessa lähdettiin seuraamaan sadan peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten nuoren elämää viidellä erilaisella paikkakunnalla, eri puolilla Suomea. Millaisista asioista heidän arkensa koostuu? Mitä he odottavat tulevaisuudelta? Entä mitä tulevaisuus toisi tullessaan näille nuorille, toteutuisivatko heidän unelmansa? Monitieteinen tutkijaryhmä on seurannut nuoria peruskoulusta toiselle asteelle ja aikuisuuden kynnykselle. Pitkittäistutkimuksen keinoin, tapaamalla ja haastatteleamalla samoja nuoria säännöllisesti, tutkimus on tuottanut kokonaisvaltaista tietoa nuorten elämäntilanteista ja siitä, miten nuorten elämän eri osa-alueilla tapahtuvat muutokset kietoutuvat yhteen. *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen* -teos kokoaa yhteen tutkimuksen ensimmäisten seurantavuosien keskeiset tulokset. Esiin nousevat nuorten elämän ilot ja surut, tärkeät ihmissuhteet, vapaa-aika ja opiskelu, niin isot kuin pienetkin muutokset heidän elämänpoluillaan.

Nuorisotutkimusseura
Nuorisotutkimusverkosto
ISBN 978-952-372-041-1
ISSN 1799-9227
KI 30.1

